

Adrian ONOFREIU

Ioan BOLOVAN

CONTRIBUȚII DOCUMENTARE
PRIVIND ISTORIA
REGIMENTULUI GRĂNICERESC
NĂSĂUDEAN

Editura Enciclopedică
2006

Adrian ONOFREI:

arhivist la Direcția județeană Bistrița-Năsăud a Arhivelor Naționale și doctorand în istorie la Institutul de Istorie "George Bariț" din Cluj-Napoca. Specializare în arhivistică și istoria modernă a Transilvaniei, autor al mai multor cărți privind istoria districtului Năsăud, revoluția de la 1848-1849 în zona regimentului grăniceresc, realitățile statistice, economice, sociale, culturale din județul Bistrița-Năsăud, corespondența dintre intelectualii români transilvăneni în epoca modernă etc.

Adrian ONOFREIU

Ioan BOLOVAN

*

***Contribuții documentare
privind istoria
regimentului grăniceresc
năsăudean***

Volumul a fost editat cu sprijinul financiar al Uniunii comunelor grănicerești năsăudene și al familiei Lucia și Paulian Paul.

Adrian ONOFREIU

Ioan BOLOVAN

**Contribuții documentare
privind istoria
regimentului grăniceresc
năsăudean**

**Editura Enciclopedică
București • 2006**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BOLOVAN, IOAN

Contribuții documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean / Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu.

- București: Editura Enciclopedică, 2006

ISBN (10) 973-45-0536-X; ISBN (13) 978-973-45-0536-4

I. Onofrei, Adrian

356.132(498-Bistrița Năsăud)

© Adrian Onofreiu, Ioan Bolovan

Editura Enciclopedică

P-ța Presei Libere, nr. 1

013701 București

tel. 021-3179035, 3179036

e-mail: enciclopedica2006@yahoo.com

Coperta I: Clădirea Institutului militar din Năsăud

Coperta a IV-a: Cazarma regimentului din Năsăud (Șvarda)

Tehnoredactarea și tiparul executat la Editura Accent, Cluj-Napoca

tel.: 0264-265922 • e-mail: office@accentpublisher.com

Se dedică această lucrare
memoriei lui *Paul Petru*, fost
soldat loial în armata cezaro-
regească și ofițer devotat și
credincios statului român, la
împlinirea a 30 de ani de la
trecerea sa în neființă

Cuprins

Liviu Maior, <i>Cuvânt înainte</i>	7
Studiu introductiv.....	13
Notă asupra ediției	49
Karl Klein, <i>Istoria de arme a Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie nr. 17 național român transilvănean</i>	51
Résumé	347
Zusammenfassung.....	365

Cuvânt înainte

Într-o lume din care lipsea speranța și crezul într-un viitor mai bun, la începutul veacului al XVIII-lea, s-a produs o breșă a cărei consecințe pot fi evaluate de către istoricii profesioniști. Era cazul românilor din Transilvania supuși unui regim de stări construit începând cu secolul al XV-lea. Evoluțiile produse în Principat au afectat elitele iar mulțimea situată în geografia rurală resimte schimbările respective ca pe noi poveri ce le îngreunează viața de zi cu zi. Comunitatea sătească, majoritar românească, începe să iasă din anonimat odată cu apariția Imperiului Habsburgic care se instalează, practic, în 1699 după Pacea de la Karlowitz pentru o perioadă de peste două secole în Transilvania. Efectul acestei prezențe asupra populației rurale a fost mai mare decât înclină istoricii să o recunoască. Unirea cu Biserica Romei și înțelegerea bisericii greco-catolice prin desprinderea unui segment ortodox important, demarajul învățământului în limba română, modernizarea bisericii ortodoxe și nu în ultimul rând sistemul graniței militarizate care scoate de sub jurisdicția nobiliară o treime din teritoriul Transilvaniei, la un loc au produs o ruptură în regimul

osificat al stărilor ardelen. Simpla lor enumerare nu este decât o trimitere spre lumea satului. Preotul, învățătorul și militarul român devin actorii schimbărilor din viața comunităților. O adevărată preocupare pentru identitatea etnică s-a născut în această perioadă. S-a produs apariția pe scena istoriei a unei entități ignorate, disprețuite, condamnate de legi draconice la o viață care nu se deosebea prea mult de începuturile medievale ale istoriei. De voie sau nevoie, comunitatea începe să se miște în plan religios, educațional și militar, își caută originea și individualitatea după care emite pretenții justificate la egalitate, la recunoaștere politico-națională. A fost oferta Vienei către românii din Transilvania, încurajatoare, stimulative pentru debutul procesului identitar. Habsburgii au pretins în schimb loialitatea pe care românii le-au acordat-o. O probă a cartea celor doi istorici, Ioan Bolovan și Adrian Onofreiu, prin abordarea „contractului” dintre noua putere și grănicerii ardeleni. Autorii nu sunt la debutul preocupărilor pentru studierea sistemului militar introdus de către austrieci în Transilvania. Sunt deja recunoscuți pentru calitatea demersurilor istoriografice de până acum. Valorificarea manuscrisului căpitanului Karl Klein, de către cei doi autori întărește aprecierea noastră.

S-a scris mult despre regimentele românești de graniță, dar și despre prezența lor după 1850 în faimosul k.u.k., sau armata comună. Abordarea acestei tematici reprezintă cu fidelitate opțiunile autorilor respectivi influențați de mediul politic în care scriu. Putem vorbi despre o adevărată modă după 1848 în publicarea de istorii a regimentelor care formau armata imperială. Faptul în sine nu trebuie să surprindă dacă luăm în considerație mobilul acestor preocupări. Perioada

postrevoluționară a coincis cu politicile Curții de relegitimizare a Habsburgilor pe tronul imperial. În plus, comportamentul din vremea Revoluției pașoptiste a naționalităților era evaluat de artizanii „patriotismului” dinastic în funcție de performanțele unităților militare provenite din mijlocul lor. Loialitatea mozaicului etnic care era monarhia avea să fie judecată prin prisma acestui criteriu. Explicațiile legate de resorturile acestui „boom” istoriografic sunt cu mult mai diversificate decât ne putem permite să o facem în această prezentare. Una dintre ele trebuie totuși menționată datorită faptului că ea rezidă din importanța valorilor morale folosite cu abilitate de anturajul imperial în construcția politicului vremii. În manuscrisul lui Klein apare cu claritate cultivarea perseverentă a sentimentului romanității în rândul populației grănicerești și nu numai a ei. Inscricțiunile de pe drapele, spre exemplu aveau o încărcătură semnificativă din acest punct de vedere. *Virtus Romana Rediviva* (drapelul regimentului), *Pro Imperatore, Honor et Gloria și Perpetua Fide* (drapelurile batalioanelor) erau o trimitere la latinitatea românilor. Mai mult, îmbinarea dintre originea romană și sentimentul loialității era evidentă.

Inflația de istorii militare, unele publicate și în limba română într-un limbaj simplu ușor de „accesat” prezentau fără prea multe comentarii, exceptând eroismul în slujba împăraților, bătălii, războaie, nume de soldați și ofițeri distinși cu ordine și medalii ale imperiului ca o expresie de necontestat a loialității față de Habsburgi. Înfrângerile, revoltele, dezertările etc., care s-au produs de-a lungul timpului, erau ignorate de către autori sau „marginalizate”. Cred că acest gen de istorii, rezumate la regimente și mai puțin la armată

în ansamblul ei reprezenta modalitatea aleasă pentru evitarea prezentării adevărului integral, care în ultimă instanță ar fi contravenit scopului pentru care autoritățile încurajau apariția lor. Restrângerea la tratarea istoriei regimentelor era o formă de ocolire a unor aspecte deranjante pentru Casa de Habsburg. Din acest punct de vedere, manuscrisul lui Karl Klein intitulat „Istoria de arme a Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie nr. 17 național român transilvănean” publicat de I. Bolovan și A. Onofreiu nu face excepție.

Trebuie să luăm în calculul nostru și demersul istoric reprezentat în epocă de George Bariț axat pe trecutul regimentelor grănicerești dintr-o rațiune diferită de cea a lui K. Klein. Deși s-a inspirat din „Istoria de arme...”, după cum cei doi istorici o probează convingător, Barițiu manifestă o predilecție pentru valorificarea în sens politico-național a istoriei grănicerimii române. A depășit istoria strict militară motivat de dorința de a construi „tradiția” și implicit includerea „argumentului militar” în mișcarea revendicativă a românilor din Monarhia habsburgică. Pentru el și contemporanii săi trecutul militar s-a constituit în suport al dezvoltării conștiinței naționale.

În acest context trebuie apreciată publicarea de către cei doi istorici a manuscrisului lui Karl Klein, fost căpitan în regimentul năsăudean. Klein are informații de mare interes atât pentru istorici cât și pentru cititori, cartea va stimula înmulțirea studiilor dedicate acestei probleme. Câteva exemple se constituie în probe pentru afirmația noastră. Astfel, prezența militarilor români din armata imperială în Moldova și Țara Românească în timpul Războiului Crimeii când, afirmă Klein, „au lăsat impresie plăcută” locuitorilor din București și Craiova,

coroborată cu participarea la războaiele ruso-austro-turce în secolul al XVIII-lea poate deschide o temă de cercetare de interes mai larg. Manuscrisul abundă în informații interesante deși unele pot fi socotite detalii. Bunăoară, în 1863, cu ocazia centenarului regimentului năsăudean devenit unitate în armata regulată, la Veneția unde era staționat, participă la eveniment în calitate de „nașe” împărăteasa Elisabeta, soția lui Franz Iosif, și mama împăratului, arhiducesa Sofia. Cu ocazia respectivă, în spiritul politicilor imperiale, fanfara regimentului a interpretat cântece populare românești iar 60 de soldați au dansat „Călușerul”.

Cartea intră fără nici un dubiu în categoria istoriei „evenimentiale”, fapt care nu mai trebuie să surprindă pe nimeni. Demersul celor doi istorici se înscrie în procesul de recuperare a trecutului ce caracterizează preocupările universitarilor clujeni prin apariția a numeroase volume, studii și monografii, toate la un loc asigurându-le o poziție privilegiată în peisajul historiografic românesc.

Prof. univ. dr. Liviu Maior

*“Dar istoria noastră unde este, cine o știe,
cine o cetește, cine-și bate capul, într-o epohă
așa de materială, așa de egoistă, să gândească
la istorie, la nație, la viitor”.*

Mihail Kogălniceanu

Studiu introductiv

La 1 decembrie 1892, Nestor Șimon îi scria din Năsăud preotului Ștefan Buzilă din Poiana (Sâniosif): “Frate Buzilă! La noi în ținutul de graniță avem atâta material de exploatat, încât numai o societate științifică ar fi în stare să exploateze totul, și nu un om singuratic... În fine îți mai adaug cum că noi avem o istorie atât de frumoasă, atât de strălucită și atât de avulă în bravuri, încât stau bun că, nici un popor nu se poate lăuda cu o istorie mai sublimă, decât acest district”¹. Cuvintele lui Nestor Șimon, unul dintre spiritele ilustre și fecunde în

¹ Arhivele Naționale, direcția județeană Bistrița-Năsăud (în continuare se va cita ANBN), *Colecția Iulian Marțian*, d. 22, f 33-34, publicată și în vol. *Nestor Șimon. Corespondență*, volum îngrijit de Adrian Onofreiu, Cluj-Napoca, 2005, p. 77sq.

plan științific ale zonei năsăudene, cu un destin tragic și care, paradoxal, a rămas oarecum marginalizat în secolul XX², introduc cum nu se poate mai bine atât realitatea istorică precum și problematica abordată în această carte. Într-adevăr, documentația referitoare la istoria districtului grăniceresc năsăudean este una copleșitoare, arhivele din țară (București, Cluj-Napoca, Bistrița, Năsăud, Sibiu etc.) dar și cele din străinătate (Viena, Budapesta) adăpostind mii și mii de file ce așteaptă încă să fie descoperite și valorificate (alături de alte zeci de mii de documente ce au fost deja editate sau valorificate parțial sau integral). Apoi, este neîndoios faptul că năsăudenii au fost parte semnificativă a istoriei românești și europene, că au înscris pagini glorioase în epopeea neamului dar și a Monarhiei austriece în cadrul căreia au trăit mai bine de două veacuri, de la sfârșitul secolului al XVII-lea și până la Unirea Transilvaniei cu România în anul 1918. Cercetătorii zonei introduc periodic în circuitul științific noi și noi documente, atât interne cât și externe, dar în permanență se mai găsesc materiale, informații, ilustrații, documente etc. care îmbogățesc patrimoniul istoric local, național și universal. Într-un asemenea cadru se înscrie și lucrarea de față care valorifică un manuscris descoperit de noi în arhivele bistrițene, respectiv lucrarea lui Karl Klein despre istoria regimentului de graniță de la Năsăud, de la înființarea sa în anul 1763, până în anul 1866.

² Sorin Mitu, "O necesară reparație morală: posteritatea lui Nestor Șimon", în *Arhiva Someșană*, seria a III-a, IV, 2005, p. 277sqq; Adrian Onofreiu, „Nestor Șimon, un istoric omis al graniței năsăudene”, în *Anuarul Arhivelor Mureșene*, I, 2002, p. 151sqq.

Fără îndoială, introducerea de către Curtea vieneză a graniței militare în Transilvania la mijlocul secolului al XVIII-lea a avut nu numai rațiuni militare, centrate pe nevoia de a închide granița monarhiei în fața Imperiului otoman, dar și profunde motivații politice. Astfel, extinderea instituției de graniță asupra Transilvaniei se încadra în politica centralistă a Consiliului de Stat inaugurată de Kaunitz, care urmărea atât limitarea acțiunilor centrifuge ale stărilor transilvane, cât și o mai bună concentrare a mijloacelor puterii de stat, o utilizare mai eficientă a resurselor fiscale, asigurarea ordinii publice în provincie etc.³. Consecințele înființării în Transilvania a regimentelor de graniță și existența timp de aproape un secol a acestei instituții militare au constituit obiectul unor cercetări multiple, care au evidențiat atât impactul imediat dar și pe termen lung al instituției grănicerești asupra societății transilvănene în general, asupra românilor în particular⁴. Mai mult, specialiștii apreciază că în anumite zone, precum teritoriul fostului regiment grăniceresc năsăudean,

³ Mathias Bernath, *Habsburgii și începuturile formării națiunii române*, Cluj-Napoca, 1994, p. 170sq; Carl Göllner, *Regimentele grănicerești din Transilvania, 1764-1851*, București, 1973, p. 25sqq.

⁴ A se vedea în „Introduction”, în vol. *The Austrian Military Border. Its Political and Cultural Impact*, edited by Liviu Maior, Nicolae Bocșan, Ioan Bolovan, Iași, 1994, p. 7sq; Mathias Bernath, „Die Errichtung der siebenbürgische Militärgrenze und die Wiener Rumänenpolitik in der frühjosephinischen Zeit”, în *Südost-Forschungen*, XIX, 1960, p. 164sqq; Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală și mentalități colective*, Cluj-Napoca, 1997, p. 292.

compact românesc din punctul de vedere al compoziției etnice a populației, existența regimului militar a contribuit la formarea unei mentalități și conștiințe aparte, definită ca *mentalitatea grănicerească*, care a marcat profund și decisiv viața populației de aici până inclusiv în epoca contemporană⁵.

Nu este intenția noastră în cadrul restrâns al materialului de față să trecem în revistă istoriografia graniței militare din Transilvania care are un trecut de circa două secole. Vom menționa în continuare doar cele mai relevante contribuții referitoare la regimentul grăniceresc năsăudean elaborate după anul 1867⁶, anul

⁵ Ioan Lumperdean, „«La Longue Durée» în mentalitatea și limbajul grănicerilor năsăudeni. Repere economico-sociale și politico-naționale”, în *Revista Bistriței*, VIII, 1994, p. 137 sqq; Nestor Șimon. *Corespondență...*, p. 7.

⁶ George Bariț, *Istoria regimentului alu II-lea Romanescu Granitariu Transilvanu*, Brașov, 1874; Friedrich Krammer, *Beiträge zur Geschichte der Militariesierung des Rodnaer Thales*, în *Programm des Bistrizer Gymnasiums*, 1880, p. 13-36; Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes nr. 50. 1762 bis 1850. Zweites Siebenbürgen Romänen Grenz Infanterie regiment 17*, Wien, 1882; Virgil Șotropa, „Regimentul grăniceresc năsăudean”, în *Arhiva Someșană*, 1925, nr. 2, p. 1-12, precum și alte studii publicate de către acesta, alături de I. Marțian în *Arhiva Someșană* între 1925 și 1938; I. Dimulescu, *Din trecutul Ardealului. Istoria regimentului 2 grăniceri românesc*, Pitești, 1933; Carl Göllner, *Regimentele grănicerești...*; Aurel Vaida, *Revoluția de la 1848-1849 în nordul Transilvaniei*, București, 1998; Ioan Pop, *Istoria regimentului II românesc de graniță de la Năsăud (1762-1851)*, Târgu Mureș, 1999; Liviu Maior, *Românii în armata habsburgică. Soldați și ofițeri uitați*, București, 2004 etc.

în care a fost finalizată lucrarea lui Karl Klein, pentru a putea încadra mai bine lucrarea manuscrisă a lui Klein pe care o restituim pentru prima oară acum integral⁷ – ne ferim să o caracterizăm și “inedită” în adevăratul sens al cuvântului, fiindcă așa cum se va vedea mai târziu, avem toate motivele să credem că sinteza lui K. Klein a mai fost “văzută/utilizată” și de către unii dintre autorii din secolul al XIX-lea care au publicat cărți sau studii consistente asupra regimentului de graniță năsăudean.

Să vedem înainte de toate însă cine este autorul manuscrisului, pentru a putea înțelege corespunzător cum a ajuns Karl Klein să redacteze istoria regimentului grăniceresc năsăudean, precum și pentru a explica de ce evenimentelor din timpul revoluției de la 1848-1849, sau războiului italo-austriac din 1866 li se acordă o atenție sporită în economia lucrării. Să recurgem pentru documentare în legătură cu personajul nostru mai întâi la caracterizarea din anul 1867 pe care o regăsim în fondul “Liste de conduită ale ofițerilor” de la arhivele militare vieneze⁸, deoarece în acest an și-a încheiat lucrarea și

⁷ Manuscrisul se păstrează la ANBN, *Fond Tribunalul județului Năsăud*, XXXIV/A/1861.

⁸ Österreichisches Staatsarchiv Wien, Kriegsarchiv (în continuare ÖSWK), *Fond Conduitelisten der offiziere*, karton 406, k.k. Grossherzog von Baden 50. Linien Infanterie Regiment. Conduite Listen für das Jahr 1867 über innbenannte Officiere für das hohe Reichs Ministerium. 50 Infanterie Regiment 1867 – Karl Klein. Mulțumim și pe această cale domnului dr. Ioan Dordea de la Arhivele Naționale, direcția județeană Cluj, pentru sprijinul generos și competent pe care ni l-a acordat.

Qualifications-Liste

Des

Karl Klein

~~Prinzessinnen, im Grenzfregat, von Baden Ludwig
fürstlichen Regimente Nr. 50.~~
1. 2. Klasse, im Infanterie Regiment
~~regiment Grenzfregat von Baden Nr. 50.~~
Leinwand, Kitzgaler, Leinwand, Grenzfregat
von Baden Nr. 50. -

Coperta dosarului lui Karl Klein de la ÖSWK, Fond
Qualificationslisten der offiziere, karton 1394 (Klein
Kamillo-Louis) – Qualificationsliste des Karl Klein

K.K. REICHS-
KRIEGS-MINISTERIUM
PRÄSIDENTIAL-BUREAU

K.K. REICHS-KRIEGS-MINISTERIUM
I. ABTHEILUNG

Stammkörper: ~~H. K. Grenzbataillon Nr. 10. 1. Linien-Infanterie-Regiment Graf Keyserlingk Baden Nr. 507~~

507 ~~Johann Baptist Keyserlingk, Schützen-Regiment, Graf Keyserlingk Baden Nr. 507~~

Name:

Karl Klein

Charge-Rang: Leutnant 1. Klasse; 15. April 1864/

Geboren: zu Kapu Kodruk in der Bukowina, am 25. November 1829.

Religion: evangelisch

Persönliche Verhältnisse, Erziehung und Studien vor dem Eintritte in das k. k. Heer:

Lehrer in Lemberg, Gymnasium, 1845 bis 1848 in Bukowina, 1848 bis 1850 in Lemberg, 1850 bis 1851 in Lemberg

Wann und wie in das k. k. Heer getreten: am 1. August 1845 als freiwilliger Gemeiner zum 2. Bataillon des 17. Grenzbataillon

Später absolvierte Schulen u. dgl.:

1851 bis 1852 in Lemberg, 1852 bis 1853 in Bukowina, 1853 bis 1854 in Lemberg

Prima filă din dosarul lui Karl Klein de la ÖSWK, Fond Qualificationslisten der offiziere, karton 1394 (Klein Kamillo-Louis) – Qualificationsliste des Karl Klein

Karl Klein. Astfel, conform informațiilor existente în aprecierea din anul în care s-a încheiat și dualismul austro-ungar, 1867, Karl Klein era căpitan clasa 1 în Regimentul de infanterie de linie nr. 50 Mare duce de Baden, continuatorul direct al fostului Regiment II românesc de graniță de la Năsăud. Cunoștea bine, în afară de limba germană, limbile română și maghiară, ceea ce i-a fost de mare ajutor pentru a percepe direct realitățile politice, economice și sociale din Transilvania vremii. Caracterizarea făcută de superiorii lui Klein în anul 1867 evidențiază câteva din calitățile de soldat ale acestuia: harnic și perseverent, comandă foarte bine compania sa, bun țintaș, călăreț și înotător, a avut rezultate bune în cadrul profesiei sale. De asemenea, sunt surprinse și câteva din elementele personalității căpitanului Karl Klein care conturează un personaj cu totul fascinant prin realizările sale militare, dar nu numai: “vesel, temperamental și irascibil, știe însă să se stăpânească, un caracter deosebit de cinstit, energic și consecvent, suficient de capabil”. Schița de comportament a căpitanului Karl Klein din caracterizarea realizată în anul 1867 ne dezvăluie astfel profilul unui ofițer din armata cezaro-regească, instituție reprezentativă în monarhia austriacă și care a făcut obiectul multor analize istoriografice în ultimul secol⁹. Iată însă cum sună această apreciere comportamentală asupra lui Klein: “*în serviciu*: față de superiori, respectuos, amabil față de camarazi, față de subordonați foarte sever dar și cu multă grijă, un comandant de companie foarte zelos

⁹ O excelentă imagine asupra problemei la Liviu Maior, *Românii în armata habsburgică...*, p. 7sqq.

și capabil; în societate: se comportă foarte cuviincios și modest; în fața dușmanului: își îndeplinește datoria, viteaz, hotărât, întreprinzător, priceput în conducerea trupelor și folosirea zilei, capacitate de a da dispoziții iar influența sa asupra trupei este una excelentă”¹⁰.

Care a fost evoluția biografică a lui Karl Klein, ce experiențe profesionale și umane a acumulat acesta în măsură să-l determine să lase posterității o remarcabilă sinteză asupra istoriei militare a regimentului grăniceresc năsăudean? De religie evanghelică, Karl Klein s-a născut la 25 noiembrie 1829 la Capul Codrului în provincia Bucovina, în cadrul unei familii de burghezi cu oarecare stare materială, urmând cu bune rezultate 7 clase gimnaziale la Gimnaziul evanghelic din Bistrița¹¹. Astfel, tânărul Karl Klein era la o răscruce de drum privind viitorul său în primăvara anului 1848, când a izbucnit revoluția pașoptistă. Evenimentele din vara anului 1848, după anexarea Transilvaniei la Ungaria și declanșarea de către autoritățile maghiare a recrutărilor pentru armata revoluționară maghiară au produs ample mișcări social-politice și regrupări de oameni în provincie. În contextul în care în toată Transilvania mișcările sociale și politice de mai mare sau mai mică amploare contestau regimul existent¹², nici zona Năsăudului nu putea rămâne impasibilă la frământările din acele luni. Aceasta cu atât mai mult cu cât din satele năsăudene, câțiva preoți și laici participaseră, alături de

¹⁰ ÖSWK, *Fond Conduitelisten...*

¹¹ *Ibidem.*

¹² Liviu Maior, *1848-1849. Români și unguri în revoluție*, București, 1998, p. 49sqq.

vicarul Macedon Pop, la Marea Adunare Națională de la Blaj din 3/15 – 5/17 mai 1848, unde s-a lansat programul revoluției românești din Transilvania. Uniunea Transilvaniei cu Ungaria decisă prin votul dietei nobiliare de la Cluj din 29 mai 1848, împotriva voinței românilor, precum și manifestul împăratului Ferdinand I din 10 iunie 1848, prin care îi anunța pe grăniceri că în continuare urmează a se subordona guvernului maghiar, au generat tensiuni și au mărit confuzia în rândul populației din zona regimentului grăniceresc năsăudean. Decizia Dietei Transilvaniei de modificare a unor aspecte administrative și de introducere a limbii maghiare ca limbă de comandă în regimentele de graniță a accentuat nemulțumirea grănicerilor români de la Năsăud și Orlat, care-și vedeau lezate sentimentele naționale¹³. În atari circumstanțe, grănicerii români au simțit nevoia unei clarificări față de situația creată, și se impunea o adunare a reprezentanților celor 44 de sate militarizate, pentru expunerea revendicărilor lor sociale, economice, culturale și militare.

Apelurilor repetate ale vicarului Macedon Pop către autoritățile militare de la Năsăud și Sibiu li s-a dat în cele din urmă câștig de cauză, aprobându-se organizarea în 10 iulie 1848, a unei adunări la care să participe câte doi delegați din partea fiecărui sat. Petiția redactată cu acest prilej, sensibil marcată de conținutul Petiției Naționale adoptate la Blaj, sintetiza principalele doleanțe ale populației din granița militară năsăudeană¹⁴: conservarea limbii, religiei și a

¹³ *Ibidem*, p. 225.

¹⁴ Ioan Pop, *Istoria regimentului II ...*, p. 153.

naționalității române; dispunerea liberă de pământurile, pășunile și pădurile din zonă; reprezentare în dietă prin deputați proprii aleși; ameliorarea statutului preoților și învățătorilor; înființarea de noi școli, inclusiv a unei "catedre de limbă maghiară"; ștergerea din listele de conscriere a numelui de iobagi și menționarea condiției de oameni liberi a locuitorilor din satele militarizate; ofițeri și funcționari care să cunoască limba română etc. Petiția a cunoscut forma finală prin colaborarea vicarului Macedon Pop cu căpitanul Leontin Luchi, aghiotantul regimentului, ea urmând a fi prezentată împăratului de o delegație compusă din vicar, sergentul Ioan Botârlă și caporalul Ioan Bota. Cei trei au și plecat la mijlocul lunii august 1848 la Sibiu, în vederea obținerii permisiunii și a pașapoartelor pentru a călători la Viena, însă mașinațiunile și duplicitatea baronului Puchner, comandantul armatelor imperiale din Transilvania, au zădărnicit strădaniile năsăudenilor care s-au văzut nevoiți să se întoarcă acasă¹⁵.

Acutizarea tensiunilor sociale și naționale din Transilvania în vara anului 1848, evoluția tot mai vizibil diferită a revoluției maghiare și a revoluției românești, precum și raporturile românilor și ale maghiarilor cu Curtea de la Viena (inclusiv cu comandamentul militar suprem de la Sibiu) au determinat crearea unei situații explozive. În aceste condiții, sediile celor două regimente de graniță românești de la Orlat și Năsăud au devenit centre ale rezistenței naționale a românilor

¹⁵ Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Revoluția de la 1848 în zona regimentului grăniceresc năsăudean. Contribuții istorice și demografice*, Cluj-Napoca, 2003, p. 17.

transilvăneni, refuzând să accepte autoritatea guvernului revoluționar maghiar¹⁶. Informațiile alarmante sosite la Năsăud despre soarta batalionului I, ce fusese dislocat la 23 iulie 1848 în Ungaria și care refuzase, la solicitarea guvernului revoluționar maghiar, să intre în luptă împotriva grănicerilor sârbo-croați, amplificau starea de nemulțumire a populației din zonă. Populația românească dar chiar și germani și unii maghiari din comitatele vecine regimentului năsăudean au căutat fie protecție în cadrul regimentului fie au solicitat ofițerilor de aici arme ori să-i recruteze pentru a lupta împotriva anexării Transilvaniei la Ungaria și a abuzurilor autorităților impuse de guvernul revoluționar maghiar¹⁷.

În atare perspectivă a evoluției evenimentelor trebuie încadrată și decizia tânărului Karl Klein din 9 august 1848, de a se înscrie voluntar, de bună voie, ca soldat în Regimentul 2 românesc de graniță nr. 17. Calitățile și aptitudinile remarcate rapid de către superiorii săi au făcut ca tânărul Klein să fie promovat fruntaș la 10 octombrie 1848, precum și caporal la 1 aprilie 1849, participând cu trupele colonelului Carl Urban la toate operațiunile desfășurate în Transilvania și în afara provinciei în timpul revoluției și a războiului civil¹⁸. Prima probă de foc mai serioasă a trecut-o Karl Klein cu ocazia luptei de la Voivodeni, din apropierea Reghinului,

¹⁶ Liviu Maior, *1848-1849...*, p. 237; Gelu Neamțu, *Revoluția românilor din Transilvania, 1848-1849*, Cluj-Napoca, 1996, p. 79.

¹⁷ Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Revoluția de la 1848...*, p. 17.

¹⁸ ÖSWK, *Fond Qualificationslisten der offiziere*, karton 1394 (Klein Kamillo-Louis) – Qualificationsliste des Karl Klein.

din 31 octombrie 1848. Apoi, el se remarcă în luptele de la Gherla din 13 noiembrie, Someșeni 16 noiembrie, Dej 24 noiembrie, Ciucea 19 decembrie 1848, Mureșenii Bârgăului 6 februarie 1849, Crainimăt 18 februarie, Prundu Bârgăului 23 februarie etc. (aceste bătălii sunt descrise cu lux de amănunte de către “istoricul-participant” Klein în manuscrisul său, așa cum se va putea observa mai departe în cuprinsul lucrării). După sfârșitul revoluției și reînțoarcerea definitivă a trupelor în Transilvania, Karl Klein, ca și plutonier, urmează cu rezultate bune între 1850-1851, Școala regimentală de cadeți de la Năsăud, fiind promovat la 1 august 1851 la rangul de locotenent clasa a 2-a în cadrul Regimentului de infanterie de linie cezaro-regesc nr. 50 (în fapt, continuatorul Regimentului II românesc de graniță nr. 17 de la Năsăud). După numai doi ani, Klein este avansat la 16 iunie 1853 la gradul de locotenent clasa 1¹⁹.

Izbucnirea Războiului Crimeii și desfășurarea evenimentelor politico-militare au condus, printre altele, la ocupația Principatelor Române de către trupele otomane și austriece, care le înlocuiau pe cele rusești. Armata austriacă a intrat în Principate în septembrie 1854, numărul trupelor imperiale fiind estimat la circa 40.000 de soldați și ofițeri²⁰. În aceste împrejurări, și

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom 1, coord. Dan Berindei, București, 2003, p. 424; pentru ocupația austriacă a se vedea și lucrările lui Mihail Popescu, *Documente inedite din timpul ocupațiunii române de către austrieci între 1854-1856*, București, 1935; Ion I. Nistor, *Ocupația austriacă în Principate (1854-1857) după rapoartele lui Coronini*, București, 1938; Leonid Boicu, *Austria și Principatele Române în vremea războiului Crimeii (1853-1856)*, București, 1972.

Regimentul de infanterie de linie nr. 50 a fost implicat în ocupația Principatelor din toamna anului 1854, mai întâi în zona Olteniei. Ulterior, regimentul a primit un nou ordin de deplasare în august 1855, pentru a înainta spre capitala Țării Românești, ajungând la București la 13 septembrie 1855. Locotenentul Karl Klein a fost numit comandant al Comisiei de încartiruire din București, poziție în care a căutat să se achite cu responsabilitate și competență de toate obligațiile, nu puține, care i-au revenit. Firește că situația social-economică și politică din Țara Românească nu era una facilă, dificultățile de tot felul ale stării de război fiind de natură să creeze tensiuni între ocupanții turci și austrieci pe de o parte, și populația locală pe de altă parte, însă nu se pot trece cu vederea și aspectele pozitive ale ocupației austriece în ceea ce privește modernizarea societății românești²¹. Perioada cuprinsă între 13 septembrie 1855 și 20 mai 1856, în care Klein a exercitat atribuțiile de comandant al Comisiei de încartiruire a trupelor imperiale din București, a fost una în care tânărul locotenent a făcut dovada multiplelor sale calități de soldat și organizator, ceea ce i-a atras la sfârșitul celor nouă luni de ședere în capitala Țării Românești aprecierea localnicilor. Astfel, pentru rezultatele obținute, el a fost lăudat de către Comenduirea militară a orașului București prin decretul nr. 1.932 din 18 mai 1856²².

²¹ *Istoria Românilor...*, p. 424; Nicolae Ciachir, „Unele aspecte privind orașul București în timpul războiului Crimeii (1853-1856)”, în *Materiale de istorie și muzeografie*, 3, 1965, p. 195sq.

²² ÖSWK, *Fond Qualificationslisten der offiziere*, karton 1394 (Klein Kamillo-Louis) – Qualificationsliste des Karl Klein.

Cariera militară a personajului nostru cunoaște un nou moment important în anul 1859, când începând cu data de 1 ianuarie este avansat locotenent major; apoi, în cursul anului respectiv Klein participă la campania militară din nordul Italiei unde, fără a lua parte efectiv la vreo luptă, s-a remarcat prin contribuția la protejarea litoralului împotriva unor debarcări inamice. O nouă promovare are loc în anul 1864, fiind avansat căpitan clasa a 2-a cu începere de la data de 5 mai, pentru ca la 1 iunie 1866 să fie promovat căpitan clasa 1. În același an, participă cu Regimentul de infanterie de linie cezaro-regesc nr. 50 Friedrich Wilhelm Ludwig, mare duce de Baden la luptele din Italia, remarcându-se cu prilejul sângeroasei bătălii din 24 iunie 1866 de la Custoza, și fiind evidențiat pentru meritele în luptă prin holărârea împărătească din 18 iulie același an²³. În anul 1870, Karl Klein absolvă cursul pentru ofițeri superiori de stat major, însă din cauza rezultatelor mediocre la examene nu este promovat, deși rapoartele superiorilor săi din anii următori scot în evidență calitățile profesionale și umane ale acestuia, așa cum rezultă și din caracterizarea făcută în anul 1873 de către colonelul Josef Reinhold, comandant de brigadă: “în general apt pentru promovare, cu caracter integru și cu multă ambiție și cu un devotament absolut în serviciu, promite să devină un adevărat ofițer superior de stat major”²⁴. Fără a mai avansa în grad, Klein îndeplinește în anii următori mai multe funcții de comandă: comandant de companie și pentru patru luni comandant interimar de batalion.

²³ *Ibidem.*

²⁴ *Ibidem.*

Cum a ajuns totuși Karl Klein să se ocupe de istoria regimentului în care și-a început cariera militară și în cadrul căruia a cunoscut numeroase momente de împlinire profesională? Credem că la explicarea acestei pagini din biografia personajului nostru stau mai mulți factori. Înainte de toate, prin originea sa bucovineană el s-a aflat în contact nemijlocit cu românii, populația majoritară în zona în care acesta s-a născut. Apoi, studiile gimnaziale de la Bistrița au contribuit la păstrarea contactului cu populația românească, față de care a ajuns să nutrească sentimente oneste. Izbucnirea revoluției și recrutarea sa ca voluntar în cadrul regimentului grăniceresc năsăudean au făcut ca primele experiențe militare să le aibă în mijlocul grănicerilor români, de care a fost legat prin profunde sentimente de camaraderie, împărțind cu românii toate neajunsurile dar și bucuriile din campaniile militare ale anilor 1848-1849. A putut să se convingă direct de vitejia și de loialitatea românilor față de împărat și Casa de Austria, a văzut cu ochii lui de ce sunt în stare românii pe câmpul de luptă în numele jurământului de credință deșus față de împărat²⁵. A cunoscut cu siguranță din poveștile camarazilor săi năsăudeni faptele eroice de la Arcole ale grănicerilor români împotriva celui care a "dominat" istoria și memoria colectivă din secolul al XIX-lea european, Napoleon Bonaparte. Nu putea să nu fie impresionat de consecvența, dârzenia dar și de sinceritatea sentimentelor proimperiale pe care românii

²⁵ Despre valorizarea acestui loialism dinastic a se vedea Liviu Maior, *Românii în armata habsburgică...*, p. 6sq.

din regiment, fie ei ofițeri, subofițeri sau simpli soldați le-au manifestat în cursul anilor 1848-1849, când s-a format și călit, și la propriu și la figurat, personalitatea lui Karl Klein. Trecutul atât de zbuciumat al românilor din Transilvania, excluderea de secole a acestora de la privilegiile politice și culturale, deși erau majoritari ca și contribuabili dar și din punct de vedere demografic în provincie, nu putea să nu-l marcheze pe tânărul despre care nu o dată superiorii săi au spus că este nu doar bun profesionist ci și “camarad îndrăgit, sociabil, cuviincios și modest, care își petrece timpul în cercul camarazilor”²⁶, ori cei mai mulți camarazi ai lui Klein erau români! Probabil că în cele câteva “reprize” de mai multe luni în care de-a lungul carierei lui militare până în 1867, când a finalizat manuscrisul, a avut concedii medicale fiind bolnav sau suferind luxații de pe urma unor căzături de pe cal, el a valorificat “inactivitatea militară” prin cercetări în arhiva de la Năsăud a regimentului. Apoi, în perioadele în care s-a aflat mai multe luni la Viena pentru a urma diferite cursuri a avut timpul și curiozitatea să se documenteze și în arhivele militare vieneze, deoarece lucrarea lui Klein dovedește o bună cunoaștere a evenimentelor în care a fost implicat regimentul din care și el făcea parte. Precizia unor informații nu era posibilă fără consultarea jurnalelor de operațiuni, a altor documente care nu se găseau decât în arhivele militare vieneze sau locale, unde accesul “civililor” era fie restricționat

²⁶ ÖSWK, *Fond Qualificationslisten der offiziere*, karton 1394 (Klein Kamillo-Louis) – Qualificationsliste des Karl Klein.

fie interzis, așa cum au recunoscut contemporanii în epocă²⁷. Deocamdată despre activitatea de documentare a lui Karl Klein și de pregătire a manuscrisului nu avem informații certe, însă viitoarele cercetări pot aduce precizări interesante în acest sens.

Cert este faptul că imediat după revoluția de la 1848-1849, în timpul căreia o bună parte a arhivei regimentului a ars în timpul ocupării Năsăudului de către armata revoluționară maghiară, autoritățile militare au declanșat o campanie de salvare a tuturor documentelor păstrate în zonă și care puteau constitui suportul unei viitoare monografii. Nestor Șimon, care intenționa să realizeze și el o istorie a regimentului grăniceresc năsăudean, notează în manuscrisul său următoarele: „comanda regimentului de câmp în an.

²⁷ Prezentând în *Observatoriul*, VIII, nr. 41 din 29 mai/10 iunie 1885 o scurtă recenzie a cărții lui Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimente s...*, redacția gazetei observa că „documente manuscrise nepublicate relative la istoria regimentelor granițiere se află destule în arhivele regimentelor și în ale comandelor de corpuri, acelea însă nu se dau afară la nimeni, din cauză că se știe din experiență cât de ușor pier acelea, precum s-a întâmplat chiar și aici în Sibiu până în an. 1850. Documente de acelea se pot lua numai în copie la fața locului și numai cu permisiunea limpede a autorităților superioare”. În spatele sintagmei „Red. Obs.” care apare la sfârșitul materialului din *Observatoriul*, credem că se află un vrednic corespondent al foii lui George Bariț, neobositul cercetător al trecutului zonei năsăudene, Nestor Șimon. Astfel, în recenzia din ziar se regăsesc pasaje întregi din manuscrisul proiectat de Nestor Șimon despre regiment, cf. ANBN, *Colecția Iulian Marțian*, d. 58, f. 86.

1850 a însărcinat pe căpitanul auditor Schottel²⁸ ca să compună istoria regimentului începând de la militarizare pe baza materialului ce mai stă de îndemână. În urma acesteia, vicecolonelul Reznar, cu ordinațiunea sa datată Năsăud în 23 noiembrie 1850 nr. 6130/705, dată către toate companiile regimentului spune și acea, cum că istoria completă de mai înainte a regimentului dimpreună cu archiva s-a nimicitu și astfel ar fi de mare folos dacă s-ar mai afla acte istorice la preoțime ori în mânele ofițerilor pensionați, care acte să se poată folosi la compunerea istoriei regimentului...”²⁹. Foarte posibil ca actele și documentele rezultate în urma acestei acțiuni de salvare a memoriei istorice a regimentului, păstrate în arhiva regimentului după 1851, să fi stat la baza lucrării lui Karl Klein. Oricum, intenția realizării unei monografii a regimentului grăniceresc năsăudean în perioada în care Klein și-a finalizat manuscrisul era deja prezentă și în cercurile intelectuale românești din zona Năsăudului. Este simptomatică în acest sens circulara din 12 martie 1863 a vicarului greco-catolic al Rodnei, Grigore Moisil, adresată în primul rând preoților din vicariat, prin care lansa un apel patetic la colectarea de date și informații necesare viitoarei lucrări de sinteză

²⁸ A se vedea și „Memoriile căpitanului-auditor Șotel”, în *Arhiva Someșană*, nr. 21, 1937, p. 479-497.

²⁹ ANBN, *Colecția Iulian Marțian*, d. 58, f. 95.

³⁰ „Mult Onorați în Christos Frați! Sunt 10 ani de când se tot vorbește că se va compune Istoria Regimentului nostrum și nimeni nu se apucă de dânsa să o compuie. Acum s-au împlinit 100 de ani de când s-a militarizat Regimentul Năsăudului, iar în 12 mai 1863 se împlinește un secol de când părinții

despre istoria regimentului³⁰. Este posibil ca și acest imbold pentru valorificarea istoriei locale să-l fi inspirat pe căpitanul Karl Klein, atât de atașat de zonă și de locuitorii ei români.

Cercetări recente³¹ au pus în lumină existența unei alte istorii inedite a regimentului grăniceresc năsăudean, elaborată se pare între anii '60 și '80 ai secolului XIX, fiindcă ultimul document la care face referire datează din anul 1863. Este posibil ca în anul sărbătoririi a 100 de ani de la înființarea regimentului și în urma apelului din 12 martie 1863 al vicarului Grigore Moisil să se fi încumetat vreun intelectual român năsăudean să purceadă la monografia regimentului. Mihai Georgiță apreciază pe baza conținutului științific al manuscrisului dar și a analizei limbii germane utilizate de către autorul anonim că avem de-a face cu un român³². Insistența cu care autorul anonim argumentează drepturile românilor din Valea Rodnei cu documente care merg bine în

noștri au pus cel dintâi jurământ sub flamura Împărătească ca grăniceri. Se cade astăzi de a o serba de către fiii acelor grăniceri și datele de lipsă le vom compune în Istoria, pentru aceea se află cu cale ca datele să se culeagă încă până se mai află veterani – serviți și umblați prin taberi. Pentru aceea am compus formularul alăturat care Frățiile Voastre cu cea adăugire vi se trimite, ca rubricile să le umpleți cu cea mai mare scumpătate. Fraților! Întrebați de cei mai bătrâni și datele până în 12 aprilie cal. Nou să le trimiteți...”, cf. ANBN, *Fond Emil Precup*, reg. inv. nr. 54, f. 126.

³¹ Mihai Georgiță, „Încă o istorie a regimentului de graniță de la Năsăud” (1), în *Arhiva Someșană*, seria a III-a, nr. III, 2004, p. 417-437, și partea a 2-a în *Arhiva Someșană*, seria a III-a, nr. IV, 2005, p. 323-360.

³² *Ibidem*, p. 420.

trecut, spre epoca lui Matia Corvin, intensitatea luptei naționale a românilor din districtul năsăudean în epoca liberală etc. ne face să credem că autorul manuscrisului trebuie să fi fost fie unul din liderii românilor din epocă: Alexandru Bohățel, Florian Porcius, Vasile Nașcu sau un alt intelectual de marcă, ori un fost ofițer în cadrul regimentului, fiindcă în lucrare se redă și activitatea comandanților, luptele la care au participat grănicerii etc. Urmează ca istoricul care a descoperit manuscrisul, cel mai îndreptățit să se pronunțe asupra paternității lucrării, să aprofundeze problematica și să emită o ipoteză plauzibilă. Dincolo însă de paternitatea lucrării, nu putem să nu ne interogăm asupra posibilelor legături între Karl Klein și autorul (deocamdată anonim) al manuscrisului descoperit de către Mihai Georgiță, deoarece în ambele lucrări există la un moment dat părți care sunt asemănătoare, cel puțin la început. Astfel, ambele lucrări pornesc de la descrierea cadrului geografic al regimentului, granițele, apele, calitatea pământului și ocupația grănicerilor, drumurile, populația, școlile etc. deși nu avem exprimări identice și nici același spațiu acordat fiecărei probleme în cele două manuscrise. E drept că după partea introductivă, fiecare autor dezvoltă istoria regimentului în mod propriu, însă nu avem voie să nu gândim și la posibilitatea ca “autorul anonim” și Karl Klein să se fi cunoscut, să-și fi împărtășit intențiile ori chiar informațiile/manuscrisele pe care le aveau. Un scenariu realist nu trebuie să excludă varianta ca unul dintre cei doi să fi avut deja redactat textul și să-l fi pus la îndemâna celuilalt.

Să revenim însă la ceea ce este (sau cel puțin pare a fi) certitudine. Lucrarea lui Karl Klein intenționează să fie, așa cum o rezumă “titlul” dat de autorul însuși (*Istoria*

de arme a Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie nr. 17 național român transilvănean), o sinteză militară a regimentului grăniceresc năsăudean, realizată cu pregătirea și mijloacele pe care le avea la îndemână autorul. În preambulul manuscrisului, Klein prezintă cadrul geografic al districtului grăniceresc, numărul și starea mijloacelor de comunicații din regiment, date despre populația zonei etc. Și aici, ca de altfel pe parcursul întregii lucrări, autorul vorbește cu căldură, simpatie și respect față de locuitorii din regiment, românii, care în opinia sa erau «descendenți ai vechilor romani, care după cucerirea Daciei puternic depopulată prin războaiele cu Roma, au fost aduși ca și coloniști liberi în Transilvania de către împăratul Traian și au populat această țară». Tot aici, Klein ține să-l caracterizeze atât fizic cât și moral pe grănicerul român, eroul anonim (uneori și personalizat) din timpul campaniilor militare descrise în lucrare: «El este călit și capabil să suporte toate eforturile războiului; el se bucură, ca și locuitor al munților, de o sănătate trainică; părul său este cel mai adesea negru sau maro închis; trăsăturile feței sunt plăcute; iese în evidență prin capacitățile sale naturale și printr-un bun caracter moral. Grănicerul român s-a evidențiat în toate războaiele prin curaj, îndrăzneală, rezistență, sânge rece și vitejie, calități frumoase care au fost recunoscute de către marii conducători de oști ai secolului al XIX-lea: împăratul Napoleon I și arhiducele Carol».

Lucrarea lui Klein oferă informații bogate și variate, care întregesc sau nuanțează aspectele tratate deja în mai multe lucrări editate, de sinteză sau speciale, consacrate regimentului năsăudean. Mai mult, unele informații din manuscrisul său se regăsesc aproape identic cu

altele prezente în lucrarea lui Gustav Ritter Amon von Treuenfest publicată în anul 1882 la Viena. Redăm în continuare numai câteva pasaje din lucrarea acestuia, comparativ cu textul lui Klein, pentru a le putea compara și evalua (am considerat absolut necesar să redăm textul lui Karl Klein în forma originală din manuscris, adică în limba germană, nu în traducerea românească, tocmai pentru a sesiza mai bine asemănările; de asemenea, am recurs la caracterele bolduite atunci când, de

³³ A) Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes...*, p. 46: „1778-1779 **Baierischer Erbfolgekrieg** Am 30. Dezember 1777 war der kinderlose Kurfürst von Baiern Maximilian Josef **III.** Aus diesem Leben geschieden. Oesterreichs Regenten stammten von der Bairischen, im Jahre 1424 verstorbenen Prinzessin Johanna, Gemahlin des Herzogs Albrecht **IV.** und Mutter des Kaisers Albrecht **II.** – Maria Theresia forderte ihren natürlichen Erbantheil. Mit dem nächsten Verwandten und Haupt-Erben, dem Kurfürst Karl Theodor von der Pfalz wurde im Jänner 1778 ein Vertrag abgeschlossen und die österreichischen Truppen besetzen die vermög desselben an Oesterreich überlassenen Theile von Baiern und der Oberpfalz. Der nächste Erbe Karl Theodor's, der Herzog von Zweibrück, hatte jenen Vertrag ebenfalls angenommen, wurde aber später von dem König von Preussen bewogen, gegen denselben zu protestiren. Friedrich übernahm die Vermittlung; da aber seine Vorschläge nicht angenommen wurden, so kam es zum Kriege”.

B) Karl Klein, manuscris p. 9: 1778-1779 **Preussischer krieg** Am 30. Dezember 1777 war der kinderlose Kurfürst von Baiern Maximilian Josef **dritten** Aus diesem Leben geschieden. Oesterreichs Regenten stammten von der Bairischen, im Jahre 1424 verstorbenen Prinzessin Johanna, Gemahlin des Herzogs Albrecht **vierten** Und Mutter des Kaisers Albrecht **zweiten** – Maria Theresia forderte ihren

puține ori, între textele celor doi există diferențe)³³. Firește că după aceste numai câteva mostre se ridică întrebarea cum este posibilă o atare viziune și exprimare care merge uneori până la suprapunere din partea a doi autori care, se presupune, au lucrat individual și

natürlichen Erbantheil. Mit dem nächsten Verwandten und Haupt-Erben, dem Kurfürst Karl Theodor von der Pfalz wurde im Jänner 1778 ein Vertrag abgeschlossen und die österreichischen Truppen besetzen die vermög desselben an Oesterreich überlassenen Theile von Baiern und der Oberpfalz. Der nächste Erbe Karl Theodor's, der Herzog von Zweibrück, hatte jenen Vertrag ebenfalls angenommen, wurde aber später von dem König von Preussen bewogen, gegen denselben zu protestiren. **König** Friedrich übernahm die Vermittlung; da aber seine Vorschläge nicht angenommen wurden, so kam es zum Kriege”.

A) Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes...*, p. 233-234: “Das zweite Feld-Batalion war Mitte März 1814 ebenfalls mobilisirt worden und marschirte am 19. März an die südliche Grenze Siebenbürgens, wo dasselbe kompagnieweise in Wolkendorf, **Neustadt, Rosenau, Weidenbach, Haugsberg und Tartlau** untergebracht wurde und den Dienst auf dem Pest-Kordon versah. Als diese Seuche in den Nachbarländern erloschen war, rückte dasselbe Ende September nach Naszod, wo am 7. Oktober seine Auflösung erfolgte...1815 Krieg gegen Frankreich Die Erhebung der Bourbons mit Ludwig XVIII. durch die Aliirten auf den Thron Frankreichs hatte die Eitelkeit des französischen **Volkes** verletzt und die Erinnerung an den Ruhm und die Siege Napoleon's wach erhalten”.

B) Karl Klein, manuscris p. 36: “Das zweite Feld-Batalion war Mitte März 1814 ebenfalls mobilisirt worden und marschirte am 19. März an die südliche Grenze Siebenbürgens, wo dasselbe kompagnieweise in Wolkendorf untergebracht wurde und den Dienst auf dem Pest-Kordon versah. Als

independent? Cei care cunosc cartea lui Gustav Ritter Amon von Treuenfest trebuie să admită că avem de a face cu un istoric militar versat, care a mai redactat și alte lucrări de specialitate³⁴. Din sinteza consacrată istoriei regimentului grăniceresc năsăudean de către

diese Seuche in den Nachbarländern erloschen war, rückte dasselbe Ende September nach Naszod, wo am 7. Oktober seine Auflösung erfolgte... 1815 Krieg gegen Frankreich Die Erhebung der Bourbons mit Ludwig XVIII. durch die Aliirten auf den Thron Frankreichs hatte die Eitelkeit des französischen *Nation* verletzt und die Erinnerung an den Ruhm und die Siege Napoleon's wach erhalten”.

A) Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes...*, p. 240: “Die Schlacht bei Waterloo am 18. Juni hatte Napoleon’s neue Herrschaft nach kurzer Dauer vernichtet und er selbst ward nach dem am 2. August von den Ministern der verbündeten Mächte in Paris unterzeichneten **Uebereinkommen**, als General Napoleon **Buonaparte** als gemeinschaftlicher Kriegsgefangener erklärt, jedoch der Obhut Englands anvertraut, welches den **gestürzten Franzosen-Kaiser** nach St. Helena, einer kleinen Felseninsel, mehr als 1800 Seemeilen vom nächsten Festlande entlegen, bringen liess, wo er 1821 starb”.

B) Karl Klein, manuscris p. 37v: “Die Schlacht bei Waterloo am 18. Juni hatte Napoleon’s neue Herrschaft nach kurzer Dauer vernichtet und er selbst ward nach dem am 2. August von den Ministern der verbündeten Mächte in Paris unterzeichneten **Uebereinkommen**, als General Napoleon **Bonaparte** als gemeinschaftlicher Kriegsgefangener erklärt, jedoch der Obhut Englands anvertraut, welches den nach St. Helena, einer kleinen Felseninsel, mehr als 1800 Seemeilen vom nächsten Festlande entlegen, bringen liess, wo er 1821 starb”.

³⁴ Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. 11 Huszaren-Regimentes Herzog Alexander v. Württemberg. 1762 bis 1850 Szekler Grenz-Huszaren*, Wien, 1878, 432 p.

von Treuenfest, se poate remarca o bună încadrare a evenimentelor tratate în istoria politică și militară generală a monarhiei austriece și chiar a Europei, un spirit de analiză și cunoștințe ample care nu se regăsesc întotdeauna în manuscrisul lui Klein, mai modest ca și dimensiuni. Și totuși, în fața evidențelor nu putem să nu emitem ipoteza că Treuenfest, atunci când și-a publicat în 1882 cartea la Viena, a avut la îndemână sau cel puțin a utilizat parțial manuscrisul lui Karl Klein încheiat de către acesta la 16 februarie 1867. Invers să se fi derulat faptele nu pare posibil și credibil!

Nu ar fi fost primul și poate nici ultimul, deoarece și în lucrarea lui George Bariț publicată la Brașov în anul 1874 există indicii că marele cărturar român brașovean ar fi văzut/utilizat manuscrisul lui Karl Klein. Astfel, autorul însuși recunoaște că după ce a început în anul 1874 să publice câteva fragmente din lucrarea sa în paginile revistei *Transilvania*, în al cărui număr 20 anunțase și intenția de a realiza o sinteză istorică asupra regimentului grăniceresc năsăudean, au început să-i parvină „spre cea mai plăcută surprindere din vreo trei părți câteva informațiuni istorice și unele observațiuni critice”³⁵. Mai mult, includerea în cartea lui George Bariț a unor episoade petrecute cu ocazia bătăliei de la Custoza din 24 iunie 1866, dar nu numai, întărește ipoteza noastră că ilustrul cărturar a beneficiat de manuscrisul lui Karl Klein sau de o parte a acestuia, așa cum lasă să se întrevadă și mențiunea din paranteză de la pagina 72³⁶. Prin urmare, credem că utilizarea

³⁵ George Bariț, *Istoria regimentului alu II-lea...*, p. 101.

³⁶ *Ibidem*, p. 72; iată comparativ **textul lui G. Bariț**: „Soldatul gregariu Ioan Moca tot din a 14-a compania, născutu în Dateșu

integrală ori a unor părți din lucrarea lui Klein de către cei doi istorici iluștri (cu menționarea acestei surse de

(com. Turdei) la ferosul asaltu de la Casa Pasquali luă trei gloanțe în piept; atunci își desfăcu pieptul, aretă cameradilor săi ranele sale strigându: «Să treiască împăratul! Sunt mândru că am luat această rană pentru el, căci noi învingem și eu încă m-am bătut alături cu voi». Ultimele sale cuvinte fuseră: «Nu mai poci lupta; singura mea durere este aceasta!», și apoi **textul lui Karl Klein**: “Despre ostașul Ion Moka al Regimentului 50 de infanterie de linie, de loc din Batoș în Transilvania. Pe 24 iunie 1866, la asaltul asupra Pasquali, acesta a primit trei gloanțe în piept; și-a smuls mantaua, a arătat rănilor camarazilor săi și a strigat: «Trăiască împăratul nostru, sunt mândru să fi primit aceste răni pentru el, deoarece suntem victorioși și eu am contribuit la aceasta». Ultimele sale cuvinte au fost: «Nu mai pot, aceasta este singura mea durere.»”. De altfel, la paginile 98-99, istoricul român redă în Anexa nr. 14, în limba germană, un document intitulat “Attestatul capitanului Carolu Klein, despre eroismul lui Nicolae Blebea și al lui Ioan Moca” și care reproduce practic finalul manuscrisului lui Karl Klein! Firește că mai sunt și alte părți în lucrarea lui Geoge Bariț care aduc izbitor de mult cu manuscrisul lui Klein. De exemplu, George Bariț apreciază la pagina 64 că ostașii și cei mai mulți ofițeri ai regimentului de linie nr. 50 s-au comportat exemplar cu populația autohtonă, din Muntenia, spre deosebire de restul trupelor imperiale care au înregistrat și excese și brutalități: „Pre cât a statu acel regiment în România, feciorii ca și cei mai mulți ofițeri s-au purtat de model, de aceea au și fost bine primiți de către populațiune...”, în timp ce textul lui Klein sună în felul următor: „În România, Regimentul 50 s-a evidențiat prin disciplina de fier și tratarea blândă a populației de acolo, căreia i-a lăsat o amintire plăcută“ ș.a.m.d. Este însă mai presus de orice îndoială faptul că lucrarea lui Bariț este una originală, mobilul elaborării ei este unul bine conturat, având o finalitate politico-națională, iar structura cărții lui este alta decât cea dezvoltată de Klein.

inspirație – cazul lui George Bariț – ori trecerea sub tăcere a surselor pe care le-a utilizat – cazul lui Treuenfest³⁷ – demonstrează/sugerează faptul că ambii au apreciat

³⁷ În manuscrisul lui Nestor Șimon despre istoria regimentului grăniceresc năsăudean, pe care însă nu a apucat să-l finalizeze, eruditul istoric al graniței năsăudene notează deloc măgulitor la adresa lui Treuenfest că acesta a “omis” să precizeze sursele utilizate în monografia publicată la Viena în 1882 despre istoria regimentului de la Năsăud: “Preste tot Treuenfest nu citează nici un op istoric de care s-a folosit în lucrarea acestei istorii nici arhiva de unde a folosit și decopiat documentele pre care le înșiră...După cât am putut eu să-l urmăresc am aflat că afară de alte documente, o parte însemnată din istoria mai nouă a scris-o din cărți deja tipărite și în unele locuri a decopiat din cuvânt în cuvânt fără de a cita de unde scrie”, arătând apoi cum Treuenfest a copiat fără să citeze fragmente din lucrarea celebră consacrată graniței militare austriece a lui Fr. Vanicek, *Specialgeschichte der Militärgrenze*, Wien, 1875, precum și din alte cărți, cf. ANBN, *Colecția Iulian Marțian*, d. 58, f. 87sq. Despre impresionanta operă istorică și științifică a lui Nestor Șimon, pe nedrept “lăsat” în uitare și marginalizat oarecum după moartea lui, a se vedea Adrian Onofreiu, “Nestor Șimon – istoric al graniței năsăudene”, în *Arhiva Someșană*, seria a III-a, I, 2002, p. 383sq; Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, vol. II, Bistrița, 1974, p. 243sq; idem, *Dicționar literar al județului Bistrița-Năsăud, 1639-1997*, Cluj-Napoca, 1998, p. 342; Vasile Tutula care a analizat lucrarea lui Treuenfest apreciază bivalent această monografie: “rămâne o lucrare de referință pentru istoria militară românească și nu numai...I s-ar putea imputa lui Gustav Ritter că lucrarea lui nu dispune de un aparat științific, dar este imposibil să nu se găsească toate sursele de investigație”, cf. Vasile Tutula, “O istorie a Regimentului II grăniceri din Năsăud (1762-1851) mai puțin cunoscută și valorificată de istoriografia noastră militară”, în *Virtus Romana Rediviva*, Cluj-Napoca, 3, 1998, p. 23.

calitatea informației, precum și modul de abordare a problematicii regimentului grăniceresc năsăudean de către căpitanul Karl Klein³⁸.

³⁸ Pentru a întări supozițiile noastre, amintim doar faptul că o posibilă cale de acces la manuscris sau o copie a acestuia era reprezentată de fratele marelui istoric, Octav Bariț, profesor la Gimnaziul grăniceresc din Năsăud care avea rolul de “catalizator” al informațiilor despre zonă; în acest sens amintim scrisoarea lui Ioan Mărginean, fost căpitan în regiment, care-i transmitea istoricului “Oferta” pentru documente referitoare la zonă (ANBN, *Fond Anton Coșbuc*, d. 91, f. 10). În perioada elaborării de către George Bariț a lucrării referitoare la istoria regimentului de la Năsăud, un alt fost ofițer din regiment, trecut în România - Nichita Ignat - mulțumea pentru proiectata istorie pe care o realiza istoricul și-i “trimitea copia promisă” (*Ibidem*, d. 386, f 3; documentul original la Biblioteca Academiei Române, mss. românești, cota 1006, f. 338-339). De asemenea, istoricul menționează în istoria regimentului de la Năsăud, când descrie perioada de după Letzendorfer, că “relațiunea suscitată o scoatem din cât în traducere, cât prescurtat, după o copie germană, pe care are bunătatea a ne-o comunica dl. Căpitan Nichita Ignat împreună cu alte documente și cu memoriul particular al său, de care ne folosim foarte bine în această parte a monografiei” (*Ibidem*, d. 99, f. 9). O ultimă mărturie este cea aparținătoare istoricului Victor Motogna, care în anul 1927 îi scria lui Virgil Șotropa la Năsăud, în legătură cu “eroul graniției năsăudene” - Nichita Ignat” - că “a făcut parte din celebrul batalion grăniceresc dezarmat pe urmă de Unguri și el a fost acela care a dat lui Gheorghe Barițiu documentele privitoare la faptele glorioase ale aceluia” (*Ibidem*, *Fond Virgil Șotropa*, d. 56/6, f. 41). Vezi și consemnarea lui Vasile Meruțiu, la pagina 28, nota 1, în care amintește că Bariț citează manuscrisul lui Klein, în vol. *Situația școalelor românești din Transilvania. Conferință*, București, 1905, și lucrarea lui Victor Motogna, *Un erou din granița năsăudeană: Nichita Ignat*, Dej, Tip. Medyesi, 38 p.

Nu este în intenția noastră să rezumăm în continuare conținutul lucrării lui Karl Klein care redă, în manieră cronologică, precum a procedat și Treuenfest, istoria regimentului grăniceresc năsăudean de la înființare și până în anul 1866, cu explicarea transformării regimentului românesc II de graniță nr. 17 în regimentul 50 de linie odată cu desființarea în 1851 de către Curtea de la Viena a graniței militare ardelenne. Aceasta din cel puțin două motive: pe de o parte, l-am priva pe cititorul neinițiat în istoria Năsăudului și a Transilvaniei de plăcerea descoperirii unor fapte memorabile din trecutul românilor năsăudeni și al monarhiei austriece în general, iar pe de altă parte, pentru cunoșcătorii în domeniu, am risca să enumerăm anumite evenimente, oameni și fapte pe care aceștia le cunosc foarte bine din alte lucrări. Pentru ambele categorii de lectori recomandăm însă răbdare și le adresăm îndemnul la o parcurgere agreabilă a lucrării căpitanului Karl Klein, deoarece cu toții vor descoperi în ea oameni, locuri și fapte memorabile, demne de a reține atenția urmașilor. Nu putem totuși să nu evidențiem câteva aspecte din manuscrisul lui Klein care sunt sugestive pentru concepția autorului și surprind o realitate istorică valorizată așa cum se cuvine.

În primul rând, Karl Klein folosește orice ocazie pentru a accentua nu numai calitățile ostășești ale grănicerilor români năsăudeni (diligența la deprinderea și apoi priceperea în mânăuirea armelor, dârzenia, rezistența la privațiuni în timpul campaniilor militare, eroismul și spiritul de sacrificiu etc.), dar și sentimentele lor profunde de loialitate față de tron, față de Austria. Probarea cu o consecvență remarcabilă a acestui

loialism de către soldații români (nu numai năsăudeni) din armata cezaro-regească timp de aproape un secol și jumătate, până la destrămarea monarhiei austro-ungare la sfârșitul primei conflagrații mondiale, demonstrează cu prisosință că istoria românilor nu a fost doar un șir nesfârșit de trădări și fapte abominabile, cum sugerează în ultima vreme tot mai mulți istorici „reformatori” ai trecutului nostru, fie că sunt autohtoni fie că sunt străini. Românii, și ne referim aici în primul rând la cei mulți, oameni simpli dar și la elitele militare fiindcă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea tot mai mulți deveniseră subofițeri și chiar ofițeri cu grade înalte (e drept nu atât de mulți pe măsura ponderii demografice a românilor în ansamblul populației monarhiei), odată depunând jurământul de credință față de împărat au rămas fideli acestui jurământ. Episodul jertfei celor doi români (Nicolae Blebea și Ioan Moca), relatat de Klein la sfârșitul lucrării sale în legătură cu sângeroasa bătălie de la Custoza din 24 iunie 1866, este cât se poate de pilduitor. Despre primul, Nicolae Blebea, autorul spune că „a fost auzit spunând că se bucură să întâlnească o moarte de erou pentru împăratul și pentru patria sa”, iar despre Ion Moca faptul că „a primit trei gloanțe în piept, și-a smuls mantaua, a arătat rănilor camarazilor săi și a strigat: «Trăiască împăratul nostru, sunt mândru să fi primit aceste răni pentru el, deoarece suntem victorioși și eu am contribuit la aceasta»”. Acest comportament este reflexul transformărilor nu numai materiale dar și mentale pe care granița militară din Transilvania, armata imperială în întregul ei le-a provocat la nivelul societății românești din provincie. Pentru țărani din comunitățile românești din Transilvania și Banat,

militarizați de către austrieci la mijlocul secolului al XVIII-lea, schimbarea statutului juridic și economic de la stadiul de iobag la cel de om liber a fost echivalentă cu o veritabilă „revoluție”. Pentru ei, împăratul era cel căruia îi datorau noul statut, lui trebuiau să îi fie fideli până la moarte. Un fin observator al problematicii remarca de puțină vreme că românii „au dovedit, fapt remarcabil, loialitate, încredere și respect față de legile militare și jurământul depus odată cu intrarea pe poarta cazărmii”³⁹.

În timp, această loialitate față de împăratul de la Viena, jurământul de credință depus de toți cei care au fost încorporați în oastea împăratului, a lăsat urme adânci și durabile în comportamentul românilor. Cum altfel putem explica comportamentul mai mult decât onorant, gesturile bunicului soției unuia dintre autorii prezentei cărți, Paul Petru (1894-1976), care este relevant pentru mii și mii de români transilvăneni. Soldat fiind în regimentul 92 infanterie din armata cezaro-crăiască și luptând pe frontul italian în timpul Primului Război Mondial, soldatul Paul Petru a fost rănit în timpul bătăliei de la Zenson, de pe râul Piave, în 31 decembrie 1917, cu 7 gloanțe, în timp ce și-a cărat în spate mai mulți kilometri, printre obuzele și gloanțele inamicilor care cădeau în permanență în jurul lui, pe căpitanul comandant de companie. Acesta fusese rănit grav în timpul retragerii armatei imperiale, și fiind lăsat de izbeliște de mulți soldați de alte etnii care fugeau să-și salveze propria viață în condițiile înaintării impetuoase

³⁹ Liviu Maior, *Românii în armata habsburgică...*, p. 13.

a armatei italiene, Paul Petru l-a luat în spinare și s-a târât cu el spre pozițiile unde s-a retras armata cezaro-regească. Înfruntând gloanțele inamicului și riscul de a cădea prizonier atât el cât și căpitanul austriac, Paul Petru nu și-a abandonat comandantul la greu, deoarece, în reprezentarea tânărului român, acesta simboliza însăși ființa împăratului față de care soldatul cu un acut simț al disciplinei și onoarei militare, a depus un jurământ de credință și loialitate care-l obliga să recurgă chiar la sacrificiul suprem dacă se impunea. Să reținem și faptul, deloc lipsit de importanță pentru tema noastră, că Paul Petru era descendent dintr-o familie de moți din Bulzeștii de Sus, nu departe de Vidra lui Avram Iancu, o regiune ca și Năsăudul, cu o binecunoscută aură legendară, mitică în istoria României. Fapta sa a fost apreciată cum se cuvine nu numai de superiori ci și de familia căpitanului austriac care l-a vizitat în spitalul din Viena zilnic, săptămâni la rând, pe tânărul soldat Paul Petru, până ce acesta s-a însănătoșit și a plecat din nou pe frontul din Italia.

După Unirea Transilvaniei cu România, Paul Petru a intrat în poliția orașului Cluj, parcurgând treptele ierarhice de la gradul de sergent până la cel de sublocotenent. Firește, el a depus un nou jurământ de credință, de această dată față de regele Ferdinand Întregitorul, așa cum se obișnuia la vremea respectivă. Paul Petru a înțeles că era eliberat de jurământul de loialitate față de defunctul împărat Franz Iosif, că vremurile s-au schimbat, că Austria imperială a sucombat și acum trebuia să se adapteze noilor realități și să fie loial regelui și statului român. Și a dat dovadă, mai bine de 25 de ani, de loialitate, onoare și un accentuat sentiment

al datoriei. Numai că, din păcate, după câteva decenii de loialitate față de regele ce întruchipa simbolic națiunea, statul în care își ducea de acum existența, istoria nu a mai fost fastă cu el, după cum nu a fost fastă cu întreg poporul român. După Al Doilea Război Mondial, în România și în celelalte țări din Europa Centrală și de Sud-Est s-a instaurat dictatura roșie. Atunci când noile autorități comuniste au transformat vechea poliție în miliția populară și trebuia depus un nou jurământ de credință față de statul comunist, sublocotenentul Paul Petru a refuzat să mai depună încă un jurământ. Nu pricepea cum vine asta, să jure credință republicii populare, unei instituții abstracte și fără fundament în istoria națională! Nu avea nici o semnificație pentru el noțiunea respectivă, nu era comparabilă republica populară cu împăratul Franz Iosif ori regele Ferdinand I, ființe concrete, tangibile, față de care a știut și a înțeles că are o datorie de împlinit. Nu a contat faptul că avea o familie cu 5 copii care trebuiau întreținuți, sentimentul onoarei a fost mai presus de constrângerile materiale la care era conștient că se expune. A refuzat cu demnitate în ianuarie 1949 să jure credință și devotament republicii comunistilor și să intre în miliția noului regim bolșevic unde i se oferise un post de comandă. A plătit scump acest gest, însă mai presus de toate a rămas un om de onoare (și nu a fost singurul român care a procedat în acest chip, asumându-și și înfruntând cu seninătate toate consecințele refuzului de a fi loial

⁴⁰ Ibidem; Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile...*, p. 292.

unui regim antinațional). Destinul lui Paul Petru este unul exemplar în istoria celor mulți și anonimi din țara noastră. Semnifică înainte de toate o stare mentală, reflectă educația primită de românii din Transilvania imperială, în care un jurământ o dată depus, era sacru și irepetabil, loialitatea și onoarea fiind sentimente mai presus de propria viață. Ori, Karl Klein a surprins admirabil în lucrarea sa aceste realități care îi privesc în primul rând pe grănicerii români năsăudeni, cărora le-a admirat și le-a imortalizat caracterul de oameni onești, de onoare, sinceri, puri precum cristalul. Karl Klein nu numai că i-a onorat pe românii năsăudeni pentru comportamentul lor ireproșabil, dar s-a onorat și pe el însuși fiindcă a redat *sine ira et studio* realitățile pe care le-a trăit și perceput în nuditatea lor.

Pe parcursul elaborării lucrării, a transcrierii și traducerii documentelor, autorii au beneficiat de încurajarea și suportul științific oferite cu generozitate de către prof. univ. dr. Liviu Maior, prof. univ. dr. Nicolae Bocșan, prof. univ. dr. Ioan Aurel Pop, membru corespondent al Academiei Române, prof. dr. Lauro Grassi, conf. univ. dr. Rudolf Gräf, dr. Ioan Dordea, cercet. pr. II dr. Ela Cosma, dr. Mirela Andrei, cercet. pr. II Liana Lăpădatu și Lucian Moise. Aceștia, precum și alții distinși colegi care ne-au mai consiliat și sprijinit, li se cuvin mulțumirile noastre pentru sfaturile, recomandările și ajutorul primit. Nu în ultimul rând, exprimăm întreaga noastră grațitudine domnului Marcel Popa, directorul Editurii Enciclopedice, care a preluat cu entuziasm și profesionalism manuscrisul lucrării noastre acceptând să o integreze într-o serie tematică extrem de valoroasă. Însă fără sprijinul material generos

al Uniunii comunelor grănicerești năsăudene, precum și cel al familiei Lucia și Paulian Paul nu am fi putut pune în fața publicului și a „judecății istoriei” această carte despre una din zonele cu adevărat excepționale în istoria României. Le mulțumim încă o dată și pe această cale pentru sacrificiul financiar făcut, și sperăm că rezultatul actual al „investiției” lor în recuperarea istoriei Năsăudului să fie pe măsura așteptărilor.

Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu

Cluj-Napoca – Bistrița, martie 2006

Notă asupra ediției

Pentru început, să facem o precizare legată de numele celui a cărui lucrare o edităm în prezenta carte. În manuscris, autorul semnează la sfârșit Carl Klein, în arhivele militare vieneze el apare Karl Klein, iar în monografia lui George Bariț apar cele două forme. În Cuvântul introductiv și notele de subsol, noi am optat pentru forma Karl Klein, așa cum o înregistrează toate actele despre personajul nostru aflate în arhivele de război de la Viena.

În ceea ce privește manuscrisul propriu-zis al lui Klein, am preferat să nu-l edităm și în limba germană datorită dimensiunii lui, care ar fi mărit considerabil costurile de tipărire ale acestei cărți. Am considerat însă util să reproducem ca Anexe patru file din manuscrisul original în limba germană, pentru a se observa atât caracteristicile de limbă cât și cele de paleografie gotică de la mijlocul secolului al XIX-lea. Cititorii interesați de întreg conținutul acestuia pot avea acces direct la document pe baza cotei din arhivele bistrițene.

Traducerea din limba germană în limba română a lucrării lui Karl Klein a realizat-o în cea mai mare măsură domnul Lucian Moise, căruia îi exprimăm încă

o dată toată grațitudinea. Am optat în principiu pentru o traducere liberă, care să nu redea cuvânt cu cuvânt versiunea originală (nici nu este indicată o atare formulă), căutând totuși să păstrăm, pe cât posibil, câte ceva din „parfumul lingvistic” al epocii. De asemenea, acolo unde am simțit nevoia unor explicații terminologice sau a clarificării unor afirmații mai importante din textul lui Karl Klein, am intervenit prin note de subsol, făcând inclusiv unele trimiteri bibliografice, fără a intenționa să epuizăm toate referințele bibliografice posibile la aspectele relatate de către autor pentru a nu îngreuna lectura. Sublinierile (extrem de numeroase) din textul lui Karl Klein apar pe manuscris și noi le-am preluat ca atare. Prin urmare, sperăm că lucrarea căpitanului Karl Klein despre istoria regimentului grăniceresc năsăudean (și după 1851 până la 1866 a continuatorului direct al acestuia) va stârni interesul atât al specialiștilor cât și al publicului larg iubitor de istorie.

A.O., I.B.

KARL KLEIN,

Istoria de arme a Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie nr. 17 național român transilvănean.

Cadrul geografic al districtului Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie al II-lea național român transilvănean.

Districtul celui de al II-lea Regiment grăniceresc de infanterie național român, jurisdicțional denumit “al românilor întregului district național militar al Rodnei”, se întinde de-a lungul întregii granițe de nord a marelui Principat al Transilvaniei, spre Ungaria, Bucovina și Moldova.

Cu toate că granița acestui district al Regimentului formează un tot unitar peste zona înaltă a Carpaților, raionul situat în interior este alcătuit din patru părți despărțite între ele, și anume¹:

¹ A se vedea pentru detalii cartea lui Mircea Mureșanu, *Districtul grăniceresc năsăudean (1762-1851). Studiu de geografie istorică*, Cluj-Napoca, 2000, passim.

Geographische Ausdehnung
des 1. u. 2. Liebenbürger 2ten Romanen
National Grenz Infanterie Regiments
Districts.

Der District des 2ten Romanen National
Grenz Infanterie Regiments, als Fürstliche
Division, des Romanen ganzen Moldauer Natio-
nal Militair Districts, grenzt, ausserst
sich längt der ganzen Nordgrenze des Gross-
fürstenthums Liebenbürger gegen Ungarn,
Bucovina und der Moldau.

Obwohl die Nordgrenze dieses Regiments-
Districts nur zwischen folgenden Orten durch die
Hauptberge der Karpathen bildet, so besteht die
ganze Landgrenze des Regiments aus einer
von mehreren getrennten Theilen, und zwar:

Der erste und der Gränze der Gama und der
Kusfalau und Tantioua;

Der zweite und der Gränze der Gama und der
Monor, Gledin und Tientiu.

Der dritte und der Gränze der Gama und der
Pucimanti und Mucareni.

Der Abflusspunkt der ganzen obigen Be-
grenzung (Gränze) beträgt 45 Quadrat-
meilen.

Prima filă a manuscrisului lui Karl Klein de la ANBN
(anexele 9-12 sunt părți ale primei coli)

Lodan, Gubinya, Gewässer, Klimme.

Das Lodan ist aus, und bringt für sein Land,
was nicht gering Nahrungsmittel, hingegen gibt
es für den größten Theilstand einle und gro.
der Pflanzarten.

Das an Nahrungsmittel fast auch Quantität
sind an den für die anstehenden Klippe,
zu eingekunden Goldbeträge angebracht.

Die Gubinya gehören zu den Gesteinen.
Menschen Dörfern derselben sind von br,
künstlichen Holz.

Die Luft ist rein und gesund.

Wassergewässer Flüsse und Läufe derselben
sind Rein und gesund.

A. In Samoscher Gegend:

Das Samoschfließ entspringt an den
Ostlichen, welche an sich die Gubinya:
Lopana rotunda und Lopatna entspringen,
sich später vereinigen, und vereinigt oben,
halb der Gubingfließ: Diale Regu den
Namen: „Samosch“ annehmen, und diesen
Namen für den ganzen Abfluss immer
selb und ausfallen der Bergmündung
Hof führt.

Es fließt bringe durch die Mitte der Sa-
moscher Gegend, und verläßt unterhalb
Klacad der Bergmündung abieß.

Der erste Wasser ist die Samosch in

Un raion este alcătuit din văile Someșului, Bârgăului și Budacului Român;

Al doilea din grupa comunelor: Nușfalău și Sântioana;

Al treilea din grupa comunelor: Monor, Gledin și Șieut;

Al patrulea din grupa comunelor: Rușii Munți și Morăreni.

Suprafața întregului ținut al Regimentului de mai sus măsoară 45 de mile pătrate².

Solul, munții, apele, clima.

Solul este aspru și nu aduce îndeajuns de multe produse alimentare pentru locuitorii săi, în schimb pentru marele număr de animale există pășuni multe și întinse.

Cuantumul lipsă al alimentelor este acoperit de sumele de bani obținute prin vânzarea animalelor.

Munții fac parte din Carpații înalți.

Mai multe vârfuri ai acestora au înălțimi considerabile.

Aerul este curat și sănătos.

Următoarele râuri și pârâuri curg prin ținutul Regimentului:

A. În valea Someșului:

Râul Someș ia naștere din cele trei izvoare ce izvorăsc la poalele munților Poiana Rotundă și Lopatna, care se

² În realitate suprafața districtului grăniceresc era de 55,57 mile pătrate austriece, respectiv de circa 3.195 Km², cf. Adrian Onofreiu, „Toponimie și relații geografice în Districtul Năsăud”, în *Revista Bistriței*, XVIII, 2003, p. 331.

unesc mai târziu și, unite, primesc numele de Someș mai sus de piciorul de munte Dealul Negru, iar acest nume îl poartă pe întregul parcurs în interiorul și în exteriorul ținutului Regimentului.

Curge aproape în mijlocul văii Someșului și părăsește mai jos de Mocod ținutul Regimentului.

Pe malul drept, Someșul primește pârâurile: Cubășel, Isvoru Băii, Anieș, Valea Seci, Cormaia, Feldrișel, Rebra, Valea Rebrișoarei, Sălăuța, Idieci și Țibleș; pe malul stâng: Cârțibav, Valea Ilvei, Valea Leșului și Valea Neposului.

B. În valea Bârgăului.

Râul Bistrița în care se varsă pe malul drept pârâurile: Valea Măgurei, Tomnatic, Valea Munceilor, Valea Locurelelor, Tiha și Secu; pe malul stâng: Repedele, Stânișoara de Sus și de Jos, Șoimu și Pietroasa.

Mai jos de Rusu Bârgăului părăsește ținutul Regimentului.

C. În districtul Monorului.

Mureșul curge între hotarele comunelor Rușii Munți și Morăreni și apoi părăsește ținutul Regimentului.

Râul Monor curge prin hotarele comunelor Monor și Gledin și părăsește mai jos de Monor ținutul Regimentului.

Râul Șieu curge prin hotarele comunelor Șieuț, Sântioana și Mărișelu și părăsește ținutul Regimentului mai jos de ultima localitate grănicerească menționată.

Râul Budac curge prin hotarele comunelor Budacul Român și Ragla și părăsește mai jos de această localitate ținutul Regimentului.

D. La granița de nord a Munților Someșului.

Râul Bistrița Aurie, care formează granița de nord a districtului, respectiv a țării, granița de nord a ținutului Regimentului spre Ungaria și o parte a Bucovinei.

Acest râu a fost curățat de stânci și regularizat în timpul existenței graniței militare.

Ca și căi pe apă sunt folosite:

Râurile Someș, Bistrița Aurie și Mureș.

Drumurile în ținutul Regimentului.

1. Șoseaua comercială a Bârgăului. Aceasta trece prin comunele: Rusu Bârgăului, Josenii Bârgăului, Susenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Tiha Bârgăului și Mureșenii Bârgăului, până la granița țării cu Bucovina, și se găsește într-o stare excelentă.

2. Șoseaua Mocod-Rodna a Regimentului care trece prin Mocod, Salva, Năsăud, Rebrîșoara, Nepos, Feldru, Ilva Mică, Sângeorz-Băi, Maier, Rodna și Șanț, care se află într-o stare foarte bună.

3. Șoselele Mocod – Zagra – Poienile Zagrei; Salva – Telciu; Ilva Mică – Ilva Mare; Ilva Mică – Leșu, care se găsesc toate într-o stare bună.

4. Șoselele de legătură: Șieuț – Monor și Gledin, apoi Rușii Munți și Morăreni, mai departe Budacul Român și Ragla, se găsesc într-o foarte bună stare în interiorul ținutului Regimentului.

5. De la Telciu la Romuli, de aici în Maramureș, de la Mititei la Runcu, apoi de la Poieni la Suplai există drumuri de țară bine întreținute.

Originea, caracterul național și religia locuitorilor.

Locuitorii acestui district al Regimentului, al căror număr se ridică la 40.000³, sunt români și descendenți

³ Potrivit datelor recensământului din anul 1870, cel mai apropiat de perioada redactării manuscrisului, populația

ai vechilor romani, care după cucerirea Daciei puternic depopulată prin războaiele cu Roma, au fost aduși ca și coloniști liberi în Transilvania de către împăratul Traian și au populat această țară.

Românul este în general de înălțime medie și bine clădit.

El este călit și capabil să suporte toate eforturile războiului; el se bucură, ca și locuitor al munților, de o sănătate trainică; părul său este cel mai adesea negru sau maro închis; trăsăturile feței sunt plăcute; iese în evidență prin capacitățile sale naturale și printr-un bun caracter moral.

Grănicerul român s-a evidențiat în toate războaiele prin curaj, îndrăzneală, rezistență, sânge rece și vitejie, calități frumoase care au fost recunoscute de către marii conducători de oști ai secolului al XIX-lea: împăratul Napoleon I⁴ și arhiducele Carol⁵.

celor 44 de comune foste grănicerești era de 52.056 locuitori. Este adevărat că la ultimul recensământ efectuat înainte de desființarea graniței militare, respectiv 1850, populația totală a regimentului era de 39.092, apropiată de cifra prezentată de autor. Conform Ioan Bolovan, "Realități demografice în Regimentul II românesc de graniță (secolul al XIX-lea)", în vol. *D. Prodan. Puterea modelului*, îngrijit de Nicolae Bocșan, Nicolae Edroiu, Liviu Maior, Aurel Răduțiu, Pompiliu Teodor, Cluj-Napoca, 1995, p. 144.

⁴ Napoleon I Bonaparte (1769-1821), împărat al francezilor între 1804-1815, a fost unul dintre cei mari comandanți militari din istorie.

⁵ Carol de Habsburg, arhiduce al Austriei și duce de Teschen (1771-1847), a fost cel de al treilea fiu al împăratului Leopold II și a încercat să reorganizeze armata austriacă. Printre succesele sale militare se numără victoria de la Aspern în anul 1809 asupra lui Napoleon I.

Grănicerul român mărturisește religia și anume: 83% greco-catolică și 16% ortodoxă greco-orientală.

O mică parte a minerilor Rodnei mărturisesc religia romano-catolică – 1%.

Instituții de învățământ.

În districtul Regimentului al II-lea grăniceresc român de infanterie existau următoarele instituții de învățământ:

1. Institutul militar național Năsăud.

În acesta au fost predate, pe lângă altele, următoarele materii, și anume: serviciul de instrucție și exercițiu al câmpului și serviciul de avanpost, știința armelor, serviciul de pionierat, știința terenului, desenarea situațiilor, excepțiile militare teoretic și practic, și fortificarea terenului.

2. Școala superioară, apoi o școală de fete în Năsăud.

3. Cele cinci școli triviale germano-române în Monor, Prundu Bârgăului, Sângeorz-Băi, Telciu și Zagra în care sunt predate în afară de materiile prevăzute pentru școlile principale cu trei clase și geografia, istoria statului imperial austriac și agronomia.

Cele 44 de școli naționale române.

Referitor la frecventarea școlilor elementare există obligativitatea învățământului.

Corpul didactic al Institutului militar național, al școlii superioare și al celui de fete, apoi al celor cinci școli triviale, este plătit din Fondul școlar.

Pentru a putea plăti corpul didactic al fiecărei școli naționale se formează pentru fiecare, fonduri școlare separate⁶.

Districtul Regimentului al II-lea grăniceresc de infanterie era împărțit în 12 companii, și anume:

Primei companii îi aparțineau comunele: Monor, stație - post de căpitan, Gledin, Rușii Munți, Morăreni.

Celei de a doua companii: Budacul Român, stație - post de căpitan, Sântioana, Mărișelu, Ragla, Șieuț.

Celei de a treia companii: Prundu Bârgăului, stație - post de maior, Tiha Bârgăului, stație - post de căpitan, Mureșenii Bârgăului, Bistrița Bârgăului.

Celei de a patra companii: Josenii Bârgăului, stație - post de căpitan, Susenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Rusu Bârgăului.

Celei de a cincea companii: Rodna, stație - post de căpitan, Șanț, Ilva Mare, Maieru, Coșna.

Celei de a șasea companii: Sângeorz-Băi, stație - post de căpitan, Măgura și Poiana Ilvei (Sâniosif).

Celei de a șaptea companii: Telciu, stație - post de căpitan, Ilva Mică, Leșu.

Celei de a opta companii: Rebrîșoara, stație - post de căpitan, Rebra Mare, Parva, Nepos.

Celei de a noua companii: Năsăud, stație - post de colonel, vicecolonel și maior, apoi sediul Vicariatului foraneu episcopal greco-catolic al întregului district al Regimentului, apoi Salva.

Celei de a zecea companii: Telciu, stație - post de căpitan, Romuli, Bichigiu, Coșbuc.

⁶ Pentru mai multe detalii privind situația învățământului din zonă a se consulta lucrarea Virgil Șotropa, Nicolae Drăganu, *Istoria școlilor năsăudene*, Năsăud, 1913 și Lazăr Ureche, *Fondurile grănicerești năsăudene (1851-1918)*, Cluj-Napoca, 2001.

Celei de a unsprezecea companii: Zagra, stație - post de căpitan, Suplai, Poienile Zagrei, Găureni.

Celei de a douăsprezecea companii: Mocod, stație - post de căpitan, Mititei, Runc.

Locuitorii micii comune Coșna nu erau înarmați și plăteau impozitele principatului prevăzute pentru locuitorii liberi.

Colonia minei de la Cârlibaba, situată la poalele muntelui Dosul Stânișoarei și pe râul Bistrița Aurie, avea doar 207 locuitori și aceștia erau neînarmați, deoarece erau folosiți în mină.

Procurarea îmbrăcămintei.

Grănicerul român trebuia să își procure singur montura⁷; fiindu-i permis să își procure felurile de montură de la Comisia de montură din Alba Iulia în schimbul depunerii prețului de achiziționare.

Fiecare soldat primea anual o pereche de încălțăminte pe costul Erariului⁸.

Grănicerul primește armamentul și harnașamentul de la Erariu și armamentul era în permanență menținut în stare de funcționare de către comandantul companiei cu ajutorul sumelor pașale stabilite pentru acest scop.

Menirea grănicerului nu era numai serviciul de cordon și menținerea siguranței naționale interioare, ci, în timp de război, el trebuia să pornească la luptă la fel ca și armata de linie, pentru a apăra preainaltul tron și întregul Imperiu Austriac, așa cum s-a întâmplat în campaniile prusacă, turcească și franceză⁹.

⁷ Echipamentul.

⁸ Fiscului statului austriac.

Acum urmează istoria de arme a Regimentului
cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie nr. 17
național român transilvănean.

1762

Înființarea Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie al II-lea național român, apoi a Regimentului de cavalerie ușoară – dragoni român, a fost decisă cu prealalta Ordonanță din 16 aprilie 1762⁹.

Consiliul aulic de război a numit prin Ordonanța din 21 aprilie 1762 pe :

a) Locotenent-colonelul (vicecolonelul) Georg von Räschutz ca și comandant al Regimentului grăniceresc de infanterie al II-lea național român transilvănean și pe:

b) Locotenent-colonelul (vicecolonelul) Dombrovskia ca și comandant al Regimentului de dragoni ușori național român transilvănean.

⁹ O sinteză remarcabilă la nivelul mentalului colectiv a obligațiilor grănicerilor arată că “sub graniță era dator tot născutul a fi ostaș care era sănătos bine era în feldstand (serviciul combatant, apt de luptă – n.n.), care nu era rezervă. Feldstandul în vreme de pace mergea la mujdru (exerzir) la pușcat, la schwardă (cazarma regimentului din Năsăud, actualul Muzeu Grăniceresc Năsăudean – n.n.) și loagăr (loagăr, legăr = terenul din spatele cazarmii destinat pentru instrucție – n.n.). În vreme de bătălie era cu “Sak und Pak” (corect “Sack und Pack”, respectiv cu arme și bagaje – n.n.) unde se poruncea. Rezerva ținea cordoanele pe graniță și în vreme de pace și în vreme de război”, conform *Istoria parohiei Ilva-Mare, Bistrița*, 1906, p. 25.

¹⁰ Despre începuturile organizării graniței militare din Transilvania, cu privire specială asupra zonei năsăudene, a se vedea Friedrich Krammer, *Beiträge zur Geschichte der*

Soldați din Regimentul II românesc de graniță nr. 17 la 1762 (reproducere din cartea lui Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes...*)

Aceste două regimente grănicerești naționale au fost alcătuite la început numai din populația de grăniceri români ai Văii Someșului sau ai așa-numitului District militar român rodnean.

În anul 1764 au fost alipite Districtului militar român rodnean și cele nouă comune ale companiei Monorului: Monor, Gledin, Șieut, Sântioana, Mărișelu, Budacul Român, Ragla și Morăreni, Rușii Munți și în același timp a fost înarmată întreaga populație.

Ca și stație – post de stat major a regimentului de infanterie român a fost stabilită comuna Năsăud, iar a regimentului de dragoni ușori român, comuna Salva.

Platoul aflat mai sus de comuna Salva era ales pentru ca pe același loc să poată să facă exerciții atât infanteria cât și dragonii ușori.

Populația regimentului era alcătuită 97% din români, 2% germani, 0,75% secui și maghiari, 0,25% slavi.

Imediat după militarizarea populației, germanii, secuii și maghiarii au părăsit ținutul Regimentului deoarece nu au vrut să preia armele și astfel în acel ținut au rămas numai românii¹¹.

Militariesierung des Rodnaer Thales, în Programm des Bistrizer Gymnasiums, 1880, p. 13sq; Mathias Bernath, „Die Errichtung der siebenbürgische Militärgrenze und die Wiener Rumänenpolitik in der frühjosephinischen Zeit”, în Südost-Forschungen, XIX, 1960, p. 164sq; Carol Göllner, Regimentele grănicerești din Transilvania, 1764-1851, București, 1973, p. 34-48; Vasile Tutula, Organizarea militară a Transilvaniei în perioada 1691-1774, Cluj-Napoca, 2003.

¹¹ Referitor la impactul asupra populației locale, reținem cazul localității Poiana Ilvei: “deoarece familiile așezate pe hotarul Poienii, când s-a început regularea, erau prea puține

Împărțirea Regimentului era făcută în 12 companii.

Cele 12 stații - post de companie existau în comunele: Năsăud, Salva, Rodna, Feldru, Monor, Rebrîșoara, Măcod, Sângeorz-Băi, Telciu, Rușii Munți, Zagra, Maieru.

Regimentul de dragoni era alcătuit din companii care erau împărțite în cele 12 districte ale companiilor de infanterie.

Efectivul regimentului grăniceresc de infanterie era alcătuit din 3.000 de oameni și cel al regimentului de

ca să poată forma o comună, așa autoritatea militară a dat libertate ca să se așeze aici familii de acelea, în care erau bărbați destoinici pentru a purta arme. Atari familii s-au adus parte din Maier și parte din alte părți, chiar și din afară de graniță. Aceștia tuturor li s-au desemnat grădini și moșii, au fost numărați între locuitorii comunei nouă. Așezarea aici a nouălor familii a durat cu bună seamă mai mulți ani” conform Ștefan Buzilă, *Monografia comunei Sâniosif sau Poiana, Sâniosif, 1910*, p. 62. În continuare, Ștefan Buzilă enumeră 33 astfel de familii (conform *Ibidem*, p. 62-151). Același fenomen s-a întâmplat și la Ilva-Mare: “satul Ilva-Mare s-a început în anul 1710 și s-a adunat laolaltă la vremea milităriei, în 1762. Milităria au luat-o de bună voie în 1762”, conform *Istoria parohiei Ilva-Mare*, p. 8; în continuare sunt enumerate aici 38 astfel de familii (conform *Ibidem*, p. 8-13), precum și la Arhivele Naționale, direcția județeană Bistrița-Năsăud (în continuare se va cita ANBN), *Colecția Virgil Șotropa*, d. 358. De asemenea, subliniem și rolul important al ofițerilor în comunitățile locale: “până la anul 1848 era în comună ofițer, preot și jude comunal. Ofițerul purta comanda satului ori în ce întâmplări și pricini. De la anul 1849 este în comună preot, jude, notar și comitet. Judele în comună e răspunzător și are asupra comanda în ori și ce întâmplări”, conform *Istoria parohiei Ilva-Mare*, p. 33.

dragoni ușori din 1.500 de oameni, astfel că ambele Regimente aveau în vremuri de război 4.500 de soldați activi.

În afara detașamentului de cordon, în vremuri de război va fi înființat, după plecarea celor două batalioane, așa ca în timpul războiului turcesc, și un batalion defensiv de 900 de oameni pentru apărarea ținutului Regimentului și în special a granițelor țării, sau pentru folosirea în țară.

Situația prescrisă a Regimentului de infanterie era la nivelul statului major:

1 colonel, 1 vicecolonel, 1 maior, 1 capelan, 1 secretar auditor¹², 1 chirurg, 1 persoană însărcinată cu încartiruirea, 6 stegari, 6 sanitari, 1 temnicer, 3 armurieri, 1 meșter paturi arme.

La companie:

1 căpitan sau locotenent-căpitan, 1 locotenent major, 1 sublocotenent, 1 plutonier, 1 furier, 8 caporali, 2 tamburi¹³, 1 gornist, 16 fruntași, 217 soldați.

Pentru ca în vremuri de război să nu fie nevoie să se întărească compania cu trupe de rezervă, compania era alcătuită în mod normal din 300 până la 320 de oameni, iar batalionul din 1.600 până la 1.760 de oameni.

Imediat în primii ani după înființarea graniței, cavaleria regimentului de dragoni împărțită în districtele companiilor de infanterie a fost tot mai mult redusă, și astfel aici sunt menționate numai numele primilor ofițeri ai Regimentului grăniceresc de infanterie național.

¹² Magistrat militar.

¹³ Toboșari.

Comandant de regiment: Georg von Räschutz¹⁴;

Maior: De Hohn;

Căpitani: von Taubenthal, von Sburlati, von Fluck, baronul Toussaint, von Ricord, von Bouquier, contele Ditrichstein, von Humbourg, contele Cosimelli, von Schneider, von Linden.

Locotenenți-căpitani: von Ehrenstein, von Virazdi;

Locotenenți-majori: von Leibinger, von Barath, Zaborsky, Schlang, von Belloni, Albrecht, von Rosenberg, Gauthojes, Koller, Schmidt, von Eisenberg, Tamm, Schottenstein, von Schmiden, Baumgart.

Sublocotenenți: Fröhlich, Heindl, Göppert, baronul Schirnding, Halbmann, Saagmuller, Sprötter, Stojanich, Krovath, Godofredo, Laszy, Delvardi, Würtzer, Farkas, Feringer;

Stegari: de Micle, Rechberger, de Zapata, Jellačić, Laurenti, Knall, Malich, Löwensfeld;

Capelan: Theodorus Naszodi.

Secretar-auditor: Joseph Urli;

Adjutant al Regimentului: Johann Angermeyer;

Responsabil cu încartiruirea pe regiment: Joseph von Jesch;

Chirurg: Franz Eberle;

Comaniile erau rânduite în batalioane, din care unul era denumit batalionul colonelului, celălalt batalionul vicecolonelului; mai târziu, fiecare batalion a fost comandat de un maior; vicecolonelul rămânea în

¹⁴ Scurte biografii ale comandanților Regimentului de la Năsăud la Virgil Șotropa, "Comandanții regimentului grăniceresc năsăudean", în vol. *Arhiva Someșană (1924-1994)*, Târgu-Mureș, 1994, p. 92-101.

vremuri de război în ținutul regimentului și conducea comenduirea Regimentului. Fiecare batalion era împărțit în trei companii, fiecare companie în două jumălăți de companie, fiecare jumătate de companie în două plutoane.

Plutonierul exersa cu recruții, comanda trupa la diferitele patrulări și rânduia companiile la plecare.

Sergentul avea între atribuții supravegherea și întreținerea bolnavilor, efectua garda la drapel și purta drapelul în lipsa stegarului; furierul era manipulantul companiei, aproviziona magazia și răspundea de chestiunile de încarțiruire, el rămânea în timpul luptei la bagaje; caporalul era șeful unei căprării din care fiecare companie avea trei.

Echipamentul era alcătuit din:

Ciacău - bonete negre, înalte de 8 țoli, sus puțin îndoite și de aceeași lățime ca jos.

Un guler căptușit cu piele cu o cataramă galbenă și vipușcă albă.

Un veston verde foarte deschis din pânză de țară (postlav) necăptușită, cu nasturi mici galbeni cusuți la mâneci, guler roșu aprins cu nasturi ale căror bascuri erau din acea pânză identică în totalitate cu modelul introdus în armatele de la regimentele germane și care se pot închide pe deplin.

Un pieptar alb din stofă țărănească proprie, cu tăietura la mâneci și nasturi mici, căptușit cu pânza proprie.

Un pantalon alb din pânză proprie, necăptușit, tivit cu șnur din lână roșie sau pânză roșie ce iese în evidență.

Încălțăminte neagră ce se leagă în față, așa cum sunt folosite la infanteria ungară.

O raniță din piele de vițel aspră, eventual din pânză de țară neledă sau din pânză rezistentă, tare.

Arma și curelele rămân aceleași primite de la Erariu.

La geanta pentru cartușe (cartușieră), purtată de o curea semilată de la umărul stâng spre partea dreaptă, era atașat cornul cu pulbere, care conținea numai pulberea pentru tigăița de pușcă, în timp ce geanta pentru cartușe conținea 40 de cartușe cu gloanțe din plumb de 1 ½.

În loc de frizură, omul trebuia să lase părul lateral să crească într-alâta încât să poată fi legat cu un nasture la capătul urechilor pe ambele părți; la spate, părul va fi purtat într-o coadă simplă.

Plutonierul și furierul pot fi distinși prin mai buna calitate a materialului pânzei.

1763

La 21 iunie 1763, trupa Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie al II-lea național român transilvănean, precum și cea a Regimentului de cavalerie ușoară dragoni a depus primul jurământ pe platoul situat mai sus de comuna grănicerească Salva, echipați și înarmați¹⁵.

1764

La 15 martie 1764, vicecolonelul Georg von Räschutz de la cel de al II-lea Regiment grăniceresc de infanterie român a fost transferat la Deva.

¹⁵ Aici a avut loc și celebra revoltă a lui Tănase Todoran. Schița biografică a conducătorului "revoltei de la Mocirla", Tănase Todoran, în ANBN, *Fond Anton Coșbuc*, d. 29; Virgil Șotropa, "Înființarea graniței năsăudene 1762", în *Arhiva Someșană*, nr. 24, 1938, p. 59-71.

La 16 martie, generalul de divizie baronul Siskovich l-a instalat pe vicecolonelul Carl baron Enzenberg ca și comandant numit al Regimentului, acesta din urmă fiind cunoscător al limbii române, cunoștea religia și obiceiurile naționale ale românilor și, printr-o comportare înțeleaptă și binevoitoare în timpul comandei sale de 13 ani, a avut ca rezultat faptul că Regimentul grăniceresc de infanterie național român a atins perfecțiunea egală cu a fiecărui regiment de linie.

În acest an a fost redus o parte din Regimentul grăniceresc de dragoni național român.

1765

Maiorul de Hohn a fost trecut în rezervă la 10 mai 1765, și căpitanul Franz baron Toussaint a fost numit în locul lui la Regiment.

Cu preainalta scrisoare autografă din 23 septembrie 1765, Majestatea Sa împărăteasa Maria Theresia l-a numit pe primul său fiu născut Iosif, care a fost ales împărat romano-catolic, ca și coregent peste toate țările austriece și i-a încredințat întreaga conducere a chestiunilor de război.

1766

La 12 noiembrie 1766, a fost sancționată de către Majestatea Sa împărăteasa, cea de a treia și ultima Diplomă de înființare a graniței și documentul privilegial pentru cele două Regimente grănicerești de infanterie naționale transilvănene și pentru Regimentul de dragoni ușori români; documentul privilegial¹⁶ a

¹⁶ Textul a fost publicat de Vasile Bichigean în *Arhiva Someșană*, nr. 8, 1928, p. 76-92 și în nr. 9, 1929, p. 104-121.

rămas în vigoare fără nici o modificare până în anul 1851, la desființarea Institutului militar grăniceresc național transilvănean.

Aceste documente sunt capodopere și conținutul acestora era pentru grănicerii români o dovadă a deosebitei bunăvoințe împărătești.

1767

În luna mai, colonelul baron Enzenberg a plecat cu treburi grănicerești la Viena, unde a rămas patru luni; în timpul lipsei sale, comanda regimentului a fost preluată de maiorul Toussaint.

Acest an a adus un mare număr de schimbări în echipamentul și administrarea armatei.

În întreaga infanterie, câte două regimente au primit pellițe identice, care au fost hotărâte prin tragere la sorți, apoi pentru diferențiere nasturi galbeni și albi, ofițerii fireturi aurii și argintii.

1768

În acest an a avut loc prima trecere în revistă a regimentului, și anume fiecare companie în localitățile de stație ale companiei.

Detașamentele s-au deplasat pentru trecerea în revistă în ținuta de paradă cu însemnul de luptă.

Trecerea în revistă a durat 4 luni.

1769

Prin ordinul-circular nr. 165 din 9 decembrie 1769, a apărut un nou regulament al uniformelor pentru întreaga trupă de grăniceri.

Conform acestuia, aspectul unui soldat al Regimentului se prezenta după cum urmează: Ca și acoperământ

al capului o caschetă din piele neagră, cu partea din față croită rotund în sus, pe care se afla o placă de alamă cu preainalele inițiale imperiale¹⁷, această parte fiind pentru soldați încadrată cu tresa albă, pentru subofițeri cu tresa argintie; pe partea stângă era prinsă cocarda galben-neagră iar deasupra ei un pampon galben.

Mantaua din postlav negru, ajungea până la vârful degetelor, era închisă cu un rând de zece nasturi, guler îndoit, pellițele croite ascuțit precum și căptușeala ce se închidea în față era verde-papagal; pantalonii după croiul unguresc cu șnur verde-papagal; sabia alârna în leaca lată și era închisă cu o cataramă, fiind purtată în jurul mijlocului corpului peste manta; geanta pentru cartușe și ranița din piele de vițel în cruce peste umeri; cureaua de la armă era largă.

O înnoire importantă a realizat-o în anul 1769 preainalta rezoluție din 15 august, conform căreia regimentele grănicerești primeau numere după rangul lor de înființare.

Regimentul grăniceresc al II-lea de infanterie național român a primit nr. 17.

Toti ofițerii statului major și ofițerii superiori, precum și auditorul, casierul, adjutantul, chirurgul, plutonierul, furierul și tamburul regimentului purtau bastonașe de trestie spaniolă, caporalii bastonașe din lemn de alun.

¹⁷ Inițialele k.k. respectiv kaiserliche (împărătesc) și königliche (regesc), sau “cesaro-crăiești”, cum se fixase în conștiința comună.

1770

În urma noii organizări, vicecolonelul baron Enzenberg a fost înaintat la data de 1 mai 1770 la gradul de colonel.

Maiorul baron Toussaint a fost transferat Regimentului de garnizoană I, iar la data de 1 noiembrie a fost numit în locul său ca maior căpitanul Anton von Cosimelli, în postul vacant de locotenent major fiind repartizat Mauricius von Schlaun.

În acest an a avut loc desființarea a încă două companii de dragoni.

Mai departe, Consiliul aulic de război a ordonat ca trupa de grăniceri să fie îmbrăcată cu mantii și pantaloni albi.

De la 15 iunie până la 15 octombrie, o jumătate de batalion combinat cu 10 ofițeri și 784 soldați a fost detașat la o tabără de instruire la Rodna, în același timp o companie combinată cu doi ofițeri și 198 soldați într-una la Toplița.

1771

În acest an a fost construită o școală de exerciții unde erau instruiți ofițerii.

De la 1 iulie până la sfârșitul lui septembrie, o companie de artilerie a fost cantonată într-o tabără de instruire lângă Năsăud, ocazie cu care 300 de soldați ai Regimentului au fost instruiți în artilerie.

1772

În acest an, de la 1 iunie până la sfârșitul lui iulie, a fost din nou o tabără de instruire lângă Năsăud pentru o companie de artilerie, ocazie cu care generalul-maior și comandantul brigăzii de trupe române baronul Rall s-a convins pe îndelete despre progresele tuturor artileriștilor,

Soldat și ofițer din Regimentul II românesc de graniță nr. 17 la 1770 (reproducere din cartea lui Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes...*)

și, ca recunoaștere a realizărilor excelente i-a recompensat pe soldații: Grigore Pop din Mărișelu, Ion Bașiotă din Runc, Roman Strâmbul din Maieru și Ursul Galben din Gledin cu monede comemorative din argint.

În acest an, trupa celui de al II-lea Regiment român era în totalitate echipată, înarmată, instruită în exercițiile militare, astfel că se afla în capacitate desăvârșită de război.

1773

De la 18 până la 23 iunie inclusiv, Majestatea Sa împăratul și coregentul Iosif al II-lea a vizitat Districtul militar rodnean român, a trecut în revistă companiile și s-a convins în detaliu de tot și de toate¹⁸.

În fiecare stație-post au îndeplinit serviciul de gardă la preainalta tabără a curții: 1 subofițer, 1 gornist, 2 fruntași și 12 soldați.

De asemenea, Majestatea Sa a fost însoțită peste tot în ținutul Regimentului de 12 deputați grăniceri aleși dintre reprezentanții companiilor grănicerești.

Majestatea Sa a vizitat călare ținutul Regimentului, preainaltul împărat având obiceiul să pornească la patru dimineața și să călătorească până seara la șase sau șapte, fără să mănânce.

Pentru Majestatea Sa au fost ținuți pregătiți peste tot patru cai cu frâiele puse și neînșeuăți; aceștia au

¹⁸ Mai multe detalii despre vizita din 1773 pe teritoriul Regimentului năsăudean, dar și despre cele ulterioare din 1783 și 1786, la Virgil Șotropa, "Împăratul Iosif al II-lea în districtul Năsăudului", în *Arhiva Someșană*, nr. 4, 1926, p. 1-11. A se vedea din studiul lui Constantin Sassu, "Țările Române spre sfârșitul veacului al XVIII-lea", în *Revista Arhivelor*, V, 1942-1943, p. 318-321.

fost folosiți în special acolo unde erau pante foarte abrupte, sau unde era ceva demn de văzut la slânga și la dreapta.

Penru reșezarea, apoi arondarea și regularizarea unor comune, au fost luate dispozițiile necesare.

Majestatea Sa împăratul a ordonat să fie ținute școli de război cu subofițerii cei mai pregătiți din Regimentul grăniceresc național român, pentru a-i putea instrui ca și ofițeri superiori.

În aceste școli de război au fost expuse teoretic și practic, în afară de exercițiile militare, serviciul de câmp și de avanpost și fortificarea terenului, serviciul de pionieri și artilerie.

Acestei preaînalte dispoziții îi este de mulțumit că din clasa națională a grănicerilor au ieșit ofițeri superiori capabili, pregătiți pentru serviciul militar.

De asemenea, au fost înaintați de către Majestatea Sa la gradul de ofițeri superiori câțiva plutonieri din clasa națională română a grănicerilor.

Această preaînaltă călătorie și convingerea personală a Majestății Sale asupra adevăratei stări a lucrurilor a avut pentru grănicerii români urmări dintre cele mai binefăcătoare.

Neobosita rezistență a Majestății Sale din timpul călătoriei a stârnit mirare și admirație la populația grănicerească, și chiar și acum, după trecerea a mai mult de un secol, această vizitare a Regimentului întreprinsă de către Majestatea Sa, precum și dispozițiile hotărâte pentru bunăstarea grănicerilor, au rămas în amintirea populației grănicerești române¹⁹.

¹⁹ În lucrarea *Arătarea împăratului. Intrările imperiale în Transilvania și Banat (sec. XVIII-XIX)*, Cluj-Napoca, 2002,

Bisericile au fost vizitate peste tot de către Majestatea Sa.

Același preînalt împărat a dăruit tuturor bisericilor comunelor grănicerești române odăjdii din mătase și cupe de cult aurite.

1775

Locotenentul major von Schlaun a fost detașat într-o tabără de instrucție la Turda cu o parte a regimentului de artilerie și cu 300 infanteriști.

1777

În acest an, în locul paturilor de armă drepte, au fost introduse, pentru ușurarea țintirii, paturi arcuite de armă.

Comenduirea generală a fost împuternicită de către preînaltele autorități să aprobe subofițerilor înaintați la grade de ofițeri superiori un supliment de echipament, dacă aceștia au ocupat acest post cel puțin patru ani.

Colonelul Carl baron Enzenberg a fost numit la 16 noiembrie 1777 ca general de artilerie și Brigadier al trupei pentru Bucovina, cedată în anul 1774 Austriei de către Înalta Poartă.

Doru Radosav reface cu multă acribie și finețe mecanismul complex prin care s-a cultivat și în Transilvania-Banat o imagine hiperbolizată a împăraților austrieci, reliefând nu numai simbolistica dar și întreg evantaiul de preparative administrative ce au premers și au însoțit vizitele efectuate în sec. XVIII-XIX în provinciile românești de către suveranii Habsburgi. Vezi și Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală și mentalități colective*, Cluj-Napoca, 1997, p. 384sqq.

Postul colonelului și al comandantului regimentului a fost ocupat provizoriu de către vicecolonelul von Schlaun.

Colonelul Enzenberg a predat Regimentul într-o desăvârșită capacitate de război, cu 4.000 de grăniceri români, între care 300 de artileriști, apoi 200 de oameni antrenați ca pionieri, perfect echipați și înarmați, instruiți în exercițiile militare, în serviciul de infanterie și avanpost, care puteau să fie în orice clipă concentrați cu capacitatea completă de război în timp de trei zile în localitatea de stat major Năsăud.

Pe lângă aceasta, 160 până la 180 de oameni erau foarte bine pregătiți și complet înarmați, astfel că în caz de război puteau fi folosiți și pe apă.

Pentru apărarea ținutului Regimentului după plecarea ambelor batalioane de infanterie și chiar și a celui de al treilea batalion, exista o companie defensivă formată din 600-900 oameni, de asemenea complet instruiți, înarmați, echipați cu haine primite din fondul de montură și pe deasupra înzestrați până în anul 1792 și cu arme grele, pentru ca la eventuala atacare de către inamic a ținutului Regimentului să opună rezistență eficientă împotriva atacurilor energice ale acestuia, și să poată să-l respingă înainte ca inamicul să calce în ținutul Regimentului.

Pentru înzestrarea serviciului de ordonanță de-a lungul graniței țării și a menținerii în stare de funcționare a legăturii detașamentului de cordon cu localitatea reședință de companie, exista pe timp de război un detașament de călăreți, bine antrenat și înarmat, cunoscător al drumurilor, plaiurilor și potecilor de munte.

Câteva lămuriri referitoare
la combinarea batalioanelor de infanterie
la cele două Regimente grănicerești

Pentru a susține armonia frățească între cele două
Regimente grănicerești naționale române transilvănene²⁰,
în urma propunerii Majestății Sale împăratul și
coregentul Iosif al II-lea, a fost creată de către Majestatea
Sa împărăteasa Maria Theresia Comenduirea Brigăzii de
trupe cezaro-crăiești grănicerești române transilvănene
cu sediul în Mediaș, care era subordonată Comendurii
Diviziei trupelor militare transilvănene cezaro-crăiești
din Sibiu.

Pe timp de război, împărțirea batalioanelor grănicerești române de infanterie la Comenduirea Brigăzii trupelor și la Divizia trupelor era condiționată de dispunerea tactică și strategică.

Deoarece în istoria anilor de război ai celor două
Regimente grănicerești naționale române transilvănene a
fost vorba de batalioane grănicerești române combinate,
atunci este de remarcat că au existat două tipuri de
batalioane grănicerești române combinate, și anume:

1. Dacă numai un batalion de infanterie din Regiment primește ordinul de plecare, atunci acesta va fi alcătuit din toate cele 12 companii ale propriului Regiment, aceasta însemna combinat.

Se proceda astfel, în principal, pentru ca aportul pe câmpul de luptă și pierderile comunelor grănicerești să fie împărțite echilibrat în cadrul populației Regimentului.

²⁰ Regimentul I grăniceresc român din sudul Transilvaniei avea sediul statului major la Orlat.

2. Dacă nu era necesar ca din Regimentul grăniceresc român să plece batalioane întregi din raioanele lor, atunci din toate cele 12 companii ale propriului Regiment năsăudean erau formate trei companii, întâiul Regiment grăniceresc român forma și el pe această cale de asemenea trei companii, apoi aceste șase companii astfel alcătuite formau: batalionul grăniceresc de infanterie român combinat.

Comandantul batalionului combinat format pe această cale era un ofițer de stat major al unuia dintre aceste două Regimente grănicerești naționale.

Ca și normă era stabilit ca la prima combinare a unui batalion grăniceresc român din ambele raioane grănicerești române, acesta să fie comandat de către un ofițer de stat major al celui de al II-lea Regiment grăniceresc român, dacă nu cumva comandantul batalionului nu este stabilit de către persoane preaînalte.

Drapelul primului batalion al celui de al II-lea Regiment român era atribuit batalionului grăniceresc de infanterie combinat român transilvănean.

La formarea unui al doilea batalion de infanterie combinat, tot din ambele Regimente grănicerești române, acesta primea drapelul primului batalion de infanterie al întâiului Regiment grăniceresc român.

Dacă erau plecate deja două batalioane combinate din ambele Regimente grănicerești române, atunci, imediat după ce condițiile de război o permiteau, acestea erau dizolvate, iar batalioanele erau formate doar din trupa de infanterie și ofițerii propriilor regimente. Fiecare batalion primea atunci și un drapel propriu.

Dacă totuși din ambele raioane ale Regimentului român era format și un al treilea batalion de infanterie

combinat, atunci acesta primea drapelul batalionului al II-lea al celui de al II-lea Regiment grăniceresc român.

Capacitatea de război a batalionului grăniceresc de infanterie național român.

În mod normal, un batalion grăniceresc de infanterie român era format din 1.200 până la 1.400 de oameni.

Pentru ca în cazul pierderilor mari de soldați să nu se întreprindă prea des completarea efectivelor pe front, în fața inamicului, un batalion de infanterie era format la plecare în mod normal din 1.400 până la 1.620 de oameni, ceea ce făcea necesară completarea batalioanelor grănicerești române abia atunci când, în urma pierderilor suferite în bătălii și lupte, numărul trupei scădea până la 900 sau 800 de oameni.

Astfel, puterea ambelor batalioane de infanterie plecate în anul 1788 la războiul turcesc era de 3.420 de oameni.

Motivele pentru care Regimentul grăniceresc de infanterie al II-lea național român s-a distins pe câmpul onoarei prin sânge rece, îndrăzneală și vitejie încununată de succes:

Trupa Regimentului a fost admirabil pregătită chiar de la început:

- a. în exerciții militare, apoi în serviciu de câmp și avanpost,
- b. în artilerie,
- c. în serviciul de pionieri și în arta fortificării terenului,
- d. chiar și în folosința ostașilor pe apă.

La izbucnirea războiului turcesc în anul 1788, avea 300 de artileriști, 200 de soldați instruiți în serviciul de pionieri și 160 în plutărit, apoi subofițeri destoinici, cu multă experiență din efectivul grăniceresc național pregătiți în școlile de război.

Cei mai destoinici subofițeri ai graniței naționale erau pregătiți teoretic și practic ca și ofițeri superiori în școlile militare de război, care durau doi ani.

Începând cu anul 1787, din rândurile efectivului grăniceresc național au absolvit Institutul Districtului militar național de la Năsăud, indivizi temeinic pregătiți pentru serviciul militar și de administrație.

Școlile populare ale Regimentului, cele mai bune ale graniței militare transilvănene, au contribuit la capacitatea militară, ordinea și disciplina de fier.

Simbolul Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie al II-lea național român transilvănean.

Urmare a preainaltului ordin al Majestății Sale împărătești, regina Maria Theresia, Regimentul grăniceresc de infanterie al II-lea național român transilvănean a primit următorul simbol: “Virtus Romana Rediviva”²¹.

Acest simbol era scris atât pe drapelele celor două batalioane de infanterie cât și pe drapelul Institutului militar național năsăudean și era gravat pe toate sigiliile oficiale ale Regimentului.

La stânga vulturului crăiesc stăteau scrise cu litere mari romane următoarele cuvinte: “Virtus Romana”, iar la dreapta “Rediviva”.

Deviza întâiului batalion de infanterie era: “Pro Imperatore, honor et gloria”²², iar cea a celui de al doilea batalion: “Perpetua Fides”²³.

Acesle devize erau scrise cu litere de aur pe eșarfa drapelului.

²¹ Virtutea romană reînviată.

²² Glorie și onoare pentru împărat.

²³ Fidelitate veșnică.

Iosif al II-lea, împăratul coregent și comandantul suprem al întregii armate, cu ocazia organizării și înființării mai multor comune grănicerești în districtul Regimentului al II-lea român, a dat nume latine la patru comune: Salva, Romuli, Parva, Nepos, care conțin zicala și în același timp semnificația, că prin înființarea Regimentului grăniceresc național român transilvănean, apoi înarmarea și disciplinarea românilor ca și grăniceri permanenți, strănepoții coloniștilor romani nu mai pot să dispară, deoarece ei sunt salvați prin aceasta²⁴.

Mai ales pe baza experienței adunate cu ocazia vizitei sale întreprinse în Transilvania, împăratul Iosif al II-lea i-a tratat pe românii miliției grănicerești transilvănene dar și pe cei din restul provinciei ca și descendenți ai legiunilor romane antice și ai coloniștilor. În acei oameni încă s-a păstrat conștiința și convingerea cum

²⁴ Este binecunoscut că împărații din Casa de Habsburg au încercat să acrediteze ideea descendenței lor romane pentru a-și justifica legitimitatea pe tronul "Sfântului Imperiu roman de neam german". Încurajarea de către împărații Habsburgi (mai cu seamă Maria Theresia și Iosif al II-lea) a afirmării de către români a originii lor latine urmărea printre altele și consolidarea afilierii românilor la dinastia imperială austriacă. Conform Liviu Maior, *Românii în armata Habsburgică. Soldați și ofițeri uitați*, București, 2004, p. 21. Împăratul Iosif al II-lea însuși, ca împărat "roman", era convins de descendența romană a poporului român și era extrem de satisfăcut de faptul că a "descoperit" un nou element roman în cuprinsul imperiului său, măgulindu-și supușii români cu "zestrea" lor etnică pentru a le stimula virtuțile militare și credința față de "împăratul roman". Conform David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, București, 1984, p. 225.

că este un noroc atât pentru miliția grănicerească română cât și pentru întreaga națiune română să fie înarmată; prin aceasta, li s-a dat românilor nu numai posibilitatea să se instruiască în arta războiului, ceea ce până la înființarea graniței le-a fost interzis prin legile asupraitoare ale țării²⁵, ci și să dobândească merite prin vitejie pe câmpul onoarei, pentru împărat, pentru întreaga țară și chiar și pentru națiunea română.

Înțelepciunea și bunăvoința părintească a împăratului Iosif al II-lea a dus la egalitatea mai întâi în rândurile armatei a tuturor confesiunilor creștine, precum și a tuturor națiunilor necreștine ale marelui său imperiu. De asemenea, preaînaltul împărat a respectat și a pus să fie respectat sentimentul național al fiecărei națiuni, lucru pe care l-au urmat și monarhii ce i-au urmat la conducerea statului imperial austriac; tot acestuia i se datorează și faptul că armata cezaro-crăiască austriacă a format în toate timpurile o unitate de nedespărțit, și că toate națiunile acestui stat imperial au păstrat în anii revoluției de la 1848-1849, folosindu-și toate forțele, unitatea armatei cezaro-crăiești.

²⁵ Din secolul al XVI-lea, după războiul țărănesc condus de Gheorghe Doja la 1514, Dieta Transilvaniei a luat mai multe măsuri vizând limitarea purtării armelor de către români, legiferarea foarte precisă a acestei interdicții venind către mijlocul secolului al XVII-lea, prin Edictul XLIV din Approbate Constitutiones. Exceptându-i pe cei care însoțeau căruțe de povară, de negustori, păstori, morari, juzi, crâșmari și alți slujitori de curte sau oameni care-și slujesc stăpânii cu armele, alți români "să nu îndrăznească a umbla cu pușcă, tolbă, sabie, paloș, târnăcop (securi de luptă), sulică sau alte arme", conform *ibidem*, p. 121.

De asemenea, cu ocazia vizitării districtului Regimentului al II-lea grăniceresc român, împăratul Iosif al II-lea s-a convins de ordinea, disciplina și capacitatea militară a grănicerilor români, precum și de faptul că poate să se bazeze și să conteze în orice moment pe această trupă națională destoinică.

Deoarece tinerii grăniceri eminenti ieșiți din școala superioară năsăudeană erau imediat după absolvire preluați în școlile de război și erau pregătiți nu numai în exercițiile militare, în serviciul de infanterie și de avanpost, ci și în serviciul de pionieri și în artilerie, Majestatea Sa împăratul Iosif al II-lea, ca și comandant al întregii forțe armate austriece, a ordonat ca tinerii grăniceri absolvenți pregătiți în școlile de război, cu ocazia absolvirii acestora, să fie numiți ca și subofițeri neplătiți dacă nu erau vacante posturi de subofițeri, iar la eliberarea posturilor plătite de subofițeri să fie puși pe acestea, pentru ca astfel să le fie întărită dragostea pentru clasa militară.

1778

Războiul prusac

La 30 decembrie 1777, Maximilian Joseph al III-lea, principele elector al Bavariei, a murit fără copii. Monarhii austrieci se trăgeau din prințesa bavareză Johanna, decedată în anul 1424, soție a arhiducelui Albrecht al IV-lea și mama împăratului Albrecht al II-lea.

Maria Theresia a cerut partea sa naturală de moștenire. În anul 1778 a fost încheiat un acord cu cea mai apropiată rudă și moștenitor principal, principele elector Carl Theodor von Pfalz, iar trupele austriece au ocupat părțile de avere ale acestuia din Bavaria și Palatinatul Superior lăsate Austriei.

Următorul cel mai apropiat moștenitor, Carl Theodor duce de Zweibrücken, a acceptat de asemenea acel acord, însă mai târziu a fost îndemnat de către regele Prusiei să protesteze împotriva acestuia. Regele Friedrich²⁶ a preluat medierea; deoarece propunerile sale nu au fost acceptate, s-a ajuns astfel la război.

Spre sfârșitul lunii februarie 1778, Comandamentul militar general transilvănean a emis ordinul către al II-lea Regiment grăniceresc de infanterie național român să formeze trei companii care, împreună cu alte trei ale regimentului întâi grăniceresc român, trebuiau să se deplaseze, unite într-un batalion combinat, spre Moravia.

Mobilizarea acestor companii din trupa de infanterie activă a tuturor comunelor grănicerești ale Regimentului a avut loc deja în primele zile ale lunii martie a aceluiași an, iar în zilele ce au urmat s-au adunat la Cluj 606 oameni sub comanda maiorului von Cosimelli, printre care și ofițerii: von Bouquier, baron Sahlhausen, locotenent-căpitan von Leibinger, locotenent Gauthojes, baron Schirnding, Fröhlich, locotenent Szakadaty, Laurenti, Șincai și Hitzelberger. La Cluj s-au unit cu cele trei companii mobilizate ale întâiului Regiment grăniceresc român, au format un batalion grăniceresc de infanterie român combinat, au trecut de revizia de brigadă și au fost lăudați de către Comandamentul brigăzii pentru frumoasa lor pregătire de război, și au pornit spre Olmütz, unde au ajuns la sfârșitul lunii aprilie.

²⁶ Frederic al II-lea cel Mare (1712-1786), rege al Prusiei între 1740-1786, suveran tipic pentru epoca despotismului luminat.

În cea de a doua jumătate a lunii martie 1778, vicecolonelul von Schlaun a fost numit comandant suprem al Regimentului iar maiorul von Cosimelli vicecolonel, și deoarece au apărut multe schimbări și printre ofițerii superiori, vicecolonelul von Cosimelli a trecut la Regimentul național și comanda batalionului său a fost preluată de către proaspăt numitul al doilea maior, baronul Sahlhausen.

În luna iulie a aceluiași an, ca urmare a unui ordin superior, a fost formată din regiment o a patra companie cu 160 de oameni, care la 24 iulie 1778 a plecat sub comanda locotenent-căpitanului Brunetz prin Cluj, spre principatul Teschen, unde a ajuns în a doua jumătate a lunii august.

Regele Prusiei a intrat cu armata sa prin Gletz și Nachod spre Boemia, prințul Heinrich spre Saxonia, unde principele elector, care și el pretindea, de asemenea, o parte din moștenirea bavareză, s-a unit cu el.

Împăratul Iosif al II-lea s-a pus personal în fața armatelor și a fost întâmpinat de acestea cu bucurie.

La 18 iulie, batalionul român combinat a fost repartizat diviziei de trupe a generalului de divizie Botta.

100 de oameni ai batalionului, între care 40 de trăgători de elită, au fost repartizați trupelor brigăzii generalului-maior Knebel, care formau avangarda.

În noaptea de 10/11 august, această avangardă a campat în apropiere de Mladetz.

Generalul de mai sus a neglijat însă măsurile de precauție ale unei trupe expuse, și a lăsat oamenii să se împrăștie și să se odihnească.

Un detașament prusac era ascuns în pădurea Glammitz și a rămas acolo neobservat până la miezul nopții.

Cu toate că grănicerii români nu au fost dispuși ca și santinele spre pădure de către comanda brigăzii de trupe și nu li s-a ordonat nici patrularea pădurii, totuși, comandantul grupei de grăniceri români a dispus spre pădure pentru precauție o santinelă de cavalerie și aceasta s-a dovedit a fi un mare noroc, deoarece la miezul nopții avangarda a fost luată prin surprindere de către prusaci, și numai alarmei date de santinela grănicerească română îi este de mulțumit că trupa trezită din somn s-a apărat cu multă vitejie, parte pe jos, parte călare, iar prusacii au suferit pierderi însemnate. Pierderile din partea austriacă constau în cinci morți, 35 de răniți și 329 de prizonieri, din partea prusacă din 40 de răniți grav sau ușor, iar ca și prizonieri 1 ofițer, 17 soldați și 28 de cai.

Regele Prusiei manevra din 15 august pe malul stâng al Elbei, dar austriecii mărșăluiau întotdeauna la același nivel pe malul drept.

Spre sfârșitul lunii august, regele a recunoscut că nu putea trece Elba superioară și că nu putea să anihileze flancul stâng al austriecilor.

La 8 septembrie, prusacii au început retragerea din Boemia, regele retrăgându-se la Landshut, în Silezia.

La 19 octombrie dimineața, căpitanul von Hálmagy de la batalionul grăniceresc român, a primit ordinul să provoace și să atragă trupele prusace aflate în redutele de la Ottendorf și Troppau.

La ivirea zorilor, 120 de grăniceri români și 80 de grăniceri croați au înaintat spre redutele de mai sus, au trecut de două, totuși la a treia, în care se aflau și tunuri, s-au lovit de o rezistență crâncenă, deoarece trupa prusacă a fost între timp și înlărită, și imperialii au trebuit să se retragă cu pierderi de 12 morți și 23 de răniți.

Scopul misiunii, respectiv alarmarea inamicului, a fost totuși atins.

Locotenentul-major Szakadetz precum și trupa au fost lăudați pentru îndrăzneala, vitejia și rezistența lor din acea zi.

La 21 octombrie, după noile ordine de bătaie, batalionul român a trecut la brigada baronului Spleny și a fost folosit pentru serviciul de avanpost.

Începând cu 28 octombrie, cea de a patra companie a batalionului român a fost folosită pentru serviciul de cordon la Ostrava și Bielska-Biala.

La 13 decembrie 1778, batalioanele grănicerești combinate din diferite regimente au fost dizolvate, iar jumătatea din batalionul român al propriului regiment năsăudean, întărită cu compania a IV-a, au format un batalion de sine stătător sub comanda maiorului baron Sahlhausen.

1779

Pentru a fi superioară inamicului în artilerie, armata și fiecare batalion grăniceresc de infanterie au fost întărite la începutul anului 1779, primind un tun de calibru mare.

La 1 ianuarie, batalionul român a fost repartizat trupelor brigăzii Kaltschmidt și a fost folosit de-a lungul întregii ierni la anevoiosul serviciu de avanpost.

La sfârșitul lunii ianuarie, au mai venit la batalion sub comanda căpitanului baron Schirnding, 409 oameni din districtul Regimentului.

La 18 ianuarie, generalul de divizie contele Wurmser a luat prin surprindere cu trupele sale Habelschwert din Glatzichen, fiind prezenți la această acțiune 40 de trăgători de elită și 100 de infanteriști ai batalionului român repartizați în avangarda acestuia, și a luat

prizonier pe prințul Hessen Philippsthal cu trei colonei, 4 căpitani și 714 soldați.

Trupa de grăniceri români a fost lăudată de către Comandamentul brigăzii de trupe pentru rezistență, îndrăzneală și vitejie.

La 13 mai, a fost semnată pacea la Teschen²⁷.

La 26 mai, batalionul român a început reîntoarcerea în patrie și a ajuns la sfârșitul lunii iunie în districtul Regimentului.

Primirea din partea populației grănicerești a fost una sărbătorească și plină de bucurie.

Întreținerea armatei a fost predată propriilor funcționari și ordonată pe circumscripții; grănicerii trebuiau să își confecționeze în regie proprie lenjerie și încălțăminte din materiale cumpărate de ei înșiși. Trupa avea voie să aibă bluze numai pe timp de pace, în război trebuiau confecționate din acestea saci de merinde.

1780

La 29 noiembrie 1780 a murit împărăteasa Maria Theresia.

Marea împărăteasă a lăsat monarhia, a cărei situație a părut alât de nesigură după moartea lui Carol al VI-lea, puternică, respectată în Europa și apărată de o armată încercată în războaie, care număra în jur de 200.000 de oameni, care o stimau pe marea împărăteasă ce fondase academii și școli pentru educația lor, le-a îmbunătățit subzistența, le-a răsplătit vitejia și bunele servicii prin

²⁷ Prin acest tratat lua sfârșit războiul pentru succesiunea bavareză, cunoscut printr-o formulare ironică drept "războiul cartofilor" și "tărăboiul prunelor". Conform Erich Zöllner, *Istoria Austriei*, vol. I, București, 1997, p. 391.

ordine și reglementări fără diferență de națiune și religie, și care, în același timp, s-a îngrijit și de invalizi²⁸.

Între ultimele sale dorințe, împărăteasa a lăsat fiecărui soldat, “de la cel mai mare până la ultimul”, o soldă lunară.

Împăratul Iosif al II-lea a preluat guvernarea după moartea mamei sale.

Pentru trupa activă a Regimentului grăniceresc român a fost procurată o montură nouă, armele au fost aduse în stare bună de funcționare iar trupa a fost instruită în posturile-stație ale companiilor, pentru ca acestea să fie mereu în condiții apte de război.

Pregătirea celor mai buni subofițeri din efectivul grăniceresc român național a continuat în școlile de război, pentru ca aceștia să fie instruiți ca ofițeri superiori destoinici, iar examenele acestora au fost ținute în prezența generalului de brigadă al trupelor grănicerești române.

1781

Edictul de toleranță îi îndreptăța pe soldații necatolici să frecventeze biserica lor și le-a acordat în toate cazurile avantajele religiei lor²⁹.

²⁸ Impactul mental al morții împărătesei în sensibilitatea românească din Transilvania la Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile...*, p. 372sqq.

²⁹ Una dintre cele mai importante reforme ale Iosif al II-lea, Edictul de toleranță publicat la Viena la 8 noiembrie 1781, deși menținea primatul religiei romano-catolice, asigura liberul exercițiu pentru celelalte religii. Importanța Edictului de toleranță era mai mult politică decât religioasă, deschizând drum liber și necatolicilor pentru intrarea în funcții, în orașe, în bresle, pentru achiziția de proprietăți etc. Conform David Prodan, *Supplex Libellus...*, p. 233.

1782

Prin preaînalta decizie din 23 februarie 1782, pe baza hotărârii reprezentanței grănicerești române, a fost aprobată o donație în valoare de 6.996 florini și 43 $\frac{3}{4}$ coroane din Fondul de provente al Regimentului³⁰ pentru construirea unui Institut militar național la Năsăud, care prin contribuția activă, apoi prin livrarea voluntară și gratuită a materialelor de construcții precum și a prestării zilelor de muncă necesare, a fost terminat până la sfârșitul anului.

1783

La 12 iunie, Majestatea Sa împăratul Iosif al II-lea a ajuns la Șanț, însoțit de generalul baron Enzenberg, și a continuat călătoria spre Bucovina la 13 iunie³¹.

³⁰ Fondul de venituri al Regimentului ale cărui baze s-au pus încă din 1764, și el s-a bazat pe veniturile rezultate din valorificarea “drepturilor regaliene” (crâșmărit, morărit, vânat, pescuit etc.) dar și din alte activități precum transportul sării cu plutele de către grăniceri pe râurile Someș și Tisa de la Ocna Dejului până la Szolnok. Conform Lazăr Ureche, *Fondurile grănicerești năsăudene...*, p. 15sq.

³¹ “La anul 1783, avu Regimentul de Români nr. 17 bucuria și norocirea de a fi vizitat de Majestatea Sa împăratul Iosif II, unde soldați din tot ținutul Regimentului, pe acel timp numit Valea Rodnei, antistele comunale (funcționar al primăriei – n.n.) din Zagra au așternut în Rodna Veche, unde a fost concentrat tot regimentul spre a primi și a saluta pe Majestatea Sa împăratul Iosif II, o suplică pentru căpătarea dreptului de târg în comuna Zagra și ridicarea unui institut pentru învățământul junimei aplecate spre miliție (cariera militară – n.n.), la care și celelalte comune de pe Valea Rodnei au suplicat pentru Institut”, conform *Periplu toponimico-istoric. Valea Zăgrii*, volum îngrijit de Mircea Prahase, Cluj-Napoca, 2003, p. 109sq.

Cu această ocazie, Majestatea Sa s-a interesat de starea școlilor în districtul Regimentului și a luat preaînalta hotărâre în ceea ce privește inaugurarea Institutului militar național din Năsăud, apoi alte hotărâri pentru ridicarea mai multor școli triviale³².

1784

În acest an a fost întemeiat Institutul militar național din Năsăud pentru 50 de băieți, apoi și pentru 10 fete, pentru ca prin acestea din urmă să se influențeze și educația feminină.

Pe stema Institutului militar național erau scrise cuvintele:

*“Literae et virtus
Vostra felicitas”³³.*

Inaugurarea Institutului militar național a fost făcută cu mare solemnitate. În cinstea acestei zile sărbătorești, a fost dată și o masă festivă la care au participat și cei 50 de tineri grăniceri primiți ca și interni în Institutul militar național, precum și cele 10 fete primite ca și interne.

Colonelul Mauricius von Schlaun a ținut un toast pentru Majestatea Sa împăratul Iosif al II-lea, iar vicarul Para³⁴ un alt toast în limba română pentru armatele

³² Numirea de școli triviale provine de la școlile din Evul Mediu în care studiul disciplinelor gramatică, dialectică și retorică compuneau așa-numitul *trivium*.

³³ Prin învățătură și curaj spre bogăția și fericirea țării noastre.

³⁴ Vicarul Ioan Para (1744-1809) a fost un important prelat greco-catolic și un militant activ în mișcarea națională românească din Transilvania la sfârșitul secolului al XVIII-lea

cezaro-crăiești, în cadrul cărora Regimentul al II-lea grăniceresc de infanterie național român formează o parte integrantă; inspectorul Institutului, vicecolonelul conte Cosimelli a ținut de asemenea un loast în limba română pentru prosperitatea nou întemeiatului Institut militar național.

Prin alipirea și militarizarea ținutului văii Bârgăului începând cu 1 ianuarie 1784, ținutul Regimentului a căpătat o mai mare extindere³⁵.

În luna noiembrie 1784 a fost deschisă Școala de divizie în Prundu Bârgăului.

1785

În acest an, vicecolonelul von Cosimelli a fost trecut în rezervă din formațiunea militară a regimentului. Acest excelent ofițer de stat major a lăsat în urma sa o foarte plăcută amintire populației grănicerești, prin purtarea sa umană și prin sprijinirea școlilor.

Maiorul Heydendorf a fost înaintat în regiment la gradul de vicecolonel, și căpitanul Johan von Devchich la gradul de maior.

și începutul secolului al XIX-lea, fiind preocupat la un moment dat de problema reunificării bisericilor ortodoxă și greco-catolică. Conform Ioan Lumperdean, "Contribuții la biografia lui Ioan Para", în vol. *Cultură și societate în epoca modernă. Politică, naționalitate, cultură*, îngrijit de Nicolae Bocșan, Nicolae Edroiu, Aurel Răduțiu, Cluj-Napoca, 1990, p. 56sqq.

³⁵ Au fost militarizate acum încă 8 localități: Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Susenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Rusu Bârgăului, Tiha Bârgăului, Bistrița Bârgăului și Mureșenii Bârgăului.

1786

În acest an au fost ținute școli de război la companii pentru instruirea subofițerilor în exerciții militare, apoi în serviciul de infanterie și de avanpost.

Din acest an, au existat cele 12 stații-post de companii naționale în: 1. Monor; 2. Budacu Român; 3. Tiha Bârgăului; 4. Josenii Bârgăului; 5. Rodna; 6. Sângeorz-Băi; 7. Feldru; 8. Rebrîșoara; 9. Năsăud; 10. Telciu; 11. Zagra și 12. Mocod.

1787

Colonelul Schlaun a fost avansat la 29 august la gradul de general-maior, vicecolonelul von Heydendorf la colonel și comandant de regiment, maiorul baron Sahlhausen la vicecolonel și căpitanul von Binsfeld la maior.

La granița națională existau în acest an următoarele posturi de cordon și sanitare, astfel: 1. Drăgoioasa; 2. Podul Drăgoioasei; 3. Capu Dealului; 4. Piatra Tomnatecului; 5. Mănăstirea; 6. Zăpodia Bucinișului; 7. În Mijloc; 8. Izvorul Bucinișului; 9. Cerbuc; 10. Gura Haiti; 11. Pietrile Roșii; 12. Podu Tămeului; 13. Priporul Candrii; 14. Coșna; 15. Diaca; 16. Piatra Cibeului; 17. Romuli.

Pentru oprirea lâlharilor existau următoarele posturi de siguranță: 1. Negoii; 2. Tihul; 3. Dealul Rus; 4. Măgura Calului; 5. Șendroaia; 6. Gura Isoarelor; 7. Fântâna Iancului; 8. Munceii Înșirați; 9. Vârful Omului; 10. Știol.

Mai departe, în interiorul țării, existau posturi de siguranță la:

1. Toplița; 2. Stânceni

Comanda principală a cordoanelor de siguranță și sanitare a locotenentului-colonel staționat în Prundu Bârgăului a fost înlocuită mai târziu de către maior.

Comanda posturilor de cordon era staționată la Tihuța, căreia i se subordonau posturile de ofițeri de la Pietrile Roșii și Drăgoioasa.

Pe lângă acestea, munții erau patrulați în lunile de vară de așa-numitele detașamente de incursiune.

În luna ianuarie 1787, regimentul a primit ordinul să pregătească lotul pentru război în cea mai bună stare, astfel că în această lună a început mobilizarea regimentului.

Războiul împotriva Turciei

Deoarece au eșuat toate străduințele împăratului Iosif al II-lea pentru ca Poarta să accepte un acord cu Rusia, iar Austria era obligată prin tratat să acorde sprijin armat Imperiului rus împotriva atacurilor turcești, internunțiul cezaro-crăiesc a înmânat la 9 februarie 1788 effendi-ului sultanului otoman declarația de război.

Regimentul a primit, la 1 ianuarie 1788, 52 de cai pentru înhămare la artilerie și 56 de artileriști, apoi fiecare batalion câte un tun de 6 livre și unul de 3 livre pe lângă necesara echipă de deservire. Cele două batalioane de infanterie au fost concentrate la 29 ianuarie 1788 în stația-post de stat major Năsăud, pentru ca apoi, în număr de 3.420 de oameni, să mășăluiască sub comanda colonelului von Heydendorf în Bucovina, unde au fost împărțite Corpului de armată al generalului de cavalerie Friedrich Prinț de Saxa-Coburg, și s-au cantonat în regiunea Suceava și Siret. Pentru apărarea districtului Regimentului, a fost formată sub comanda vicecolonelului o companie defensivă cu 900 de oameni.

1788

Al II-lea batalion român a fost repartizat chiar la începutul campaniei militare într-o linie de cordon de la

Cernăuți până la graniță. La începutul lunii aprilie, 100 de trăgători de elită ai batalionului au fost repartizați brigăzii generalului-maior Fordis, care avea de asigurat apărarea malului Nistrului de la Ruchotin până la vărsarea râului Podhorce.

De-a lungul acestei linii de cordon au fost dispuse foarte multe grupuri mici de hărțuire între avanposturile austriece și patrulele și detașamentele turcești de incursiune.

Atacurile turcilor aveau loc de cele mai multe ori pe neașteptate și în mai multe puncte deodată, astfel că trupa trebuia să stea pregătită în permanență, zi și noapte.

De aceea, serviciul de cordon era deosebit de obositor.

La aceste atacuri neașteptate, detașamentele austriece aveau deseori și pierderi considerabile în special în răniți, cu toate că turcii erau mereu bătuți și se retrăgeau.

Un noroc deosebit al batalionului era acela că încă de la început a fost dotat cu tunuri grele și poseda artileriști destoinici, care făceau servicii foarte bune în special la atacurile date de către grupele turcești mai mari.

La 12 martie, trupele austriece au intrat în Moldova.

Intrarea în Moldova nu a întâmpinat nici o rezistență; coloanele au atins fără nici o rezistență: Herța, Dorohoi, Letea Mare și Brăești. Pe baza misiunilor de recunoaștere ale ofițerilor de stat major, a fost stabilită de către generalii comandanți ziua de 22 martie pentru atacarea dușmanului.

La 22 martie, întâiul batalion român a luptat la Botoșani. Trăgătorii de elită au ocupat la început satul Popăuți, situat la o depărtare de o oră înainte de Botoșani; avangarda de cavalerie a urmat mișcările dușmanului și trupele au înaintat la dreapta peste acest sat, în flancul

stâng al turcilor. Această mișcare a hotărât soarta luptei; după câteva salve de tun și câteva focuri violente de bătaie, turcii au fugit și s-au grăbit pe drumul spre Iași fără să fie urmăriți.

La 18 aprilie, batalionul grăniceresc român a luptat la Larga. Batalionul de infanterie a format un careu, trăgătorii de elită au fost dispuși între cele două batalioane și astfel au înaintat sub protecția focului de tunuri grele, alungându-i încet pe turci și după o luptă înverșunată i-au bătut și i-au obligat la retragere.

Pierderile turcilor constau în 43 de morți, 1 agă și 16 soldați au fost prinși.

Din partea batalionului român au fost răniți ușor 10 oameni.

La 19 aprilie, a fost ocupată capitala Iași, unde domnea o mare zăpăceală.

La 27 aprilie, vicecolonelul Kosztolany a fost trimis cu o divizie compusă din batalioane imperiale și una formată din batalioane române, apoi cu 4 escadroane de husari spre Vaslui, pentru a căuta dușmanul și a-l bate. Pe 29 dimineața a fost atins acest orașel și în apropierea acestuia, la adăpostul ceții dese, au fost atacați prin surprindere cu strigăte înspăimântătoare de către 400 de spahii. După ce primul atac a fost respins cu multă pricepere, bravele trupe au împins călăreții inamici peste râul Vaslui, ocazie cu care 15 turci au rămas pe loc și Jakub-aga, care comanda personal, a scăpat cu greu, fiind la un pas de a fi prins. Pierderile trupelor care au ocupat Vasluiul constau în 4 morți și 6 răniți ușor.

La 11 iulie, 100 de trăgători de elită au luat parte la asedierea de la Hotin, unde turcii au fost respinși și obligați să bată în retragere, având pierderi de mai mulți morți și 17 prizonieri. Printre morți se afla și fratele lui Osman pașa: Kiaspa.

Trăgătorii de elită au fost lăudați pentru vitejia lor în ordinul de zi al generalului.

La 17 iulie, odată cu ivirea zorilor, 100 de trăgători de elită au atacat și ocupat Rumla, unde s-au postat la ieșiri, pe care, după respingerea atacului contra turcilor, le-au ocupat cu multe trupe atâta timp până când colonelul Filo a reușit să ajungă cu detașamentele sale. Lupta înverșunată a durat până noaptea, când atacatorii s-au retras.

După această luptă crâncenă au rămas dintre trăgătorii de elită 2 morți și 7 au fost răniți.

În ordinul de zi al generalului, trăgătorii de elită au fost lăudați pentru îndrăzneala, vitejia și rezistența lor.

La 28 iulie, batalionul român a fost atacat cu vehemență de către turci la Hârlău. Grănicerii au luptat cu vitejie și cu rezistență; lupta îndârjită a durat peste trei ore, totuși după un violent foc de bătaie, turcii au fost respinși cu o pierdere de 14 morți. Numărul răniților lor este necunoscut. Din partea batalionului au fost răniți locotenentul Androni și 8 oameni, iar 9 oameni au fost dați pierduți.

La 30 august, 20 de trăgători de elită români au ocupat Belcești, au fost întăriți peste noapte cu încă 40 de trăgători de elită și 80 de infanteriști, și la 31 august au apărat cu o vitejie ieșită din comun această localitate împotriva cetelor năvălitoare de spahii pe care i-au respins și au menținut satul până la sosirea trupelor imperiale.

În acest sat, lupta a durat de la ora patru dimineața până la 10 ½ înainte de masă; turcii au luptat cu îndârjire, curaj și vitejie, au atacat de trei ori, și cu toată vitejia comandantului lor Ibrahim Nazir, au fost totuși respinși de fiecare dată. La 10 ½, trimis în ajutor de către generalii

comandanți, a apărut în spatele turcilor vicecolonelul contele Nemes împreună cu două escadroane de husari secui de la Onești și a atacat imediat; în același timp, celelalte detașamente au împins dușmanul spre baltă, unde s-a încins o luptă înverșunată, care s-a încheiat cu fuga dușmanului.

133 de turci morți acopereau locul luptei, 27 au fost capturați de către trăgătorii de elită.

De partea noastră au rămas morți pe câmpul onoarei 22 de oameni, iar un ofițer și 66 de oameni, printre care 2 trăgători de elită au fost răniți.

În ordinul de zi al generalului, toate companiile care au luptat au fost lăudate pentru curajul, vitejia și rezistența lor.

La 3 septembrie a fost ocupat Iașiul. La 4 septembrie au fost detașați spre Rumla un ofițer cu 200 de oameni și două tunuri împreună cu trăgători de elită, care s-au baricadat cu șanțuri la 300 de pași la stânga de redută și care în timpul următoarei nopți au atacat atât de violent cu cartușe și focuri de armament mic o parte a trupelor de ocupație, încât 30 de turci au rămas morți pe loc.

La 11 septembrie, comandantul de la Rumla a fost somat să capituleze.

La 14 septembrie, turcii au atacat batalionul român la Adjud. În front a început acum o luptă crâncenă. Turcii au fost puși pe fugă prin cele cinci tunuri aduse în luptă cu care s-a tras asupra dușmanului în flancul drept, precum și prin focul ucigător de bătaie al batalionului care nu a dat nici un pas înapoi și care a rămas stăpân la locul luptei. Batalionul a avut răniți ușor.

Pierderile dușmanului erau important de mari.

La 19 septembrie, fortăreața Rumla a capitulat cu condiția retragerii libere a ocupanților, și a fost ocupată

de trupele austriece; trăgătorii de elită ai regimentului s-au unit cu cel de al II-lea batalion în Bucovina.

Regimentul a fost repartizat la brigada transilvăneană de trupe române a generalului-maior baronul Enzenberg.

Prințul de Coburg a luat acum măsuri pentru marșul în cartierele de iarnă.

La 20 octombrie, generalul de divizie Spleny, care a ajuns la Groșești, a primit ordinul de la generalii comandanți din Transilvania să aducă primul batalion al celui de al II-lea Regiment grăniceresc român în Transilvania, unde același general, după întâlnirea sa cu câte o divizie, a ocupat cartierele de iarnă în: Turcheș, Baciș și Satulung³⁶.

De la începutul campaniei, cel de al II-lea batalion grăniceresc român a fost repartizat unei linii de cordon de la Cernăuți până la granița Transilvaniei, și în octombrie a pornit spre Transilvania, unde batalionul a ocupat cartierul de iarnă la Făgăraș (două companii), iar o companie la Râușor, Ileni, Hârșeni și Toderița.

În lunile de iarnă ale anului 1788, Regimentul a rămas liniștit în taberele sale; statul major și cel de al II-lea batalion a fost trecut în revistă la Făgăraș la 23 februarie 1789, iar întâiul batalion la Turcheș la 1 martie, având un efectiv de 57 de ofițeri de stat major și ofițeri superiori, 3.020 oameni, 136 cai de tracțiune.

1789

Spre sfârșitul lunii martie, Regimentului grăniceresc român împreună cu un escadron de husari din Toscana,

³⁶ Sate încorporate azi orașului Săcele, jud. Brașov.

două escadroane de husari secui și o jumătate de escadron de voluntari români le-a fost încredințată paza importantului pas Turnu-Roșu.

Turcii au pornit ofensiva când zăpada și gheața au început să se lopească.

La 9 aprilie, regimentul grăniceresc român a luptat cu deosebită bravură la Dealu Hontili³⁷: 253 turci acopereau locul luptei. Dintre trăgătorii de elită au fost răniți 8 oameni.

Generalul Maiersheim a lăudat în raportul său măsurile de apărare exemplare luate în timpul nopții de maiorul Binsfeld, precum și purtarea vilejească și prevăzătoare a locotenentului Seibinger, apoi curajul și perseverența trăgătorilor de elită precum și buna ținută a ambelor batalioane.

Regimentul a ajuns în tabăra de la Moieciu. La graniță au avut loc în mod repetat mici încăierări între avanposturile austriece și patrulele turcești, în care turcii au fost mereu respinși.

La 16 septembrie, trei companii grănicerești române împreună cu 150 de trăgători de elită ai regimentului au luat parte sub comanda maiorului Binsfeld la lupta, respectiv atacul de la Moieciu spre Câmpulung.

Pentru a putea executa atacul, grănicerii români au trebuit să treacă prin apa Dâmboviței adâncă până la jumătatea corpului.

Apoi, turcii au fost atacați și, după o luptă înverșunată, la care au luat parte toate unitățile, au fost alungați din Câmpulung, de unde au luat-o la fugă. Toate trupele au luptat cu bravură.

³⁷ Bătălia a rămas cunoscută în istorie sub numele de lupta de la Valea Muierii.

Dintre turci au rămas morți 150, iar 14 au fost luați prizonieri, fiind cucerite 1 tun și 16 steaguri.

Comandantul Regimentului român, colonelul Heydendorf și, personal în timpul luptei, general-maiorul Maiersheim, au lăudat trupele pentru voința lor deosebită din timpul marșului anevoios, pentru curajul neclintit din timpul atacului și pentru vitejia bărbătească în timpul luptei, și l-au remarcat în mod special pe maiorul Binsfeld pentru corecta organizare a marșului și pentru poziția sa excelentă; de asemenea, au fost lăudați căpitani Thurnfeld, Bohats și Schuller pentru menținerea ordinii în timpul anevoiosului marș de 15 ore, și, în sfârșit, locotenenții-majori Meheși și Lang care au intrat împreună cu trăgătorii de elită în Câmpulung și i-au alungat pe turcii ce trăgeau din case și beciuri asupra husarilor ce atacau.

În ziua următoare, întreg efectivul s-a întors în tabăra brigăzii, după ce au fost îngropați turcii care au rămas pe câmpul de luptă.

În urma victoriei strălucitoare obținute la 22 septembrie la Mărtinești de către prințul Coburg și de către generalul rus Suvorov, turcii au părăsit partea de nord a Țării Românești și s-au retras de la granița transilvăneană până la Dunăre. Deja la mijlocul lunii octombrie, cea mai mare parte a Țării Românești a fost părăsită de dușman.

Brigada Maiersheim a pornit la 3 noiembrie din tabăra de la Moieciu și a ajuns la 4 noiembrie în Câmpulung. Acum au urmat zile grele pentru Regimentul grăniceresc român, deoarece frigul apărut pe neașteptate a făcut ca trupa, foarte prost dotată în uniforme deoarece se afla după o campanie de doi ani, să sufere îngrozitor. A fost nevoie să fie găsite adăposturi mai bune astfel că statul

major și întâiul batalion au ajuns la Roșiori de Vede, cel de al doilea batalion în schimb la Marodina. Începând cu 17 noiembrie, maiorul Josef von Bedeus al Corpului de voluntari români a primit repartizarea ca al doilea maior în regimentul grăniceresc român.

Regimentul a ocupat cartierele de iarnă în Bălaciu, Căzelești și Miroși.

Ca și mulțumire pentru multe binefaceri făcute de către Majestatea Sa împăratul Iosif al II-lea față de națiunea română din Transilvania, în special prin înființarea de școli populare, a tolerării religiilor și a unei bune administrări ce dorea numai bunăstarea poporului în timpul perioadei sale de guvernare, precum și socolirea națiunii române ca și egală cu celelalte națiuni, mulți români apti pentru serviciul militar s-au anunțat voluntari pentru a participa la campania împotriva turcilor.

Cu considerație pentru devotamentul și entuziasmul lor, ca urmare a ordinelor preaînalte, acești voluntari au fost recrutați de către Erariul militar, îmbrăcați, înarmați, plătiți și aprovizionați cu mâncare, la fel ca și ceilalți soldați cezaro-crăiești.

Cei mai mulți dintre voluntarii călăreți și-au procurat singuri caii.

Acești voluntari români au fost înzestrați cu subofițeri capabili din efectivul grăniceresc român și prin curajul, atenția, opiniile lor la recunoașteri, apoi vitejia și suportarea răbdătoare a tuturor eforturilor de război au îndeplinit importante servicii militare la fel ca și soldații efectivului grăniceresc național și ai efectivului de linie, și prin aceasta au confirmat pe deplin încrederea pusă de către împărat în aceștia.

Împăratul Iosif al II-lea a avut cu adevărat grijă de pregătirea și capacitatea de luptă a armatei prin

înființarea de instituții de pregătire pentru regimentele de linie, a Institutului militar național pentru regimentele grănicerești, a școlilor temporare atât pentru regimentele de linie cât și pentru cele grănicerești. Pentru acestea din urmă, dată fiind dubla însușire a grănicerilor de soldați și cetățeni, s-au creat și instituții școlare naționale de pregătire a poporului. Apoi, Majestatea Sa a încurajat recunoașterea meritelor dobândite cu onoare fără considerație față de clasă, naționalitate și religie, precum și ridicarea încrederii în sine a soldaților, iar aceasta rămâne pentru toate timpurile de neuitat în rândul națiunilor marelui său imperiu³⁸.

³⁸ Nu este de mirare că românii din Transilvania i-au păstrat împăratului Iosif al II-lea una dintre cele mai plăcute amintiri în semn de profundă apreciere pentru progresele înregistrate pe toate planurile de națiunea română în timpul domniei sale. Mitul “bunului împărat” a fost unul dintre cele mai solide și durabile construcții în imaginarul politic al românilor ardeleni în epoca modernă și el a fost nu numai rezultatul sugestiilor și presiunilor ideologice exercitate de cercurile conducătoare vieneze, dar și efectul mutațiilor semnificative înregistrate în secolul al XVIII-lea în Transilvania în conținutul puterii prin reformele iosefine. Conștiința țărănimii (mai cu seamă în regiunile militarizate) a cunoscut metamorfozări importante transformându-se într-o conștiință politică incipientă în măsură să aprecieze pozitiv sau negativ inițiativele Curții vieneze. Conform Mirela Andrei, “Aspecte privind mitul «bunului împărat» în sensibilitatea colectivă românească din Ardeal la 1848”, în vol. *Identitate și alteritate. Studii de imagologie*, coordonatori Nicolae Bocșan, Valeriu Leu, Reșița, 1996, p. 79. Pentru o reconstituire complexă a genezei și funcționalității mitului “bunului împărat” în sensibilitatea românească a se vedea capitolul IX din lucrarea lui Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile...*, p. 339-396.

Devotamentul întregii armate cezaro-crăiești alcătuită din 11 națiuni creștine, formând totuși un tot unitar față de Casa Imperială Habsburg-Lotharingiană, apoi față de întreaga monarhie, sunt rezultatele acestei griji părintești și a deosebitei bunăvoințe cezare³⁹.

În *Wiener Zeitung* din 13 noiembrie 1789, este conținută următoarea apreciere referitoare la cel de al II-lea Regiment grăniceresc de infanterie național român:

“Este de dorit ca cel de al II-lea Regiment grăniceresc român transilvănean să aibă mereu posibilitatea de a face dovada virtuților sale de război, deoarece într-un asemenea caz lumea s-ar convinge că simbolul: «Virtus Romana Rediviva» – care a fost dat regimentului, este adevăratul și neîndoielnicul simbol al acestei națiuni”.

Un asemenea adevăr putea fi scris numai sub guvernarea dreaptă și înțeleaptă a împăratului Iosif al II-lea, deoarece sub părinteasca sa guvernare, a fost pentru întâia oară permis să fie recunoscute, să fie apreciate, să fie răsplătite meritele indivizilor proveniți din clasa națională a românilor, precum și să se vorbească întregul adevăr despre români referitor la serviciile aduse pentru preainaltul tron și pentru întreaga patrie, și aceste merite să nu fie atribuite altor națiuni, așa cum s-a întâmplat în multe cazuri mai devreme⁴⁰.

³⁹ Aproape toți istoricii care s-au ocupat de Imperiul Habsburgic în epoca modernă au recunoscut rolul de liant pe care l-a avut armata imperială, alături de dinastia conducătoare, în menținerea unității unui stat întins și extrem de eterogen etnic și confesional, Liviu Maior, *Românii în armata habsburgică...*, p. 6sq.

⁴⁰ Călătoriile efectuate de către Iosif al II-lea în Transilvania i-au permis suveranului să remarce nu numai condiția socială

La 8 ianuarie 1790, al II-lea batalion a fost trecut în revistă în fața generalului Maiersheim, la 10 ianuarie statul major și întâiul batalion, având un efectiv de 60 de ofițeri de stat major și ofițeri superiori împreună cu 2.518 oameni.

Spre sfârșitul lunii februarie, Regimentului i-a fost trimis următorul rescript al Consiliului aulic de război:

“Majestatea Sa m-a însărcinat, în calitate de președinte al Consiliului aulic de război, să fac cunoscute întregii armate aflată în serviciu activ, de la cel mai înalt general până la omul obișnuit, următoarele:

Deoarece Majestatea Sa se apropie de sfârșitul vieții sale, a socotit că ar fi nerecunoscător dacă nu ar exprima întreaga sa mulțumire întregii armate pentru devotamentul, vitejia și curajul dovedite fără excepție și în toate ocaziile.

Majestatea Sa a trebuit să părăsească prematur armata, cu toate că nu a vrut, datorită bolii contractate în timpul campaniei.

A fi soldat a fost dintotdeauna înalta dorință a împăratului, precum și conducător și părinte a întregii armate.

și politică precară în care se aflau românii, dar și agerimea minții și spiritul ascuțit, ca și aplecarea spre meserii și arme a națiunii române: “Acești sârmani supuși valahi care indubitabil sunt cei mai vechi și cei mai numeroși locuitori ai Transilvaniei sunt de toți chinuiți, fie de unguri sau sași, și copleșiți de nedreptăți...Națiunea este de altminteri ageră la minte...Valahii cugetă foarte bine, stăpânii unguri și funcționarii sași, însă nu”. Apud. Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile...*, p. 269sq.

Ca șef al statului și oștean, Majestatea Sa a făcut tot posibilul și a luat parte la pericole cu bună voie; tot ce s-a putut face pentru însănătoșirea bolnavilor și a trupei rănite, pentru ușurarea și întreținerea ei, nu a fost uitat niciodată de către Majestatea Sa și fiecare om a fost apreciat la valoarea lui.

Campania trecută a încoronat toate dorințele pe care Majestatea Sa le-a nutrit în inima sa de tată pentru onoarea armatei, și aceeași armată a dobândit în toată Europa întreaga stimă pe care o merită.

Majestatea Sa își va da mereu silința să păstreze această glorie.

Deoarece după moarte Majestatea Sa nu mai poate face nimic pentru armată, a vrut să își exprime sentimentele sale de recunoștință, împreună cu dorința interioară că ea va rămâne mereu la fel de fidelă statului și urmașilor Majestății Sale așa cum a fost față de preînaltul împărat.

Viena, la 14 februarie 1790

Andrei conte Hadik m.p.

Președinte al Consiliului aulic de război”.

La 20 februarie 1790, șase zile după emiterea acestei proclamații, împăratul Iosif al II-lea a murit.

Mare jale în toată armata și la toate națiunile marelui său imperiu, care sub dreapta, înțeleapta și cu adevărat părinteasca guvernare a sa au cunoscut demnitatea lor umană și au ajuns la încredere în sine.

A urmat la guvernarea țarilor austriece fratele neuitatului împărat decedat, respectiv marele duce Leopold de Toscana, care a fost ales împărat la 30 septembrie la Frankfurt și încoronat la 9 octombrie. La 15 noiembrie a primit la Bratislava coroana ungară, iar la 6 septembrie 1790 coroana Boemiei.

Războiul cu Turcia a fost continuat. Sub comanda generalului maior Kray a fost executată la 13 mai 1790, o misiune de recunoaștere de către batalionul grăniceresc român și 600 de călăreți cu 5 tunuri, pentru a se cerceta efectivul garnizoanei turcești aflate la Turnu Măgurele. Cu această ocazie, un detașament turcesc alcătuit din 400 de călăreți, care sub protecția focului de tunuri din cetate a atacat trupa noastră, a fost respins cu o pierdere de 80 de morți, pus pe fugă și obligat să se retragă spre Măgurele.

S-au evidențiat locotenenții Jarda și Kreiter, care împreună cu două detașamente de voluntari au căzut cu deosebită bravură în flancul stâng al dușmanului și l-au obligat să se retragă.

La 16 mai, locotenentului Jarda i-a reușit ca împreună cu detașamentul său să aducă prin rechiziționare la brigadă 100 de boi pentru tăiere și o mare cantitate de provizii și produse naturale.

Batalionul a fost lăudat la 13 mai pentru acțiunea inspirată și pentru vitejie.

Intenția batalionul grăniceresc român de a lua prin surprindere și de a ataca în timpul nopții fortificația de la Turnu Măgurele a eșuat din cauza furtunii neconținute și din cauza ploii torențiale.

La 8 iunie 1790, întregul Regiment grăniceresc român s-a aflat sub comanda printului de Coburg printre trupele ce asediau Giurgiu. Aici a avut loc una din cele mai glorioase fapte. Trei batalioane de linie au fost încercuite în timpul luptei de către turci și se aflau în pericol de a fi nimicite de către dușman. În acel moment hotărâtor, cele două batalioane grănicerești române au format un careu, la dreapta și la stânga acestora erau dispuși trăgătorii de elită și 160 de călăreți

români voluntari; astfel, au înaintat încet, au împrăștiat moarte și distrugere în rândurile turcilor cu cele 10 tunuri grele ale lor și cu neconținutul foc de bătaie al grănicerilor români, au cucerit de la turci în pas de asalt 5 tunuri, le-au îndreptat împotriva dușmanului, au străpuns cu o forță de nestăvilit rândurile lor și au ajuns la camarazii lor încolțiți, astfel că uniți cu aceștia l-au obligat pe dușman să fugă după o luptă îndârjită.

Cu această ocazie, caporalul Ioan Buta din Mijlocenii Bârgăului, atunci când l-a văzut pe căpitanul Zwilach înconjurat de 6 turci, s-a aruncat asupra acestora, a doborât doi dintre aceștia, a rănit și i-a pus pe fugă pe ceilalți și astfel l-a salvat pe căpitanul său.

Acest atac a fost susținut și dinspre apă de către o flotilă de 10 ambarcațiuni ușoare care aveau în componere un ofițer superior și 60 de trăgători de elită ai Regimentului grăniceresc român și alte detașamente voluntare, iar prin focul lor susținut au fost produse turcilor pagube importante. Și voluntarii români au luptat vitejește și au omorât câțiva turci.

Locotenentul Androni a comandat cu multă îndemănare artileria regimentului și a obținut importante succese.

Plutonierul de artilerie Alexandru Beșan, cu o îndrăzneală și o vitejie ieșită din comun, a intrat în fruntea unei companii în rândurile turcilor, a cucerit de la aceștia în pas de asalt 5 tunuri pe care turcii le capturasera de la un batalion de linie, și le-a îndreptat din nou asupra dușmanului; din păcate, cu puțin timp înainte de sfârșitul luptei, plutonierul a fost lovit de o ghiulea de tun și a rămas mort pe câmpul onoarei.

În această luptă comandantul flotilei, plutonierul Johann Homeiu, a produs turcilor importante victime prin focul susținut cu succes de trupa flotilei, însă a

fost rănit în această luptă (fiind rănit pentru a treia oară în cariera lui), și, în urma preînaltului ordin a fost răsplătit cu o pensie, murind la 31 martie 1791.

Plutonierii trupei de trăgători de elită: Franz Despot și Daniel Bob au primit moneda comemorativă de aur, caporalul Ioan Buta, fruntașul Dumitru Șușca, apoi soldații Ioan Scridon și Pantelie Holocea, cu toții de la trăgătorii de elită, au primit moneda comemorativă de argint.

Regimentul a avut 15 morți, căpitanul Greissig rănit, care a murit curând după aceea, 17 oameni răniți grav, apoi 106 oameni răniți ușor.

În urma acestei fapte eroice, Regimentul grăniceresc român a fost lăudat de către comandantul armatei în ordinul de zi al generalului.

La 20 august, au apărut în tabără soli turci pentru a cere încetarea provizorie a ostilităților până la aprobarea armistițiului la Constantinopol, ceea ce a și fost acceptat la 21 august de către prințul de Coburg.

La 22 august, a fost sărbătorită festiv de către prințul de Coburg, împreună cu tovarășii săi de luptă, sărbătoarea anuală a victoriei de la Mărtinești.

Sărbătoarea a avut loc în tabăra de la Văcărești. A sosit un sol rus, care a adus ca și cadou din partea împărătesei ruse Ecaterina⁴¹ 15.000 de guldeni pentru subofițerii și soldații căzuți în luptă.

În același timp a sosit vestea că armistițiul a fost acceptat de către turci și că marele vizir este în măsură să se retragă peste Dunăre.

⁴¹ Ecaterina II cea Mare (1729-1796), țarină a Rusiei între 1762 și 1796.

La 23 august, prințul a semnat armistițiul și a comunicat armatei acest lucru prin ordinul de zi, ordin prin care mareșalul a făcut cunoscută generalilor, ofițerilor de stat major, ofițerilor superiori și inferiori, soldaților și celorlalți participanți la război recunoștința sa pentru devotata lor participare.

La 26 septembrie, regimentul grăniceresc român a pornit din tabăra de la Văcărești, a mărșăluit până la Bacău unde a ajuns la 11 octombrie și apoi companiile au primit cartierele de iarnă în Piatra Neamț, Roznov, Podoleni, Budești, Bercul, Broșteni, Mărgineni, Roman, Serbești și Seucești.

Vicecolonelul și comandantul regimentului, Franz baron Sahlhausen, un distins ofițer al administrației grănicerești, a murit în cursul anului.

1791

La 22 ianuarie 1791, au fost trecute în revistă în fața Brigadierului comandant patru companii la Roman, la 3 februarie statul major și patru companii la Piatra Neamț și la 7 februarie patru companii la Podoleni.

Din cauza unor cereri neîntemeiate ale Porții, Austria a adunat câteva trupe la București.

La începutul lunii iunie, regimentul a înaintat de la Piatra Neamț la Roman și s-a cantonat la Focșani, iar trăgătorii de elită sub comanda locotenentului-major Fischbach au mărșăluit în tabăra de la București.

Turcii împuterniciți să negocieze au devenit mai îngăduitori în urma insistențelor austriece, astfel că la 4 august 1791 s-a ajuns în sfârșit la pacea de la Șistov, prin care Austria obține districtul Drezeik cu celatea Cetin și Orșova Veche, dar a retrocedat Turciei toate celelalte cuceriri.

Imediat dupa încheierea păcii, batalioanele celui de al II-lea Regiment grăniceresc român s-au adunat la Roman și Domnești, s-au unit pe 22 august cu întâiul Regiment grăniceresc de infanterie secuiesc în ultima localitate și s-au îndreptat prin Cornețel, Rediana, Bogdănești, Herșani spre Brețcu, de unde a urmat mai departe marșul în propriul district al regimentului.

Ajuns în Năsăud, Regimentul a fost întâmpinat cu bucurie de către reprezentanții grănicerilor și de către o mare parte a populației grănicerești, după care oamenii au plecat la casele lor.

După datele oficiale existente, pierderile celui de al II-lea Regiment grăniceresc român în campania turcească constau în 1.218 oameni, care au căzut în lupta pentru împărat și patrie.

1792

Împăratul Leopold al II-lea a murit pe neașteptate și fiul său Francisc a urcat pe tron. La 14 iulie, a primit titlul german de împărat cu numele de împăratul Francisc al II-lea, la 8 iunie i s-a conferit coroana ungară a Sfântului Ștefan, iar la 9 august coroana regală a Boemiei.

La 20 aprilie, Adunarea națională franceză l-a obligat pe regele Ludovic al XVI-lea să declare război Austriei.

1793

Revoluția Franceză a pus întreaga Europă în mișcare. Războiul general nu a mai putut fi evitat.

Cel de al II-lea Regiment grăniceresc de infanterie transilvănean român a primit în luna martie 1793 ordinul de la Comandamentul general militar transilvănean să mobilizeze trei companii și împreună cu alte trei companii ale întâiului regiment grăniceresc român

să formeze sub comanda vicecolonelului Stojanich al acestui regiment un batalion combinat, care a primit dispoziția de a se îndrepta spre ținuturile unde era cantonată armata Rinului Superior.

Din propriul regiment au fost mobilizați 12 ofițeri superiori și 872 oameni.

Printre aceștia se aflau doi ofițeri superiori și 127 de oameni ai artileriei regimentului.

Acest batalion grăniceresc de infanterie român combinat a pornit la 9 mai 1793 din Transilvania și la 27 iulie și-a stabilit cartierul general în Nieder-Hochstädt.

La puțin timp după sosire, întâiul batalion a fost repartizat generalului-maior contele Pejacsevich și și-a ocupat locul în tabăra de la Nussdorf, care a fost întărită de către comandanți cu încă 10 batalioane; la 19 mai a sosit vestea cum că dușmanul pregătește un atac general pentru a ridica blocada de la Landau.

Pentru a împiedica blocada cetății Landau de către francezi, generalul de cavalerie contele Wurmser s-a decis să atace dușmanul și a hotărât pentru această acțiune data de 21 august. Batalionul grăniceresc român a fost repartizat celei de a doua coloane, ce acoperea flancul stâng în viile de la Hergersweiler. Toate coloanele au înaintat în această zi. În ziua următoare, respectiv la 22 august, francezii au atacat violent batalionul grăniceresc român la Bergzabern și au deschis o intensă canonadă, lupta îndârjită durând cinci ore; același batalion grăniceresc și-a păstrat poziția cu mult curaj, a produs dușmanului pierderi serioase prin focul său deosebit de violent de bătaie și l-a obligat la retragere. Pierderile batalionului în morți: căpitanul Calliani (din întâiul regiment român) și patru oameni; în răniți: 9 oameni.

Pentru vitejia și rezistența sa, batalionul a fost lăudat în ordinul de zi al generalului.

La 7 septembrie, două companii românești au fost atacate de către dușman, însă după o luptă însuflețită, acesta a fost totuși pus pe fugă la Bundenthal.

La 11 și 13 septembrie, batalionul român a luptat în Bundenthal, unde, după mai multe lupte înverșunate, a luat cu asalt și a cucerit fortificațiile dușmanului. Au fost recucerite 4 tunuri, pe care francezii le-au capturat de la un batalion de secui. S-au evidențiat locotenentii Berar și Carp, care au fost lăudați în ordinul de zi al generalului.

Lupta a fost reluată la 14 septembrie, iar atacurile repetate ale dușmanului, superior numeric, au forțat batalionul la retragere după o apărare îndârjită de 6 ore, retragere care a decurs în cea mai mare ordine. Pierderile celor două companii române care au luat parte la lupte erau în general mari; în aceste zile s-au evidențiat locotenentul Berar, apoi locotenentul Vitez (acesta din întâiul regiment român), care a rămas mort, locotenentul-major Leibinger, locotenentul Rehland și stegarul Barta au fost răniți. Au rămas morți 18, răniți au fost 12 oameni. Căpitanul Richter și șase oameni au căzut în mâinile dușmanului.

La 13 octombrie, zi în care au fost atacate liniile strategice Weissenburg, locotenentul-major Gratze a atacat o redută cu voluntari români și locotenentul Berar a intrat cu trăgătorii de elită grăniceri în orașul Weissenburg.

La 26 octombrie, locotenentul-major Gratze a împins inamicul afară dintr-o pădure de lângă Strassbourg și stegarul Gălan, în fruntea trăgătorilor de elită grăniceri, i-a pus pe fugă.

Comaniile batalionului român dispuse ca și avanposturi au opus o rezistență înverșunată până când generalul-maior Kospoth a înaintat cu trupele sale și după o luptă îndârjită a respins dușmanul cu pierderi importante.

Batalionul a pierdut în lupta împotriva forței superioare a dușmanului mulți oameni; a fost lăudat pentru vitejia și rezistența sa în ordinul de zi al generalului. Din corpul ofițerilor au rămas morți pe câmpul de luptă un căpitan și un locotenent-major; trei ofițeri au fost răniți, 95 de oameni au fost în parte grav, în parte, ușor răniți.

La 16 noiembrie, batalionul a luptat la Wanzenau; lupta a durat toată ziua și a fost deosebit de violentă, înverșunată și sângeroasă, luând sfârșit cu retragerea francezilor. Pierderile batalionului nu au fost comunicate.

La 18 noiembrie, batalionul a luptat în pădurea Krauder de lângă Strassbourg și după o luptă înverșunată l-a forțat pe dușman să se retragă.

Au rămas morți 11 oameni, răniți au fost locotenentul Jarda și 18 oameni.

În lupta din 12 decembrie din pădurea Hagenau, batalionul a luptat cu o vitejie ieșită din comun, încât a fost lăudat de către comandantul armatei, generalul de cavalerie contele Wurmser, în ordinul de zi al generalului; acestea au fost aduse și la preaînalta cunoștință a Majesății Sale, împăratul.

Prin curaj, bărbăție și rezistență s-au evidențiat ofițerii subalterni Berar, Itul și Devean, care au fost lăudați în ordinul de zi al generalului.

La 26 decembrie, batalionul a luptat la Geisberge; dușmanul a fost aici, ca și în alte puncte, superior

numeric dar și ca armament, însă trupa a luptat cu o vitejie ieșită din comun împotriva cetelor covârșitoare ale francezilor care erau mereu înlocuite de către trupe proaspete, și nu a dat înapoi nici un picior, păstrându-și poziția pe câmpul de luptă în acest loc până la căderea nopții. Batalionul a avut mulți morți și răniți, între care nu a fost nici un ofițer.

În timpul acestei campanii, batalionul român combinat a pierdut ca morți, răniți și dispăruți: 14 ofițeri superiori și 475 de oameni; pentru înlocuirea acestora, au plecat spre Rin din districtul grăniceresc năsăudean 205 oameni.

Colonelul Heydendorf a fost numit la 27 februarie 1793 general maior, iar vicecolonelul Johann Devchich colonel și comandant suprem al Regimentului.

1794

La 23 mai, batalionului i s-a ordonat să atace și să ocupe Schifferstadt.

Deși a atacat înverșunat această localitate, totuși nu a putut să o ocupe deoarece pârâul Rehl, umflat de ape, a împiedicat apropierea și atacatorii au fost înlâmpinați din redutele poziționate în spate cu un concentrat foc de artilerie și de puști. Batalionul a trebuit să se retragă la o distanță sigură pentru a riposta de aici focului dușmanului. La asaltul asupra localității Schifferstadt, au rămas morți de la batalion 19 oameni, căpitanul Herseni (român) și 131 de oameni au fost răniți, 6 oameni au fost dați dispăruți.

Generalul de divizie Benjowsky laudă în relatarea sa în special batalionul grăniceresc român pentru îndrăzneța bravură demonstrată și neînduplecarea în cel mai puternic foc al dușmanului, precum și pe

comandantul acestuia vicecolonelul Stojanich, căruia i-au fost împuşcați în timpul atacului doi cai sub el.

La 28 mai, batalionul român a atacat Schweigenheim, după care francezii s-au retras. În urma atacului, batalionul a pierdut 9 morți, 13 răniți și 10 oameni dispăruți; în relatare este menționată și vitejia lăudabilă a acestuia în luptă.

La 19 iunie, batalionul a luat de câteva ori cu asalt Lingenfeld și a avut spre amiază, când amândouă părțile s-au retras în pozițiile anterioare, numai 2 oameni morți și 14 răniți.

O companie a batalionului român a ocupat Freischbach la 2 iulie, localitate care a fost atacată de opt batalioane inamice. Inamicul a fost respins de trei ori de către această companie unită cu detașamente ale corpului sârbesc de voluntari, până când s-au grăbit în ajutor două batalioane de linie, apoi în sfârșit generalul de artilerie prințul Hohenlohe împreună cu un batalion de grenadieri.

Francezii au încercat acum din nou să cucerească Freischbach; după o luptă îndârjită, au fost totuși respinși de către batalionul grăniceresc român și de către voluntarii români.

Pierderile batalionului constau în 7 morți, 52 de răniți și doi căzuți prizonieri.

În această luptă s-au evidențiat prin curaj și vitejie deosebită locotenentul Jarda împreună cu voluntarii, apoi caporalul George Ilieș, ultimul fiind răsplătit cu moneda comemorativă de argint.

La 13 iulie, trupele imperiale au fost atacate de către unități militare franceze superioare numeric, cu generalul Desaix în frunte, și anume la Westheim și Lustadt.

Întregul batalion grăniceresc român, acoperit de către husarii secui ce mergeau înainte ca și tiraliori, printr-o corespunzătoare întrebuițare a tunurilor sale și printr-un îndârjit foc de bătaie, aproape că a distrus, cu un curaj și o vitejie ieșită din comun și cu un adevărat dispreț față de moarte, un batalion inamic înaintat.

Pierderile batalionului românesc constau în 16 morți, 21 răniți grav și 120 de răniți ușor, nici un ofițer printre ei.

La 14 iulie, francezii au încercat să cucerească Freischbach dar au fost respinși de către focul de bătaie al grănicerilor români.

La 15 iulie, francezii au înaintat cu forțe superioare în trupe și tunuri în toate punctele, și astfel a fost ordonată retragerea, care a durat trei zile și a fost executată de către coloanele imperiale austriece într-o ordine exemplară.

În această retragere, căpitanul Pop (român) a fost rănit; pierderile trupei nu sunt comunicate.

Vicecolonelul Stojanich a fost lăudat pentru purtarea sa vitejească în ordinul de zi al generalului din 17 iulie, iar în același ordin, batalionului grăniceresc român i-a fost exprimată lauda și recunoștința comandantului armatei pentru bravura dovedită și rezistență, precum și pentru ținuta disciplinată având în vedere retragerea cauzată de către apropierea dușmanului.

Din 16 până la 24 august, batalionul a fost dislocat la Munderheim în fața fortificațiilor Rinului, și a dat dovadă de o asemenea vitejie încât generalul-maior Kospoth a lăudat în relatarea sa trupele batalionului prezente la acțiuni și pe ostașii care s-au remarcat pentru curajul, vitejia și rezistența lor; pe lângă aceasta, în ordinul de zi

al generalului armatei din 22 august le-au fost exprimate căpitanului Pfeifer, locotenentului-major Siskovich și trupei batalionului român recunoașterea publică din partea comandantului armatei.

La 11 noiembrie batalionul a atacat și a ocupat localitatea Bretzenheim. Pierderile nu au fost comunicate.

La 12 noiembrie, batalionul a luptat în localitatea Hartenberg; lupta a durat până la căderea nopții, și grănicerii au avut pierderi de doi morți și 24 de răniți.

La 17 noiembrie, o companie de grăniceri români a luptat la Weissenau; locotenentul Berar a atacat primele case ale localității și deoarece a primit întăriri, francezii au fost alungați din localitate în ciuda puternicei lor rezistențe, fiind urmăriți până la linia de avanposturi.

La 1 decembrie, două companii ale batalionului român au luptat la Zahlbach sub comanda vicecolonelului Stojanich împotriva coloanelor generalului-major Alcaine și au pecelluit prin vitejia lor, cu tot efectivul scăzut, soarta bătăliei; pierderi de 7 morți și 50 de răniți, printre ultimii aflându-se locotenentul-major Marinkovich, locotenentul Banovski (întâiul regiment român) și furierul Andral.

La 20, 22 și 29 decembrie, batalionul român a luptat sub comanda vicecolonelului Stojanich pe câmpiile de la Mainz și Zahlbach, unde batalionul a pierdut mai întâi două tunuri, pe care le-a recucerit ulterior de la inamic, apoi a capturat toate tunurile inamicului și l-a împins pe acesta afară din toate pozițiile punându-l pe fugă.

Au rămas morți plutonierul Andral și cinci oameni, răniți locotenentul Banovski și 42 oameni.

La sfârșitul lunii decembrie, contingentul Regimentului năsăudean aflat la batalionul combinat pe câmpul

de luptă din Germania, a fost completat cu soldați de acasă, din districtul Regimentului; astfel, acesta număra, prin cele trei companii, inclusiv trupa de artileriști și trăgătorii de elită, 1.033 oameni, care erau comandați de către căpitani Bohats, Schuller, Șincai, căpitanul-locotenent Pop, locotenenții-majori Kreitter, Jarda, locotenenții Carp, Berar și Ilul.

1795

La 25 februarie, trupele cezaro-crăiești din zona Rinului au fost repartizate în două armate; prima era comandată de către ducele von Sachsen-Teschen, cea de a doua era comandată de către generalul de artilerie, contele Clerfayt.

Dar, la mijlocul lunii aprilie, ducele a părăsit comanda, iar contele Clerfayt, numit în același timp mareșal, a fost însărcinat cu comanda supremă.

Batalionul îndeplinea pe Rin serviciul de cordon.

Serviciul de cordon de-a lungul Rinului era cu atât mai anevoios cu cât fluviul ce trebuia păzit era acoperit cu gheață.

Batalionul, care număra în general numai veterani, era pregătit și pentru această sarcină, deoarece fiecare om a luptat, cu excepția întăririlor primite în decembrie 1794, în mai multe lupte și în dese luări de contact cu dușmanul în avanposturile de la Mainz. Pricepuți în tehnica războiului, oțeliți prin eforturi uriașe, fiecare om era soldat în adevăratul sens al cuvântului, și numai așa a fost posibil să suporte cu curaj caznele celui mai greu serviciu de cordon, în ciuda agerului adversar francez, a frigului cumplit și a lipsurilor resimțite în aprovizionarea trupei, astfel că serviciile lor pline de succes au putut primi recunoașterea Comandamentului brigăzii de trupe.

La 30 iulie, batalionul român și-a primit repartizarea în brigada generalului-maior Barko și a ajuns la Raub.

Campania a început prin aceea că francezii, sub comanda lui Jourdan, au trecut la 6 și 7 septembrie Rinul la Urdingen, și după mai multe lupte mici i-au împins pe austrieci peste Wipper, Sieg și Lahn.

La 20 septembrie, batalionul a luptat în fața fortificațiilor de la Welmich, unde o companie, separată de trupa mare, a fost încercuită de inamic; totuși, locotenenții Jarda, Carp și Grama au reușit printr-o stratagemă să salveze compania având doar trei oameni căzuți prizonieri, și apoi s-au unit cu batalionul. Mareșalul Clerfayt a hotărât să îi alunge pe francezi din liniile lor de la Mainz și să ocupe această importantă celate.

Batalionul grăniceresc român a fost repartizat între timp brigăzii generalului-maior principele Hohenlohe-Ilgenfingen și a primit ordinul de a trece Rinul împreună cu o companie a Regimentului nr. 22 și un escadron de dragoni Waldeck; în timpul atacului general, batalionul trebuia să demonstreze pe flancul stâng al inamicului. La 29 octombrie la ora 5 ½ dimineța, bateria din lunca Ingelheim a dat semnalul pentru atac și, spre seară, toate fortificațiile francezilor socotite ca fiind inexpugnabile erau cucerite, iar aceștia erau în retragere totală spre Worms.

În urma victoriei, generalul-maior principele Hohenlohe a ordonat companiei Regimentului nr. 22 și la trei companii ale batalionului grăniceresc român să treacă Rinul pe câteva bărci adunate.

Aceste trupe au avut sarcina de a alunga diferite posturi inamice rămase în urmă pe malul stâng al Rinului; ele au asaltat vijelios fortificațiile de la Bundenheim și de pe înălțimea de la Heidesheim și au amenințat flancul stâng al trupelor inamice ce se

mai aflau în păduri. Între timp, au fost trecute peste Rin și celelalte trei companii ale batalionului român și escadronul de dragoni, din care o parte a înaintat de la Bundenheim spre Findheim și care apoi s-a alăturat coloanelor austriece, în timp ce cea mai mare parte a fost trimisă înainte peste Nieder Ingelheim, Algesheim și Oberheim.

La această acțiune, batalionul român, împreună cu amintita companie și împreună cu dragonii, au capturat prin pricepere și vicleșug trei tunuri și patru căruțe cu muniție; 40 de francezi au rămas morți pe câmpul de luptă și 18 au fost luați prizonieri.

Batalionul, împreună cu amintita companie și cu dragonii, au fost laudați de către Comandamentul brigăzii pentru bravura lor.

Arhiducele Carol, ajuns mai târziu comandantul armatelor austriece, a făcut practica în tactică și strategie sub comanda mareșalului Clerfayt, acesta din urmă având o importantă influență asupra dezvoltării primului, influență care a avut importante urmări nu numai pentru arhiducele Carol ci și pentru armata imperială austriacă.

La 30 octombrie, batalionul român a ocupat orașul Bingen. În timpul marșului spre acest oraș, o coloană franceză formată din 6 batalioane cu 6 tunuri, care nu știa nimic despre lupta câștigată în ziua precedentă de către austrieci, a fost atacată de către batalionul român și de către dragoni, a fost pusă pe fugă și au fost luați câțiva prizonieri, iar în timpul marșului au fost găsite multe puști, muniții etc.

La 10 noiembrie 1795, la Lörch pe Rin, căpitanul Ioan Șincai a opus cea mai energică rezistență împotriva inamicului superior numeric. l-a respins de mai multe

ori și și-a apărat cu înrâncenare poziția; din păcate, cu puțin timp înainte de încheierea luptei îndârjite, a fost lovit de un carluș și a rămas mort pe câmpul de luptă⁴².

La 11 noiembrie, batalionul român a apărat localitatea Kreuznach împotriva corpului francez de 6.000 de oameni al generalului Marceau. Pe străzile părții de oraș situate aproape de malul stâng, s-a luptat îndârjit cu inamicul pentru fiecare palmă de pământ; spre ora două după-amiază, apărătorii au fost copleșiți de către inamicul superior, care a apărut din mai multe străzi, au fost înghesuiți pe pod și mai multe detașamente împreună cu trei tunuri au fost despărțite. Aceste părți ale batalionului s-au aruncat în case și au răspuns la “rendez-vous”-ul francezilor cu un foc îndârjit de puști și au împiedicat prin aceasta capturarea tunurilor care au rămas pe loc. În acest moment, din tabăra de la Partenheim a ajuns în grabă pentru întărire în partea orașului așezată pe malul drept, generalul-maior contele Salm cu brigada sa și a înaintat imediat cu grenadierii peste pod spre cealaltă parte a orașului, care fusese apărată până atunci de către alte detașamente ale batalionului român, i-a alungat pe francezi și astfel a eliberat părțile încercuite ale batalionului.

În urma confruntării, inamicul a fost obligat să se retragă grabnic spre Simmern și a fost urmărit până pe înălțimea “*Der hungrige Wolf*” (lupul cel flămând).

⁴² Rudă cu cărturarul Gheorghe Șincai, Ioan Șincai s-a implicat și în lupta politico-națională a românilor din zonă, cf. Vasile Lechințan, *Oficiali de stat români din Transilvania. Dicționar (1368-1918)*, Cluj-Napoca, 2003, p. 330.

De asemenea, după această luptă sfârșită cu un rezultat fericit, au fost ocupate de către imperiali pozițiile pe Rin din apropiere de Kreuznach până la Bingen.

Batalionul, care a fost lăudat pentru vitejia și rezistența sa, a avut 5 oameni morți, locotenentul-major Loofhe (întâiul regiment român) și 24 oameni răniți, locotenentul Branowski și 22 de oameni dispăruți.

La 17 decembrie, batalionul român a luptat în cea de a patra coloană, și i-a împins înapoi pe francezi de pe înălțimea de la Derenbach și Elleren, ocazie cu care, conform mărturiei comandantului brigadei, locotenentul Berar s-a evidențiat glorios iar batalionul a numărat doi morți și 18 răniți.

La 18 decembrie, generalul Marceau a apărut la avanposturile austriece propunând un armistițiu, care a și fost mai apoi încheiat după o întrerupere a ostilităților de 10 zile.

Cu aceasta, campania anului 1795 a ajuns la sfârșit.

1796

La 3 ianuarie, batalionul român cu un efectiv de 1.253 oameni, a ocupat cartierul de iarnă la Lorchhausen.

Mareșalul Clerfayt a părăsit armatele pentru vacanță.

Generalul de artilerie Wartensleben a preluat comanda armatei imperiale.

Clerfayt nu s-a mai întors la tovarășii lui de arme iar viața sa plină de fapte de vitejie s-a încheiat în anul 1798.

La 9 februarie, arhiducele Carol a preluat comanda supremă a armatei imperiale a Rinului de Jos.

Timp de cinci luni, armele au tăcut pe Rin. În această perioadă, batalionul a rămas neschimbat în cartierele

ocupate la sfârșitul anului 1795 pe malul stâng al Rinului, și a primit montura nouă pentru întregul efectiv.

În ziua de 1 iunie au reînceput ostilitățile pe Rin.

În această zi ar fi trebuit să înceapă ostilitățile pe întreaga linie, însă armata imperială s-a retras după câteva mici lupte în spatele Rinului.

La 1 iunie, s-a început hărțuirea pe întreaga linie.

Batalionul român a luptat cu bravură în Sonnenwalde.

La 20 iulie, batalionul a luptat la Sorgheim; lupta înverșunată a durat până seara; locotenentul Jarda cu compania sa, și locotenentul Berar cu mica sa baterie grănicerească, au atacat inamicul cu o energie ieșită din comun, l-au adus pe acesta într-o stare de dezordine și l-au urmărit până târziu în noapte. Pierderile batalionului constau în 3 morți, iar 66 de oameni au fost răniți.

La 10 și 20 august, batalionul a ocupat poziție între Sulzbach și Nolfung; atacat de inamic, a opus rezistență hotărâtă atacurilor acestuia prin foc continuu de bătaie, și, trecând la ofensivă, a atacat inamicul cu îndârjire de mai multe ori, l-a împins mereu înapoi și a ocupat poziția acestuia; lupta mai dura încă la ora 7 seara. Pierderile batalionului constau în 41 de morți și 185 de răniți; 28 oameni au căzut prizonieri inamicului.

Generalul de divizie baronul Kray a lăudat în raportul său pe vicecolonelul Stojanich, care s-a evidențiat în mod deosebit cu batalionul grăniceresc român combinat pe flancul stâng, prin repetatele atacuri vehemente împotriva infanteriei inamice.

De asemenea, s-a comunicat batalionului recunoașterea generalisimului arhiduce Carol, pentru perseverența și rezistența arătate în luptă.

La 5 septembrie, arhiducele a pornit cu două coloane din Zell spre Aschaffenburg; generalul de divizie baronul Kray a condus în această zi avangarda. Cavaleria franceză a fost pusă pe fugă de către cea austriacă, iar infanteria a fost împrăștiată. În fuga disperată, învinșii au fost împinși de către avangarda imperială spre Aschaffenburg.

În oraș, în care batalionul român a intrat printre primii, s-a ajuns la o încleștare înverșunată în care francezii au pierdut mulți oameni. Batalionul a luat prizonieri 7 ofițeri inamici și 200 de oameni.

La 6 septembrie, arhiducele Carol a intrat în Aschaffenburg și a lăudat în raportul generalului de divizie Kray pe vicecolonelul Stojanich și batalionul său român pentru deosebita vitejie și rezistență dovedite.

La 12 și 16 septembrie, batalionul român a luat cu asalt redutele de pe râul Lahn. A fost atacat orașul Limburg; batalionul a luat cu asalt la baionetă suburbia așezată dincoace de Lahn și cu toate că generalul francez Marceau a primit trei batalioane ca întăriri și a ocupat după o luptă crâncenă această suburbie, oamenii batalionului românesc au rămas în case și au continuat fără întrerupere lupta îndârjită.

Plutonierii Maier și Kabalini s-au evidențiat excelent cu această ocazie și au produs pierderi importante inamicului.

Deoarece batalionul a primit întăriri în urma ordinului arhiducelui Carol, suburbia orașului Limburg a fost recucerită în ciuda eforturilor francezilor; detașamentele batalionului și trăgătorii de elită au luptat în suburbie până la căderea nopții și au pus capăt acestei lupte sângeroase, francezii fiind obligați să se retragă.

În ordinul de zi al Cartierului general, arhiducele Carol a lăudat bravura batalionului român cu ocazia asaltului asupra orașului Limburg și a conferit plutonierilor Maier și Kabalini medalia comemorativă din argint.

Din batalion au rămas morți căpitanul Reisinger și 42 de oameni, iar vicecolonelul Stojanich, căpitanul Greh, locotenentul-major Donath și locotenentul Itul împreună cu 112 oameni au fost răniți.

La 19 septembrie, infanteria, alături de ea și batalionul român, au luat cu asalt și au ocupat satul și pădurea Hössebach, în ciuda unui consistent atac repetat al francezilor.

Morile de hârtie Hannenverth și Wallrod au fost ocupate după o luptă înverșunată de către detașamente ale batalionului și trăgători de elită.

Generalul francez Marceau, care după această ciocnire a plecat călare cu o mică escortă în vederea recunoașterii împrejurimilor, a fost rănit de împușcătura de armă a unui trăgător de elită al batalionului.

În urma scrisorii prezidiale a Consiliului aulic de Război al Curții din 2 septembrie 1796, Majestatea Sa împăratul a ordonat ca vicecolonelul Stojanich, lăudat de repetate ori de către arhiducele Carol pentru vitejia ieșită din comun a batalionului grăniceresc român combinat aflat sub comanda sa, vitejii recunoscută de către întreaga armată, să fie avansat al doilea colonel în Regiment pentru purtarea sa deosebită în fața dușmanului; același colonel Stojanich continua să comande întâiului batalion român combinat și până când urma să se elibereze un post de colonel la unul dintre cele 4 regimente grănicerești transilvănene, rămânea în solda de vicecolonel.

La 3 octombrie, un detașament al batalionului sub comanda locotenentului Lenk a luptat cu multă bravură la Altkirchen împotriva inamicului superior. El și 12 oameni au fost răniți.

Batalionul a fost repartizat în divizia generalului de divizie Kray și a fost folosit în serviciul de avanpost pe Rin.

După mai multe lupte victorioase, arhiducele Carol I-a obligat pe generalul francez Marceau să se retragă peste Rin și astfel a eliberat Germania de inamic.

În campaniile din 1796 și 1799, au avut loc mutații în strategia militară, adică un progres total.

Învechita tactică lineară era inferioară atacurilor tiraliorilor și coloanelor francezilor, începând o nouă eră în arta războiului.

Cu aceasta, campania plină de glorie din Germania a continuat.

1797

Întâiul batalion român a fost repartizat acum trupelor de ocupație din Mainz și a intrat în această cetate; de aici, a plecat la începutul lunii septembrie în tabăra de la Hochberg unde era adunat un corp de oaste austriac, care, la 18 și 20 septembrie, a efectuat manevre în fața arhiducelui Carol.

Spre sfârșitul lunii octombrie, în urma ordinului de zi al corpului, trupele au primit știrea încheierii păcii, care a fost semnată între Austria și Republica franceză la Campo Formio, la 17 octombrie.

1798

În luna februarie, efectivul căzut prizonier de război la francezi s-a întors la trupa sa.

După pacea de la Campo Formio, francezii au părăsit provinciile austriece ocupate, iar trupele imperiale au eliberat Mainz-ul; în urma acestui fapt, batalionul român combinat a părăsit celatea și s-a alăturat trupelor plecate de pe Rin și folosite în contingentul imperial Mann între Lech și Iser. Efectivul batalionului, inclusiv întăririle primite din districtul regimentului, era în luna ianuarie de 1.517 oameni.

Situația politică întrevedea curând reînceperea ostilităților și armata cezaro-crăiască, sub comanda generală a arhiducelui Carol, privea din Germania plină de curaj și încredere acest moment.

În ziua de 1 martie, generalul de armată francez Jourdan a trecut Rinul, după care arhiducele Carol și-a condus trupele peste Lech.

La 21 martie 1799, întâiul batalion român combinat împreună cu Regimentul 31 au luat cu asalt, au cucerit și au menținut după o luptă înverșunată înălțimea împădurită situată spre Austria și zona ocupată de către francezi, înălțime pe care erau dispuse tunuri. Această zi glorioasă a costat batalionul 3 morți și 11 oameni răniți, toți de la rangul de plutonier în jos.

După acțiunea de mai sus, batalionul s-a întors din nou la grosul trupei și a ocupat poziția anterioară de la prima întâlnire.

Arhiducele Carol avea de gând să pornească la Stockach o luptă decisivă și a ordonat să se întreprindă o mare recunoaștere, al cărui rezultat urma să stabilească următoarele dispoziții.

La 24 martie, batalionul a luptat la Anch și Egen. Pierderile constau în 13 morți; căpitanul Arady și 72 de oameni au fost răniți, locotenentul Kabalini, care

s-a hazardat prea departe, a căzut prizonier cu 35 de oameni.

La 25 martie, batalionul român i-a alungat, în colaborare cu alte trupe ușoare, pe francezii din Emmingen, ocazie cu care s-au evidențiat locotenenții Berar, Deac și Oreskovich. Pierderile batalionului constau în 12 morți și 60 de răniți ușor.

Atunci francezii, cu forțe superioare reînnoite, au pătruns din toate părțile rapid și pe neașteptate spre Emmingen, iar batalionul, încercuit din toate părțile, a trebuit să străpungă încercuirea, ocazie cu care 140 de oameni, care în cea mai mare parte au ocupat casele, au căzut în mâinile inamicului. Prin superioritatea covârșitoare a francezilor, Corpul Merveldt a fost împins înapoi și în urma neîntreruptei urmăriri inamice aproape că a ajuns în prag de totală dizolvare. De patru ori s-a regrupat batalionul român și a încercat să opună rezistență atât printr-un înverșunat foc de bătaie cât și cu baionetele, totuși, de fiecare dată a fost respins de către forța superioară numeric dar și imbatabilă a inamicului atacator, bine dotat cu tunuri, astfel că fiecare încercare a rămas fără rezultat.

În momentul decisiv, generalisimul arhiduce Carol s-a pus cu mare dispreț față de moarte în fruntea grenadierilor chemați, apoi în fața trupelor a 8 batalioane ce s-au grăbit să vină în ajutor, și le-a condus cu curaj împotriva dușmanului. Trupele entuziasmate la maxim de acest gest, l-au obligat curând pe Jourdan să se retragă cu pierderi însemnate. Deoarece generalul francez a fost învins hotărâtor în aceste confruntări, iar pe de altă parte el nu a câștigat decât succese medii, a hotărât retragerea și și-a condus armata înapoi la Rin renunțând la comandă, care a revenit acum generalului Massena.

Batalionul român, care a avut, așa cum s-a amintit mai sus, importante pierderi la Emmingen, a pierdut în lupta de la Stockach încă 8 morți și 21 de răniți. Căpitani Schwind și Lenk și, de asemenea, batalionul, au fost lăudați de către arhiducele Carol.

La 6 noiembrie, batalionul român a atacat ariergarda franceză la Okoksheim și Bundsmal și a avut 2 morți și 6 răniți.

În 7 noiembrie dimineata, a început atacul asupra Bruchsal, care a fost cucerit după o scurtă și înverșunată rezistență; de la batalion, care a trebuit să execute atacul, au fost răniți locotenentul-major Berar și 11 oameni.

La 28 noiembrie, un detașament de 80 de călăreți, 30 de voluntari români și 20 de mantale roșii au pornit de la Durlach sub comanda locotenentului-major de ulani Scheibler, pentru a ataca în localitatea Unter Grundbach un detașament francez de 200 de husari împreună cu un detașament de infanterie. Comando-ul a mers fără oprire prin pădure peste pământul înghețat și nu a fost descoperit decât atunci când era în mijlocul taberei inamice. Trăgătorii de elită români au format avangarda împreună cu mantalele roșii, și au intrat pe neașteptate cu strigăte în tabăra franceză, descărcându-și puștile în dușmanul ce dormea.

Deoarece au intrat repede și călăreții, a domnit o zăpăceală de nedescris printre francezi, care au luat-o la fugă în toate părțile și s-au ascuns în case. Românii, care au pus mîna pe puști, le-au aruncat pe acestea în câteva căruțe aflate în tabără și fiecare a apucat mai mulți cai de cavalerie ai francezilor după care s-au întors în tabăra lor cu această frumoasă captură.

Tabăra devastată a francezilor a fost incendiată. Au fost capturați 134 de cai de cavalerie împreună cu

șei și harnașament și un important număr de puști de infanterie.

Detășamentul s-a întors la Durlach. La 29 noiembrie, batalionul român a luptat la Gochsheim împreună cu tirolezii și un batalion cu nr. 35, au intrat la primul asalt în această localitate și l-au aruncat afară pe inamic.

Batalionul a numărat 2 morți și 7 răniți.

Apoi a înaintat la Brigada de la Mingelsheim, unde a ajuns seara și au ocupat tabăra militară.

La 18 decembrie, batalionul român a fost dispus la paza Rinului, a fost repartizat la Brigada generalului-maior Frennel, care a preluat paza fluviului de-a lungul Rinului între Mannheim și Worms. Statul major al batalionului era în Keferthal, câte o companie în Feidenheim, Bürstadt și Lampertsheim.

1800

În poziția de pe Rin, întâiul batalion grăniceresc român combinat îndeplinea, cu un efectiv de 895 de oameni sub comanda căpitanului von Arady, obositorul serviciu de avanpost, fiind întărit la 936 oameni printr-un transport ajuns din Transilvania.

Cele două batalioane române combinate din Tirol, care au fost folosite continuu ca și garnizoane în Bolzano, Trento și Roveredo, au primit la începutul anului 1800 ordinul de a mărșălui prin Tirol la armata din Germania, unde au ajuns la începutul lunii martie și unde au fost dispuse în cetatea Ulm.

La 18 martie, arhiducele Carol s-a retras din motive de sănătate de la comanda armatei iar ca succesor al său a fost numit generalul baron Kray, care era cu armata sa principală în regiunea Stockach, Villingen și Donaueschingen, în timp ce avanposturile observau Rinul de la Schaffhausen până la Basel.

La 21 mai, batalionul român din Brigada Frennel a fost subordonat arhiducelui Ferdinand. La 24 mai, batalionul, împreună cu restul trupelor arhiducelui Ferdinand, după ce au trecut Dunărea, au ocupat tabăra la Laugheim.

În ziua de 5 iunie, la ora 4 după-amiază, arhiducele Ferdinand a pornit la atac, a înaintat spre Gutenzell și la ora 5 francezii erau alungați din acest punct. Lupta a continuat până în noapte, după care a fost ordonată de către generalul baron Kray retragerea spre Ulm. Cu puțin timp înainte, căpitanul von Lenk, care cu compania sa acoperea retragerea prin pădure a batalionului, a fost atacat înverșunat și încercuit din toate părțile de către forțele inamice superioare numeric; totuși, acest viteaz căpitan a trecut cu compania sa curajoasă și, cu toate că aceasta era împrăștiată, a ajuns la postul principal de la Burgfrieden comandat de către maiorul Mohr numai cu o mică pierdere de 7 oameni, care au fost socotiți ca dispăruți. Batalionul, care în această întâlnire a avut 8 morți, 21 de răniți și 17 oameni dispăruți, a ocupat din nou avanposturile.

La 15 iunie, maiorul baron Rauber a întreprins cu batalionul român o recunoaștere spre Brandenburg, a luat cu asalt această localitate și a urmărit inamicul cu compania căpitanului Zwillach (întâiul regiment român) încă o bucată de drum prin pădure. Inamicul a primit întăriri, a atacat înverșunat această companie și a luat prizonieri pe comandantul acesteia împreună cu 21 de oameni. În urma acestor evenimente, maiorul a fost obligat să părăsească Brandenburg și...⁴³.

⁴³ Din păcate, în acest loc lipsește o foaie din manuscris, ceea ce întrerupe cursul firesc al expunerii.

La 9 septembrie 1796, al doilea batalion grăniceresc român combinat a mărșăluit sub comanda maiorului Westerrad la armata italiană.

Regimentul a dat acestui batalion trei companii cu efectivul complet de război, care împreună cu trei companii ale întâiului Regiment grăniceresc român au format al doilea batalion grăniceresc de infanterie român combinat.

Acest batalion a luat parte la mai multe lupte: trupa batalionului românesc doi combinat s-a evidențiat chiar de la început, la 30 octombrie 1796, pe râul Piave, în lupta din regiunea venețiană. Căpitanul Petru Meheși a avut aici de apărat un punct deosebit de important, batalionul luptând împotriva a 2.000 de francezi de la ora 8 dimineața până la ora 2 după-amiază și a ocupat poziția cu un succes strălucitor. Pierderile batalionului constau în 7 morți, 36 de răniți grav și ușor.

Generalul Liptay, care a fost martor la dispozițiile prevăzătoare, curajoase și luate corespunzător de către căpitanul Meheși, l-a lăudat pe acesta în ordinul de zi al generalului pentru recunoașterea vitejiei batalionului.

Generalul armatei franceze, Bonaparte, a hotărât să meargă cu forța sa principală spre Ronco pe malul drept al râului Etsch, să treacă pe malul stâng în apropierea acestei localități, apoi să înainteze peste Arcole și San Bonifacio, să ia austriecilor Villanova, să întrerupă aprovizionarea și să taie legăturile cu exteriorul. Generalul-maior cezaro-crăiesc Mitrowsky a primit la 15 noiembrie ordinul de a se prezenta în Corona pentru sprijinul Brigăzii Brigido, iar aceasta din urmă a ocupat în ziua precedentă Arcole și San Bonifacio; un post al celui de al doilea batalion român era la Ponte Zeban.

Acesta a fost atacat în jurul orei 9 dimineața de către armata diviziei Augereau și respins după o luptă

înverșunată. Generalul-maior Brigido a lăsat imediat să se tragă cu tunurile împotriva coloanelor inamice ce înaintau rapid și două companii ale celui de al doilea batalion român au ocupat casele situate la pod, care au fost baricadate în cursul nopții și au fost prevăzute cu creneluri.

Cu toate că francezii au suferit importante pierderi în urma focului de artilerie, ei au înaintat totuși în pas de asalt și au apărut în sfârșit în zona batalionului.

Cel de al doilea batalion român împreună cu un batalion croat aflat de asemenea la pod, au deschis acum un foc intens de bătaie, în urma căruia coloanele inamice au fost de două ori respinse⁴⁴.

⁴⁴ Trebuie să corectăm aici unele aprecieri care s-au făcut de-a lungul timpului în istoriografia graniței militare austriece care negau participarea la bătălia de la podul Arcole a grănicerilor români năsăudeni din batalionul II transilvănean românesc combinat (Franz Vanicek, *Spezialgeschichte der Militärgrenze. Aus Originalquellen und Quellenwerken geschöpft*, IV, Wien, 1875, p. 48; Nicolae Bocșan, Mihai Duma, Petru Bona, *Franța și Banatul, 1789-1815*, Reșița, 1994, p. 143sq; Napoleon însuși pomenește numai de croați, conform Napoleon, *Memorii*, vol. I, București, 1981, p. 138). În sprijinul prezenței grănicerilor năsăudeni din batalionul II român combinat la celebra bătălie de la podul Arcole împotriva lui Napoleon Bonaparte stau nu doar lucrări românești, mai vechi sau mai recente (George Bariț, *Istoria regimentului alu II-lea Romanescu Granitariu transilvanu*, Brașov, 1874, p. 20; J. Moisil, "Le régiment des gardes-frontière de Năsăud et Napoléon", în *Revue des Études Napoléoniennes*, Paris, XXXIV, 1932, p. 105sq; P. Gagea, "Eroismul unui batalion românesc în luptă cu Napoleon Bonaparte (batalionul al doilea din regimentul II grăniceresc din Năsăud, în lupta de la Arcole)", în *Ardealul*, 3, 1943, nr. 38, p. 5; Carol Göllner, *Regimentele grănicerești...*,

Atunci, generalii francezi s-au pus unul după celălalt în fruntea jumătăților lor de brigăzi pentru a lua cu asalt podul prin noi atacuri, dar toate încercările lor au eșuat în fața rezistenței de neclintit a apărătorilor.

Generalii: Verdier, Bon, Verne și Lannes au fost scoși afară din luptă fiind deja răniți de către plumbii siguri ai trăgătorilor de elită, când Augereau, punându-se în fruntea a două batalioane de grenadieri, a înaintat până la mijlocul podului unde au înfipt drapelul.

p. 133sq; Ioan Pop, *Istoria regimentului II românesc de graniță de la Năsăud (1762-1851)*, Târgu Mureș, 1999, p. 99-100; Liviu Maior, *Români în armata habsburgică...*, p. 67) ci și contribuții din afara României (avem în vedere în primul rând cunoscuta monografie a regimentului grăniceresc năsăudean a lui Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des k.k. Infanterie-Regiments Nr. 50, Friedrich Wilhelm Ludwig, Grossherzog von Baden. 1762 bis 1850. Zweites Siebenbürger Rumänen Grenz Infanterie Regiment nr. 17*, Wien, 1882, p. 128sq, unde se afirmă foarte clar că în cele mai multe lucrări istorice care descriu bătălia de la podul Arcole se menționează numai batalioanele de croați, în timp ce pierderile suferite îndreptățesc batalionul II românesc la "primordialitatea mândriei" între toți apărătorii podului. Iată că manuscrisul lui Karl Klein întărește mărturiile românești și străine ce recunosc prezența la Arcole și eroismul deosebit al grănicerilor români năsăudeni în cele trei zile cât a durat bătălia de la pod. Îndreptăm cu această ocazie și afirmația din lucrarea *Franța și Banatul...*, p. 143 care, preluând informații din anumite lucrări franceze, avansează ideea că bătălia de la pod a durat doar 1 zi, respectiv în data de 15 noiembrie 1796. Ori, așa cum se remarcă din manuscrisul lui Klein dar și din alte lucrări menționate anterior, înfruntările de la podul Arcole dintre francezi și trupele austriece (între care și cele românești) au durat trei zile, până în 17 noiembrie 1796.

Grenadierii francezi s-au aruncat înainte cu strigătul de: "*Vive la nation*".

"*Pușcați, pușcați Vitejilor*" strigau însă ofițerii batalionului și o ploaie înspăimântătoare de plumbi i-a zdrobit pe grenadieri.

Francezii, care au înaintat atât de mult acopereau podul în grămezi mari cu trupurile lor și numai puțini au scăpat de ploaia de plumbi asemănătoare unei erupții vulcanice.

Generalul Napoleon Bonaparte a ajuns în acest moment la armata diviziei Augereau și, ținând seama de starea evenimentelor, a dat ordinul să se înceapă din nou asaltul.

Un batalion și jumătate a ajuns deja în jurul orei amiezii de la Brigada Mitrowsky, care acum a luat parte cu forțe proaspete la apărare, și astfel a fost respins și acest asalt.

Atunci, Bonaparte a descălecat, s-a pus în fruntea grenadierilor și s-a aruncat el însuși cu drapelul în mână spre pod pentru a-i însufleți pe grenadieri, dar totul a fost în zadar din cauza focului înverșunat al imperialilor care nu s-au mișcat de pe loc, și, după ce cei care au înaintat pe pod au plătit cu viața îndrăzneala lor, nu a mai rămas nici un om; din contră, printre coloane a început să apară dezordinea; grenadierii se împingeau unul pe celălalt să scape de focul nimitor, au căzut în mlaștină și chiar și Bonaparte a fost luat pe sus și a căzut în mlaștină.

Colonelul conte Brigido a ordonat acum batalionului român să treacă podul și să-i urmărească pe francezi. Au trebuit să se urce peste grămezi mari de francezi morți și muribunzi, și astfel au înaintat un pic, până când au fost atacați cu înverșunare de către francezii ce strigau:

"*Salvați-l pe general!*"; astfel, grănicerii au fost respinși de către francezii ce înaintau cu o forță de neoprit.

Între timp, jumătatea de brigadă franceză trimisă de dimineața a trecut râul la Albaredo și acum înainta spre Arcole pe malul stâng.

Spre ora șapte, aceasta a atacat satul, și după o luptă îndârjită a fost totuși respinsă și urmărită.

Dar un alt detașament al aceleiași brigăzi franceze a ocolit prin stânga satul, ajutat de către noaptea întunecoasă, și a intrat din acea parte în sat.

Colonelul Brigido a dat ordin să se părăsească Arcole și s-a retras către San Bonifacio, unde se găsea batalionul de rezervă al Brigăzii Mitrowsky.

Cu această ocazie, trupa batalionului care se găsea în câteva case, care trăgea înverșunat, nu a auzit semnalul de retragere din cauza gălăgiei și a căzut în mâinile inamicului.

În urma ordinului, cel de al treilea batalion grăniceresc român a ajuns abia mai târziu pe câmpul de luptă, și abia o companie a intrat în luptă; aceasta s-a evidențiat prin îndrăzneală, viteză și rezistență și pentru aceasta a fost lăudată în ordinul de zi al generalului.

La miezul nopții, Bonaparte a dat ordin ca Arcole să fie evacuat, și pentru a nu fi atacat, și-a retras trupele dincolo de Etsch la Ronco.

La 16 noiembrie, amândouă părțile au pornit la atac. S-au bătut cu îndârjire și amândouă părțile au avut pierderi mari.

Au fost zădărnice mai multe încercări ale lui Augereau de a înainta spre podul din Arcole.

Comaniile grănicerești române dispuse dincolo de Alpone deschideau focul asupra coloanelor franceze ori

de câte ori acestea înaintau pe malul drept, cu cel mai mare rezultat în flancuri.

Încercarea lui Augereau de a-i goni cu grenade pe grăniceri din pozițiile lor nu a avut nici un rezultat. De asemenea, acele companii au făcut ca mai multe încercări ale francezilor de a traversa râul Alpone să fie zădărnice. Deoarece ziua se apropia de sfârșit și nu s-a decis încă nimic, Bonaparte a ordonat o traversare a Alpone-ului, mai întâi a afluenților acestuia în Etsch, care însă a dat greș. Între timp, Augereau a continuat atacurile sale asupra Arcole, dar la căderea întinericului a fost respins, urmărit peste dig, după care Bonaparte și-a condus trupele peste podul de la Ronco pe malul drept în aceleași poziții pe care le-a ocupat în noaptea precedentă.

În noaptea de 16 spre 17 noiembrie, posturile austriece dispuse pe afluentul Alpone-ului nu au observat că francezii construiesc un pod pe acesta, abia când s-a luminat de ziuă au observat acest lucru, însă francezii erau deja pe malul stâng. O companie a celui de al treilea batalion român a hotărât imediat să atace dinspre Albaredo pe cei care au lucrat la pod și a tras asupra acestora, însă dușmanul era deja prea numeros, a înaintat cu o jumătate de brigadă spre Albaredo și a forțat compania să părăsească acest sat.

La ora 10 înainte de masă a fost respinsă o jumătate de brigadă franceză, care a vrut să ia cu asalt podul de la Arcole, ocazie cu care francezii au pierdut un tun și câteva sute de prizonieri.

Batalioanele austriece, printre acestea al doilea batalion grăniceresc român, i-au urmărit pe fugari până la Etsch, aici însă au fost atacate din toate părțile de către francezi și s-au retras cu pierderi foarte importante, în parte în mlaștină, în parte pe drumul spre Arcole.

Francezii urmăritori au fost înlâmpinați însă de focul ucigător a două batalioane proaspete ajunse tocmai acum, și au fost ținuți departe de pod.

La ora 3 după-amiază, Arcole a fost atacat din nou de către francezi, iar coloanele austriece l-au părăsit după o luptă înverșunată și au continuat retragerea spre San Bonifacio.

În această luptă glorioasă de trei zile au rămas morți din ambele batalioane române căpitanul Wagner și 135 de oameni; căpitanii Clococean, Meheși, Horvath, locotenenții Schmidt și Bob, apoi stegarul Rău au fost grav răniți; căpitanul Lange și 45 de oameni au căzut prizonieri; din 653 de răniți grav și ușor au murit după câteva zile căpitanul Clococean și 259 de oameni, astfel că această luptă de trei zile a costat viața a 395 de grăniceri români, dar armata imperială a fost salvată de la încercuire.

S-au evidențiat căpitanul Clococean (întâiul Regiment român), care, cu toate că a fost rănit de două focuri de armă, după ce a fost bandajat de către oamenii săi a condus totuși cu însuflețire mai mult timp trupa la luptă și a participat la întreaga luptă fără să o abandoneze; apoi căpitanii: Iosif Nemeș, Petru Meheși, locotenenții Daniel Galben și Nicodim Bob, stegarul Paul Rău, plutonierul Pantelimon Gavrilă și furierul Hertzag.

Majestatea Sa împăratul Francisc I a dispus ca toți cei trei fii ai căpitanului Clococean să fie luați și pregătiți la Academia Militară Wien-Neustadt.

Pentru răniții rămași în urmă pe câmpul de onoare a fost purtală o grijă părintească din partea Comandamentului superior al armatei, care grijă a avut pentru aceștia urmări binefăcătoare.

Atât ofițerii superiori și inferiori amintiți mai sus acoperiți cu glorie, cât și ceilalți ofițeri superiori și trupa ambelor batalioane române au fost lăudați pentru vitejia și rezistența lor în ordinul de zi al generalului.

Această vitejie ieșită din comun a fost adusă de către generalul baron Alvinczy la preainalta cunoștință a Majestății Sale împăratul.

Generalul francez Bonaparte a pomenit în raportul său către Directorat vitejia celui de al doilea batalion grăniceresc român, condus exemplar, cu remarca că numai vitejia ieșită din comun a acestui batalion l-a oprit să încercuiască armata austriacă și să o învingă total⁴⁵.

La 16 și 17 ianuarie 1797, batalionul român a luptat la Rivoli și Monte Baldo în regiunea venețiană, unde a luat cu asalt două redute deodată. Pierderile constau în 17 morți, vicecolonelul Waesterrad, căpitanul Remete, locotenentii Balint și Devean și 45 de oameni au fost răniți.

La 12 și 15 martie, batalionul a luptat în Graubunden; trupa s-a evidențiat prin îndrăzneală și rezistență. Căpitanul Lange și 35 de oameni au rămas morți pe câmpul de luptă, răniți au fost 36 de oameni.

1799

La 30 august, a luptat în Piemont la Zuska, al doilea batalion român, în care luptă înverșunată au rămas 7 oameni morți, locotenentul Rehland și 12 oameni au fost răniți.

⁴⁵ Napoleon nu știa componența etnică a acestui batalion, considerându-i "nemți" pe vitejii apărători ai podului de la Arcole, conform Carol Göllner, *Regimentele grănicerești...*, p. 133.

La 27 iunie, batalionul sub comanda maiorului Bohaciu împreună cu cel de al treilea batalion a ocupat, după o luptă înverșunată, localitatea Offenhausen.

Pierderile constau în doi morți și un rănit, iar doi husari inamici și 4 infanteriști au fost luați prizonieri.

La 8 iulie, batalionul a întreprins un atac asupra satului Sefflingen, l-a luat cu asalt și a trimis înainte două companii pentru observarea dușmanului; una dintre cele două companii, entuziasmată de curajul din toiul luptei, a urmărit dușmanul și astfel a ajuns la tabăra inamicului de la Kuhberg. Deoarece această urmărire a avut loc în noaptea întunecată, următorii s-au văzut încercuiți din toate părțile de către inamic; toluși, grănicerii români au reușit să treacă și să ajungă la batalion. În această luptă au fost răniți un ofițer și 9 oameni, locotenentul-major Juratschek și 10 oameni au căzut prizonieri.

În luptele din 10 și 11 iulie, inamicul a atacat batalionul român în linia de avanposturi de la Memminger Chaussée până la podul Jller; după un schimb înverșunat de focuri s-a ajuns la lupta corp la corp în urma căreia dușmanul, după o rezistență exemplară, a fost respins la baionetă. Pierderile constau în 1 mort, 1 rănit grav și 4 răniți ușor. Din partea inamicului au rămas pe câmpul de luptă 6 răniți grav.

La 16 iulie, generalul de divizie inamic Richepance a apărut cu suita sa la redutele celui de al doilea batalion român pe Memminger Chaussée și a cerut să vorbească cu comandantul fortificațiilor.

În loc de acesta a apărut generalul-maior Gavasini, căruia i-a fost comunicat că între armate a fost încheiat un armistițiu pentru negocierea păcii, și, ca urmare, ostilitățile trebuie să fie oprite.

Generalul de divizie baron Petrasch a explicat că fără ordin de la generalul comandant baronul Kray nu poate să decidă nimic, astfel că generalul francez a călărit înapoi la trupele sale, care însă de acum înainte nu au mai întreprins nimic dușmănos; astfel, când în timpul nopții, un caporal al celui de al doilea batalion român s-a rălăcit la transmiterea unui ordin și a ajuns la un avanpost inamic, el a fost tratat cu vin de către ofițerii francezi, vitejia grănicerilor români a fost amintită cu glorie și apoi a fost predat avanposturilor austriece printr-un sergent.

La 27 iulie, maiorul adjutant contele Bubna a ajuns în cetatea de la Ulm cu ordinul de la generalul comandant baronul Kray, de a înceta imediat ostilitățile.

La 12 august, armistițiul pentru negocierea păcii a fost încheiat la Hohenlinden.

Negocierile propriu-zise pentru pace nu au avut nici un rezultat, la 23 septembrie ostilitățile începând din nou.

La 21 decembrie, cel de al doilea batalion a luptat la Neukirchen; lupta pentru această localitate a durat 5 ore, în care acesta și cel de al treilea batalion român sosit aici au luptat cu vitejie și au contribuit din răputeri la cucerirea acestei localități. Batalioanele române au avut o pierdere de 15 morți și 42 de răniți. Căpitanul Franz Gratze a fost transferat la 12 aprilie 1800 ca maior de la întâiul regiment român la cel de al doilea Regiment grăniceresc român, iar căpitanul Ștefan Arady de Kajal a fost transferat la 15 iulie ca maior la întâiul Regiment grăniceresc secuiesc; maiorul Bohaciu, la 9 noiembrie 1800, a fost transferat ca vicecolonel la întâiul Regiment grăniceresc român, iar la 10 noiembrie, maiorul Franz Auftieffern von Eulenberg a fost repartizat de acolo Regimentului român.

Până la 26 decembrie 1800, au avut loc între avanposturi numai lupte neînsemnate.

Armistițiul a fost încheiat la 25 decembrie 1800 la Sleyer.

*

Cel de al treilea batalion a mărșăluit în toamna anului 1796 sub comanda maiorului Bohaciu la armata italiană.

Regimentul a primit ordinul să formeze un al treilea batalion combinat și să fie imediat trimis la armata din Italia. Pentru aceasta, cel de al doilea Regiment grăniceresc român a mobilizat pe picior de război 3 companii; întâiul Regiment grăniceresc român a primit de asemenea ordinul de a mobiliza și el 3 companii, care apoi împreună au format cel de al treilea batalion de infanterie grăniceresc român combinat.

Batalionul român astfel format, a mărșăluit la 1 octombrie 1796 de la Sebeș, unde era pentru inițiere în exercițiile militare, spre Italia.

La mijlocul lunii octombrie a ajuns la Graz și a fost subordonat Brigăzii colonelului Brigido. În 16 și 17 noiembrie, acest batalion a luptat mai întâi la Albaredo, unde, după o luptă înverșunată și sângeroasă, a capturat de la dușman un tun și o căruță cu muniție. Pierderile batalionului constau în 12 morți, 44 de răniți și 14 prizonieri.

1797

În 14 ianuarie, cel de al treilea batalion român împreună cu cel de al doilea batalion român au luptat la Rivoli cu o asemenea bravură, încât generalul de divizie Heinrich, al 15-lea prinț von Reiss, s-a simțit obligat în ordinul de zi al generalului din 17 ianuarie 1797 "să dea mărturie acestui batalion grăniceresc transilvănean

român aflat sub comanda maiorului Bohaciu, cum că în lupta ce a avut loc în luna ianuarie 1797 la Rivoli, acesta, împreună cu un batalion român aflat sub comanda maiorului Wohrenstadt, atât în momentul când au luat cu asalt redutele, cât și în timpul luptei propriu-zise care a avut loc sub aceleași redute, neluând în seamă ploaia de plumbi a dușmanului la care se expunea, a dat dovadă de o exemplară acțiune militară și rezistență, iar maiorul Bohaciu a contribuit cel mai mult la acest rezultat prin punctualitatea sa, încurajarea personală a trupei și agilitate neobosită”. În lupta de la Rivoli, al treilea batalion a avut o pierdere de 13 morți, 37 de răniți, iar 18 oameni au căzut prizonieri.

La 27 ianuarie, cel de al doilea batalion român a ocupat localitățile: Grigno, Borgo și cărările ce ajung din munții Sette Comuni; cel de al treilea batalion, prin câte o companie, a ocupat San Sebastiano și Lavarone, cu ordinul de a apăra până la limită pasurile ce duc într-acolo. Grănicerii români au fortificat și au apărat aceste pasuri cu succes împotriva inamicului, astfel încât toate eforturile acestuia au rămas fără rezultat; au trebuit totuși să se retragă la primirea ordinului de retragere, ceea ce au putut să o facă numai luptând continuu cu francezii, unindu-se apoi cu batalionul fără să aibă pierderi.

În 31 ianuarie, la retragerea peste munții Penzer și Sterzing din Tirol, acest batalion a pierdut 47 de oameni, care în urma extenuării nu au mai putut să continue marșul și au căzut în mâinile dușmanului. Tocmai în această nefericită retragere au rămas morți stegarul Schup și 6 oameni, locotenentul Wegetzky a fost rănit și a căzut în mâinile dușmanului, stegarul Wilocz și 25 de oameni au fost răniți, 28 de oameni au

fost dați dispăruți. În ciuda lipsei mantalelor pentru protecția împotriva frigului, trupa a suportat răbdătoare toate oboselile războiului fără să protesteze.

La 9 februarie, arhiducele Carol a ajuns în Brixen de la Armata Rinului. Prin dotarea trupei cu mantale, Majestatea Sa imperială a dovedit o grijă părintească. Generalul de divizie Kerpen a hotărât să atace inamicul la 2 aprilie și pentru aceasta a împărțit Corpul de armată în două coloane incluzând și companii de pușcași tirolezi.

Colonelul Degelmann a început lupta la ora 10 cu o avangardă alcătuită din cel de al treilea batalion român și un batalion combinat croat, împreună cu 4 tunuri și o aripă de cavalerie.

Posturile inamice de la satul Sack au fost atacate de către cel de al treilea batalion român cu cea mai mare vitejie și au fost urmăriți prin Mitlewald, pe care francezii l-au incendiat pentru a se salva, până la Verhau și la fortificațiile care apărau poziția lui Jourdan.

Aici, francezilor le-a fost ușor să opună o rezistență energetică și să-i oblige pe grăniceri să se retragă.

Acum a apărut și nefericita împrejurare în care pușcașii tirolezi ce au înaintat pe înălțimi, necunoscând uniforme, au socotit batalionul român ca francezi și au tras cu înverșunare asupra acestora. Nu a mai rămas nimic altceva de făcut decât să se retragă grabnic, pentru a nu mări consecințele erorii. Coloana, care a înaintat peste Spinges, a nimicit total dușmanul și l-a respins până la Mühlbach.

Pierderile celui de al treilea batalion român au constat în 1 mort, 2 prizonieri și 8 dispăruți.

După o luptă victorioasă, generalul-maior Loudon a înaintat în ziua luptei de mai sus de la Meran spre

Jenesien și astfel stătea în spatele lui Jourdan, căruia i-a rămas numai ieșirea prin valea Pusterthal.

Jourdan a evacuat din ce în ce mai mult Tirolul.

La 6 aprilie, generalul de divizie Kerpen a pornit din Sterzing cu corpul de armată principal și a mărșăluit până la Oberau.

Colonelul Degelmann i-a urmărit pe francezi cu avangarda, din care făcea parte cel de al treilea batalion român, prin Mühlbach spre Vintel, s-a luptat acolo cu ariergarda acestora și a luat acesteia câțiva prizonieri; cel de al treilea batalion român a avut un rănit.

Pe 12 aprilie a sosit la armata principală știrea încheierii armistițiului. După sosirea acestuia, cel de al treilea batalion român a înaintat la Leibach⁴⁶.

Generalul-maior baron Wukassovich amintește în ordinul de zi al generalului din 27 iunie 1797:

“cel de al treilea batalion grăniceresc român combinat a adus servicii esențiale întregii armate, atât în toate luptele precum și în lupta de la Mittewald din 2 aprilie 1797, și a dovedit prudență, stăpânire de sine și vitejie. El se simte obligat să exprime domnilor maiori, corpului de ofițeri și întregii trupe a batalionului deosebita satisfacție a domnului general de divizie baron von Kerpen; amintește mai departe că nu își dorește nimic mai arzător decât onoarea de a avea acest batalion sub comanda sa”.

Și generalul de divizie baron Kerpen recunoaște în ordinul de zi al generalului din 17 iulie 1797 de la Trento: “Batalionul grăniceresc român de mai sus, pe când era sub comanda sa, s-a evidențiat de fiecare dată

⁴⁶ Liubliana.

prin vitejie, curaj ieșit din comun și rezistență, și nu poate să omită să exprime domnului maior Bohaciu, tuturilor domnilor ofițeri și trupei întreaga sa sinceră încredere și deosebita satisfacție”.

1798

Congresul de la Rastadt a dorit să stabilească pacea între Imperiul german și Republica Franceză.

1799

La 6 martie 1799, generalul francez Massena, fără să anunțe încheierea armistițiului, a atacat armata austriacă aflată sub comanda generalului baron Auffenberg.

Generalul Auffenberg, încercuit din toate părțile, a fost atacat la 7 martie și a fost luat prizonier după câteva lupte îndârjite. Generalul-maior baron Loudon, care a vrut să alerge în ajutorul celor două batalioane grănicerești române în scopul salvării lor, a înaintat spre Pont, ocazie cu care maiorul Bohaciu a condus avangarda, a luat cu asalt această localitate și a luat prizonieri pe generalul francez Mainoni împreună cu mai mulți ofițeri și trupă. Soarta celor două batalioane a fost decisă din păcate la 12 martie, fără a le putea reproșa nici cea mai mică vină, deoarece generalul-maior baron Loudon era încă în marșul de apropiere prin Vintschgau când a urmat declarația de război și imediata înaintare a inamicului, și, chiar dacă după sosirea sa la 8 martie ar fi trimis batalioanelor ordinul de retragere, acesta nu ar mai fi putut fi pus în practică. Astfel, cele două batalioane, foarte slăbite și înconjurate de o divizie de armată cu 48 de tunuri, fără speranță de orice sprijin, în ciuda îndrăznelii dovedite în acea zi, a vitejiei ieșite din comun și rezistenței, nu aveau speranță de câștig prin continuarea luptei pentru a străpunge încercuirea.

iar 460 de oameni, printre care mulți răniți, au trebuit să se predea.

Pierderile celor două batalioane constau în 56 de morți și 139 de răniți.

Restul oamenilor din cele două batalioane, care au reușit totuși să răzbată prin Salmen sau să scape prin munți, s-au adunat în Bolzano și au fost transferați: la 13 aprilie, al doilea batalion cu 200 de oameni ca și garnizoană stabilă la Rovereto, iar la 14 aprilie, al treilea batalion cu 300 de oameni la Trento.

După acțiunea de la Pont, generalul-maior Loudon a ocupat cu brigada sa o poziție la Tauffers, care a fost înconjurată la 25 martie de către francezi și a fost împrăștiată total; generalul a scăpat împreună cu câteva sute de oameni peste ghețarul Begal. Restul brigăzii a căzut prizonieră.

Maiorul Bohaciu și ceilalți ofițeri care s-au întors din Franța, au adunat restul companiilor care au fost apoi dislocate la Ulm; mai târziu, cel de al treilea batalion a fost dislocat din nou în Italia, la Torino, unde s-a întâlnit cu cel de al doilea batalion; la 22 decembrie a mărșăluit din nou la Armata Rinului unde a fost cantonat în Illertisch.

1800

La 8 iunie, cel de al treilea batalion a luat cu asalt fortificațiile de la Offenhausen, ocazie cu care maiorul a fost rănit și 3 oameni au căzut prizonieri.

La 1 decembrie, batalionul a luptat cu bravură la Obbach, unde locotenentul Toncs cu compania sa a luat prizonieri 1 ofițer și 54 de francezi.

La 2 decembrie, a avut loc la Lehnfeld o luptă sângeroasă, iar după o luptă de 3 ore, dușmanul a fost

pus pe fugă, urmărit și cu această ocazie au fost luați prizonieri 22 ofițeri și 870 de francezi.

Generalul de divizie conte Klenau a lăudat batalionul pentru această faptă plină de succes, în ordinul de zi al generalului. Pierderile batalionului constau în 8 morți și 13 răniți.

1801

După pacea încheiată la 15 februarie⁴⁷, cele două batalioane de infanterie alcătuite numai din trupa Regimentului al II-lea român s-au întors în patrie, și anume întâiul batalion la 5 iunie, iar al doilea la 15 iunie în Năsăud, unde au fost întâmpinate cu bucurie de către populație.

La 15 ianuarie, căpitanul Ignatz Lenk von Treuenfeld a fost înaintat la gradul de maior în Regiment, iar maiorul Auftieffern a fost transferat înapoi la întâiul regiment grăniceresc român.

Artileria grănicerească a regimentului, care în anul 1793 a fost formată ca trupă specială, a operat în special în Italia: la 25 martie 1795, la Tauffer în Tirol. Între 10 și 22 iulie 1799, la bombardarea Alexandriei. La 15 august 1799, în lupta de la Novi. În primele zile ale lunii decembrie 1799, cu deosebit succes la Cunione, Genova și Mantova.

În campaniile austriaco-franceze dintre anii 1793-1801, cel de al II-lea Regiment grăniceresc de infanterie, respectiv cele trei batalioane de infanterie ale sale, au avut în rândul trupei o pierdere de 1.534 de oameni: acest total s-a făcut după datele oficiale⁴⁸.

⁴⁷ În realitate, pacea s-a încheiat la 9 februarie 1801, la Lunéville.

Pacea din anul 1801 a durat 4 ½ ani, timp în care cel de al II-lea Regiment a devenit al 16-lea Regiment grăniceresc de infanterie național și a fost completat cu trupa tânără ce avea deja experiența războiului.

Începând din acest an, ofițerii subalterni, auditorul și capelanii Regimentului primesc dreptul la câțiva servitori-ordonanțe, care proveneau dintre oamenii cu invalidități.

Majestatea Sa împăratul a acordat în acest an Crucea de merit *propiis meritis*.

1802

În timp ce trupa de infanterie a Regimentului se ocupa în stațiunile sale de treburile pașnice, în Europa se pregăteau evenimente importante, cu consecințe vaste.

În acest an, rebelul turc Pasvan Oglu din Vidin a intrat pe neașteptate în Țara Românească, ca urmare în această țară au apărut frământări.

Aceste tulburări au făcut necesare măsuri de siguranță la granița austriaco-transilvăneană, de aceea serviciul de cordon îndeplinit de către Regiment a fost crescut în luna mai de patru ori, respectiv la 420 de oameni.

Comunicarea și legătura dintre posturile de cordon a fost menținută zi și noapte de către 40 de grăniceri călare.

⁴⁸ Dacă avem în vedere faptul că la 1803 în regimentul grăniceresc năsăudean erau înregistrați 14.231 bărbați (copii, bătrâni și evident, bărbați între 18 și 45 de ani apti de război), avem o imagine cât de cât reală asupra importanțelor consecințe demografice ale pierderilor umane pe câmpurile de luptă ale Europei din acei ani, conform J.H. Benigni von Mildeberg, *Statistische Skizze der Siebenbürgischen Militär-Gränze*, Hermannstadt (Sibiu), 1834, p. 17.

Postul de cordon de la Pietrile Roșii, situat chiar la granița țării, a fost comandat de către un căpitan, iar cel de la Drăgoiasa de către un ofițer subaltern.

În loamnă, aceste forțe s-au retras din nou, fără ca la granița țării să se fi întâmplat ceva.

Chirurgii batalioanelor au primit acum titlul de medic-șef.

1803

Prin rescriptul Consiliului aulic de Război al curții din 19 aprilie, adjutanții regimentului, care până acum erau îmbrăcați la fel ca și ofițerii, au primit rangul de stegari.

Deoarece în pădurile de munte situate în nord-estul provinciei transilvănene au apărut bande de hoți prin care era periclitată siguranța publică, comandamentul Regimentului a dispus ca posturile grănicerești de siguranță de la Toplița și Stânceni, situate mult în interiorul țării, să fie înlărite, iar munții și pădurile montane să fie străbătute de patrule care să prindă hoții și să pună capăt tâlhăriilor.

1804

Împăratul Francisc, conform Patentei imperiale din 11 august 1804, a primit titlul și funcția unui împărat moștenitor al Austriei ca și împăratul Francisc I, prin care regatele și țările din care era alcătuită Monarhia austriacă au fost înlănțuite împreună pentru totdeauna ca un tot inseparabil într-un imperiu unitar⁴⁹.

⁴⁹ Datorită situației dificile în care se afla "Sfântul Imperiu Roman de neam german" ca urmare a victoriilor lui Napoleon ce ocupase sau își subordonase politic mai multe teritorii

Trupa exersa zilnic după regulamentul stabilit de arhiducele Carol, care a simplificat fundamental evoluția anterioară a infanteriei, restrângând și manevrele ceremoniale fără rost.

Erau prezente toate semnele că un nou război este iminent, și că două batalioane de infanterie vor trebui în cel mai scurt timp să plece.

Detășamentul defensiv cu un efectiv de 600 de oameni pentru îndeplinirea serviciului grăniceresc de interior, iar în caz de necesitate pentru folosirea ca garnizoană în interiorul țării, a fost de asemenea total înarmat, instruit în exerciții militare și menținut pregătit în stare de luptă pentru serviciul apropiat.

Detășamentul grăniceresc de cordon format din 400 de oameni a fost dotat cu puști noi și instruit ca în caz de necesitate să poată fi folosit la întărirea și completarea batalioanelor de infanterie.

De la detașamentul de infanterie al regimentului, fiecare om era în adevăratul sens al cuvântului un artilerist destoinic, pregătit pentru treaba lui.

Prin urmare, regimentul se afla într-un stadiu desăvârșit de pregătire de război, trupa avea experiență în arta războiului și era oțelită prin enorme eforturi în campaniile anterioare, putea deci privi apropiata campanie cu curaj și cu încredere.

germane, împăratul Francisc a decis să ridice Austria la rangul de imperiu, noul imperiu încorporând doar țările ereditare și provinciile habsburgice. În august 1806, Francisc II a renunțat la coroana imperială germană devenind doar împărat al Austriei sub numele de Francisc I.

În timp ce colonelul Devchich se afla deja din 15 august 1805 concentrat cu cele două batalioane de infanterie pentru învățarea noilor exerciții, la acesta a ajuns o ștafetă cu ordinul Comandamentului Militar General al Transilvaniei din 16 august, conform căruia cele două batalioane române de infanterie, fiecare împărțite în patru companii, să pornească imediat din localitatea de stat-major Năsăud și să se îndrepte în marș spre Viena. Ca urmare a acestui ordin, întâiul batalion a pornit sub comanda vicecolonelului Roscher din stația sa de concentrare Josenii Bârgăului, iar cel de al doilea batalion din stația Salva, amândouă unindu-se în stația de stat-major Năsăud, iar la 23 august au mărșăluit împreună spre Beclean, la 24 spre Mănăstirea și la 25 spre Iclod, unde Regimentul de infanterie a fost trecut în revistă de către generalul-maior contele Pückler, care și-a exprimat în mod deosebit mulțumirea sa pentru frumoasa pregătire de război a trupei.

Prin preaînalta hotărâre din 31 august, colonelul Johann von Devchich a fost numit general-maior, iar vicecolonelul Ferdinand von Szécsen de la întâiul Regiment grăniceresc secuiesc, a fost numit colonel și comandant al Regimentului, apoi căpitani propriului regiment năsăudean, Petru Meheși de Kisbun și Johann Kreitter, au fost numiți maiori în Regiment începând cu 1 septembrie.

Ajuns la Viena, regimentul a parcurs zilnic în căruțe 3 stații, ajungând astfel la Alt-Oetting în Bavaria.

Când Regimentul s-a cantonat la 16 octombrie la Wasserburg, au apărut patrulare inamice care au fost întâmpinate cu un foc intens de către trăgătorii de elită, francezii căutând să se îndepărteze rapid după ce au suferit câteva pierderi.

La 17 octombrie, același lucru s-a întâmplat la Rosenheim, dar grănicerilor le-a reușit să-i despartă pe inamici și să ia prizonieri 3 oameni, care fuseseră trimiși înainte ca și patrulă.

În 25 octombrie, deoarece se apropiau importante coloane franceze, colonelul baron Mesko a ordonat să fie distrus podul de la Wasserburg, și după ce acest lucru a fost executat, avanposturile care au menținut între timp un foc vehement, s-au retras din localitate.

În 26 octombrie, după miezul nopții, francezii au trecut peste Ine între Wasserburg și Krainburg cu mai multe sute de oameni, i-au luat prizonieri pe toți cei aflați la pichetul de la mănăstirea Garsch și au ajuns prin ocol la Wasserburg. Căpitanul Jarda s-a apărut cu compania sa exemplar până dimineața la ora 8, când s-a retras spre Endorf și apoi spre Traunstein din cauza superiorității inamicului, pierzând un mort și 28 de oameni, în cea mai mare parte răniți și prizonieri.

Și la Rosenheim, francezii au apărut odată cu ivirea zorilor ocupând acest oraș. Întâiul batalion român aflat acolo i-a îngreunat dușmanului trecerea și s-a menținut pe poziții chiar și atunci când dușmanul a folosit tunurile.

Lupta a durat fără întrerupere până la amiază, după care batalionul a primit ordinul de a se retrage. Retragerea a urmat spre Traunstein, fără a fi urmăriti de inamic. Pierderile batalionului constau într-un om mort și 5 răniți.

În această bătălie s-au evidențiat îndeosebi trăgătorii de elită care au pricinuit inamicului importante pierderi.

În timpul marșului și în cantonările ce au urmat, trupa de grăniceri români a suferit de frig fiind fără

mantale. Colonelul von Szécsen a cerut ajutor de la comandanții corpului de armată și, deoarece exista un depozit de montură, oamenilor le-au fost împărțite pături rechiziționate, care, ce-i drept, deși arătau destul de comic, protejau însă împotriva frigului.

La 7 decembrie, Regimentul român a campat la Heimdorf, unde a primit vestea despre sfârșitul nefericit al bătăliei de la Austerlitz și a armistițiului încheiat.

În 27 decembrie, a avut loc la Bratislava încheierea păcii.

Regimentul s-a reîntors în patrie în urma preainaltului ordin, iar la 28 ianuarie 1806 a ajuns la Năsăud, unde a fost întâmpinat cu bucurie de către populație.

În acest timp două batalioane stăteau în rezervă, iar 4 companii erau folosite în țară pentru serviciul de garnizoană.

1806

Vicecolonelul Rohcher a fost transferat la întâiul Regiment grăniceresc secuiesc, iar de acolo vicecolonelul Gratze la Regimentul II grăniceresc român.

1807

Prin rescriptul din 15 august, a fost înființat pentru veterani semnul de distincție al veteranilor.

Acest semn consta din două clase și anume un exemplar oval pentru 14 ani și o stemă hexagonală din alamă cu un trofeu, precum și mențiunea: "Veteranis" pentru 20 de ani de serviciu efectuați.

În acest an, armata a primit de la arhiducele Carol un Regulament de serviciu modificat, o lucrare de căpătâi, care a fost recunoscută în Europa ca fiind deosebit de valoroasă.

Vicecolonelul Frantz Gratze a fost transferat la 15 septembrie la Regimentul grăniceresc Nr. 13 româno-iliric, maiorul Petru Meheși la Regimentul de infanterie Nr. 58, iar maiorul Mathias Betzmann a fost numit vicecolonel la regiment.

Prin preaînalta hotărâre din 18 august, în prezentarea monturii trupelor de grăniceri au fost stabilite următoarele norme de bază:

1. Diferența existentă până acum între montura de acasă a grănicerilor și cea de război, va înceta să existe.

2. Montura unui grănicer infanterist este alcătuită în viitor din următoarele părți: un cicău, un veston din postav negru-marou după modelul trimis de Comenduirea generală și după croiala armatei pentru infanterie, cu vipușca Regimentului, o vestă de culoare albă dacă este făcută din proviziile Fondului de montură. De asemenea, grănicerului îi rămâne opțiunea ca din vestoanele purtate sau din alte pânze să-și confecționeze și să poarte veste după croiala infanteriei, deoarece oricum vesta nu este vizibilă la noua croială a vestonului și a pantalonilor. Un pantalon unguresc de infanterie albastru, de o croială mai largă decât cea a Regimentului de infanterie unguresc. O curea de pantaloni, două perechi izmene, două cămăși, un fel de cravată neagră, un sac de pâine din pânză de in, o bonetă din postav, o pereche de mănuși din postav.

⁵⁰ În acest an, Comandamentul militar de la Sibiu a stabilit regulile generale de moștenire pentru populația din Regimentul II de graniță de la Năsăud, conform ANBN, *Fond Anton Coșbuc*, d. 37.

Soldați din Regimentul II românesc de graniță nr. 17 la 1808 (reproducere din cartea lui Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes...*)

Subofițerilor trebuie să li se dea, pe lângă acestea, încă o pereche de mănuși din piele.

În timp de pace, mantaua nu este neapărat necesară pentru infanteristul grănicer; deoarece aceasta este și cea mai scumpă dintre toate piesele de montură, grănicerul nu poate fi pus să și-o procure singur.

Deci, au fost date ordinele necesare pentru ca la o mobilizare, trupele grănicerești să fie dotate imediat din proviziile Fondului de montură cu mantalele necesare și ranițe din piei de vițel. Curelele au rămas ca și până acum, numai că de acum încolo vor trebui să fie de culoare neagră în loc de albe.

3. Ofițerii regimentelor grănicerești de infanterie schimbă din vechea montură numai culoarea tunicii și a curelăriei. Tunica ofițerilor trebuie să fie de culoare maro închis, identică monturii trupei, și dotată cu căptușeală de aceeași culoare.

De acum încolo, curelele trebuie să fie la căpitani și la ofițerii subalterni din piele neagră în loc de piele albă.

4. Auditorii și contabilii angajați la Regimentele de infanterie și la batalionul de luntrași poartă noile uniforme ale ofițerilor regimentului sau batalionului lor.

Ei păstrează numai pălăria triunghiulară. Același lucru este valabil și pentru ofițerii de administrație angajați la granița croată, slovenă și bănățeană.

5. Husarii secui rămân la vechea lor montură.

6. În sfârșit, comandanții generali și comandanții regimentelor trebuie să aibă grijă ca la procurarea monturii, gospodăriile trupei să fie protejate, însă să se preocupe ca în cazuri de urgență grănicerii să poată să plece în propria lor montură și ca urmare trebuie să fie mereu îmbrăcați.

Împăratul Napoleon a intervenit mai tiranic decât oricând în istoria Europei.

Armata austriacă a fost adusă la un efectiv de 400.000, artileria a fost îmbunătățită și, prin înființarea miliției teritoriale⁵¹, s-a adus armatei o importantă rezervă.

Încoronatul de glorie și îndrăgitul generalissim arhiducele Carol, a condus cu puteri nelimitate armata principală aflată în Boemia și Austria superioară, care era alcătuită din 6 corpuri armate și 2 rezerve, 2 corpuri fiind dispuse în Italia, unul în Galiția.

Deja la mijlocul lunii februarie 1809, Regimentul grăniceresc român a primit ordinul ca din 12 companii să aducă în stare de război un batalion de infanterie combinat cu 6 companii, și să plece la Corpul de armată VII.

La 27 februarie, batalionul combinat a pornit din stația de stat major Năsăud și a mărșăluit spre Cracovia prin Gherla, Kosice, Eperjeske, Dukla, Jaslo, Tarnow și Bochina.

Corpul de armată VII avea un efectiv de 30.000 oameni cu 94 de tunuri, care s-au adunat între Cracovia și Radom sub comanda generalului de cavalerie arhiducele Ferdinand Carl I, și avea scopul să opereze împotriva ducatului Varșoviei, pentru a împiedica unirea armatei poloneze cu comandantul francez.

La 14 aprilie 1809, arhiducele Ferdinand I a făcut public trupelor sale un memorabil ordin de armată al generalisimului arhiduce Carol⁵².

⁵¹ Ca urmare a introducerii în mai 1808 a serviciului militar obligatoriu.

⁵² În acest mesaj, arhiducele Carol a făcut apel la sentimentele soldaților îndemnându-i să lupte cu spirit de jertfă

După cuvântarea arhiducelui Ferdinand I, colonelul baron Auftieffern a ținut încă o scurtă alocuțiune, în care a amintit despre faptele de eroism ale batalioanelor grănicerești române din timpul războaielor cu turcii și francezii, invitându-i pe grăniceri ca și în luptele ce vor urma să mențină vechea glorie; la toți exista o dorință vie de a se măsura cu dușmanul.

În dimineața zilei de 15 aprilie, Brigada de avangardă a trecut jubilând râul Pilica ce formează granița, în dreptul orașelului Novemiasto situat pe malul stâng, și a înaintat în direcția Biala și Narty, unde s-a protejat prin posturi înaintate ale celui de al doilea batalion grăniceresc român.

La 19 aprilie, inamicul a încercat să oprească atât al doilea batalion român cât și întâiul batalion român, să ocupe satul Dawidy; neluând în seamă focul de artilerie al inamicului, cele două batalioane române au înaintat și au ocupat satul și vârful împădurit situat la est de acesta.

În 20 aprilie, corpul austriac a pornit spre Varșovia. Ariergarda inamică a fost alungată după o luptă inversunală.

atât pentru patria lor Austria, cât și pentru libertatea altor popoare subjugate de Napoleon: "Apărarea patriei ne cheamă la noi fapte...Patria cere de la noi salvarea ei și noi suntem gata pentru apărarea ei. Asupra voastră vitejii mei camarazi de arme sunt îndreptați ochii lumii și ai tuturor acelora care mai au simț pentru onoarea națională... Libertatea Europei s-a refugiat sub drapelele noastre. Victoriile noastre vor rupe cătușele...Voi mergeți la luptă dreaptă", conform Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des...*, p. 192.

Cele două batalioane române, care formau flancul drept al avangardei, au înaintat de la Dawidy spre Krolikarnia și Wierzoje.

Încă în seara zilei de 25 aprilie, o coloană inamică aflată sub comanda generalului Sierawski, la care se afla personal principele Poniatowsky, a trecut Narew-ul la Sierok și fiind în superioritate numerică l-a atacat în dimineața zilei de 26 pe maiorul Kreitter ce avea batalionul român dispus la Radzymin. Maiorul nu a putut stabili legătura cu vicecolonelul conte Hoditz, husarii Regimentului fiind împrăștiați de către ulanii polonezi prin atacul lor susținut, după care au rălăcil prin pădure.

Batalionul român a opus timp de 3 ore cea mai hotărâtă rezistență și, în ciuda superiorității numerice a dușmanului, abia când și-a tras aproape toată muniția s-a retras prin păduri peste Gribowska, Wola și Wieszowna spre Karczew, unde a ajuns în cursul nopții.

Imediat după urmărire, principele Poniatowsky și-a chemat trupele, apoi a pornit în marș spre Narew și și-a dispus forța principală spre Sierok.

A doua zi, lupta a început din nou odată cu ivirea zorilor, și a durat până la ora 10 înainte de masă, când batalionul, luptând pas cu pas, s-a retras pentru a se uni cu grosul armatei.

Retragerea batalionului a fost executată în cea mai exemplară ordine.

Regimentului de husari i-a reușit abia a doua zi după-amiază să stabilească legătura cu batalionul român. În ciuda luptei deosebit de înverșunate, batalionul a avut numai un om mort și 16 răniți; din păcate, în timpul retragerii, locotenentul-major Adamovich și stegarul Morar au fost separați de restul trupei și au căzut în mâinile dușmanului împreună cu 169 de oameni.

În timpul retragerii, locotenentii Illich și Morar s-au evidențiat prin vitejie, prevedere și rezistență.

În relatarea arhiducelui Ferdinand I despre cele două lupte mai sus-amintite, trimisă la 29 aprilie generalisimului arhiduce Carol la Varșovia, este lăudată purtarea maiorului Kreitter și a batalionului său român.

La 11 iunie, generalul de divizie Mondet a luat cu asalt înălțimea de la Sulkowska Wola, ocazie cu care s-au evidențiat glorios 3 companii ale batalionului român repartizate avangardei maiorului Gatterburg.

Inamicul a avut pierderi de 600 de răniți și 600 de prizonieri, părăsind în grabă pozițiile; un tun și mai multe căruțe cu muniție au fost capturate. 6 oameni au fost răniți.

Căpitanul Jarda a fost lăudat în ordinul de zi al generalului.

În 21 iunie, 3 companii și un escadron au luptat la Konsky sub comanda maiorului Kreitter; din cele 3 companii au fost răniți 2 oameni, 6 au căzut prizonieri.

La 11 iulie, batalionul român a ajuns la Honcz, unde forma ariergarda, fiind în bătaia artileriei inamice, și a intrat în luptă spre seară împreună cu cavaleria; lupta a durat până târziu în noapte.

În 14 iulie batalionul a ajuns până la fortificațiile orașului Cracovia, oraș expus permanent focului inamic; deoarece orașul Cracovia a fost toată ziua bombardat de către austrieci și ruși, a capitulat și a fost ocupat de ambele armate.

La 15 iulie, un curier francez a adus vestea despre armistițiul încheiat la 12 iulie la Znaim, urmarea căruia toate ostilitățile au fost întrerupte și Corpul de armată VII s-a cantonat în zona Mislenicer.

Al doilea batalion român a ajuns la Mogylyany în brigada Mohr.

Curând după aceea, Corpul VII a fost repartizat marii armate și a primit ordinul de a porni spre Ungaria.

Același corp, repartizat în brigada generalului-maior Branowaczky, a ajuns la 21 august la Komárom.

Ajunse în Komárom, trupele Corpului VII au defilat în fața Majestăților Lor împăratul și împărăteasa, apoi brigada Branowaczky a pornit spre tabăra situată pe șoseaua spre Gran, nu departe de satul Alt-Szöny, de pe malul drept al Dunării.

La 1 august, au fost deschise la Altenburg-ul unguresc negocierile de pace.

După un nou ordin de bătaie, cel de al doilea batalion grăniceresc român a fost repartizat în brigada generalului-maior Frelich.

În 9 septembrie, batalionul a înaintat spre Gyönö, unde a fost repartizat generalului-maior Schneller ce comanda avanposturile.

La 10 octombrie, a intrat în sfârșit în vigoare pacea de la Viena⁵³.

Întâiul batalion român de infanterie, care la 6 noiembrie a rămas în avanposturi la Gyönö și Saint-Ivan, a venit în 10 noiembrie cu 4 companii spre Pér și, împreună cu celelalte două companii spre Mezö-Örs, unde în 22 octombrie, în urma preînaltului ordin, a avut loc dizolvarea formațiunilor de luptă și trupele au început marșul de înapoiere spre garnizoanele lor.

⁵³ În realitate, pacea de la Viena, cunoscută sub numele de "Pacea de la Scönbrunn", a fost încheiată la 14 octombrie 1809.

Batalionul a pornit la 30 noiembrie din tabăra sa, a mărșăluit prin Ungaria, a intrat pe la Negreni în Transilvania și la 6 ianuarie 1810 a ajuns în Năsăud, întâmpinați prietenește de către populație. În timpul campaniei, generalul de divizie principele Hohenlohe a mărșăluit spre Snjatyn cu micul său corp format în cea mai mare parte din recruți, pentru a apăra granița Bucovinei, și a cerut pentru aceasta o întărire din Transilvania.

Ca urmare a acestei cereri, Regimentul a mobilizat încă un batalion, care s-a unit la Târgu Mureș cu trupele generalului-maior Novak, apoi a mărșăluit în Bucovina și a fost dislocat la graniță.

La 5 ianuarie 1810, și acest batalion de infanterie s-a întors la Năsăud.

Colonelul Ferdinand von Szécsen a fost avansat, la 20 iunie 1809, la gradul de general-maior, vice-coloneii Ignatz Lenk von Treuenfeld și Gottlieb Betzmann la gradul de colonei, ultimul ca și comandant de regiment iar maiorul Kreitter la gradul de vicecolonel în Regiment.

1810

Maiorul Angelus Kapschermet a fost transferat la 16 februarie de la întâiul la cel de al doilea regiment grăniceresc român de infanterie.

1811

Prin rescriptul Consiliului aulic de Război al Curții, a fost recomandată tuturor trupelor exersarea în trasul la țintă.

Colonelul Gottlieb Betzmann a fost transferat la 21 aprilie la întâiul Regiment grăniceresc secuiesc, iar de acolo colonelul Ignatz Lenk von Treuenfeld ca și comandant de regiment la Regimentul român.

1812

La 15 aprilie, Regimentul a primit ordinul să mobilizeze întâiul și cel de al doilea batalion de infanterie și să formeze în districtul Regimentului un batalion de rezervă din 4 companii.

Executarea acestui ordin a fost îndeplinită la 28 ale aceleiași luni.

Cele două batalioane au fost repartizate diviziei de trupe a generalului de divizie Novak, primind ordinul să îndeplinească serviciul de cordon de-a lungul graniței Bucovinei.

La 29 aprilie, statul major al Regimentului a trecut granița Transilvaniei și a ocupat tabăra la 6 mai: statul major în Gura Humorului, prima companie și a doua în Siret, a treia în Terebleștie, a patra, a cincea și a șasea în Cernăuți. Cel de al doilea batalion a mărșăluit la 29 aprilie spre Livezile și la 30 spre Bârgău, și și-a stabilit tabăra la 9 mai împreună cu a șaptea companie în Dorna, a opta în Pojorâta, a noua în Câmpulung, a zecea în Gura Humorului, a unsprezecea și a douăsprezecea în Brăești.

În urma dificultăților de aprovizionare, regimentul a fost transferat în Galiția și repartizat Brigăzii generalului-maior von Szécsen⁵⁴.

1813

Războiul împotriva Franței.

La 4 ianuarie 1813, Regimentul a pornit din stațiile sale și a ocupat tabăra la 11 ianuarie la Monastyryska în zona Brezczan.

La începutul lunii iunie, împăratul Napoleon a trecut granița Rusiei cu marea armată, al cărui flanc drept îl formau austriecii sub comanda generalului de cavalerie

principele Schwarzenberg, și, după luptele câștigate de la Smolensk și Borodino a plantat vulturul victorios pe Kremlinul din Moscova. Din armata principală care a trecut în luna iunie 1812 peste Niemen, s-au întors numai 4.000 de oameni în ianuarie 1813.

Și principele Schwarzenberg, al cărui corp de armată nu a suferit decât puține pierderi, a părăsit pământul rusesc și a mărșăluit înapoi spre Galiția.

La 20 iunie, Consiliul aulic de Război al Curții a ordonat mobilizarea unui corp de rezervă în Austria inferioară, la care a fost repartizat întâiul batalion de infanterie român al regimentului, în timp ce statul major al regimentului trebuia să se întoarcă peste graniță, iar cel de al doilea batalion trebuia să ocupe garnizoanele de la Cluj și Alba Iulia.

⁵⁴ Bilanțul pierderilor până în acest an totaliza numai pentru localitatea Maieru următoarele cifre:

	Ieșiți	Plezeriți (răniți)	Neplezeriți	Rămași în oaste
În bătălia contra burcusului (Prusiei)	47	3	23	21
În bătăliile contra turcilor (1788-1791)	112	16	76	26
În bătălia contra francezilor: 1793-1801 „tabăra cea lungă”	46	10	27	9
În 1805	75	8	44	23
În 1809	59	6	37	16
În 1812	56	4	39	19
Total	395	44	237	114

(„Însemnarea militarilor la oaste împotriva mai multor vrășmași duși și acolo rămași sau întorși, sau plezeriți sau cu monedă (decorație)”, în ANBN, Fond Virgil Șotropa, d. 396).

La 20 iulie, batalioanele au pornit din taberele lor spre locurile lor de destinație.

În 20 august, împăratul Francisc I a declarat război împăratului Napoleon, ceea ce a fost făcut public printr-un manifest și un ordin de armată.

Întâiul batalion de infanterie al Regimentului grăniceresc al II-lea român a mărșăluit sub comanda maiorului Kapschermet spre Italia.

La 26 octombrie, batalionul român a luptat la Calliano și Folgaria, l-a alungat din aceste localități pe inamic, a luat prizonieri 210 oameni, un ofițer de stat major și 4 ofițeri superiori; în continuare, grănicerii i-au obligat pe francezi să se retragă, și, deoarece inamicul a ocupat poziție la La Piatra, l-a alungat și de aici.

În 28 octombrie, batalionul a luptat cu bravură la Marco-Pievo, în lupta înverșunată locotenentul Morar și alți 7 oameni fiind răniți.

Viceregele Italiei Eugen Beauharnais a ocupat la 3 noiembrie Verona și a mărșăluit spre Peri; o companie a batalionului român a apărat această înălțime precum și Ossenigo cu eroism, producând inamicului importante pierderi prin focul înverșunat și bine țintit.

La 7 noiembrie, o companie românească a luptat împotriva a 4 batalioane inamice în lupta de la Valfreda, a avut o pierdere de 3 morți și 64 de prizonieri, din care mai târziu s-au dovedit a fi majoritatea răniți. Ambele companii au fost laudate în următoarea zi de după luptă în ordinul de zi al generalului pentru menținerea vitejească a poziției lor, căpitanul Marinkovich fiind menționat glorios.

În 20 noiembrie, o companie dispusă ca și avanpost la Vezza deși a fost înverșunat atacată, a respins inamicul. După-amiază, francezii au primit însă întăriri atât de

importante încât căpitanul Marinkovich a trebuit să se retragă încă din timpul nopții peste Tonale și să ocupe poziție la Vermiglio.

Deoarece această retragere a trebuit să aibă loc după precedenta luptă cu 1.400 de francezi pe urme, compania a pierdut 2 oameni ca morți, 3 oameni ca răniți, locotenentul-major Bertlef, plutonierul Burcușel, care au fost răniți; din păcate, 52 de oameni, chiar dacă cea mai mare parte dintre aceștia erau răniți, au căzut în mâinile dușmanului.

La 27 noiembrie, o companie română a reocupat celatea Tonale de lângă Vermiglio și a luat prizonier un întreg detașament de artilerie împreună cu tunurile; compania a primit medalia de vitejie din argint clasa I; prin această acțiune, le-a fost făcut loc trupelor imperiale pentru a ocupa Victualier.

La 6 decembrie, o companie a batalionului român a ocupat localitatea Edole.

Deși campania în zăpada adâncă a munților a putut fi socotită ca fiind încheiată, căpitanul Marinkovich a fost foarte îngrijorat pentru siguranța poziției sale destul de expuse, și a trimis în acest scop dese patrulare care, la 7 decembrie, i-au anunțat apropierea unor importante coloane inamice.

Imediat a și avut loc atacul inamicului, care, fiind în superioritate numerică, a obligat compania să se retragă pentru a se salva.

Această retragere i-a adus companiei și conducătorului ei, care nu puteau spera la nici un sprijin, cea mai mare onoare.

În lupta împotriva inamicului mult superior, a fost alins Ponte di Legno și, în timp ce o companie a opus aici cea mai înverșunată rezistență, cealaltă companie a

ocupat poziție pe Tonale, retrăgându-se apoi prin lupte continue până la Mezzana și Piano.

Cu toate că francezii au atacat adeseori cu toată forța, de fiecare dată au fost ținuți la distanță respectabilă prin focul de arme deosebit de înverșunat, iar curajoasa companie a pierdut în această retragere pe stegarul Vasile Ștefani (rănit), Concoșel, medicul secundar Palfy și 89 de oameni, dintre care cei mai mulți erau răniți.

Abia în ziua următoare au sosit la Male ca întărire 4 companii ale Regimentului Nr. 41, care au înlocuit compania, după care aceasta a mărșăluit la începutul lunii ianuarie 1814 peste Cles, Spormaggiore, San Lorenzo, Arco spre Torbole, și și-a refăcut efectivul cu transporturile de completare sosite de la batalion.

Colonelul Ignatz Lenk a fost numit la 26 septembrie general-maior, vicecolonelul Johann Kreitter a fost numit colonel și comandant de Regiment, maiorul Anton Zatzky a fost numit vicecolonel în Regiment, amândoi începând cu 8 noiembrie, în sfârșit începând cu 27 noiembrie căpitanul Jesta Marinkovich a fost numit maior în Regimentul grăniceresc nr. 7.

1814

La 26 ianuarie, batalionul s-a îndreptat spre Toscolano și a schimbat compania de trăgători tirolezi cantonată acolo.

În 16 februarie, batalionul român a luptat cu multă bravură și rezistență la Porta Desenzano împotriva unei brigăzi conduse de viceregele Italiei Eugen, care era înzestrată cu 6 tunuri, dar printr-un foc susținut a respins toate asalturile francezilor. Șoseaua era plină de cadavre și răniți.

Pe 17 februarie, batalionul a fost atacat la Saló cu înverșunare de către viceregele Italiei. Lupta a durat fără

întrerupere mai multe ore; toate asalturile inamice au fost respinse printr-un foc nimicitor; între timp, flotila inamică de pe lacul Garda s-a postat la vărsarea râului Toscolano și a deschis un puternic și distrugător foc de cartușe; detașamentele de infanterie și de cavalerie inamică au trecut râul Toscolano, au intrat din toate părțile în Toscolano, unde s-a încins o înverșunată luptă de stradă, care s-a încheiat cu retragerea detașamentului batalionului, deoarece nu era de așteptat nici un ajutor.

Ajunsă afară din localitate, flotila a deschis din nou focul, din această cauză șoseaua ce duce de-a lungul lacului spre Gargnano a trebuit să fie ocolită.

Pierderile batalionului în luptele din aceste 2 zile constau în 35 de oameni; rănit a fost vicecolonelul Branowaczky; prizonieri: vicecolonelul Bertleff, locotenentul Moț, stegarul Stefanovich și 207 oameni, între care se aflau mulți răniți.

Generalul comandant contele Bellegarde s-a mirat de atacul atât de violent întreprins pe 17 februarie de dușman și a întrebat Senatul de la Saló despre motivul din cauza căruia viceregele Italiei este atât de iritat împotriva batalionului grăniceresc român încât a atacat personal cu atâta vehemență batalionul român. Senatul a răspuns: “în timpul luptei acest batalion a împușcat mai mulți ofițeri superiori și chiar și pe adjutantul viceregelui”.

O companie a batalionului, pentru a scăpa din prizonierat, a plecat din Saló peste munți și la Idro a dat de avanposturi ale companiei de secui staționată acolo.

Generalul comandant contele Bellegarde a lăudat în ordinul de zi al generalului vitejia și rezistența batalionului român.

Pe 24, dușmanul a înaintat cu 700 de oameni spre Idro împotriva avanposturilor secuilor și, după o rezistență lungă, îndârjită, i-a obligat pe aceștia la retragere, ocazie cu care compania română a pierdut 2 morți și 3 prizonieri; după aceasta, compania s-a îndreptat la batalion spre Moerna și Darzo.

În 16 aprilie a fost încheiat armistițiul. Batalionul român a primit destinația de garnizoană în Brescia, unde ofițerii și trupele căzute prizoniere în timpul campaniei au ajuns din nou la batalion.

La 30 mai, s-a semnat pacea de la Paris. Majestatea Sa împăratul Francisc I a dăruit o cruce tuturor celor care au luat parte la campania din 1813 și 1814. Crucea a fost împregnată în metalul provenit de la tunurile capturate și consta dintr-o cruce înconjurată de o cunună de lauri, pe o parte cu inscripția: "*Libertate Europae asserta 1813-1814*", pe revers: "*grati princeps et patria*" Franciscus imp. Aug.⁵⁵

Batalionul a primit ordinul de a se întoarce în patrie, iar pentru aceasta a pornit din Brescia la 3 iunie, a intrat în Iliria pe 21, în 27 în Stiria, la 4 iulie în Ungaria, și în 16 august în Transilvania, ajungând la Năsăud în 25 august, unde a fost întâmpinat cu bucurie de populația grănicerească.

În ziua următoare a avut loc dizolvarea acestuia.

Cel de al doilea batalion de infanterie a fost de asemenea mobilizat la mijlocul lunii martie 1814 și a mărșăluit la 19 martie la granița de sud a Transilvaniei, unde acesta a fost încartiruit pe companii în Vulcan și a îndeplinit serviciul la cordonul de ciumă.

⁵⁵ Dezrobirea Europei în 1813-1814; recunoștința domnului și a patriei; augustul împărat Francisc.

Când această boală a fost stinsă în țările învecinate, batalionul s-a îndreptat la sfârșitul lunii septembrie spre Năsăud, unde la 7 octombrie a și urmat dizolvarea sa⁵⁶.

Maiorul Angelus Kapschermet a fost pensionat în iunie în urma acordării gradului de vicecolonel.

1815

Războiul împotriva Franței.

Readucerea pe tronul Franței cu ajutorul aliaților a Bourbonilor prin Ludovic al XVIII-lea, a rănit vanitatea națiunii franceze și a menținut trează amintirea gloriei și victoriilor lui Napoleon.

Deodată, vestea surprinzătoare cum că la 26 februarie 1815, împăratul francez detronat a părăsit insula Elba împreună cu garda lui de 1.200 de oameni și că ar fi acostat la 1 martie la Cannes, pe coasta franceză de sud, a străbătut toate țările. Trupele franceze trimise împotriva lui au trecut de partea sa și, la 20 martie, a intrat în Parisul pe care regele Ludovic al XVIII-lea l-a părăsit deja în 18 martie.

Aceste evenimente au influențat rapid unitatea de vedere în Congres⁵⁷.

Împăratul Napoleon și-a adus repede armata la un efectiv de 375.000 de ostași.

El a fost declarat în afară de orice considerație și toate armatele aliaților au fost puse în mișcare împotriva lui.

⁵⁶ Un rezumat al luptelor din perioada 1771-1814 se află în ANBN, *Colecția Iulian Marțian*, d. 168/24, cu titlul "Extras din luptele regimentului 1771-1814".

⁵⁷ Congresul de la Viena (18 septembrie 1814 – 9 iunie 1815).

În urma Decretului presidial al Comandamentului militar general transilvănean nr. 50 din 26 martie 1815, Regimentul a trebuit să mobilizeze întâiul batalion de infanterie cu misiunea de a pleca imediat la armata din Italia.

La 11 aprilie, contingentele s-au adunat din stațiile de companie la Năsăud, de unde batalionul a pornit sub comanda maiorului Stefan Schaitinski cu 1.153 oameni.

În 25 iunie, batalionul a intrat în Arona lângă Lacul Maggiore, unde acesta a fost repartizat la brigada generalului-maior Bogdan, divizia generalului de divizie conte Crenneville.

La 29 iunie, batalionul a ocupat înălțimile de la Carouge; o companie a batalionului cu o coloană de dragoni ai Regimentului nr. 6 au pornit spre Dingy pentru observarea fortului l'Ecluse pe malul stâng al Ron-ului, iar două companii cu o coloană de dragoni au pornit spre Seissel.

La 6 iulie, două companii ale batalionului grăniceresc român au luptat la Pisse-Pache; acestor companii li s-a alăturat pe jos căpitanul de cavalerie von Sternfeld. Cele două companii ale batalionului deși au întâmpinat pe teren dificultăți aproape de netrecut, și-au făcut totuși loc în ciuda focului înverșunat al inamicului, contribuind în sfârșit la izgonirea dușmanului ce se apăra cu fermitate. Inamicul a lăsat pe loc un număr important de morți iar în timpul urmăririi sale de către imperiali a pierdut încă mulți prizonieri. Pierderile ambelor companii constau într-un mort și 4 dispăruți.

În 10 iulie seara, generalul de divizie contele Hardegg a dus grosul trupelor spre Maximieux.

La înaintarea avangardei spre Lunette și împrejurimi, maiorul Pelikan de la dragoni a dat dincoace de

localitatea Cabarets peste inamic, care, la apariția trupelor austriece, a înaintat pentru începerea atacului. Maiorul a ordonat unei aripi de dragoni să pornească la atac, căreia i-au urmat ca și susținere patru companii ale batalionului grăniceresc român.

Dragonii inamici au fost aruncați peste cap de la prima ciocnire; în același timp, companiile de grăniceri au intervenit în luptă cu un înverșunat foc din flanc, iar inamicul a fost urmărit până pe înălțimile de la Cabarets Dangereux. Aici, francezii au postat 2 companii și un tun, care a fost retras totuși fără să tragă nici o salvă.

Pe înălțimile de la Cabarets s-a încins un foc de trăgători, ocazie cu care 8 oameni ai batalionului au fost răniți, însă inamicul a părăsit înălțimea și s-a retras. Această retragere și întinericul care se lăsa, au pus capăt luptei.

Când focul trăgătorilor s-a auzit la corpul principal de armată și când acolo s-a tras concluzia că avangarda a dat peste dușman, generalul de divizie contele Hardegg a pornit imediat cu un escadron de dragoni, însă la sosire acesta a găsit lupta deja încheiată; totuși, i-a dat maiorului Pelikan ordinul să rămână pe poziții pe respectiva înălțime și să urmărească dușmanul prin patrule.

În 11 iulie la ora 5 după-amiază, avangarda, din care făceau parte batalionul român și corpul de rezervă, erau pregătite pentru atac; inamicul, în pozițiile sale de la Monteul, și-a retras puțin flancul stâng.

Între timp la Monteul au continuat negocierile cu inamicul pentru predarea Lyon-ului, unde, după apariția unui parlamentar francez, comandantul armatei generalul de cavalerie baron Frimont a trimis pentru încheierea negocierilor pe generalul-maior contele

Ficquelmont și pe comandantul statului său major, colonelul baron Koudelka.

Generalul de cavalerie baronul Frimont, ce a sosit personal la avangardă și a vizitat dispunerea batalionului în linia de avanposturi, a trimis contelui negociator Ficquelmont ordinul cu conținutul: "el vede că nu se dorește decât câștigarea de timp, pentru a-l opri pe el în mișcările sale. Deci, dacă emisarul francez trimis nu este acolo, atunci generalul se va înapoia cu ceilalți domni ofițeri, deoarece el nu va mai amâna atacul asupra pozițiilor inamice, și, de asemenea, în mijlocul trupelor inamice el nu va negocia". Generalul-maior contele Ficquelmont a raportat imediat înapoi faptul că emisarii francezi ar fi pe drum; între timp însă au avut loc câteva mișcări din partea austriecilor, ceea ce a dus la deschiderea focului, ocazie cu care au existat câțiva răniți. Focul a fost însă imediat încetat, iar convenția pentru părăsirea Lyon-ului a fost hotărâtă încă în aceeași noapte și a fost pusă în practică între 14 și 17 iulie.

Asfel, după o perioadă de nu mai mult de 22 de zile de la plecarea din Lombardia, armata din Italia a pus stăpânire pe Lyon, cea de a doua capitală a imperiului, centrul Franței meridionale, și și-a adunat toate puterile pentru operațiunile ce vor urma. În data de 13, când generalul de divizie Hardegg a trecut cu trupele peste Miribil, dușmanul nu se retrăsese de tot și Calca era încă ocupată. Drept urmare a avut loc la La Pape un mic schimb de focuri care însă nu a avut alte urmări.

În 18, batalionul a mărșăluit spre Maçon, trei companii ale acestuia fiind folosite pentru îndeplinirea serviciului de garnizoană, în timp ce celelalte trei au ocupat tabăra în aer liber în fața orașului, împreună cu trupele brigăzii.

După aceasta, batalionul a ajuns pentru observare la Auxonne la Dole.

Lupta de la Waterloo din 18 iunie a distrus, după o scurtă perioadă, noua domnie a lui Napoleon. În urma convenției semnate la Paris pe 2 august de către miniștrii puterilor aliate, el a fost declarat prizonier de război comun; totuși, el a fost încredințat protecției Angliei, care a decis să fie dus pe Sfânta Elena, o mică insulă stâncoasă ce se afla la mai mult de 1800 de mile marine de cel mai apropiat pământ, unde a și murit în anul 1821.

La 29 august, batalionul a intrat în Leroux și a ocupat posturi pe linia de demarcație de pe Allier de la Ris până la Perigneat.

Luând în considerare dificultățile de aprovizionare, batalionul român a primit ordinul de a se întoarce în patrie.

Batalionul a mărșăluit spre Lyon la 16 septembrie, iar de aici mai departe, ajungând în 13 octombrie la Milano. Batalionului i-a fost adusă aici la cunoștință următoarea preainaltă scrisoare datată Dijon, la 7 octombrie 1815 (adresată principelui Schwarzenberg):

“M-am convins că și de această dată bravele mele armate au urmat cu toata abnegația și cu bucurie chemarea gloriei, a onoarei și a datoriei, evidențiindu-se prin obișnuita vitejie, disciplină și ordine, și prin acestea au corespuns, spre deplina mea mulțumire, tuturor așteptărilor mele.

Abia reîntoarse din războaiele anterioare pline de oboseli și de pericole, bravele mele armate au trebuit să facă față unor noi greutăți, iar bunii mei supuși unor noi eforturi. Lupta cea mare care asigură liniștea popoarelor Europei, care ne asigură norocul și bunăstarea, este în sfârșit încheiată.

În momentul în care am adunat aici o importantă parte a armatei și m-am convins de bunul spirit ce o pătrunde, găsesc acum firesc, când aceasta se întoarce în patrie, să vă mulțumesc Dumneavoastră, dragă principe, pentru marile eforturi și conducerea corespunzătoare a soldaților. De asemenea, vă însărcinez să aduceți la cunoștința întregii mele armate deosebita mea mulțumire și să o exprimați în special celei italiene și napolitane, precum și generalilor comandanți, care au avut în această campanie mai multe ocazii să se distingă din nou prin curaj și vitejie. Să asigurați întreaga mea armată că, așa ca și până acum, grija pentru binele ei este dorința inimii mele, deoarece eu sunt convins că ea va ști să păstreze cu cea mai mare grijă virtuțile militare demonstrate de curând în fața lumii”.

Fiecărui regiment de infanterie și de cavalerie i-a fost permis să numească un căpitan, respectiv un căpitan de cavalerie pentru înaintare în grad; de asemenea, fiecare ofițer de stat major și ofițer superior din trupele ce au stat în garnizoană la Paris a primit o sumă de 500 de franci pentru echipament, toți ceilalți ofițeri ai trupelor prezente în Franța au primit suma de 400 de franci; acei ofițeri de stat major a căror soldă era de mai mult de 400 sau 500 de franci, au primit o soldă lunară gratuită de război.

În 14 octombrie, batalionul a continuat marșul de la Milano și a ajuns, oprindu-se în fiecare a 4-a zi pentru odihnă, la 12 ianuarie 1816 la Năsăud, unde a fost întâmpinat cu bucurie de către populație; batalionul era în marș de 119 zile.

După date oficiale, pierderile Regimentului în ultimele războaie franceze au constat în 386 oameni.

1816

Spre sfârșitul lunii ianuarie, companiile Regimentului dislocate în Târgu Mureș și Cluj au fost înlocuite de trupele de linie și, la 31 ianuarie au ajuns în Năsăud.

Colonelul Johann Kreitter, care prin tratarea umană a grănicerilor a lăsat acestora și urmașilor lor o bună amintire, a murit la 12 octombrie 1816; în locul său a fost numit la 29 octombrie, ca și colonel al Regimentului, vicecolonelul propriului regiment, respectiv Anton Zatzki, care era apreciat atât pentru cunoștințele sale militare cât și pentru cele administrative.

1817

Sosirea Majestății Sale, împăratul Francisc I și a Majestății Sale împărăteasa Carolina Augusta la 16 august 1817 în Năsăud.

Majestățile lor au binevoit să rămână 5 zile în Năsăud, timp în care au vizitat bisericile romano-catolică și cea greco-catolică, Școala superioară militară și Școala trivială, precum și mai multe case de grăniceri, pentru a se convinge personal de starea și activitatea grănicerimii militare și a populației civile⁵⁸.

Despre starea excelentă a Institutului militar național din Năsăud, precum și a altor instituții de învățământ, Majestatea Sa împăratul a binevoit să exprime cea mai înaltă mulțumire atât colonelului, cât și directorului școlii Regimentului, precum și întregului personal din învățământ.

⁵⁸ Despre această vizită a se vedea Virgil Șotropa, "Vizite, ospătării și omagieri pe vremuri", în *Arhiva Someșană*, nr. 20, 1936, p. 222sq; de asemenea și în ANBN, *Colecția Iulian Marțian*, d. 58, f. 74-83 și *Colecția Virgil Șotropa*, d. 337.

Curățenia, apoi spiritul însuflețit și vioi dar și aspectul inteligent al cadeților militari ai Institutului militar național năsăudean l-au determinat pe Majestatea Sa împăratul să-i întrebe dacă aceștia sunt fii de ofițeri. Colonelul i-a explicat că, exceptând doi cadeți ai căror tați au fost înaintați la gradul de ofițeri superiori după ce copiii lor au fost admiși în Institutul militar, ceilalți erau fii ai grănicerilor de la gradul de plutonier în jos.

Majestatea Sa a binevoit să pună mai multor cadeți întrebări din diferite materii de învățământ, la care aceștia au răspuns, spre deosebita mulțumire a împăratului.

De asemenea, pentru spiritul militar deosebit al grănicerilor, apoi pentru loialitatea, vitejia și disciplina de fier dovedită în campaniile franceză și italiană, Majestatea Sa a binevoit să exprime reprezentanților tuturor comunelor grănicerești prezenți la Năsăud prealalta sa mulțumire și i-a asigurat că le va rămâne în continuare bunul lor părinte⁵⁹.

Majestatea Sa împăratul a încheiat această cuvântare prezentată în limba germană, cu următoarele cuvinte în

⁵⁹ Spre deosebire de vizitele și intrările imperiale din secolul al XVIII-lea, vizita din 1817 a lui Francisc I a avut loc într-o ambianță triumfalistă, aureolată de victoriile antinapoleoniene ale căror consecințe au reverberat în procesul de afirmare a unei solidarități prohabsburgice și al unui patriotism dinastic la românii transilvăneni, conform Doru Radosav, *Arătarea împăratului...*, p. 49; Sorin Mitu, "Propagandă oficială și mentalitate țărănească în Transilvania în epoca războaielor napoleoniene", în vol. *Viață privată, mentalități colective și imaginar social. Studii de istorie a Transilvaniei*, coord. Sorin Mitu, Florin Gogâltan, Oradea-Cluj, 1995-1996, p. 248.

limba română: “Să trăiți bravi români grenițieri”, cărei cuvântări, toți reprezentanții grănicerilor, precum și toată populația grănicerească prezentă acolo, i-au răspuns cu strigătul exprimat de trei ori: “Să trăiască Majestatele Sale Împăratul și Împărăteasa la mulți ani”.

Preaînalta prezență a Majestaților Lor imperiale la Năsăud și cunoașterea în mod direct a lucrurilor din zonă, a avut urmări binefăcătoare pentru populația grănicerească.

1818

La 25 august, maiorul Paul von Duka, care a servit un an și jumătate în Regiment, a fost numit vicecolonel și a fost transferat la Regimentul grăniceresc de infanterie din Petrovaradin.

1819

Majestatele Lor împăratul și împărăteasa au trimis populației grănicerești române tablouri cu preaînaltele lor persoane, pe care Comanda Regimentului le-a primit la începutul lunii iunie.

La 22 iunie, a avut loc în localitatea de stat major Năsăud o mare sărbătoare, ținută la dorința reprezentanților comunelor grănicerești, cu ocazia trimiterii acestor tablouri, la care au luat parte preoțimea, personalul din învățământ, ofițerii și toți reprezentanții grănicerilor, precum și o mare parte a populației grănicerești.

În timpul slujbei religioase, tablourile au fost expuse în biserica greco-catolică română, iar după aceea au fost păstrate la Institutul militar național, unde se aflau depuse pentru amintire glorioasă și tablouri ale

împărătesei Maria Theresia, apoi ale împăraților Iosif al II-lea și Leopold al II-lea⁶⁰.

Pentru a-și manifesta fidelitatea față de preaînalta Casă de Habsburg-Lotharingen, comunele grănicerești au hotărât ca în fiecare an, în aceste zile, să aibă loc în localitatea de stat major Năsăud o sărbătoare de amintire la Institutul militar național, donând în acest scop un capital 300 fl., care, prin sumele donate ulterior a ajuns la valoarea de 600 fl. monedă convențională.

În această lună a avut loc trecerea în revistă a Regimentului în stațiile de companie.

La 20 august, locotenentul Leon Pop a pornit cu 49 de artileriști ai Regimentului și cu tunurile la un exercițiu de 6 săptămâni în cetatea Alba Iulia, iar la 10 octombrie au ajuns din nou la Năsăud.

Artileriștii au dat probe pentru a-și arăta destoinicia lor în artilerie, fiind lăudați de comandantul cetății.

Serviciul grăniceresc de cordon, îndeplinit de către Regiment cu schimb odată la patru zile, necesita un efectiv de 403 oameni; apoi, în afară de garda de stat major și curieri, mai erau și gărzile de poduri la Năsăud, Josenii Bârgăului și Prundu Bârgăului, cu câte 4 oameni, la primul cu schimb odată la opt zile, la ultimul cu schimb o dată la o lună.

Regimentul a primit rescriptul Consiliului aulic de Război al Curții, conform căruia în zilele de duminică și de sărbătoare nu se va cânta, chiar și garda trebuind

⁶⁰ Curtea de la Viena a știut să cultive, cu multă grijă, sentimentele de loialitate prodinastică în rândul populației românești. Instrumentalizarea Habsburgilor s-a făcut prin elogiul lor constant în școală, biserică, cazărmi etc., conform Liviu Maior, *Românii în armata...*, p. 28.

a fi schimbată în liniște, pentru a nu deranja slujba religioasă.

1820

Vicecolonelul Johann von Lang, cavaler al Legiunii de onoare franceze, și maiorul Alexander Kottas von Heldenberg, au fost trecuți în rezervă la 30 iunie 1820; la 10 septembrie, au fost avansați în locul lor maiorul Ioan Cutian al întâiului Regiment grăniceresc român la gradul de vicecolonel⁶¹, iar căpitanul Ferdinand Engelbert la gradul de maior.

1821

În acest an a izbucnit în Moldova și în Țara Românească revoluția eteriștilor.

Prin Dispozițiile prezidiale ale Comandamentului general transilvănean nr. 34 și 35 din 24 mai 1821, Comandei Regimentului român i-a fost comunicat că Majestatea Sa apostolică cezaro-crăiască a binevoit ca, prin preainaltă scrisoare, să ordone guvernelor celor două principate ca, la executarea măsurilor pentru reprimarea revoltei și reinstaurarea liniștei publice, să-i împiedice pe insurgenții care vor dori să-și procure arme sau muniție.

În aceleași dispoziții s-a ordonat să se vegheze ca prin agenții căpeteniei Tudor Vladimirescu să nu fie pricinuită aici nici o nemulțumire⁶².

⁶¹ Alexandru Bucur, Cornel Lupea, *Ofițeri români din Regimentul 1 grăniceresc român de la Orlat*, Sibiu, 2001, p. 36.

⁶² Mai multe detalii despre măsurile luate și pe teritoriul regimentului grăniceresc din Năsăud cu prilejul revoluției

Din această cauză, efectivul cordonului a fost mărit la 620 de oameni.

O severă controlare a pasurilor și a străinilor, introducerea patrulelor pentru mai buna supraveghere a granițelor țării⁶³.

1822

În acest an, efectivul cordonului era alcătuit din 513 oameni.

1823

Deoarece în acest an s-a așternut liniștea în Moldova și în Țara Românească, serviciul de cordon a fost îndeplinit de numai 92 oameni.

1824

De la Consulatele cezaro-crăiești din Iași și București au sosit în acest an cele mai nefavorabile rapoarte sanitare, în urma cărora efectivul serviciului de cordon a fost mărit la 1 iunie la 3 ofițeri superiori și 223 oameni.

conduse de Tudor Vladimirescu la Virgil Șotropa, "Zavera din 1821 și regimentul năsăudean", în vol. *Arhiva Someșană (1924-1994)*, Târgu-Mureș, 1994, p. 79-91 (text preluat din *Anuarul Institutului de Istorie Națională Cluj*, 1927 și pregătit să apară în anul 1940 în nr. 28 al revistei *Arhiva Someșană*).

⁶³ În ciuda sporirii măsurilor de securitate și de stopare a difuzării informațiilor legate de evenimentele din Țara Românească, țărani români din Transilvania au perceput că dincolo de Carpați țărani se mișcă pentru "slobozenie", înregistrându-se și în rândul iobăgimii din Transilvania frământări cu profund caracter social, conform Andrei Oțetea, "Țărani români din Ardeal și mișcarea lui Tudor Vladimirescu", în *Studii*, IX, nr. 6, 1956, p. 51sqq.

1825

La 20 iulie, locotenentul Karl Justy a plecat cu 52 de artileriști ai Regimentului la cetatea Alba Iulia pentru un exercițiu de arme de 8 săptămâni, ajungând din nou la Năsăud la 10 octombrie.

1826

La 25 martie, a murit maiorul Ferdinand Engelbert; la 26 iunie, în locul său a fost înaintat în grad căpitanul Macedon Pop.

Vicecolonelul Ioan Cutian a trecut la 15 septembrie în rezervă; maiorul și adjutantul Comandamentului general Franz von Harting a fost înaintat, la 11 octombrie, la gradul de vicecolonel, iar căpitanul Rudolf Luxetich von Lichtenfels de la Regimentul de linie de infanterie nr. 27, la gradul de maior în Regiment.

Comandamentul militar general transilvănean a emis ordinul ca efectivul serviciului de cordon la granița țării să fie crescut de la 1 mai până la 1 noiembrie la 193 de oameni.

1827

În urma rapoartelor sanitare nefavorabile ale Consulatelor cezaro-crăiești din țările învecinate, a fost dispusă de către Comandamentul militar general transilvănean creșterea efectivului serviciului de cordon grăniceresc.

1828

La 17 noiembrie, a murit colonelul Anton von Zatzky și a fost înmormântat în cimitirul din Năsăud.

Sub comanda acestui colonel, toate arhivele companiilor au fost organizate după un sistem corespunzător și în asemenea măsură completat, încât

fiecare companie a fost prevăzută cu toate directivele, normativele, alte ordine și legi de bază grănicerești.

1829

Vicecolonelul Josef Ritter cavalier von Lebzelttern de la Regimentul nr. 41, a fost numit colonel și comandant al Regimentului grăniceresc II de infanterie român.

Din 14 până în 30 septembrie, Regimentul împreună cu statul major și două batalioane de infanterie a fost concentrat la Salva la exercițiul de arme; în timpul concentrării, acesta a fost trecut în revistă de către generalul-maior Csorich.

1830

Colonelul Josef von Lebzelttern a fost numit la 19 martie la Regimentul de infanterie nr. 60, vicecolonelul Franz von Harting, prin suspendarea comandai sale de până acum ca adjutant al Comandamentului general, a fost numit la 27 aprilie colonel și comandant de Regiment.

Revoluția izbucnită în luna octombrie 1830 în Franța, care s-a extins spre Belgia și care a găsit susținători în Germania, Italia și Polonia, a obligat Austria la înarmări, pentru a ține această mișcare departe de granițele sale.

Regimentul a primit spre sfârșitul anului în curs ordinul de pregătire de marș spre Galiția pentru întâiul batalion, și aștepta din oră în oră ordinul de marș.

1831

În loc de ordinul de marș, Majestatea Sa a binevoit să ordone la 8 mai 1831 ca o companie combinată a Regimentului să fie mutată în garnizoana de la Cluj, în locul Regimentului nr. 51 plecat de acolo.

Ca urmare, o companie aflată sub comanda căpitanului Friedrich Storch a pornit din Năsăud și a ajuns pe 25 mai la Cluj.

Deoarece holera apărea sporadic în întreaga țară, efectivul cordonului de graniță a fost crescut la 15 iulie la 3 ofițeri superiori și 521 oameni.

La 4 august, o a doua companie a pornit spre Cluj, la 7 august o a treia companie la cordonul sanitar spre Partoș și Mediaș; la 27 august cele 3 companii au fost unite într-un batalion și tot în acele zile a treia companie a ajuns la Cluj, unde maiorul Luxetich a preluat comanda batalionului.

La începutul lunii septembrie, o a patra companie a ocupat garnizoana de la Bistrița.

La începutul lunii octombrie, batalionul a primit ordinul să se întoarcă în districtul Regimentului; pentru aceasta, a pornit la 14 octombrie din Cluj și a fost dizolvat după ajungerea sa în Năsăud la 16 octombrie.

La 23 octombrie, închiderea frontierei a fost suspendată iar trupa de cordon a fost mult restrânsă.

Comandouri mari au escortat de repetate ori în timpul verii prizonieri polonezi la Cluj și Brașov.

1832

Vicecolonelul Franz Reininger de la Regimentul întâi a fost transferat la Regimentul grăniceresc nr. II de infanterie român. Colonelul Franz von Harting a fost transferat la Regimentul grăniceresc nr. I de infanterie; începând cu data de 9 iulie, vicecolonelul Franz Hermann al Regimentului grăniceresc româno-iliric a fost numit colonel și comandant al Regimentului, iar căpitanul Friedrich Storch a fost numit maior în Regimentul grăniceresc nr. II secuiesc.

1833

La 1 ianuarie, compania combinată staționată încă din anul 1831 la Bistrița, s-a întors la Năsăud și a fost dizolvată în aceeași zi.

La 12 mai 1833, maiorul Luxetich a primit repartitia la Regimentul grăniceresc nr. I de infanterie secuiesc.

La 15 decembrie, maiorul Macedon Pop a trecut în rezervă primind gradul de vicecolonel *ad honores*.

Căpitanii propriului Regiment: Ștefan von Szentpály și Ehrenreich Betzmann au fost înaintați la 13 mai și respectiv la 16 decembrie 1833, la gradul de maior în Regiment.

1834

La 19 august 1834, vicecolonelul Leon Pop a pornit împreună cu 52 de artileriști ai Regimentului la un exercițiu de patru săptămâni în cetatea Alba Iulia. Înălțimea Sa arhiducele cezaro-crăiesc Ferdinand I, s-a convins personal de progresele artileriștilor grăniceri în artilerie, și a binevoit să exprime trupei artileriștilor deplina sa satisfacție. Ca dovadă a deosebitei sale mulțumiri față de progresele artileriștilor grăniceri ai Regimentului grăniceresc nr. II, le-a făcut cadou două tunuri noi de 3 funzi, cu însărcinarea ca acestea să fie așezate în fața clădirii gărzii Regimentului în Năsăud.

La 10 octombrie, vicecolonelul Pop a ajuns cu artileriștii grăniceri și cu cele două tunuri în localitatea de stat major Năsăud.

În acești ani 1833/1834, a fost ținută la Năsăud o școală de război cu atragerea tuturor cadetilor cezaro-crăiești și ai Regimentului, a cadetilor militari ai Institutului militar național din Năsăud care aveau de la 16 ani în sus, apoi a subofițerilor care au urmat pregătirea la Institutul militar național din Năsăud. Participanții

au urmat cursuri în exerciții militare, în serviciul de câmp și de avanpost, în desenarea situațiilor militare, în istorie militară și în serviciul de pionieri.

Examenul ținut la sfârșitul anului 1834 a fost strălucitor, spre deosebire de mulțumirea Comandamentului brigăzii de trupe.

Din 14 până în 29 septembrie, Regimentul, împreună cu statul major și cele două batalioane de infanterie au fost concentrate pentru exercițiu de arme la Salva, în timpul acestei aplicații fiind inspectat de către Înălțimea Sa imperială generalul de divizie Ferdinand I. Zilele în care a fost prezent arhiducele au fost zile de onoare și bucurie nu numai pentru Regiment, ci și pentru toate familiile grănicerilor. În 20 septembrie, Regimentul a fost alarmat în prezența acestuia, și, într-un timp surprinzător de scurt, era pregătit de război în formație; pe 21 înainte de masă, a urmat o mare ceremonie religioasă în aer liber iar după-amiaza o manevră în aer liber.

Sfârșitul aplicației a fost marcat în 22 septembrie de tragerea la țintă, ocazie cu care Înălțimea Sa imperială a împărțit cadouri în bani celor mai buni trăgători, precum și trupei care a participat la campania din Polonia din anul 1809, și, pe lângă aceasta, a predat colonelului 600 de fl. pentru a fi împărțiți la familiile nevoiașe. Majestatea Sa imperială a binevoit să viziteze Institutul militar național, școala superioară și școala de fete, a luat parte în diferite clase la examene pentru a se convinge de hărnicia plină de succese și de progresele demne de laudă ale cadeților militari în exercițiile militare, în serviciul de infanterie și de avanpost, în fortificații de câmp și în serviciul de pionieri, precum și pentru a evalua elevii grăniceri, ca să exprime în legătură cu

acestea deosebita sa mulțumire atât personalului de învățământ cât și cadeților.

Multor cadeți militari și elevi le-au fost împărțite premii.

Înălțimea Sa imperială a făcut cadou bibliotecii Institutului istoria în mai multe volume a prințului Eugeniu de Savoia⁶⁴.

La plecarea sa, arhiducele Ferdinand a fost însoțit de cele mai sincere urări de fericire ale întregii populații grănicerești, la care preînaltul a exprimat Regimentului recunoștința sa plină de laude pentru ordinea, buna echipare și manevrele deosebite pe care le-a constatat.

1835⁶⁵

În noaptea de 1 spre 2 martie 1835, împăratul Francisc I a murit la Viena în cel de al 67-lea an de viață și al 43-lea an de guvernare.

⁶⁴ Francisc Eugeniu, prinț de Savoia-Carignan (1663-1736), unul dintre cei mai mari comandanți militari pe care i-a avut Austria la sfârșitul secolului al XVII-lea și la începutul secolului al XVIII-lea, artizanul cuceririlor făcute de Habsburgi în Sud-Estul Europei în urma înfrângerii turcilor în Ungaria și Serbia.

⁶⁵ La fel ca Treuenfest, nici autorul nu amintește nimic despre participarea regimentului năsăudean la „sufocarea Revoluției ungrești” în acest an. Bătălii mai importante au avut loc la Zemplin, Rosenau, unde grănicerii au pierdut în total 78 morți și 235 răniți. Datorită participării la aceste evenimente - „mai teribile decât cele din Franța din 1788” - Atanasie Moț Dâmbul a primit titlul nobiliar „de Thurnthal”. Motivația era simplă: „asupra Revoluțiunii maghiare se trece tăcerea, pentru de a-i face loiali” (ANBN, *Fond Virgil Șotropa*, d. 165, f. 1-3).

Împăratul Ferdinand I a urcat pe tronul tatălui său.

În același timp, a fost făcut public următorul extras din testamentul Majestății Sale, împăratul Francisc I:

“Dragostea mea am testat-o supușilor mei; eu sper că mă voi putea ruga lui Dumnezeu pentru ei și le cer fidelitate și atașament față de urmașul meu legitim, așa cum mi-au acordat-o și mie în zile bune și rele.

Exprim credincioasei mele armate mulțumirea mea pentru serviciile pe care mi le-a prestat și prin care mi-am menținut tronul. Le cer să manifeste întotdeauna aceeași credință și supunere.

Tuturor funcționarilor statului, care m-au servit bine, le arăt prin aceasta mulțumirea mea”.

Prin preainalta scrisoare datată Viena la 2 martie 1835, Majestatea Sa împăratul Ferdinand I a făcut cunoscută armatei urcarea sa pe tron. La sfârșitul acestei scrisori scrie: “Armata mea a păstrat în toate timpurile și în fiecare situație ordinea, loialitatea de neclintit și vitejia plină de glorie, iar eu mă bazez că voi găsi mereu aceste însușiri în rândurile ei”.

Vestea despre acest caz de doliu a ajuns la 11 martie la Năsăud, urmarea căruia Regimentul a început pe 12 doliul mare timp de un an, iar pe 14 martie a ținut o slujbă religioasă de doliu, la care a luat parte un batalion format din șase companii combinate.

Colonelul Franz Hermann von Heldenberg a fost numit la 2 septembrie la Regimentul grăniceresc sârbo-croat, în schimb colonelul Simon Stekovich al Regimentului grăniceresc al II-lea bănățean a fost numit colonel și comandant de Regiment.

1836

În acest an a fost sancționat un nou regulament de echipare, prin care infanteria a fost înarmată cu arme de foc mai bune.

În legătură cu pregătirea tactică a trupelor, deja în anul 1834 au fost introduse mai multe îmbunătățiri; printre acestea, pasul de manevră cu 105 până la 108 pași pe minut; acum a urmat o îmbunătățire a regulamentului de instrucție, în care a fost introdusă formarea de rânduri duble, o nouă formațiune strânsă și un sistem de trăgători; în sfârșit, un regulament de manevră și instrucție de câmp editat de G.d.C. conte Radetzky⁶⁶.

Vicecolonelul Franz Reininger a trecut la 15 aprilie 1836 în rezervă, și maiorul Josef Friedrich von Molnár al Regimentului grăniceresc II secuiesc nr. 15 a fost numit vicecolonel în Regiment.

1837

La 16 mai, din fiecare companie a fost convocat la Năsăud câte un ofițer superior și câte trei subofițeri pe perioada de 14 zile, ținându-se cu aceștia școala de război, unde au fost pregăliți în manevrare și în noul serviciu de câmp și de avanpost.

1838

Colonelul Simon Stekovich a trecut la 14 aprilie în rezervă, colonelul Rudolf Luxetich von Lichtenfeld al

⁶⁶ Johann Karl Radetzky (1766-1858), feldmareșal austriac, a fost unul dintre cei mai faimoși comandanți militari din Imperiul Habsburgic în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Printre lucrările lui de artă militară cele mai cunoscute se numără: *Gedanken über Festungen* (1827) și *Militärische Betrachtung der Lage Österreichs* (1828) etc.

Regimentului grăniceresc I secuiesc nr. 14 a fost numit comandant al Regimentului, apoi maiorul Stefan von Szentpally începând cu 1 iulie a fost transferat la Regimentul grăniceresc II secuiesc nr. 15, și căpitanul Alexander baron Jovich von Siegenberg a fost avansat de la Regimentul grăniceresc valaho-iliric ca maior în Regiment.

Din 26 septembrie până la 11 octombrie, statul major al Regimentului împreună cu întâiul și cel de al doilea batalion de infanterie au fost concentrate la exercițiul de arme la Salva.

La 1 noiembrie, gradul de stegar a fost desființat și schimbat în cel de sublocotenent cu soldă redusă.

1839

Posturile de cordon au fost întărite în munți pentru prevenirea tâlhăriilor și au fost prevăzute patrule.

1840

Soldele coloneilor și ale vicecoloneilor, apoi ale căpitanilor au fost reglementate, cele ale maiorilor au fost crescute.

1841

Maiorul Ehrenreich Betzmann a trecut la 15 iulie în rezervă.

1842

Vicecolonelul Josef Molnár a trecut la 15 ianuarie în rezervă, maiorul Ferdinand Knebel a trecut la 30 noiembrie în rezervă, în schimb maiorul Alexander baron Jovich a fost înaintat la 16 noiembrie vicecolonel, iar căpitanul Johann von Hatfaludy, apoi la 15 decembrie căpitanul Friedrich Van der Nüll al Statului major al Cartierului general au fost înaintați ca maiori în Regiment.

Din 27 septembrie până la 12 octombrie, statul major al Regimentului împreună cu întâiul și cel de al doilea batalion de infanterie au fost concentrate pentru instrucție, la exercițiul de arme la Salva.

Din partea Comandamentului au luat parte la instrucție: generalul de divizie și generalul comandant baron Wernhardt, generalul de divizie și divizionarul de trupe Gruber și general-maiorul și comandantul brigăzii de trupe române von Mederer.

Regimentul a fost comandat de către colonelul Rudolf Luxetich, întâiul batalion de către maiorul baron Jovich, iar cel de al doilea batalion a fost comandat de către căpitanul Johann von Hatfaludy.

Generalul comandant baron Wernhardt a lăudat Regimentul grăniceresc pentru ținuta sa militară exemplară, pentru frumoasa prezentare războinică, pentru buna pregătire în exercițiile militare, în serviciul de câmp și de avanpost. Și artileriștii au fost lăudați.

Dintre ofițerii inferiori, opt zecimi știau să scrie și să citească germană și românește, două zecimi românește și mulți dintre aceștia, în special cei care au fost pregătiți la Institutul militar național, aveau o asemenea pregătire militară încât posedau în orice situație calificarea prevăzută pentru ofițerii superiori.

Institutul militar național, Școala superioară, Școala națională de fete și Școala națională locală din Năsăud au fost vizitate de toți generalii, de către ofițerii Statului major și de câțiva ofițeri superiori, iar elevii și elevele au fost examinați; răspunsurile acestora au fost apreciate elogios de către generali, iar generalul comandant a binevoit să exprime elevilor, personalului de învățământ și cadeților deosebita sa mulțumire.

Predica din tabăra militară, după slujba religioasă, a fost ținută de către Macedon Pop, catehetul Convictului militar național.

După terminarea exercițiului de arme a fost organizat de către ofițeri un bal în localitatea de stat major Năsăud, bal care a durat două zile și care a fost onorat atât de către generali cât și de toți ofițerii de stat major și ofițerii superiori, precum și de către notabilitățile Regimentului, bal care a și ieșit strălucitor.

Zece dintre cei mai eminenți cadeți militari ai Institutului militar național au luat parte la acest bal, la dorința exprimată de generalul comandant.

Interesantă a fost cuvântarea de rămas-bun a generalului comandant baronul Wernhardt, în care acesta a subliniat clar “că cel de al II-lea Regiment grăniceresc de infanterie național român transilvănean s-a evidențiat în toate războaiele de la înființarea sa nu numai prin vitejie și disciplină de fier, ci, pe lângă aceasta, este o trupă pe care Majestatea Sa împăratul poate conta în orice situație”⁶⁷.

Aceste importante cuvinte le-a rostit generalul comandant în luna octombrie 1842, în fața generalilor prezenți, a reprezentanților comunelor grănicerești ale Regimentului și, după șase ani, în 1848, Regimentul grăniceresc de infanterie român transilvănean a dat

⁶⁷ Într-adevăr, grănicerii români din Transilvania au dovedit, de la înființarea regimentelor și până la mijlocul secolului al XIX-lea când ele au fost desființate, o remarcabilă loialitate, încredere și respect față de legile militare și jurământul depus în momentul intrării pe poarta cazărmii, conform Liviu Maior, *Românii în armata habsburgică...*, p. 13.

dovadă incontestabilă că această afirmație se bazează pe adevăr.

Copiii și nepoții grănicerilor români au dovedit, referitor la loialitate, îndrăzneală și vitejie, împletite cu rezistență, disciplină de fier și tratare umană a civililor, că sunt descendenți demni ai părinților și înaintașilor lor.

1843

Prin preainalta hotărâre din 4 iulie, colonelul și comandantul Regimentului Rudolf Luxetich von Lichtenfeld a fost numit general-maior.

La 12 august, generalul-maior von Luxetich a sărbătorit jubileul de 50 de ani de serviciu militar, la care sărbătoare au luat parte ofițerii statului major, ofițerii superiori, preoțimea, personalul de învățământ și toate notabilitățile, cadeții Institutului militar național și, din partea fiecărei comune grănicerești, doi până la trei reprezentanți.

În aceeași zi, seara, a avut loc un bal și o conversație plăcută, care au rămas încă mult timp în amintirea grănicerilor români.

Generalul-maior Luxetich a fost în calitate sa de colonel de grăniceri și șef de jurisdicție un excelent om de administrație, a apărat drepturile politice ale grănicerilor în toate situațiile și cu toate mijloacele legale care i-au stat la dispoziție, și nu a îngăduit ca grănicerului să-i fie restrânsă proprietatea sa, fie individuală, fie a comunei grănicerești, sau să fie lezată în vreun alt drept; dar, și ca soldat, a avut calități strălucitoare.

Priceperea pentru război a grănicerilor români aflați sub comanda sa, ordinea exemplară și disciplina de fier a acestora erau pretutindeni recunoscute, ori anii 1846,

1848 și 1849 au dovedit curând că soldatul grănicer român face parte dintre soldații cei mai pregătiți ai armatei imperiale.

Școlile de război, Institutul militar național din Năsăud și toate școlile grănicerești ale Regimentului au înflorit sub comanda sa și a administrației sale, și tocmai acest lucru a făcut ca el să fie nu numai apreciat de către populația grănicerească, ci în același timp, să rămână un bun părinte: Cinste amintirii lui!

1844

Prin preaînalta hotărâre din 24 august, vicecolonelul Alexander baron Jovich a fost numit colonel și comandant al Regimentului, iar maiorul Karl von Sleininger al Regimentului de infanterie nr. 32, a fost numit vicecolonel în regiment.

1845

Generalul de divizie de la divizia de trupe Hanek a vizitat regiunea Regimentului și s-a declarat mulțumit atât de pregătirea militară pentru război a grănicerilor români, cât și de starea exemplară a Institutului militar național din Năsăud.

1846

La 11 martie, un batalion de infanterie cu un efectiv de 1.036 oameni, combinat din toate districtele companiilor Regimentului, a mărșăluit din stația de concentrare Năsăud spre Galiția, sub comanda maiorului Hatfaludy, pentru a potoli revolta izbucnită deja acolo.

Țăranii polonezi au îndreptat spre nobilime armele puse în mâinile lor de către revoluționari.

În Galiția, batalionul grăniceresc român s-a evidențiat prin disciplina de fier precum și printr-o tratare umană a populației, ceea ce a fost recunoscut pretutindeni.

Despre acest batalion, generalul comandant al Galiției, baronul Hammerstein, s-a exprimat în ordinul generalului emis cu ocazia inspecției efectuate tuturor trupelor cezaro-crăiești cantonate în Galiția, după cum urmează:

Ordinul generalului Lemberg,
la 2 iulie 1846

În urma călătoriei mele de vizitare efectuată în Generalate, mă găsesc îndreptățit să fac următoarele afirmații:

Obiectivul inspectat: întâiul batalion din Transilvania al Regimentului grăniceresc al II-lea român.

Prezentarea trupei și dotarea: bună.

Starea: frumoasă și ordonată.

Exersarea: bună și cu mult calm.

Acest batalion m-a mulțumit în mod deosebit.

Batalionul a fost folosit ca și garnizoană în diferite localități din Galiția pentru a menține liniștea publică.

1847

Întâiul batalion grăniceresc de infanterie plecat în Galiția a primit la începutul lunii iunie ordinul de a se reîntoarce la graniță, aceasta însemna în patrie, iar la 14 iunie a ajuns la Năsăud, unde a fost întâmpinat cu bucurie de către populația grănicerească.

Vicecolonelul von Steininger a fost transferat la 30 septembrie la Regimentul grăniceresc nr. 3, în schimb, vicecolonelul Carl Urban al Regimentului grăniceresc român nr. 13 bănățean, a fost repartizat Regimentului.

Anul 1848 a găsit Regimentul grăniceresc de infanterie al II-lea național român transilvănean într-o pregătire excelentă de război⁶⁸.

Subofițerii aveau o asemenea pregătire militară încât o mare parte dintre aceștia posedau calificarea ofițerilor superiori în orice situație, iar vechii veterani deprinși cu arta războiului aveau o asemenea experiență câștigată în campaniile franceze, în Germania, Italia și în Franța, încât chiar și în timpuri de tulburări politice erau în stare să aprecieze ce intenționează așa-zișii corifei revoluționari cu ale lor cuvântări exaltante,

⁶⁸ O relatare amănunțită a faptelor de arme ale regimentului cuprinde manuscrisul datorat lui Francisc Mihăilaș (în cea mai mare parte inedit, fragmente fiind publicate de către Nicolae Bocșan și Valeriu Leu în *Memorialistica revoluției de la 1848 în Transilvania*, Cluj-Napoca, 1988, p. 205-210 și Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. I, Sibiu, 1904, p. 416-419). Despre acesta, Nestor Șimon preciza: “în anii trecuți am aflat și o istorie a evenimentelor din 1848-1849, scrisă de Francisc Mihăilașu, fost adjutant al colonelului Urban, pe 325 coale de hârtie mare de Bârgău – lipsesc 40 coale de la început – fiindcă a ajuns pe mâna unui măcelar armean, care a învelit marfa sa în coalele ce lipsesc. Restul e foarte interesant, și cu deosebire în istoria Regimentului nostru suplinește o mare lacună”, conform ANBN, *Fond Iulian Marțian*, d. 22 (manuscrisul se păstrează în același fond, d. 164). Despre alte mărturii documentare din perioada 1848-1849, precum și despre manuscrisele lui Nestor Șimon a se vedea la Adrian Onofreiu, “Nestor Șimon – istoric al graniței năsăudene”, în *Arhiva Someșană*, Năsăud, seria a III-a, vol. I, 2002, p. 383-413.

ademenitoare, astfel că nu au putut fi induși în eroare de către aceștia⁶⁹.

Grănicerul român posedă virtuțile destoiniciei, ale ordinii exemplare, ale disciplinei, ale conștiinței de sine, și era pe deplin familiarizat cu istoria războaielor înaintașilor săi, precum și cu diferitele condiții deosebite și cu administrația autorităților provinciale ale Transilvaniei. În sfârșit, grănicerul era la curent cu neîncetata preocupare a nobilimii transilvănene de a induce în eroare poporul și de a-l folosi, în timpul revoluției, pentru propriile scopuri revoluționare, pentru a distruge intențiile părintești ale Majestății Sale împăratul referitoare la ușurarea situației supușilor domnești; dar, nobilimea și conducătorii săi, în ciuda unor cuvântări și promisiuni frumoase, nu a putut să-i îndemne pe grănicerii români să-și încalce jurământul.

Acum a sosit momentul important în care grănicerul român al Regimentului grăniceresc de infanterie român transilvănean trebuia să dovedească că grănicerul român este o asemenea trupă pe care Majestatea Sa apostolică cezaro-craiască, preainalta dinastie Habsburgo-Lotharingă și întreaga monarhie austriacă se poate baza și conta în toate situațiile, fiind pregătit să sacrifice pentru aceasta averea și sângele.

Anul 1848 a fost pentru toate regimentele grănicerești naționale, în special pentru națiunile croată, sârbă, română și ilirică, un an al crizelor și dezamăgirilor.

Cercurile competente din Viena socoteau ca fiind imposibilă izbucnirea unei revoluții în Imperiul Austriac,

⁶⁹ Așa cum se va observa ulterior din manuscris, autorul înțelege prin "corifei revoluționari" liderii revoluției maghiare.

cu toate că persoane cunoscătoare mai îndeaproape și inițiate în privința condițiilor din Ungaria au atras atenția deja în anii 1844 și 1845, cum că în Ungaria este iminentă o schimbare radicală a tuturor realităților existente.

În loc să se convingă de adevărata situație a lucrurilor, semnele au fost pur și simplu ignorate, până când persoanele competente au fost luate prin surprindere de revoluție, fără să se poată orienta de la bun început asupra măsurilor ce trebuiau luate.

În fața întâmplărilor de la Budapesta și din Ungaria, care au avut urmări și în Transilvania, Guberniul transilvănean și toate autoritățile comitatelor, al căror personal era oricum neloial dinastiei, și-au pierdut toată considerația și, prin aceasta, și orice influență în ochii românilor, din cauza duplicității lor.

Ca urmare a excelentelor școli medii și institute superioare de învățământ în științe, arte și industrie, popoarele Austriei au cunoscut importante progrese, ceea ce a făcut ca ideile de libertate din străinătate să pătrundă și în acest stat.

Națiunile statului imperial austriac nu și-au uitat conștiința națională, ce fusese sprijinită părintește de către împăratul Iosif al II-lea, fiind capabile să aprecieze și să evalueze în ce măsură corifeii revoluției au de gând să promoveze și să sprijine bunăstarea poporului, astfel că nu au putut fi induse în eroare de către aceștia⁷⁰.

⁷⁰ În perioada premergătoare revoluției pașoptiste, receptarea ideii naționale în comunitățile românești libere, precum erau și cele din zona grănicerească, s-a făcut cu mai mare intensitate și pe o suprafață de contact sporită, conform Nicolae Bocșan, "Opțiuni sociale și democratice în procesul constituirii solidarității naționale moderne, 1821-1848",

În instituțiile de învățământ ale regimentelor grănicerești a fost predată istoria patriei, încât inteligența grănicerilor naționali era bine îndrumată și în relații politice; astfel, corifeilor maghiari ai revoluției nu le-a reușit să-i inducă în eroare pe grăniceri prin discursurile lor, cuvântări exaltante, frumoase, ademenitoare și să-i abată de la adevărata cale a loialității față de împăral. Pe lângă aceasta, libertatea a fost făcută publică în Transilvania prin ridicarea de spânzurători la intrarea și la ieșirea din fiecare așezare a comitatelor, iar extirparea națiunilor nemaghiare, atunci ca și acum⁷¹, a fost exprimată în Dietă și s-a trecut la punerea în practică a acestora.

Primele fapte ale nou înființatelor honved-uri (gărzile naționale maghiare) constau în: profanarea bisericilor românești, prădarea și incendierea satelor românești,

în vol. *Națiunea română. Geneză, afirmare, orizont contemporan*, coord. Ștefan Ștefănescu, București, 1984, p. 349; a se vedea și Ladislau Gyémánt, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania, 1790-1848*, București, 1986, subcapitolul "Grănicerii" (p. 418-424).

⁷¹ Scris în 1867, manuscrisul lui Karl Klein reflectă nu numai atitudinea profund antimaghiară a multor austrieci nemulțumiți de "șantajul" dualist când Austria a trebuit să împartă imperiul cu Ungaria, dar și dezamăgirea autorului că se repetă istoria de la 1848 când Ungaria a neglijat dreptul la existență națională pentru nemaghiari. În acest sens este edificatoare și însemnarea lui Baziliu Bașotă, care sublinia că "în arhiva comandei regimentului Baden se află o corespondență secretă a fostului colonel Mesko, care lucra într-acolo, ca regimentul Baden, succesorul grănicerilor să fie strămutat în Ungaria, ca pe această cale să se reverse gloria Românilor, iarăși asupra adversarilor noștrii" (ANBN, *Fond Virgil Șotropa*, d. 156, f.3).

batjocorirea femeilor și fetelor, prinderea și împușcarea susținătorilor inteligenței române transilvănene; și toluși, guvernul ungar a cerut ca românii să se înroleze în aceste corpuri.

Ura neînduplecată a guvernului ungar împotriva românilor din Transilvania a fost transpusă chiar și în legi, în special cea împotriva grănicerilor români.

În timp ce celelalte districte ale regimentelor erau reprezentate în Dietă prin deputați ai lor, celor două Districte grănicerești române transilvănene le-a fost interzisă alegerea și trimiterea de deputați în Dietă; toți pașii făcuți atât la autorități cât și la Dietă în legătură cu această discriminare au rămas fără rezultat, pentru că era vorba de grăniceri români.

Terorismul guvernului ungar și al autorităților civile și militare de a-i opri pe români de la fiecare manifestație națională a atins punctul culminant, dar tocmai această presiune ce excludea fără să țină seama de legile umanității, a făcut ca națiunea română să ia hotărârea de a ține o adunare generală la 15 mai 1848, la Blaj, în orice condiții, pe care Guberniul a aprobat-o la presiunea evenimentelor.

În această adunare generală formată din 40.000 de români, ținută în târgul Blaj, națiunea română a jurat credință împăratului Austriei Ferdinand I, s-a declarat ca națiune autonomă regnicolară a Transilvaniei, a proclamat drepturile omului și nu a recunoscut uniunea cu Ungaria proclamată fără știrea și voința națiunii române⁷².

⁷² Vezi articolul, cunoscut în epocă și de către Karl Klein, intitulat "Puncturile națiunii române transilvane votate în adunarea națională de la Blaj în 15-17 mai c.n. 1848", în

Împărțirea oastei în două armate separate a fost o greșeală de căpătâi a autorităților competente vieneze⁷³. Spiritul treaz și sănătos al națiunii a păstrat unitatea armatei prin folosirea de forțe ieșite din comun.

Memorandumul votat de către Adunarea generală a națiunii române pe Câmpul Libertății de la Blaj la 15 mai 1848, semnat în numele aceleiași națiuni de către deputați și împuterniciți, a fost înmănat Dietei de către delegația condusă de episcopul Ioan de Lemeny din Blaj. În cel de al XI-lea articol de Lege transilvănean din anul 1791, paragraful *nn*, punctul 3, care stabilea normele postulatelor Dietei, era introdusă precizarea privind analizarea gravaminelor⁷⁴ fiecărei naționalități în parte. Ca urmare, Dieta transilvăneană a fost obligată să dezbată Memorandumul națiunii române, să redacteze în legătură cu acesta un articol dietal și să îl înainteze principelui domnitor pentru sancționare, deoarece astfel o cereau însăși instrucțiunile regale.

În această problemă, dinastia s-a arătat total liberală, în schimb Dieta total despotică.

Adunarea generală a națiunii române ținută la Blaj a avut loc cu aprobarea Guberniului Transilvaniei, care a fost reprezentat la această întrunire prin doi comisari guberniali, astfel că ea a fost total legală atât din punct de vedere al formei cât și din punct de vedere al dreptului.

Foaie pentru minte, inimă și literatură, nr. 20, 17 mai 1848, p. 153-155.

⁷³ Este firească nemulțumirea autorului față de slăbiciunea Curții de la Viena de a accepta în aprilie 1848 subordonarea unităților militare imperiale din Transilvania, Croația, Slovenia și Ungaria nou-înființatului Minister de Război Ungar.

Dieta a predat Memorandumul deputatului Szász Károly, fost profesor de drept, pentru a redacta un referat pe marginea conținutului. După o zi, referentul a convocat deputații din Dietă la o conferință în locuința contelui Teleki Domokos.

Când referentul Szász Károly a prezentat propunerea ca națiunea română să fie recunoscută oficial cu numele de națiunea română drept cea de a patra națiune cu drepturi egale cu ale celorlalte trei națiuni, așa cum cere Memorandumul de la Blaj, toți magnații au sărit de pe scaunele lor, de parcă ar fi căzut o bombă între ei, mulți au mers în camera alăturată, au făcut gălăgie și au gesticulat.

Deodată, Zeik József s-a întors în sala de negocieri și a strigat pe un ton iritat: “În loc să acceptăm această cerere, mai bine vrem ca și ultimul nostru copil să simtă tăișul sabiei”.

La aceste negocieri au luat parte din partea românilor deputații dietali Constantin Papfalvi și Alexandru Bohățel.

Această întâmplare a oferit dovada incontestabilă că Dieta transilvăneană ignora total Memorandumul națiunii române, deoarece nici nu vroia să îl analizeze.

La 7 septembrie 1848, populația grănicerească română a Regimentului grăniceresc de infanterie al II-lea român transilvănean a declarat, prin reprezentanții ei în adunarea ținută în localitatea de stat major Năsăud, că garantează cu averea și sângele pentru tronul Majestății Sale împăratul și pentru bunăstarea întregii monarhii⁷⁵.

⁷⁴ Cererilor, revendicărilor.

⁷⁵ În realitate, a doua adunare a grănicerilor români năsăudeni s-a desfășurat în 13 și 14 septembrie 1848, conform Ioan

Imediat ce românii din alte părți ale nordului Transilvaniei au luat la cunoștință de această declarație de loialitate, s-au subordonat ordinelor Comandei Regimentului grăniceresc de infanterie al II-lea român cezaro-crăiesc, au depus jurământul de credință față de Majestatea Sa împăratul Ferdinand I în localitatea de stat major Năsăud, dar și în stația de companie Monor.

Între timp, vicecolonelul și comandantul celui de al II-lea Regiment grăniceresc de infanterie român național, Carl Urban, a fost numit șef și comandant de război al Armatei de nord cezaro-crăiești transilvănene, dar și al unităților românești formate din voluntarii sosiți din teritoriile învecinate graniței; Urban a avut grijă ca și aceste formațiuni militare românești să fie înarmate cel puțin cu lăncii, luând sfârșit astfel și administrarea comitatelor învecinate de către autoritățile civile maghiare neloiale. Acum, românii s-au opus recrutărilor făcute de autoritățile maghiare care voiau să le înroleze fiii în nou înființatele regimente de honvezi.

Deoarece o înțelegere între Guvernul ungar și naționalitățile nemaghiare nu mai era posibilă, atunci națiunile amenințate cu distrugerea au trecut la rezistență și apoi la propriul ajutor. Românii, sârbii, croații, slovenii din nordul Ungariei au pus mâna pe arme, iar guvernul ungar a trimis contra lor regimentele de honvezi înființate, apoi câteva detașamente de trupe cezaro-crăiești trecute la insurgenții maghiari.

Atunci, aristocrația ungară s-a declarat deschisă revoluției și a intrat în armata insurgenților pentru a

Bolovan, Adrian Onofreiu, *Revoluția de la 1848-1849 în zona regimentului grăniceresc năsăudean. Contribuții istorice și demografice*, Cluj-Napoca, 2003, p. 60-66.

lupta împotriva împăratului și regelui lor de drept, precum și împotriva trupelor cezaro-crăiești, prin care au declanșat războiul civil ce nu se mai putea evita în Transilvania, Ungaria și Croația, război care va fi descris în istoria faptelor de arme ale Regimentului grăniceresc de mai sus.

*

Istoria întâiului batalion de infanterie al Regimentului grăniceresc de infanterie al II-lea național român transilvănean în anii 1848-1849⁷⁶

Deoarece în Dieta ungară, prin Constituție și legile țării, autonomiile regatelor Croația și Slovenia, apoi a Marelui Principat Transilvania au fost suspendate neținându-se seamă de protestele ridicate de Croația, Serbia și de către români, aceste provincii au fost alipite regatului Ungariei fără a se lua în considerație condițiile lor specifice. În consecință, a avut loc împărțirea armatei cezaro-crăiești în două părți independente, anume una austriacă și una ungară, ultima sub comandă ungară, ce avea în subordine trupele din toate provinciile de mai

⁷⁶ Vezi și "Întregire despre plecarea Batalionului I în Ungaria" – copie după manuscrisul medicului de ștab (stat-major – n.n.) Jancso, în ANBN, *Colecția Virgil Șotropa*, d. 28; "La anul 1848, dând Revoluția în Patrie și Monarhie, la cel dintâi ordin jertfi Zagra un contingent de 98 soldați, care au mers în I-ul batalion în Ungaria, spre apărarea tronului și a monarhiei, din care 6 au rămas morți, bravi soldați de români, nu au primit înșelăciunile inamicilor, cele multe făgăduite, iară au rămas drept credincioși jurământului său depus, au trecut credincioși, cu mare greutate și amenințați de pierderea vieții, la armata c.r. a Banului de Croația, Jellacich, unde până la finirea anului 1849, au luat parte la toate bătăliile, în bravură eroică", conform *Periplu toponimico-istoric...*, p. 139.

sus, și s-a decretat limba maghiară ca și limbă de stat atât pentru autoritățile politico-administrative, judiciare, financiare, cât și pentru cele religioase sau oricare alte nume le-ar avea acestea. De asemenea, au fost luate toate măsurile pentru ca Ungaria, după detronarea dinastiei Habsburgo-Lotharingeană, să formeze un regat independent al Ungariei, iar conducătorilor croaților, sârbilor, românilor, a slavilor de nord li s-a pretins să împartă rușinea, să devină unelte ale asupririi și distrugerii propriilor lor națiuni, să sângereze pentru interesele și lăcomia corifeilor revoluției și să renunțe la educația și identitatea lor națională. Astfel, croații, sârbii din Banat precum și românii transilvăneni au pus mâna pe arme pentru a lupta pentru dinastia regală de Habsburg-Lotharingen, pentru educația și specificul lor național, precum și pentru drepturile lor⁷⁷.

În aceste condiții, izbucnirea războiului civil nu se mai putea evita.

Războiul civil a început mai întâi în Croația și Banat.

Pentru reprimarea acestuia, guvernul ungar a folosit nou înființatele honved-uri și trupele cezaro-crăiești din toate regiunile Ungariei și ale Transilvaniei.

⁷⁷ K. Klein dovedește în aceste pagini că este un fin observator al realităților politice din Transilvania și Ungaria, remarcând dreptul românilor, sârbilor, slovenilor și croaților la a-și apăra existența națională în fața tendințelor revoluției maghiare de refacere a regatului Sfântului Ștefan, vezi și Teodor Pavel, "Revoluția de la 1848 – o șansă irosită de reconciliere în Europa central-răsăriteană", în vol. *Revoluția de la 1848-1849 în Europa Centrală. Perspectivă istorică și istoriografică*, coordonatori Camil Mureșanu, Nicolae Bocșan, Ioan Bolovan, Cluj-Napoca, 2000, p. 54.

Pentru acest scop a fost chemat și un batalion — Regimentului grăniceresc de infanterie al II-lea național român.

Prin Ordinul Comandamentului general militar transilvănean nr. 799 din 4 iulie 1848, bazat pe Ordinul arhiducelui Ștefan, palatin regal și loctiitorul regelui Ungariei, s-a ordonat ca un batalion al Regimentului grăniceresc de infanterie al II-lea național român transilvănean să fie pus în marș spre Ungaria, având în vedere necesitățile stringente pricinuite de împrejurările pe care le exprima ordinul de mai sus.

La 23 iulie 1848, un batalion de infanterie combinat, sub comanda maiorului Leon Pop, format din toate cele 12 companii de infanterie, a pornit în marș spre Ungaria din localitatea de stat major Năsăud pentru ca să fie folosit, așa cum se pretinde, la sprijinirea problemelor imperiale⁷⁸.

⁷⁸ O descriere amănunțită a întâmplărilor prin care a trecut batalionul se găsește la Virgil Șotropa, "Pășaniile batalionului I năsăudean în 1848-49", în *Arhiva Someșană*, nr. 14, 1931, p. 379-421; a se vedea de asemenea și la "Ziarul caporalului Mihai Candale", în *Arhiva Someșană*, nr. 14, 1931, p. 422-439, preluat și de Nicolae Bocșan, Valeriu Leu, *Revoluția de la 1848 din Transilvania în memorialistică*, Cluj-Napoca, 2000, p. 491-502. Virgil Șotropa a avut ca bază manuscritele lui Nestor Șimon ("Revoluția de la 1848-1849" – despre batalionul I, precum și "Starea regimentului din anii 1848-1849 și luptele din acei ani", păstrate la ANBN, *Fond Iulian Marțian*, d. 58 și 164. După propria mărturisire a lui Șotropa, "am întrebuițat cu deosebire manuscritele, actele și documentele adunate cu un rar zel de dr. Nestor Șimon, actualul secretar al fondurilor grănicerești năsăudene. D-l Nestor Șimon numai în decursul multor ani și cu o muncă foarte obositoare a putut să adune un material vast și prețios referitor la istoria graniței noastre; un material care ar fi păcat să rămână mort, nepublicat", conform

În locul colonelului bolnav, baronul Jovich, comanda Regimentului a fost preluată interimar de energicul vicecolonel Urban.

Statul major al Batalionului:

1 Maior comandant de batalion: Leon Pop;

1 Locotenent adjutant: Karl Reiner;

1 Medic șef: dr. Ignacz Iancsa;

1 Medic secundar: Wimasal;

2 Cadeți cezaro-crăiești: Carol Mihăilaș, Carol Molnar;

1 Furier: George Vasilichi;

3 Plutonieri: Nicolae Ordace, Macarie Pop și Ștefan Oproaie.

Compania I de infanterie

Căpitan: Karl Minier;

Locotenent: Iacob Rânziș; baron Malcomes;

Plutonier: Sever Hangea.

Gazeta Transilvaniei, nr. 240, 29 octombrie/10 noiembrie 1897, p. 2. Virgil Șotropa va publica în *Gazeta Transilvaniei* (nr. 240-243/1897) sub titlul "Grănițerii regimentului român năsăudean" o introducere în problemă, apoi va descrie pe larg "pățaniile" batalionului I în articolul "Cum s-a distins batalionul I grăniceresc năsăudean în anii 1848/1849?", publicat în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 63-79/1898. De asemenea, relatarea unui participant la evenimentele revoluției, Iacob Rânziș din Tiha Bârgăului, în ANBN, *Colecția Iulian Marțian*, d. 23/c. Un articol despre peripețiile batalionului I și în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 37, 13 septembrie 1848, p. 299-300, sub titlul "Patimile batalionului românesc din regimentul II grănițar transilvan". O viziune puțin diferită asupra cadrului și motivației comportamentului batalionului, precum și asupra evenimentelor în care acesta a fost implicat la Spira György, "Kossuth și grănicerii români reîntorși de pe râul Vag în toamna anului 1848", în *Anuarul Institutului de Istorie "George Bariț" din Cluj-Napoca*, XLI, 2002, p. 127-143.

Compania a II-a de infanterie

Căpitan: Karl von Osmolsky;
Locotenent-major: Karl Kohl;
Locotenent: Vilhelm Welican;
Plutonier: Ioan Purceila.

Compania a III-a de infanterie

Căpitan: Anton Petrizzevich;
Locotenent-major: Ignat Diț;
Locotenent: Simeon Voilh;
Plutonier: Ștefan Borgovan⁷⁹.

Compania a IV-a de infanterie

Căpitan: Maximilian Kafka;
Locotenent-major: Teodor Pioraș;
Locotenent: Anton Philippovich;
Plutonier: Dimitrie Rus.

Compania a V-a

Căpitan: Franz von Zalezky;
Locotenent-major: Adalbert von Szöcs;
Locotenent: George Lica;
Plutonier: Ioan Pop.

Compania a VI-a de infanterie

Căpitan: Joseph Reichel;
Locotenent: Carol Conț; Eugen Burcușel;
Plutonier: Leon Putilean.

Înainte ca batalionul să plece din Năsăud, a fost ținută o adunare de către grănicerii români la care au

⁷⁹ Despre perioada și personalitatea acestuia a se vedea în ANBN, *Colecția Iulian Marțian*, d. 23, f. 310-316; *Observatorul*, nr. 14, 16/28 februarie 1880, p. 56; nr. 32, 24 aprilie/6 mai 1882, p. 127; nr. 37, 12/24 mai 1882, p. 174.

luat parte ofițeri superiori, preoți, câțiva învățători și cei mai renumiți veterani de război⁸⁰. Aici s-a hotărât în unanimitate ca, odată cu plecarea din ținutul Regimentului, să se amintească batalionului de jurământul depus față de preaînalta casă imperială Habsburg-Lotharingen, și să se ceară acestuia să rămână credincios respectivului jurământ în orice situație, în schimb, pe cel al Constituției ungare, care probabil va fi cerut trupei, să îl refuze ferm și statornic.

Această hotărâre s-a comunicat întregii trupe a batalionului înainte de plecare, pentru ca și părinții și bunicii lor să rămână credincioși vechiului jurământ care îi leagă ferm de preaînalta casa imperială, și să îl pecetluiască chiar și cu moartea.

La revizia din Cuzdrioara din 26 iulie 1848, batalionul a avut deja ocazia să fie fidel acestei îmbărbătări, deoarece din partea Comisiei Brigăzii și, preventiv, din partea pe atunci a comisarului de război cezaro-crăiesc Aloys von Schopf, care era însoțit de mai mulți magnați unguri, nu au fost precupețile nici promisiuni nici amenințări pentru a îndemna trupa la depunerea jurământului constituțional ungar, însă batalionul a rămas statornic loial în problema imperială și nu s-a lăsat indus în eroare prin nimic. Postarea tricolorului maghiar lângă drapelul imperial a fost împiedicată de către trupa de grăniceri, iar membrii gărzii naționale maghiare care au încercat să treacă printre rândurile batalionului român au fost împinși înapoi cu baionetele de către trupă și au fost obligați să se retragă spre Dej.

⁸⁰ La 10 iulie a avut loc o primă adunare națională a grănicerilor români năsăudeni, conform Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Revoluția de la 1848-1849...*, p. 51sqq.

Atmosfera antirevoluționară a batalionului grăniceresc român a fost raportată de către comisarii unguri la Ministerul de Război maghiar de la Budapesta.

Doi subofițeri ai batalionului l-au rugat pe colonelul și co-brigadierul Jablonsky să fie duși la raport.

Li s-a permis aceasta și, în numele trupei, au prezentat rugămintea: “Dacă trebuie să depună din nou jurământul de război, să nu se adauge nimic celui vechi, deoarece batalionul este ferm hotărât să își sacrifice sângele și viața numai pentru preaiñaltul lor împărat”.

Deoarece colonelul și co-brigadierul Jablonsky s-a convins acum că batalionul este de neclintit din intențiile sale hotărâte, a lăsat trupa să depună vechiul jurământ, pe care au jurat cu entuziasm vizibil. Astfel, comisarii și magnații prezenți acolo s-au convins că grănicerul român rămâne credincios împăratului său și că până și cele mai strălucitoare promisiuni dar și cele mai înspăimântătoare amenințări nu fac asupra lui nici o impresie, atâta timp cât se încearcă să fie îndepărtat de la loialitatea și supunerea pentru preaiñalta, legitima casă imperială.

Apoi, la ordinul colonelului și co-brigadierului Jablonsky, marșul a fost continuat până la granița cu Ungaria, unde au fost folosite din nou toate mijloacele imaginabile pentru a determina trupa să-și încalce jurământul, dar totul a fost fără rezultat.

În urma rapoartelor trimise Ministerului de Război maghiar de către comisarul von Schopf și de câțiva magnați unguri, guvernul ungar l-a numit pe Gávril Mihály, vicecomitele comitatului Maramureș, ca și comisar al guvernului pentru districtul Regimentului grăniceresc al II-lea român, cu misiunea de a informa corespunzător populația din acest district pentru a o face fidelă revoluției ungare.

Ordinul guvernului ungar nu a putut fi îndeplinit însă în districtul Regimentului grăniceresc al II-lea.

Ajuns în Tileagd, batalionul primește ordinul să se îndrepte în marș rapid, cu ajutorul căruțelor, în tabăra ungurească de la Becea Veche; însă batalionul a decis în unanimitate să nu îndeplinească acest ordin nefiresc, deoarece nu este logic să lupte împotriva fraților de arme credincioși împăratului, respectiv împotriva trupelor grănicerești imperiale ce se aflau la Becea Veche; totuși, batalionul a făcut propunerea fie să se îndrepte spre armata din Italia, fie să se întoarcă înapoi în Transilvania.

Această dorință nu a fost pe placul comisarului militar ungar, astfel că batalionul s-a hotărât să iasă pe propria-i răspundere din capcana întinsă cu viclenie și să se reîntoarcă în Transilvania unde terorismul ungar a început deja să câștige teren.

În Oradea, deși batalionul a fost din nou constrâns, a rămas la intențiile sale hotărâte și s-a îndreptat apoi spre Szeged, unde a primit următorul ordin:

“Din partea Comandamentului Corpului de trupe din Becea Veche, către Comanda întâiului batalion al Regimentului grăniceresc de infanterie al II-lea valah din Szeged.

Comanda batalionului este provocată ca mâine să înainteze împreună cu batalionul cu vapoarele cu aburi și cu 2 șlepuri în tabăra de aici.

Dacă trupa se va opune să facă acest lucru, atunci ea va fi decimată după legile de război existente, ofițerii vor fi supuși legilor de război și vor fi condamnați.

(Fără dată) Bechtold m.p. general de divizie”.

În ciuda acestui ordin, batalionul a rămas credincios hotărârii sale luate de a ajunge la granița transilvăneană; pe înserate, s-au adunat subofițerii și trupa, iar această hotărâre a fost comunicată ofițerilor superiori fără a se face mare vâlvă. La ora 12 noaptea, în piața din Szeged în fața cartierului comandamentului batalionului, maiorul Pop a luat drapelul și trupa și au mărșăluit apoi, cu drapelul fluturând și într-un frig pătrunzător, spre Beba Veche.

Ajuns aici, maiorul Pop a primit din partea generalului de divizie baron Berchtold următorul ordin al Comandamentului Corpului:

“Din partea Comandamentului mobil al Corpului din Becea Veche, la 11 august 1848.

Către Comanda întâiului Batalion valah!

Prin prezenta, domnul maior de cavalerie Leon Pop primește ordinul din partea Comandamentului cezaro-crăiesc mobil al Corpului de a porni imediat la batalionul său și să-i lămurească clar menirea de a presta serviciul contra dușmanului, așa cum toate trupele cezaro-crăiești aflate aici, ale tuturor tipurilor de arme, le îndeplinesc credincioase, și să mărșăluiască neîntârziat împreună cu batalionul aici, la Cartierul general din Becea Veche.

Dacă domnul maior, în ciuda datoriei și a jurământului clasei sale de onoare nu găsește puterea să convingă batalionul aflat sub comanda sa la ascultare necondiționată, căci după câte se pare acesta este cuprins de intenții greșite, atunci domnul maior trebuie să predea comanda batalionului celui mai în vârstă căpitan sau celui care îl urmează în rang. Despre noua opoziție a soldaților să prezinte aici un protocol

cu semnăturile proprii ale tuturor domnilor ofițeri ce refuză ascultarea, precum și cele ale celor doi subofițeri și ale soldaților companiei, și în același timp să se supună acestui ordin.

Baron Bechtold, m.p.”

Generalul comandant Piret, care a fost greșit informat de către comisarul regal Vukovich în legătură cu batalionul, a emis următorul ordin:

“Comandamentul general cezaro-crăiesc din Timișoara, Nr. 414 praes.

Către Comanda Batalionului Regimentului grăniceresc al II-lea valah ordonat la Becea Veche. Timișoara, la 13 august 1848.

După o comunicare primită de la comisarul regal domnul Vukovich, batalionul ar fi pornit împotriva ordinului comandantului Corpului domnul general de divizie Bechtold în loc de spre Becea Veche înspre generalatul⁶¹ de dincoace. Ordon comandai batalionului să aibă puterea de a urma legile de război existente de drept și să urmeze neîntârziat menirea ordonată lui și să raporteze imediat executarea acestui ordin și mai ales motivul care a îndemnat comanda batalionului să săvârșească un act de o astfel de neascultare evidentă, de nejustificat în orice împrejurări.

Piret, m.p. general de divizie”.

La aceeași dată, 13 august 1848, colonelul și brigadierul Kiss a emis următorul ordin către Comanda batalionului:

⁶¹ Circumscipție militară, zonă de competență a unui comandant militar.

“Brigada mobilă de trupe din Banat!

Nr. 362

Către Comanda întâiului batalion al Regimentului
grăniceresc de infanterie al II-lea valah.

Tocmai acum am primit comunicarea că batalionul s-a îndreptat astăzi dimineața din Szeged peste Beba Veche spre Kikinda; deoarece sunt înștiințat că batalionului i-a fost ordonat să se îndrepte spre Becea Veche, cer prin aceasta comandai batalionului să-mi comunice urgent, sub răspundere personală, un raport:

Ce fel de caracter are această mișcare pentru țară și unde are de gând să mărșăluiească batalionul.

Becicherecu Mare, la 13 august 1848

Kiss m.p. colonel”.

Maiorul Leon Pop, terorizat de către comisarii unguri și de către ofițerii de stat major trimiși de către Comandamentul general din Timișoara, a șovăit și a predat comanda batalionului celui mai în vârstă căpitan, Petrizzevich, însă a urmat batalionul pentru ca în cel mai critic moment să preia din nou comanda.

Locotenentul Philippovich și plutonierul Rus s-au evidențiat în mod deosebit la expediția nocturnă pomenită mai sus, adică marșul către Beba Veche, prin dispozițiile ordonate în mod corespunzător la transferarea bagajelor pe malul stâng al Tisei.

În Beba Veche, batalionul a fost ajuns din urmă de un referent militar al Ministerului de Război maghiar⁹², care prin mijloacele ce i-au stat la dispoziție a încercat

⁹² Este vorba de cavalerul Giorgio Marziani care avea rang de colonel, conform Spira György, “Kossuth și grănicerii români...”, p. 134.

să convingă batalionul să se întoarcă spre Szeged și să mărșăluiască în tabăra militară ungară de la Becea Veche.

A apărut apoi un comisar ungar, trimis, după cum afirma, de comanda cetății din Arad pentru a comunica batalionului că dacă acesta va folosi ruta spre Transilvania care trece pe lângă Arad și Timișoara, se va trage asupra lui cu tunurile din cele două cetăți și va fi dezarmat.

Trupa nici nu vroia să audă de întoarcere la Becea Veche și doar atunci a urmat îndemnul ofițerilor săi superiori când a primit asigurarea din partea comisarilor unguri trimiși că, de la Szeged, unde i s-a ordonat să se îndrepte, va fi dislocat nu în Banat în tabăra militară ungară, ci la Bratislava sau în alt loc al Ungariei de vest.

Batalionul a declarat că, în astfel de condiții, va renunța la întoarcerea sa spre Transilvania. La 14 august 1848, la ora 4 dimineța, batalionul a ajuns din nou la Szeged și a fost urcat imediat în vaporul cu aburi pregătit, fiind dus prin Szolnok, Pesta și Vác la Bratislava, fără a opri altundeva decât în Vác unde a fost debarcat o jumătate de noapte, motiv pentru care nici nu a primit hrană.

Batalionul a ajuns la Bratislava la 19 august 1848.

Pentru ostenele îndurate, batalionul a primit aici provizii îmbelșugate și, prin glasul Excelenței Sale, domnul general de divizie contele Lamberg, recunoașterea încurajatoare pentru rezistența sa, fiind lăudată originea și devotamentul grănicerului român față de preainalta casă imperială.

Batalionul ar fi trebuit să rămână aici în garnizoană și s-a bucurat de această hotărâre, fiindcă putea să rămână

astfel sub comanda unui conducător atât de credincios cauzei imperiale; din nefericire, bucuria a fost de scurtă durată, deoarece, câteva zile mai târziu, companiile a III-a și a IV-a au mărșăluit sub comanda căpitanului Petrizzevich spre Sopron, iar celelalte patru companii împreună cu statul major sub comanda maiorului Leon Pop au mărșăluit spre Leopoldstadt (Lipótvár).

După 14 zile, întregul batalion s-a concentrat din nou la Bratislava, pentru ca după o ședere de opt zile să fie din nou despărțit.

Două companii au rămas sub comanda căpitanului Osmolsky în Bratislava, iar celelalte patru companii au mărșăluit din nou împreună cu statul major al batalionului spre Leopoldstadt, unde au ajuns spre sfârșitul lunii septembrie 1848.

Numirea generalului de divizie conte Lamberg ca și comisar imperial, împuternicit de către Majestatea Sa împăratul Ferdinand I, a fost salutăată cu entuziasm de către batalion, deoarece în această numire era văzută o garanție pentru folosirea legală a batalionului; totuși, și această speranță a grănicerilor români a fost zădărnicită prin conspirația secretă organizată de către corifeii unguri ai revoluției, pusă în practică într-un mod barbar la 28 septembrie 1848, prin asasinarea contelui Lamberg în Pesta.

Cu zel reînnoit, Ministerul de Război ungar a presal acum asupra batalionului îndemnând această mică ceată de războinici spre încălcarea jurământului.

A devenit evident faptul că deputații din Dietă s-au alăturat aproape în totalitate căpeteniei partidului revoluției, respectiv lui Ludovic Kossuth, călcând fără leamă pe terenul formal al revoltei.

Însuși primul ministru contele Batthyány s-a alăturat partidului revoluției și a intrat în armata revoluției

pentru a lupta, asemenea altor magnați, împotriva împăratului-rege legitim al său.

De aceea, pentru a ocoli toate aceste atacuri inutile, batalionul a hotărât să se alătore unui detașament de dragoni din Regimentul "Arhiducele Franz Josef" care tocmai treceau prin Freistadt, nu departe de Leopoldstadt, și unit cu acesta, să ajungă la Mähren.

Când totul era pregătit și s-a ajuns la o înțelegere reciprocă, ostilul comandant al cetății, colonelul baron Bibra, a reușit să împiedice plecarea din Leopoldstadt, iar dragonii, care au așteptat în zadar 3 zile, obligați de împrejurări, și-au continuat marșul singuri ajungând în siguranță la obiectiv.

Căpitanul Petrizzevich a pornit spre Bratislava și a primit de acolo, de la generalul-maior Karger, ordinul scris ca cele patru companii ale batalionului grăniceresc de infanterie român aflate în garnizoana de la Leopoldstadt să pornească imediat spre Bratislava; totuși, acest ordin nu a fost recunoscut de către comandantul cetății, baronul Bibra, ca fiind emis de un superior competent și el, care era înțeles în secret cu partidul revoluționar cu care era în legătură, a știut din nou să împiedice plecarea batalionului grăniceresc român cu ajutorul comisarilor Comisiei de apărare a țării prezente acolo.

La începutul lunii octombrie 1848, atmosfera revoluționară a atins punctul culminant.

La 6 octombrie 1848, întreaga garnizoană austriacă a plecat din Bratislava pentru a se alătura la Kittsee armatei banului de Croația generalul de divizie baron Jellačić, inclusiv cele două companii ale batalionului român de sub comanda căpitanului von Osmolsky. Plutonierul Rus, trimis ca și curier la Bratislava pentru a raporta

generalului-maior Karger despre situația disperată a celor patru companii, a găsit Bratislava în posesia rebelilor unguri, orașul fiind plin cu gărzile naționale de honvezi și cu armata teritorială; el a știut însă să se elibereze după trei zile grăbindu-se să se înapoieze la Leopoldstadt, pentru ca acolo, la 12 octombrie, să aducă știrea despre retragerea trupelor imperiale din Bratislava. Leopoldstadt, cu forța sa de ocupație de numai 400 de oameni, era acum în situația critică de a fi singura trupă imperială loială în această parte a Ungariei, înconjurată de trupe fidele dușmanului, fără orice aprovizionare și slab înarmată.

Garnizoana, incluzându-l și pe colonelul Bibra, a luat hotărârea ca după scoaterea din funcțiune a tunurilor, să părăsească în timpul nopții poziția care nu putea fi menținută din cauza lipsei de provizii, și să răzbată spre Austria.

La momentul potrivit, la 9 seara, când întreaga garnizoană era pregătită de plecare, colonelul Bibra și-a schimbat din nou hotărârea, a pus să fie închise porțile cetății și a ordonat forțelor sale militare să mai rămână câteva zile; din păcate, aceste zile vor fi fatale pentru toți cei prezenți.

În ziua următoare a apărut în cetate comisarul guvernamental ungar, baronul Jeszenák, care a adus companiilor batalionului român aflate în Leopoldstadt, de la Ludovic Kossuth ca și președinte, o dispoziție datată 8 octombrie 1848, cu următorul conținut:

“1. În maxim 7 zile de la publicarea acestui ordin prin Közlöny, tricolorul, adică drapelul ungar, va fi arborat și

2. va fi trimisă în scris loialitatea companiilor pentru Ungaria și pentru țările unite cu ea, precum și

executarea cu solicitudine a ordinelor Comitetului de apărare a țării; în caz contrar, cei în cauză vor fi socotiți trădători de țară fiind în afara legii”.

Comisarul a crezut că va da mai mare greutate acestei cereri luând cele mai stricte măsuri pentru a împiedica introducerea de alimente în cetate în caz de refuz.

Neținând seamă nici de acestea, batalionul a refuzat și acum, ferm și deschis, amândouă ordinele. Comandantul cetății, colonelul baron Bibra, a arborat însă drapelul tricolor ungar, fără a fi constrâns de cineva, spre marele necaz al grănicerilor români.

Între timp a ajuns manifestul imperial, datat Schönbrunn la 3 octombrie 1848, cu următorul conținut:

“Noi, Ferdinand I, împărat constituțional al Austriei, rege apostolic al Ungariei și Boemiei, al Marelui Principat al Transilvaniei, transmitem salutul nostru și bunăvoința noastră baronilor imperiului, demnitarilor bisericești și lumești, magnaților și reprezentanților țărilor învecinate ale imperiului adunați în orașul liber regal Pesta la adunarea națională convocată de noi. Dieta s-a lăsat influențată de către Ludovic Kossuth și partizanii săi și a săvârșit mari ilegalități, ba chiar a executat mai multe hotărâri împotriva voinței noastre regale. Mai nou, la 27 septembrie, a luat o hotărâre nefastă împotriva comisarului imperial, generalul de divizie contele Franz Lamberg, trimis de noi pentru restabilirea păcii, care înainte de a-și putea prezenta actul nostru de plenipotență, a fost atacat de o cealță sălbatică în mijlocul străzii și a fost asasinat în cel mai groaznic mod. În aceste împrejurări, ne vedem obligați, conform atribuțiilor noastre regești, să luăm următoarele măsuri pentru menținerea siguranței și a legilor și să

ordonăm îndeplinirea acestora:

1. Prin aceasta dizolvăm Dieta, astfel că după publicarea rescriptului nostru preaînalt, aceasta va trebui să își închidă ședințele.

2. Toate holărârile și deciziile actualei Diete, nesanționate de noi, le declarăm ca fiind nelegale, nule și fără nici o putere.

3. Prin aceasta, Noi subordonăm banului Croației, Sloveniei și Dalmației, generalul de divizie Josef baron Jellačić, comanda tuturor trupelor și corpurilor înarmate aflate în Ungaria și țările ei învecinate, precum și celor din Transilvania, oricare ar fi categoria lor, indiferent dacă acestea se compun din gărzi naționale sau voluntari.

4. Până când pacea și ordinea în țară va fi restabilită, regatul Ungariei se va supune legilor de război, de aceea autorităților respective li se va interzice deocamdată ținerea congregațiilor în orașele comitatelor sau ale districtelor.

5. Banul nostru, baronul Jellačić, va fi trimis ca și comisar împuternicit al Majestății Noastre regale și îi delegăm putere și influență deplină, pentru ca în prezentele împrejurări ieșite din comun, să exercite însemnele cu care el este întărit ca și reprezentant al Majestății Noastre regale. În urma acestei împuterniciri, declarăm că tot ceea ce banul de Croația va dispune, holări și ordona, va fi privit ca fiind ordonat și dispus cu preainalta Noastră putere regală.

De aceea, ordonăm tuturor autorităților bisericești, civile și militare, funcționarilor, demnitarilor și locuitorilor din regatul nostru al Ungariei, Transilvania și toate țările învecinate, oricare ar fi clasa și rangul lor, că sunt obligate să asculte de toate ordinele semnate de

comisarul nostru regal împuternicit, Josif baron Jellačić, așa cum sunt obligați să asculte de Majestatea Noastră regală.

6. Cerem îndeosebi comisarului nostru regal să vegheze ca, împotriva atacatorilor și ucigașilor fostului nostru comisar regal contele Franz Lamberg, precum și împotriva tuturilor inițiatorilor și participanților la fapta rușinoasă și revoltătoare, să se procedeze după cele mai stricte legi.

7. Celelalte chestiuni curente ale administrației civile vor fi rezolvate deocamdată de către funcționarii repartizați ministerelor respective conform legilor. Îndată ce unitatea conducerii tuturilor intereselor întregii monarhii va fi restabilită statornic, asigurând drepturi egale tuturilor naționalităților și popoarelor unite sub coroana noastră, se va reveni la situația anterioară pe cale legală, după discuțiile ce vor avea loc cu reprezentanții tuturilor părților.

Ferdinand, m.p. Adam Récsey m.p., prim-ministru”.

Acest manifest care a sosit la batalion de la Comandamentul militar din Bratislava, a fost făcut public la paradă.

După ce comisarul guvernamental ungar, baronul Jeszenák, s-a convins că batalionul grăniceresc român a luat la cunoștință conținutul manifestului de mai sus și a observat personal că toate mijloacele pentru a abate trupa de la calea dreaptă, adică de a o conduce la încălcarea jurământului față de împărat sunt zadarnice, a promis batalionului, pe baza împuternicirii primite de la guvernul ungar, întărindu-și promisiunea și prin cuvântul de onoare dat public, că îl va conduce la Budapesta și, de acolo, cu toate onorurile, înarmat, va fi eliberat în patrie, adică în Transilvania. Comisarul

gubernamental nu i-a putut convinge pe grăniceri în ciuda faptului că doi români și anume avocatul Gojdu și profesorul Sigismund Pop⁸³ au fost trimiși în acele zile de la Pesta pentru prelucrarea batalionului. Curând însă, batalionul s-a convins că pe cuvintele unui comisar gubernamental delegat de către guvernul ungar, care a călcat deja pe drumul rebeliunii împotriva domnitorului legitim, împăratul, nu se poate conta în nici un caz și sub nici un motiv.

Marșul batalionului grăniceresc român a fost continuat spre Vác, unde a ajuns la 23 octombrie 1848; în acest ultim oraș, batalionul a fost întâmpinat de către generalii unguri prezenți acolo alături de o armată numeroasă în frunte cu generalul de divizie Hrabovszky; el a citat toți ofițerii și subofițerii în fața frontului, i-a amenințat pe primii cu deslituirea imediată și declararea ca liberi, iar pe ultimii cu tratarea conform legilor marțiale, dacă nu vor obliga trupa să jure credință guvernului ungar. După-amiaza, la ora două, batalionul a trebuit să înainteze pe un câmp din apropierea localității Vác; trupa și-a încărcat armele, deoarece s-a aflat că garda națională din Vác și o jumătate de baterie aveau ordinul să fie pregătite ca să dezarmeze batalionul în caz că vor refuza jurământul.

Generalul de divizie Hrabovszky a ordonat ca ofițerii să fie reprezentați de către subofițeri, toți ofițerii și câțiva

⁸³ La Virgil Șotropa, "Pășaniile batalionului I...", p. 399 apar ca trimiși ai guvernului ungar Alexandu Bohățiel și Szaplóczai, abia după ce batalionul va ajunge la Vác în 23 octombrie se prezintă sosirea lui Gojdu și Pop ca însoțitori ai generalului Hrabovszky, cu misiunea de a-i îndupleca pe grănicerii români să jure pe Constituția ungară.

subofițeri ieșind la raport și explicând că doresc să jure; generalul de divizie le-a ordonat acestora să treacă din nou în rând și comandai batalionului să dispună trupa pentru jurământ, însă nu s-a mișcat nici o mână pentru a îndeplini acest ordin. Maiorul a trebuit să repete acest lucru încă de două ori, dar de fiecare dată batalionul a rămas nemișcat ca un zid.

Atunci, Hrabovszky a cerut celor care doresc să depună jurământul pe Constituție să înainteze și a promis primilor șase subofițeri care vor fi pregătiți să facă acest lucru o soldă imediată de ofițeri superiori.

În acel moment, trăgătorii de elită Ion Moroșan și Luca Crețu de la compania a III-a au ieșit din rând, au pus baionetele și au amenințat pe acela care va îndrăzni să iasă înainte pentru a jura că îl vor împușca imediat; în ciuda promisiunilor din partea deputaților români amintiți mai sus, Gojdu și Pop, nu s-a mișcat nici un om⁶⁴.

Revoltat de acest lucru, generalul de divizie Hrabovszky a ordonat comandantului să treacă la dezarmarea batalionului, armele urmând a fi așezate în piramide, cartușierele și baionetele agățate pe acestea, iar apoi trupa să se dea înapoi 10 pași de la piramidele formate din arme.

Însă comenzile respective au rămas neîndeplinite, iar atunci când Hrabovsky a amenințat cu intervenția gărzii

⁶⁴ Spira György amintește de 4 deputați români trimiși să-l sprijine pe generalul Hrabovszky în a-i convinge pe soldații batalionului să depună jurământul de credință pe Constituția maghiară, aceștia fiind Aloisiu Vlad din comitatul Caraș, Paul Daniel din comitatul Torontal, Sigismund Pop din districtul Chioar și Alexandru Bohățiel din comitatul Dăbâca, conform Spira György, "Kossuth și grănicerii români...", p. 139.

naționale, dintre rânduri s-a ridicat strigătul general: "Nu dăm armele". Batalionul a declarat, în prezența gărzii naționale și a numerosului popor adunat, că rămâne credincios împăratului și domnitorului ei, și va sacrifica pentru Majestatea Sa sângele și viața, iar în cazul unui atac se va apăra până la ultimul om. Când mai mulți grăniceri din rândul al 3-lea au îndreptat armele spre generalul de divizie Hrabovszky, acesta și-a întors calul, a strigat deodată: Trădare, trădare, înapoi marș ! și a părăsit batalionul, care, în aceeași după-amiază (la ora 5) a trebuit să pornească cu trenul spre Pesta. Ajuns la Pesta la 25 octombrie, batalionul a fost încartiruit împreună cu prizonierii corpului de armată al generalului-maior Rotsch, fiind păzit de garda națională maghiară în clădirea nouă și apoi în cazarma Ullö, unde a rămas până în data de 15 noiembrie 1848. O parte din ofițeri au fost încartiruiți în casele de oaspeți, cu excepția câtorva, mai puțini, care au declarat: "că nu se despart de trupă".

Pentru a păzi drapelul, din partea fiecărei companii au fost dispuși 18 oameni în cazarmă, cu ordinul ca în caz de necesitate să respingă cu armele orice încercare a așa-ziselor trupe ungare de a prelua drapelul.

Ministerul de Război ungar, precum și așa-numitul Comitet național revoluționar de apărare, nu au vrut să audă nimic despre făgăduiala comisarului guvernamental Jeszenák făcută batalionului la Leopoldstadt, o dovadă de cât de puțină încredere se poate avea în comisarii guvernamentali.

La marea slujbă bisericească de duminică, urma să se facă o ultimă încercare de a câștiga batalionul; după ce a fost citit jurământul, s-a cerut ca batalionul să se oblige să asculte ordinele guvernului ungar sau, cel puțin, să nu lupte împotriva ungarilor.

Și acest lucru a fost ferm refuzat.

Chiar și un ziar ungar remarca: “ungurul nu a putut să nu aprecieze această consecvență în depunerea jurământului”.

Nici încercările altei comisii, la care ar fi luat parte agitatorul Kossuth în persoană, nu a avut mai mult succes, cu toate amenințările că batalionul va fi distrus.

În aceste împrejurări, Kossuth a hotărât dezarmarea într-un mod viclean a celor patru companii care alcătuiau batalionul.

Trupa a fost dusă în cazarma Iosif și acolo a fost păzită de garda națională ungară și de alte trupe.

Deoarece reprezentanții guvernului ungar se mai fereau de public pentru a folosi mijloace drastice de forță, trupa de grăniceri a fost condusă discret și perfid în curtea cazarmii pentru comunicarea ordinului. În toată liniștea și într-un mod mârșav, honvezii înarmați și garda națională au încercuit trupa și au ocupat intrările către camerele unde erau depuse armele.

Un batalion al fostului regiment grăniceresc secuiesc s-a postat cu armele încărcate la poarta cazarmii, iar șase tunuri încărcate au fost duse în curte în fața frontului batalionului grăniceresc român. Atunci a apărut Kossuth, pentru ca, așa cum îi plăcea lui să se exprime, să aducă batalionul la realitate; însă nici acum nu a reușit în încercarea sa, deoarece batalionul român a rămas ferm hotărârilor sale inițiale de a nu jura pe Constituția ungară în scopul slăbirii armatei austriece și împărțirii ei în două armate separate între ele, ca apoi să distrugă națiunile nemaghiare. În acel moment s-a anunțat că batalionul va fi dezarmat.

Oamenii batalionului rămași pe coridoare și în camere (bucătari, bolnavi etc.), au pus mâna pe arme

și au încercat să zădărnicească încercuirea din partea honvezilor înarmați.

Ostașul Dionisie Nicolae a ieșit din curtea cazărmii, și-a făcut loc numai cu baioneta în mână printre honvezi și a ajuns astfel la etajul superior, unde ceilalți oameni rămași acolo se străduiau să oprească încercuirea; el i-a încurajat pe grăniceri să îi respingă pe honvezi, însă era prea târziu; trădătorii luaseră deja toate măsurile pentru a face rezistența imposibilă chiar de la început.

Atunci, ofițerii honvezilor au amenințat trupa dezarmată că dacă va opune rezistență și dacă nu se va preda fără luptă și nu se va supune de bunăvoie ordinelor, vor face uz de tunurile grele și vor lăsa la o parte orice menajamente.

Cazarma era înconjurată de soldați înarmați și de către honvezi, intrările în cazarmă unde erau depozitate armele erau ocupate tot de soldați înarmați, iar trupa batalionului grăniceresc român dezarmat era dispusă în formație în curtea cazărmii.

Acum ce era de făcut?

Nimic altceva decât să se supună împrejurărilor.

În timp ce acestea se întâmplau în curte, trupeii batalionului i-au fost luate armele și au fost duse repede în altă parte.

Batalionul a fost dus din cazarmă, sub paza unui batalion grăniceresc secuiesc, într-un grajd dintr-o suburbie a Pestei. Cinci zile, trupa nu a primit nici pâine nici soldă, iar 30 de oameni s-au îmbolnăvit și au murit fără a li se acorda ajutor medical, o dovadă excelentă a libertății maghiare și a așa-zisei ei umanități binevoitoare.

După ce au trecut opt zile, trupa batalionului alcătuit numai din patru companii, cu locotenenții George

Lica și Reiner care, în special primul, nu vroia să se despartă de trupa sa, a fost dusă sub protecție militară spre Jászberény și Carei.

Această procedură a ministerului ungar nu poate fi înțeleasă și explicată, deoarece trupele credincioase monarhului nu puteau fi declarate de către propriul minister ca prizoniere de război, pentru rezistența de neclintit în loialitatea consfințită prin jurământul față de împărat; totuși, la 23 februarie 1849, orice era posibil la guvernul ungar, deoarece acesta a intrat deja pe calea revoluției, a ruperii totale de Austria.

În momentul decisiv al dezarmării, drapelul și crucea batalionului au fost luate de pe port-drapel de către trăgătorul de elită Scridon Haruța din Sângeorz-Băi, fiind predate furierului Macarie Pop din Rodna Veche; din fericire, ele au fost salvate și aduse în Transilvania, unde drapelul a fost folosit ca drapel de luptă pentru cel de-al treilea batalion grăniceresc de infanterie român, la care a și rămas până la sfârșitul revoluției, după care a fost predat întâiului batalion de infanterie.

Căpitanul Petrizzevich și locotenentul major Kohl erau plecați în concediu atunci când batalionul a plecat spre Leopoldstadt.

După dezarmare, ceilalți ofițeri, împreună cu maiorul Pop, au rămas în Pesta, iar la ocuparea orașului de către generalul de divizie principele Windischgrätz, s-au prezentat în fața acestuia. Ei au fost anchetați după legile de război, ofițerii au fost pensionați, în schimb maiorul și comandantul batalionului, Leon Pop, de la care se pretindea, pe lângă cunoștințe militare și vitejie, și temeinice cunoștințe politice și neaparata subordonare a acestuia în toate situațiile, a fost mai întâi eliberat din serviciu, în ciuda comportării deosebite a

batalionului comandat de el. Mai lărzii, cu considerație asupra îndelungatului și excelentului serviciu militar, i-a fost acordat un ordin de grație și a fost, în sfârșit, reabilitat⁸⁵.

Companiile a II-a și a VI-a ale acestui batalion grăniceresc român combinat, care au rămas sub comanda căpitanului Osmolsky la Bratislava, s-au alăturat, așa cum s-a mai amintit, corpului de armată al generalului de divizie baron Jellačić, banul Croației și Sloveniei, rămânând în timpul întregii campanii și luând parte în cadrul Armatei de sud la următoarele lupte:

1. În octombrie 1848, la asediul Vienei, acest corp a ocupat insula Lobau de pe Dunăre reușind să captureze un important transport de provizii ce se îndrepta din Ungaria spre Viena.

Generalul de divizie baronul Kerpen a lăudat în ordinul de zi al generalului această trupă pentru vigilența și comportarea prevăzătoare.

2. De la 18 până la 29 noiembrie 1848, au îndeplinit serviciul de avanpost împotriva insurgenților la Prellenkirchen și, prin vigilența dovedită, au zădărnicit încercarea pregătită de către insurgenți de a lua prin surprindere detașamentele de avanpost ale armatei imperiale; ca urmare a acestei acțiuni, au fost lăudate în ordinul de zi al generalului de către Comandamentul brigăzii de trupe.

3. În 6 mai 1849, aceste companii au luat parte la expediția pe Kaja, au atacat pe neașteptate avanposturile

⁸⁵ Vezi articolul "Soarta maiorului Leon Pop", în *Arhiva Someșană*, 1931, nr. 14, p. 457-486; Nestor Șimon, *Leon Pop (schită biografică)*, mss. în ANBN *Colecția Virgil Șotropa*, d. 175.

insurgenților și i-au respins după o luptă înverșunată, luptă la care trăgătorii de elită s-au evidențiat în mod deosebit.

4. La 26 mai, la Perlas, au fost luate prin surprindere detașamentele de avanpost ale insurgenților și, după o luptă încrâncenată, le-au obligat la fugă, acestea lăsând în urmă șase răniți grav.

5. În 7 iunie, trupa a luptat cu bravură în lupta de la Rács.

6. Pe 15 iunie, aceasta a luptat cu succes la Werkowacz împotriva detașamentelor de avanpost superioare ale insurgenților, menținându-și poziția sa până la sosirea întăririlor.

7. La 24 iunie, aceasta a luptat din nou la Perlas împotriva detașamentelor inamice de avanpost și, după o luptă crâncenă, le-a pus pe acestea pe fugă.

8. Pe 28 iunie, companiile grănicerești au luptat cu bravură la Petrovaradin împotriva insurgenților, fiind lăudate de către Comandamentul brigăzii de trupe în ordinul de zi al generalului.

În această luptă, au fost grav răniți trei oameni care au și murit în spital, iar 26 de oameni au fost ușor răniți.

Nici un om nu a căzut prizonier la insurgenți.

În luna august, trupa a primit însărcinarea de a se întoarce în patrie, adică în Transilvania, de unde, după 14 zile, a mărșăluit spre Galiția pentru a îndeplini serviciu de garnizoană.

După înfrângerea revoluției, Majestatea Sa împăratul a lăudat armata imperială prin următoarele cuvinte de mulțumire:

“Viteaza mea armată a dobândit noi merite veșnice pentru Casa mea și pentru patrie.

Pericolele prin care revolta și trădarea au amenințat existența imperiului sunt învinse iar prin faptele voastre curajoase și prin rezistența eroică a revenit pacea și armonia în interior, și a crescut puterea imperiului în exterior.

Fiii tuturilor neamurilor imperiului au pecetluit din nou, cu sânge, frăția care i-a cuprins în rândurile glorioasei mele armate, iar împotriva dușmanilor din interior și exterior au păstrat cu strălucire și nobilă ardoare vechea glorie a Austriei.

Ostași! Împăratul vostru vă mulțumește în numele patriei. Veți rămâne aceeași, mândria și podoaba Austriei, paza de neclintit a tronului și a ordinii societății.

Schönbrunn, 23 august 1849

Franz Joseph, m.p. ”

Această preainală mulțumire a fost comunicată tuturilor regimentelor armatei cezaro-crăiești.

Întâiul batalion grăniceresc de infanterie român combinat, care a mărșăluit spre Ungaria, a fost luat spre cercetare provizorie și din partea Ministerului de Război ungar, deoarece trupa acestuia nu a vrut să depună jurământul pe Constituția ungară și nu a vrut să lupte împotriva croaților și sârbilor credincioși imperiului.

Aici urmează raportul căpitanului auditor Leitzen-dörfer care a condus cercetările.

“Către înaltul Minister de Război regal din Pesta!

Bratislava, la 20 septembrie 1848.

Cu referire asupra înaltului Ordin din 16 a lunii precedente nr. 3266/99 și înalta dispoziție presidială nr. 532 a Comandamentului general datată 28 a lunii septembrie, am onoarea să prezint, cu supunere, actele

de cercelare ordonate, cu următorul raport rezumativ despre întâiul batalion valah pentru îndepărtarea arbitrară a acestuia din stația Szeged și refuzul acestuia de a lupta acolo.

În noaptea de 12 spre 13 a lunii august, batalionul a părăsit stația arbitrar, și a refuzat să asculte de ordinul de a se îndrepta spre Becea Veche, la linia de operații.

Așa cum dovedesc actele de față, numai trupa singură este vinovată de această comportare de pedeșit, ea recunoscând la unison că, atât comandantul batalionului, cât și toți domnii ofițeri au folosit întreaga lor influență morală și de serviciu care le-a stat la îndemână, pentru a-i determina la îndeplinirea aceluși ordin.

În ceea ce privește cauzele și motivele unui astfel de comportament contrar legii, ele trebuiesc căutate nu în obișnuitele instigări sau ademeniri, ci mult mai adânc, în originea propriu-zisă a lor. Cercetările efectuate au scos la iveală că acestea stau în strânsă legătură cu avântul deosebit al tuturor condițiilor publice, cu dezorientarea graniței din uniunea politică de până acum și cu răspândirea succesivă a sentimentului național.

Deja înainte de plecarea batalionului, la Năsăud, într-o adunare populară, a fost luată hotărârea unanimă despre pe atunci incitanta întrebare a uniunii Transilvaniei la Ungaria. Printre altele, acolo s-a decis a rămâne numai în legătură profundă și directă față de casa imperială și în nici un caz să nu se ia parte la războiul din sudul Ungariei ce apărea nefiresc, și pe care nu îl vedeau să fie dus din dorința și la ordinul monarhului, cu atât mai mult cu cât printre așa-zișii dușmani se aflau în cea mai mare parte grăniceri, despre a căror credință și total devotament pentru împărat nu se îndoiau nici o clipă.

Această hotărâre a adunării populare a fost prezentată Majestății Sale prin intermediul unei deputațiuni, și ea era oarecum în toată granița militară năsăudeană o poziție oficială, căreia grănicerul trebuia să îi urmeze fără șovăire.

Cu toate că batalionului i s-a cerut din partea guvernului ungar să se îndrepte spre Szeged doar ca și garnizoană, sau cel mult pentru mărirea unei tabere de concentrare, totuși, acestei trupe i s-a cerut insistent și sub cele mai groaznice amenințări să pornească la luptă. Dar, la Năsăud se decisese ca în cazul în care ar fi trebuit să pornească la luptă, trupa să nu îndeplinească un astfel de ordin și să nu se lase amăgită să nutrească sentimente dușmănoase împotriva inamicului Ungariei, alcătuit în cea mai mare parte din frați grăniceri.

Astfel de învățături bine întipărite în minte erau expuse și prin intermediul ziarelor și al cuvântărilor populare. În ele se exprima îngrijorarea despre pericolul ca, împotriva voinței lor, grănicerii să fie trași afară din alianța de până acum față de împărat și față de stat, urmând să fie subordonați Ungariei, adică unei guvernări necunoscute lor până atunci.

Plecând din districtul militar și mărșăluind mai departe, în sufletul grănicerului a crescut nesiguranța, precum și teama că va trebui să înlocuiască drapelul său imperial cu un altul.

Astfel, în interiorul său măcinat de îndoieli, nu era momentul ca în timpul marșului spre Cluj să fie îndemnat a depune jurământul pe drapel pentru guvernul ungar, deoarece prin aceasta el vedea o încălcare a jurământului față de monarhul său.

Cu cât se apropiau mai mult de câmpul de luptă, cu atât mai tare se auzea hotărârea fermă a fiecărui om de a

nu se lăsa folosit în acele lupte, și numai speranța dată lor de către domnii ofițeri prin rugăminți și promisiunea de a obține de la domnii generali o schimbare a acestor condiții, i-a îndemnat pe grăniceri să continue sub permanentă ezitare marșul spre Oradea și Szeged.

Întreaga trupă a încercat acolo pe cale legală, în repetate rânduri, prin intermediul deputaților ei, să obțină eliberarea de la acea misiune, și, după câteva vorbe, ea a crezut că deja i s-au îndeplinit rugămințile și prin aceasta s-a pus în sfârșit capăt puternicei frământări interioare a ei. Din păcate, tocmai atunci a apărut acel ordin al comandamentului trupelor, care a ordonat ca batalionul să plece la luptă spre Becea Veche și care a făcut ca trupa să cadă victimă simțului militar al datoriei.

Prin urmare, în ziua de 13 a lunii august, dimineața devreme, când trupa era adunată în careu și i s-a adus la cunoștință acest ordin de marș, ea a refuzat ferm și în unanimitate să asculte ordinul, declarând că dorește să îndeplinească neclintit orice alt ordin cu condiția ca acesta să nu contravină voinței și sufletului grănicerilor, chiar dacă ar fi în joc viața lor.

În aceste momente de maximă iritare și tensiune, domnii ofițeri nu au putut nici prin amenințări și nici prin promisiuni să lămurească trupa, astfel că acestora le-a rămas numai alternativa de a părăsi batalionul, sau aceea de a ceda cerinței unanime a grănicerilor de a se îndrepta spre Beba Veche, pe malul stâng al Tisei.

Cea din urmă variantă părea în împrejurările respective cea mai folositoare, evitându-se dizolvarea totală a batalionului care ar fi avut urmări periculoase pentru siguranța publică.

Din actele de față și din prezentul raport, înaltul minister să binevoiască a reține două sentimente care

i-au incitat pe acești tineri neexperimentați și care trebuiesc privite ca și generatoare ale comportării ilegale a grănicerilor năsăudeni: sentimentul de credință și devotament pentru tron și patrie, și sentimentul de atașament pentru tovarășii lor grăniceri și pentru conaționalii săi⁸⁶.

Primul, sentimentul de credință și devotament pentru tron și patrie, i-a umplut pe grăniceri de îndoieli față de subordonarea bruscă a graniței sub un alt minister. Aceasta, și în special multele întâmplate pe pământ unguresc, mai îndeaproape detaliate în acte (izbucnirile împotriva monarhului și împotriva spiritului loial al ostașului imperial) i-a afectat profund pe grăniceri; tocmai în acest sentiment ar trebui ca înaltul minister să zărească un punct de referință pentru îndurare, cu atât mai mult cu cât avându-se în vedere pregătirea politică a grănicerului nu i se putea pretinde acestuia o mai fină diferențiere a situației din țară și așa destul de complicată.

Cel de al doilea sentiment i-a făcut însă pe grăniceri să se îngrozească la gândul că ar putea lupta împotriva aceluia pe care îl recunoaște ca tovarăș de arme, ca frate, de care este legat inseparabil prin îmbrăcăminte,

⁸⁶ Căpitanul judecător Leitzendörfer dovedește prin investigația pe care a realizat-o că este nu numai un atent psiholog ci și un bun cunoscător al realităților politico-naționale din granița militară năsăudeană. El a sesizat corect că grănicerii români năsăudeni nu voiau să lupte împotriva grănicerilor sârbi și croați deoarece aceștia au rămas credincioși împăratului și Austriei, și în același timp nu doreau să fie folosiți într-un fel sau altul împotriva intereselor majore ale națiunii române din Transilvania.

datorie, drepturi, constituție și istoria comună devenită bun comun prin cântece populare și tradiții; acest sentiment ar trebui să apară ca și unul care onorează prezentul mai mult decât în orice alte timpuri și poartă amprenta unei omenii mult mai înalte.

Din cauza coliziunii acestor sentimente și datorii, modestul ostaș grănicer, cu spiritul-i simplu, a căutat cu toată sinceritatea o ieșire spre fronturile din câmpiile Italiei, unde unguri, slavi și germani ai aceluiași drapel luptau pentru înflorirea și pentru măreția patriei cu același curaj și cu aceeași glorie; astfel, trupa a urmărit să dovedească prin atare faptă că dorește cu plăcere să-și sacrifice sângele pentru Ungaria, precum și viața în tranșee în interesul întregii Monarhii.

Deci, batalionul nu a refuzat să-și îndeplinească datoria sa față de Ungaria; nu dorea să lupte însă împotriva așa-zișilor frați ai acestuia pentru ca să nu fie pus în categoria acelor grăniceri blamați în imperiu de către opinia publică.

Dacă acum faptele batalionului nu se pot scuza în nici un fel din punct de vedere al legii, atunci este de preferat ca înaltul minister, prin iubirea sa de oameni, să folosească indulgența în cazul de mai sus cu multă îndurare.

Același preaînalt minister să binevoiască să cerceteze și alte fapte de amăgire care au avut loc în același fel în rândul altor corpuri de grăniceri, ca de exemplu în cel al escadronului desprins în mod asemănător din Regimentul de husari Württemberg; de asemenea, să binevoiască a avea în vedere și alte dezordini din cadrul armatei care ici și colo declară public involuntar câte o nouă recunoaștere a autorității monarhului, ba chiar și în rândul claselor sociale mai înalte se manifestă atitudini

dubioase; preaînaltul minister să binevoiască respectuos să nu neglijeze consecințele măsurilor militare extreme, căci vocea prezentului ne învață că într-un timp al cărui puls bate atât de amețitor, indulgența, toleranța și răbdarea sunt mult mai binefăcătoare decât mijloacele dure.

Subsemnatul cu supunere își permite respectuos să facă propunerea ca înaltul minister să binevoiască în cazul de față a da dovadă de indulgență și să renunțe la cercetarea ordonată conform legilor de război.

Leitzendörfer, m.p.

Căpitan auditor”.

Raportul de mai sus, comunicat Ministerului de Război regal ungar de către căpitanul auditor Leitzendörfer, îi face cinste acestuia ca și judecător militar, cu atât mai mult cu cât în acele timpuri și în împrejurările de atunci chiar și printre generali se găseau puține persoane care ar fi îndrăznit să roslească un adevăr atât de sincer și să comunice un raport atât de fidel în condițiile terorismului Ministerului de Război ungar de atunci.

Acest raport face cinste nu numai amintitului căpitan auditor, ci și întregii clase de judecători militari.

Judecătorii militari ai armatei austriece s-au evidențiat prin umanitate și imparțialitate chiar și în timpul războiului și a stării de asediu, ceea ce a fost recunoscut nu numai de către militari, ci și de către populația civilă, fapt prin care imaginea clasei de judecători militari a crescut mult în ochii populației civile.

Contemporanii evenimentelor din anii 1848 și 1849, apoi din perioada războiului și a stării de asediu, din anul 1849 până la sfârșitul lunii octombrie 1854, s-au convins de acest fapt, așa cum este binecunoscut, prin propriile lor constatări.

Și indivizii care în anii 1849/50 au trecut de la clasa judecătorilor militari la clasa judecătorilor civili, au fost apreciați pentru hărnicia și pentru imparțialitatea lor.

În legătură cu raportul căpitanului auditor Leitzendörfer, Ministerul de Război ungar a emis următorul ordin.

“5814/441.

Către prezidiul Comandamentului general transilvănean!

Budapesta, la 4 octombrie 1848

Din actele cercetării prezentate în raportul prezidiului Comandamentului general ungar din data de 26 a lunii precedente, f. 532, despre îndepărtarea arbitrară a batalionului I de infanterie al Regimentului valah al II-lea de la locul de destinație indicat lui, reies următoarele: acest comportament regretabil al trupei, contrar datoriei, nu s-a datorat nicidecum vreunei adversități împotriva Ministerului ungar, ci a fost mai degrabă rezultatul înțelegerii greșite a faptului că ordinele date ar fi dăunat intereselor dinastiei, ceea ce, în opinia soldaților, ar fi atras după sine o încălcare a jurământului de credință față de împărat, deus de către grăniceri pe drapelul lor de luptă. La explicarea comportamentului regretabil trebuie să se țină cont de schimbările care au avut loc în timpurile apropiate și pe care trupa nu era în stare să le priceapă și să le aprecieze corect. Toate acestea determină Ministerul de Război să nu intervină cu severitatea legală, ci să aibă în vedere pentru rezolvarea situației cât de multă îndurare și înțelegere.

Presidiului Comandamentului general îi este adusă la cunoștință situația cercetată, adăugându-se că în această chestiune nici trupei, nici corpului de ofițeri nu îi va cădea ceva drept povară. De altfel, se va lăsa

la latitudinea presidiului Comandamentului general dacă acesta consideră necesar să comunice batalionului de infanterie al Regimentului al II-lea valah soluția indulgentă aplicată de către Ministerul de Război trupei batalionului I de infanterie.

Ministerul de Război ungar
Mészáros m.p., general-maior”

“Nr. 1135

Către Comanda Regimentului grăniceresc al II-lea valah!

Regimentului îi este trimisă în anexă o copie a ordinului Ministerului de Război ungar nr. 5814/441, datat Budapesta la data de 4 a acestei luni, pentru a fi făcut public în districtul Regimentului.

La 14 octombrie 1848.

În numele domnului general comandant Gedeon, m.p.”

Expeditat: 19 octombrie 1848

“Comanda Regimentului grăniceresc de infanterie al II-lea român național

Către toate companiile

Năsăud, la 29 octombrie 1848

Prezentul ordin al înaltului Comandament general este comunicat companiilor în copie pentru a fi luat la cunoștință și făcut public.

Reininger, m.p. vicecolonel.

Vidi!

Angerer, m.p. căpitan.”

Acest ordin a fost făcut public în districtul Regimentului la slujba bisericească de duminică, însă nu a făcut o impresie deosebită asupra locuitorilor grăniceri români deoarece batalionul II grăniceresc român, în urma ordinului Comandamentului general militar

național transilvănean, a sosit deja pe 14 octombrie 1848 în Reghin și a ocupat acest oraș. Însă foștii grăniceri secui care s-au retras, l-au atacat pe colonelul Urban cu intenția de a-l respinge din Reghin și, pe cât posibil, să oprească populația civilă română de la orice demonstrație în favoarea întregii Monarhii austriece sau a statului imperial austriac.

Luptele care au avut loc în localitățile din apropierea Reghinului vor fi relatate în istoria batalioanelor de infanterie al II-lea și al III-lea care au luptat în țară. De aceea, istoria batalionului I grăniceresc de infanterie român, și consecvența fermă a acestuia în loialitatea jurată împăratului, precum și despre lupta unei companii a acestui batalion împotriva insurgenților unguri este prin aceasta încheiată.

*

Istoria batalioanelor de infanterie al II-lea și al III-lea, apoi a delașamentului defensiv al Regimentului grăniceresc de infanterie al II-lea național român transilvănean în anii 1848 și 1849, până inclusiv în 1851, apoi istoria Regimentului de infanterie nr. 50 de linie, din acest an până inclusiv în 1863⁸⁷.

Cele două batalioane de infanterie rămase în țară după plecarea batalionului I de infanterie spre Ungaria, respectiv batalionul II și batalionul de rezervă transformal în batalionul III de infanterie, pe baza hotărârii emise de adunarea populară grănicerească ținută în localitatea de

⁸⁷ Multe detalii despre acestea și la Virgil Șotropa, "Din zilele de zbucium ale anilor 1848-1849", în *Arhiva Someșană*, 1926, nr. 6, p. 1-15; idem, "După revoluția din 1849", în

stat-major Năsăud la 7 septembrie 1848⁸⁸, au declarat răspicat și ferm că nu mai primesc nici un ordin de la guvernul ungar regal. De asemenea, au afirmat răspicat că nu se despart nicicum de brava armată imperială, și că, în orice situație și în orice împrejurare, vor să rămână și vor fi credincioase dinastiei imperiale Habsburgo-Lotharingeană.

Această hotărâre a reprezentanților grănicerilor a fost consemnată într-un protocol la Năsăud, care a și fost prezentat Majestății Sale împăratul Ferdinand I, prin locotenentul-major adjutant al Regimentului Leontin Luchi⁸⁹.

Ibidem, 1927, nr. 7, p. 1-23; idem, "Pagini memorabile din 1848", în *Ibidem*, 1925, nr. 3, p. 1-20; Ioan Tomuța, "Jurnalul locotenentului Ioan Tomuța, 1848-1849 (tradus de Iulian Marțian)", în *Ibidem*, 1929, nr. 10, p. 99-120; Iulian Marțian, "Raportul locotenentului Friedrich Storch de Arben din 1848-1849", în *Ibidem*, 1930, nr. 12, p. 167-191; "Memoriile căpitanului auditor Sotel", în *Ibidem*, 1937, nr. 21, p. 476-497. La acestea se adaugă documentele despre Revoluția de la 1848-1849, foarte numeroase, din ANBN, *Colecția Iulian Marțian*, d. 15, 41, 83 și 146, precum și fragmente din studiile lui Nestor Șimon în *Ibidem*, *Colecția Virgil Șotorpa*, d. 183, 298. Pentru a spori eficiența acțiunilor Regimentului, colonelul Urban a dispus și constituirea unor trupe de cavalerie. Formate din „vechii grăniceri, în număr de 460 la număr, care au ieșit cu caii lor proprii întru apărarea intereselor tronului”, aceste trupe, numite *Romanen Kozaken*, au participat la luptele de la Sântioana, Reghin, Dej, Gherla, Ciucea și Prundu-Bârgăului (ANBN, *Fond Virgil Șotorpa*, d. 156, f. 1).

⁸⁸ Așa cum s-a arătat la nota 75, adunarea a avut loc la 13-14 septembrie.

⁸⁹ Din delegație au mai făcut parte Gavril Pop, Florian Porcius și Vasile Nașcu, conform Nestor Șimon, *Vasile Nașcu*.

Ordinul Regimentului, care a fost făcut cunoscut întregii populații grănicerești române pentru liniștirea ei, suna astfel:

“Nr. 4470

Către toate companiile!

Am raportat Majestății Sale împăratul, prin domnul locotenent-major Luchi⁹⁰ ca și curier, precum și tuturor autorităților, voința populației grănicerești de a fi credincioasă Majestății Sale împăratul și încrederea în bunăstarea întregii monarhii, precum și intenția de a nu ne despărți de glorioasa armată cezaro-crăiască. În legătură cu aceste decizii, s-a făcut apoi anunț în ziarele publice.

Acest anunț va fi primit cu bucurie de către toate persoanele drepte, însă pe trădătorii lași care doresc despărțirea îi va culremura.

Soldați! Grăniceri! Români! În aceste momente importante, mă simt fericit să stau la comanda Regimentului; ne vom îndeplini cu succes misiunea noastră, deoarece suntem și rămânem credincioși jurământului nostru; de aceea, și Dumnezeu este cu noi, vom învinge⁹¹.

Viața și faptele lui, Năsăud, 1911, p. 18; Macedon Popu, *Activitatea vicarilor foranei eppesci gr.cat. din districtulu Naseudului, de la înființarea Vicariatului până la Vicarulu Anchedimu Popu inchisive*, Budapesta, 1875, p. 58sq.

⁹⁰ O schiță biografică a acestuia la Iuliu Moisil, “Leontin Luchi 1809-1897”, în *Arhiva Someșană*, 1938, nr. 23, p. 493-504.

⁹¹ Invocarea voinței divine dar și a sprijinului divinității în împlinirea misiunii nobile de a fi fideli împăratului era explicabilă în contextul epocii, liderii făcând apel deseori la exprimări de acest gen pentru a mobiliza masele, conform

Soldați, noi nu cunoaștem nici o diferență între naționalități și limbi, suntem cu toții frați, suntem uniți, deoarece în aceasta slă puterea.

Năsăud, la 17 septembrie 1848

Urban, m.p. vicecolonel”.

Motivul adunării populației grănicerești de mai sus a fost și ordinul anterior al Comandamentului general militar transilvănean de a preda gărzii naționale neregulate din Dej 2.600 de puști vechi ale celor două batalioane de infanterie, care au fost înlocuite cu arme noi cu cui detonator. Colonelul baron Jovich a și executat ordinul, neținând cont de propunerea reprezentanților grănicerilor care au susținut că aceste arme, deși vechi, sunt necesare înarmării batalionului III și detașamentului defensiv, acesta din urmă având un efectiv de 900 de oameni. În urma executării ordinului, colonelul Jovich a devenit foarte nepopular în ochii populației grănicerești militare. La 13 septembrie 1848, comanda Regimentului a trimis următorul ordin:

“Comanda Regimentului grăniceresc de infanterie al II-lea român național.

Nr. 4448

Către toate companiile

Astăzi la amiază, la sosirea mea aici din stația Ilva-Mare, care a fost pe neașteptate lovită de holeră⁹², am

Simona Nicoară, *Mitologiile revoluției pașoptiste românești. Istorie și imaginar*, Cluj-Napoca, 1999, p. 108; Liviu Maior, *1848-1849. Români și unguri în revoluție*, București, 1998, p. 36

⁹² Despre epidemia de holeră de la 1848 din provincie a se vedea și Ioan Bolovan, “Considerații privind epidemia de holeră din 1848 din Transilvania”, în vol. *Studii de istorie a*

primit ordinul colonelului baron Jovich scris ieri, de a prelua comanda Regimentului datorită îmbolnăvirii acestuia.

În același timp, aflu că deputați din toate comunele grănicerești, dar și populație bărbătească din mai multe localități din provincie s-ar afla aici, pentru a prezenta comandai Regimentului unele rugăminți.

Ca urmare, preiau conducerea comandai Regimentului în condiții foarte grele; am încredere însă că toți domnii ofițeri, toată trupa înrolată și toți grănicerii sunt însuflețiți de cea mai înaltă credință pentru cauza Majestății Sale, și că vor da ascultare în viitor fiecărui preaînalt ordin, așa cum sunt obișnuiți dintotdeauna să fie exemplul de devotament.

Mă voi strădui mereu să îndeplinesc cât mai strict îndatoririle mele, dar voi pune și o mai mare greutate asupra îndeplinirii serviciului și asupra subordonării totale în aceste condiții actuale grele și pline de răspundere.

Năsăud, la 13 septembrie 1848

Urban, m.p. vicecolonel”.

După ce românii au declarat că nu se vor despărți de armata cezaro-crăiască, autoritățile maghiare din mai multe comitate ale Ardealului i-au terorizat pe românii din provincie, amenințând că vor veni la Năsăud și prin detașamentele de honvezi nou create vor incendia această localitate de stat major.

Colonelul de honvezi Carol Dobay, a ajuns la începutul lunii septembrie în Dej, a adunat în jurul său

Transilvaniei, coord. Sorin Mitu și Florin Gogâltan, Cluj, 1994, p. 164sqq.

o ceată de honvezi și a amenințat că va intra cu trupa sa înarmată în districtele militare române. El a încercat pe această cale să inspire frică nu numai civililor din comitate dar și grănicerilor, însă s-a înșelat amarnic în această privință, deoarece vicecolonelul Urban a făcut toate pregătirile pentru a respinge cu forța înarmată orice pătrundere în ținutul Regimentului.

La 15 septembrie 1848, Urban a concentrat în Telciu, localitate ce era stație de căpitan, 300 de oameni ai detașamentului defensiv al Regimentului, ordonând ca aceștia să mărșăluiască la Borșa, în comitatul Maramureș, pentru a ocupa această localitate și pentru a împiedica formarea de detașamente de honvezi în acel comitat și pătrunderea acestora în districtul Regimentului român.

Tot în această zi, el a concentrat 240 de grăniceri în localitatea de stat major Năsăud, care din precauție au rămas aici ca și garnizoană, și a trimis cercetași în provincie pentru a urmări fiecare mișcare a detașamentelor de honvezi și pentru a-i trimite periodic rapoarte.

La 18 septembrie 1848, Urban a concentrat în localitatea de stat major Năsăud batalionul II de infanterie cu un efectiv de 1.000 de oameni, pentru a putea respinge la timp atacurile pregătite de colonelul de honvezi Carol Dobay asupra ținutului Regimentului și pentru a-i păzi pe românii din provincie de abuzurile și terorismul autorităților comitatului.

Vicecolonelul Urban s-a pus în fruntea batalionului format din 1.000 de grăniceri, a mărșăluit de la Năsăud spre Mocod și, de acolo, la 19 septembrie 1848, i-a cerut colonelului insurgent Dobay să se retragă din Dej cu trupa sa înarmată; în caz contrar, el se va îndrepta spre Dej și astfel va fi inevitabilă o ciocnire sângeroasă.

Ca urmare a acestei acțiuni, Dobay s-a retras spre Cluj, astfel că izbucnirea luptei a fost amânată.

Este surprinzător faptul că grănicerilor români le-au fost luate 2.400 de puști încă folosibile, care au fost predate gărzii naționale maghiare din Dej, cu toate că Regimentul II grăniceresc de infanterie național român trebuia să pună pe picioare în timp de război sau vremuri tulburi, conform diplomelor de înființare a Regimentului din anii 1764 și 1766, 3.500 până la 4.000 de oameni apti de luptă și înarmați corespunzător.

Rămâne o enigmă de ce Comandamentul general transilvănean a dat acel ordin; în același timp, îndeplinirea ordinului de către colonelul Jovich a fost o mare greșeală în acele vremuri tulburi, așa cum s-a dovedit mai târziu.

Între timp, Comandamentul general militar transilvănean a declarat că este ferm hotărât să apere cauza casei domnitoare austriece și a luat măsuri pentru concentrarea detașamentelor de trupe imperiale aflate în țară, alcătuite în cea mai mare parte din români.

Generalul comandant baron Puchner a preluat conducerea treburilor civile din Transilvania, lucru ce a fost adus la cunoștința armatei cezaro-crăiești și a populației.

În lunile septembrie și octombrie 1848, civilii de naționalitate română din nordul Transilvaniei au depus în localitatea de stat major Năsăud, apoi în stația de divizie și de companie Monor, jurământul de a rămâne credincioși Casei imperiale. Ei au refuzat ca fiii lor să fie înrolați în regimentele maghiare de honvezi, și au opus rezistență atunci când autoritățile și funcționarii comitatului, care au încălcat jurământul față de împăral,

au vrut să folosească măsuri de constrângere⁹³. Ei s-au subordonat de bunăvoie ordinelor comandai Regimentului grăniceresc de infanterie II român național.

În urma ordinului Comandamentului militar general transilvănean nr. 1192 din 7 octombrie 1848, batalionul II de infanterie, care a fost concentrat cu un efectiv de 1.400 de oameni în stația de stat major Năsăud, a pornit de acolo sub comanda vicecolonelului Carol Urban spre Reghin, unde a ajuns la 14 octombrie 1848, pentru a executa o demonstrație de forță în vederea menținerii liniștii și a siguranței în nordul Transilvaniei.

După șase zile, a plecat spre Reghin și batalionul de rezervă transformat în batalion de infanterie, precum și 200 de oameni ai detașamentului de cordon.

Împărțirea ofițerilor, conform listei de clasă, era următoarea:

Pentru batalionul II de infanterie

Maior: Johan von Hatfaludy

Căpitani: Josef Blaskovich, Ludwig Schrott, Wilhelm Binder, Georg Peicsich.

Locotenenți-căpitani: Ioan Herseni, Elias Krstich.

Locotenenți-majori: Eduard Pampert, Theodor baron Jovich, Samuel Misser, Adolf von Stock, Simeon Vărărean.

Locotenenți: Franz Arsenle, Johann Münster; Ioan Tomuța, Nicolae Anton, Theodor Anton, Grigore Bolla,

⁹³ Despre rezistența românilor din zonă la înrolările ordonate de către autoritățile maghiare a se vedea lucrările lui Liviu Maior, 1848-1849. *Români și unguri...*, p. 240sq; Aurel Vaida, *Revoluția de la 1848-1849 în nordul Transilvaniei*, București, 1998.

Nicolae Lazaric, Carol Runcan, Dionis Pörie, Vasilichi, Ferdinand Vlad, Kunna.

La 20 octombrie 1848, căpitanul Josef Blaskovich a preluat comanda batalionului II de infanterie, în locul maiorului Johann von Hatfaludy, bolnav.

Pentru Batalionul III de infanterie.

Maior: Ludovic von Clococean.

Căpitani: Theodor Arsentii, Ioan Păsărar.

Locotenenți-căpitani: Carl Kohl, Ignatz, Diț, Leontin Luchi, Adalbert von Szöcs.

Locotenenți-majori: Franz Reichel, Julius Zimany, Friedrich von Storch, Iosif Herseni, Mihai Terente, Anton Reichel.

Locotenenți: Auxentius Bozga, Cârceu, Josef Peicsich, Zaharias, Jacob Rânziș, Petru Tanco, Carol Mihăilaș, Schwab, Demetrie Rus, Silvestru Tomi, Carol Urban, Iosif Georgiță.

Comanda națională a Regimentului a fost predată vicecolonelului cezaro-crăiesc pensionat Carl Reininger, un vechi luptător încercat și un bun ofițer administrator.

Românii din nordul Transilvaniei s-au alăturat acum total districtului Regimentului român, formând o armată teritorială de aproape 4.000 de oameni, înarmați cu lănci, foarte puțin experimentați în lupte și puțin folosibilă în luptă în rânduri strânse; însă, în anumite împrejurări, a îndeplinit și servicii bune, în special în lupta împotriva detașamentelor de insurgenți maghiari înarmate doar cu lănci. Armata teritorială călare a îndeplinit servicii importante ca și cercetași, ceea ce a recunoscut și vicecolonelul Urban.

Armata teritorială a îndeplinit servicii importante și prin faptul că a împiedicat consolidarea detașamentelor

de insurgenți prin aducerea de întăriri, iar în zonele locuite numai de români a înlocuit total aceste detașamente.

Vicecolonelul Urban a cerut Comandamentului general militar transilvănean să i se permită să recruteze 10.000 de tineri români și să formeze din aceștia 10 batalioane cezaro-crăiești de vânători, solicitând arme, muniții și bani.

Această cerere practică și realistă nu a fost acceptată de Comandamentul general, care a ordonat ca Urban să se ajute doar cu armata teritorială existentă.

Prin urmare, pentru completarea regimentelor cezaro-crăiești de infanterie, au fost recrutați doar 700 de oameni dintre românii din provincie, adică din afara districtului militar.

Cealaltă cerere a lui Urban, ca din populația grănicerească română să creeze două batalioane de infanterie cu un efectiv de 1.700 oameni prin înrolarea de români din provincie, să le înarmeze și să le prevadă cu ofițeri superiori experimentați din clasa grănicerească și din detașamentele de linie aflate sub comanda sa, s-a lovit de refuzul generalului comandant.

Toate acestea au demonstrat că la Comandamentul militar general transilvănean domneau nu numai lipsa măsurilor energice, ci și nepriceperea, permițând rezultate favorabile detașamentelor de insurgenți maghiari⁹⁴.

Cu totul altfel i-a tratat pe voluntari⁹⁵ așa-numitul Comitet național de apărare din Ungaria, care a creat

⁹⁴ Din păcate, generalul comandant baronul Anton Puchner nu s-a ridicat la înălțimea cerințelor funcției sale în vremurile complexe din vara și toamna anului 1848.

⁹⁵ Este vorba de voluntarii maghiari.

batalioane de honvezi, le-a înzestrat cu îmbrăcăminte, le-a înarmat și le-a prevăzut cu ofițeri, toate acestea cu o astfel de rapiditate încât toți s-au mirat.

Alipirea mai multor comune din provincie la ținutul Regimentului a fost un ac în ochii autorităților maghiare din comitate, care i-au terorizat pe românii provinciali prin toate mijloacele ce le-au stat la îndemână.

La cererea autorităților comitatense din Dej, maiorul cezaro-crăiesc pensionat contele Kornisch a adunat 300 de insurgenți înarmați cu flinte, precum și câteva sute de oameni din armata teritorială maghiară din Dej și din împrejurimi, și s-a pus la conducerea trupei motivând că va menține liniștea și ordinea în comitat. În realitate însă, voia să-i împiedice pe românii provinciali de la orice manifestație în favoarea cauzei imperiale și să inducă românilor o stare de frică; astfel, a prădat mai multe sate românești cu acești insurgenți, a incendiat satul Dobric și a amenințat că va face același lucru în localitatea grănicerească Mocod, imediat ce va strânge mai mulți soldați.

După ce comandantul stației din Mocod, locotenentul pensionat Grigore Mihăilaș⁹⁶, a primit vești în legătură cu aceste acțiuni ale lui Kornisch, s-a postat la 28 octombrie în fruntea a 260 de veterani și 80 de grăniceri pensionați din comunele grănicerești ale companiei a VI-a, s-a întărit cu mai multe sute de români din trupele de voluntari din localitățile românești din provincie și a mărșăluit spre Beclean, unde se afla contele Kornisch cu ceata sa de insurgenți.

⁹⁶ Documente referitoare la acesta și o schiță biografică se găsesc în ANBN *Colecția Iulian Marțian*, d. 23/c.

Ajunși înainte de Beclean, grănicerii și armata teritorială de voluntari au înconjurat această comună, au intrat înăuntru cu mullă gălăgie și cu baionete la armă, iar armata teritorială cu lănci, au dat de insurgenții luați prin surprindere și au deschis imediat lupta. Aceasta s-a încheiat când insurgenții au realizat că aici este vorba de o luptă pe viață și pe moarte, iar câțiva dintre ei au fost ușor răniți, depunând armele și predându-se împreună cu conducătorul lor, maiorul conte Kornisch. În aceeași zi au fost escortați spre Năsăud împreună cu armele, săbiile, tobele și un drapel tricolor maghiar.

La Năsăud, vicecolonelul Reininger i-a eliberat acasă pe insurgenți, iar pe maiorul conte Kornisch l-a trimis escortat la Reghin pentru a fi predat vicecolonelului Urban. Acesta l-a eliberat pe conte care s-a obligat că nu va mai lupta împotriva trupelor imperiale.

Și locotenentul pensionat Moț Dâmbul a organizat în același timp o armată teritorială din voluntari români în districtul Chioar, apoi în comitatele Solnocul de Mijloc și Solnocul Interior, ai căror locuitori au depus jurământul de credință față de Majestatea Sa împăratul Ferdinand. Locotenentul Moț Dâmbul a instalat noi conduceri în localitățile din zonă, împiedicând autoritățile rebele ale comitatelor să mai terorizeze populația și obligându-le să renunțe la activitatea lor⁹⁷.

⁹⁷ În anul 1851, Atanasie Moț Dâmbul a elaborat un istoric al evenimentelor din anii 1848-1849 în zona lui de responsabilitate, pentru a se apăra față de ancheta militară deschisă împotriva sa. Sub denumirea de *Waffengeschichte des pensionirten Unter-lieutenant Motz Dâmbul vom Jahre 1848-1849 (Istoria de arme din anii 1848-1849 a sublocotenentului pensionat Moț Dâmbul)*, manuscrisul a fost publicat de

Grănicerii secuiei care au luptat împotriva dușmanilor Majestății Sale împăratul și ai monarhiei timp de aproape 100 de ani alături de grănicerii români, au declarat însă în fața adunării de la Lutița⁹⁸ că se alătură uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Ei au adoptat tricolorul maghiar, s-au înarmat cu armele date lor de către Ministerul de Război maghiar pentru a lupta împotriva foștilor lor frați de arme, împotriva grănicerilor români loiali imperiului, precum și împotriva altor trupe rămase loiale împăratului. Au fost îndemnați la

Mircea Prahase în *Periplu istorico-toponimic...*, p. 9-63. De asemenea, Nestor Șimon păstra “peste 100 de documente, parte originale, parte copii, care se referă la viața Dâmbului și la acțiunile belice din anii 1848 și 1849. În acestea (documente - n.n.) se află descrise pe larg toți pașii făcuți atât în urma ordinațiilor de la comanda regimentului, cât și din propria inițiativă...Afară de documentele amintite mai am două jurnale de călătorie foarte pe larg, dar greu de citit, căci sunt scrise de Dâmbu cu mâna proprie. Acelea se continuă până la finea operațiunilor sale...În general, tactica utilizată de aceștia (trupa lui Atanasie Moț Dâmbul – n.n.) era aceea că atunci când se arăta câte un pericol fără veste, fără de comandă pășeau în apărarea acestui teritoriu, care în timp de revoluție, ca și în 1848, de multe ori nu puteau oamenii aștepta ordinațiuni scrise, ci, când se vedeau atacați, se apărau cum puteau și cei mai experți luau comanda pe răspunderea lor...”, conform Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon. Corespondență*, p. 35-39. Pentru personalitatea lui Atanasie Moț Dâmbul a se vedea și în ANBN *Colecția Iulian Marțian*, d. 151, 54, 58/f; *Ibidem, Colecția Virgil Șotropa*, d. 156.

⁹⁸ Adunarea a avut loc la 15-16 octombrie 1848 și a consacrat alăturarea deplină a regimentelor de graniță secuiești la cauza revoluției maghiare, conform George Bariț, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol. II, ediția a II-a, Brașov, 1994, p. 321sq.

atari acțiuni prin discursurile exaltante ale corifeilor revoluției, ale funcționarilor scaunelor și chiar și prin atitudinea propriilor comandanți ai regimentelor, lipsiți de energie⁹⁹.

Vicecolonelul Urban se găsea cu trupele sale în Reghin în seara dinaintea întâmplărilor acestora importante.

La 20 octombrie 1848, el a primit știrea, verificată de altfel, că pe 21, un batalion de infanterie secuiesc va înainta spre Sântioana împreună cu 100 de cavaleriși, apoi cu un detașament al armatei teritoriale.

În 21 octombrie, înainte de amiază, vicecolonelul Urban a mărșăluit împotriva insurgenților în fruntea unui batalion de grăniceri români, a 200 de soldați de cordon, 200 de grăniceri invalizi, a unei companii de infanterie de linie și a 160 de ulani, apoi a 1.000 de voluntari ai armatei teritoriale.

După-amiaza la ora 1 au fost zărite avanposturile insurgenților, care, după ce au ajuns în bătaia focului armelor mici, au și început imediat lupta; insurgenții au fost întâmpinați totuși cu un foc înverșunat al trăgătorilor de elită și al cordoniștilor, astfel că s-au retras după ce au suferit câteva pierderi.

Deși trupa principală a detașamentului insurgenților a reînceput lupta, și aceasta a fost pusă pe fugă după o luptă crâncenă de o oră și un înverșunat foc de bătaie al coloanelor lui Urban, fiind urmărită, ocazie cu care au fost luați prizonieri 36 de insurgenți.

⁹⁹ Despre anumite acțiuni ale grănicerilor secuiei la 1848 a se vedea și lucrarea lui Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K.K. 11. Huszaren-Regiments Herzog Alexander v. Württemberg. 1762 bis 1850 Szekler Grenz-Huszaren*, Wien, 1878.

Din coloanele lui Urban au fost răniți grav în această luptă 6 oameni, iar 29 au fost ușor răniți.

Din partea inamicului, pierderile constau într-un mort și 10 grav răniți care au rămas pe câmpul de luptă, de unde au fost transportați spre Reghin.

Numărul răniților ușor din partea insurgenților nu poate fi indicat.

Pentru această faptă, vicecolonelul Urban a lăudat în ordinul de zi toate coloanele care au participat la luptă.

În 26 octombrie, vicecolonelul Urban a executat o manevră de recunoaștere în satul Petelea în fruntea unui batalion grăniceresc român și a 160 de soldați de cordon, însă au apărut patrule ale insurgenților. Acestea au fost întâmpinate cu un înverșunat foc de bătaie și, după ce au suferit câteva pierderi, s-au retras.

La 28 octombrie, un batalion regulat secuiesc a înaintat spre satul Glodeni pentru a-l ocupa.

Vicecolonelul Urban a fost înștiințat despre acest lucru la momentul potrivit. S-a pus în mișcare spre acel sat cu un batalion grăniceresc român, 120 de soldați de cordon, 200 de grăniceri invalizi și 160 oameni din cavaleria ușoară, cu cele două tunuri ale sale precum și cu 800 de oameni din armata populară de voluntari. A dat peste un batalion regulat secuiesc de 200 de husari secuși și peste un detașament secuiesc al armatei populare, înarmat cu flinte și condus de nobili. A răspuns la atacul acestora și i-a respins, rămânând în urmă mai mulți morți și luând 46 de prizonieri. Vicecolonelul Urban a lăsat în Glodeni ca și forță de ocupație o jumătate de companie de grăniceri și o jumătate de companie de soldați de cordon.

În 29 octombrie, vicecolonelul Urban a respins din nou la Beica de Jos un batalion regulat secuiesc de 140

de călăreți și un detașament al armatei populare. În timpul luptei încrâncenate purtate în câmp deschis, a fost capturat de la batalionul insurgenților drapelul lor tricolor brodat cu fir de aur, mai multe căruțe cu arme și lobe, și au fost luați prizonieri 320 de insurgenți.

Din partea trupei lui Urban a rămas mort un om, 4 oameni au fost grav răniți iar 54 ușor răniți.

Din partea inamicului au rămas morți pe câmpul de luptă 6 oameni, iar 14 au fost grav răniți.

Drapelul tricolor capturat a fost trimis la Lemberg, Comandamentului militar suprem din Galiția, iar secuii apți de război au fost escortați spre Galiția.

Retragerea insurgenților care aveau mulți răniți ușor, a decurs într-o ordine desăvârșită.

Căpitanul Arsentii a fost lăudat în ordinul de zi al coloanei pentru prevederea dovedită în acea zi, și toate coloanele care au luat parte la luptă au fost lăudate pentru vitejia și rezistența lor.

La 31 octombrie, întreaga armată a insurgenților maghiari a înaintat spre Reghin cu drapelele tricolore fluturând. Era împărțită în trei corpuri, conduse de: Dorsner, Zombori, Dombay, iar vicecolonelul Betzmann, conducea efective din armata populară neregulată a lui Berzenczey.

Fiecare din cele trei corpuri era alcătuit din câte 2.000 de oameni ai trupelor regulate, între care mulți grăniceri invalizi, și din câte 600 de oameni din trupele neregulate ale gărzilor naționale, bine înarmați cu flinte, precum și din mai multe sute de oameni ai armatei populare neregulate, înarmați cu lănci.

În Glodeni, din partea lui Urban se aflau o jumătate de companie de grăniceri și o jumătate de companie de soldați de cordon, împreună cu un detașament al

armatei populare ca avanpost, trupele fiind poziționate cu flancul drept către înălțimile împădurite și cu flancul stâng către Mureș. Deodată, au observat că un detașament de insurgenți înainta spre front.

Dușmanul a deschis focul, apărând brusc și în flancuri și din spate.

Armata populară românească, înarmată doar cu lănci, s-a pierdut la această apariție bruscă a inamicului și s-a aruncat în Mureș, unde mulți s-au înecat sau au fost doborâți de către dușmani¹⁰⁰. Cele două jumătăți de companie s-au regrupat repede, au deschis un ucigător foc de bătaie, și-au făcut drum cu baionetele peste podul ocupat de insurgenții maghiari și, după ce au lăsat în urmă 2 morți, 6 grav și 21 răniți ușor, și-au continuat retragerea spre satul Voivodeni, fără a mai fi oprite de insurgenți. Satul menționat a fost ocupat de un mic detașament al trupelor lui Urban, care a luat poziție și a dispus avanposturile.

Vicecolonelul Urban, care spre amiază primise vestea că puternice detașamente regulate de secui înaintea spre Voivodeni, a pornit personal în fruntea a două batalioane de grăniceri români, 200 de veterani grăniceri, 200 de soldați de linie de naționalitate română - care se alăturaseră voluntari coloanelor lui Urban pentru a nu trebui să treacă la insurgenți, 350 de soldați de cordon și 200 de oameni de la cavaleria ușoară. Urban s-a îndreptat spre localitatea amenințată, unde între

¹⁰⁰ Chiar și Jakab Elek a descris scenele de cruzime în care soldații maghiari îi împușcau sau îi tăiau cu săbiile pe cei care oricum erau pe punctul de a se îneca în apele Mureșului, conform George Bariț, *Părți alese...*, p. 329; Ioan Oros alias Rusu, *Memorii*, ediție de Ioan Ranca, București, 1989, p. 78.

timp cele două jumătăți de companie începuseră lupta împotriva insurgenților, superiori numeric. Urban s-a luptat în două locuri ca un leu. După o luptă înversunată, a respins o ceată de insurgenți la Voivodeni și o alta la Reghin, iar printr-un foc de bătaie deschis de grăniceri și soldații de cordon, i-a obligat pe aceștia să bată în retragere. La o luptă decisivă nu se putea gândi, cu atât mai mult cu cât secuii grăniceri dar și cei civili erau bine înarmați, de aproape 4 ori mai numeroși, iar detașamentele armatei populare române erau slab înarmate, doar cu lănci¹⁰¹.

Din rândurile coloanelor lui Urban au rămas morți pe câmpul de onoare: locotenentul Hönig și 12 oameni, 11 au căzut prizonieri, iar 87 au fost ușor răniți.

Dintre cei grav răniți care au căzut în mâinile dușmanului, în ziua următoare câțiva au și murit din cauza durerilor.

Jumătatea de companie grănicerească română, apoi jumătatea de companie a soldaților de cordon și trăgătorii de elită grăniceri, care cu armele lor excelente i-au provocat mari pierderi inamicului, precum și toate coloanele, au fost lăudate de către vicecolonelul Urban pentru că dovediseră sânge rece și vitejie, precum și prevedere și rezistență.

În noaptea de 31 octombrie spre 1 noiembrie, vicecolonelul Urban s-a așezat cu coloanele mai sus de Reghin, unde a rămas până la ora 2 după-amiaza; de aici, Urban a mărșăluit spre Batoș și Monor, cu

¹⁰¹ După unii martori oculari, raportul de forțe între cele două tabere era mult mai favorabil maghiarilor decât această proporție dată de Klein, conform Nicolae Bocșan, Valeriu Leu, *Revoluția de la 1848...*, p. 471.

300 de grăniceri veterani, între care jumătate din ei în vârstă de peste 60 de ani, formând ariergarda; de aici, pe 2 noiembrie a pornit spre Șieu și pe 3 peste Bistrița spre Unirea, pentru a aștepta acolo anunțata brigadă Wardener din Galiția.

Cei 300 de grăniceri veterani au fost folosiți din 8 noiembrie ca și garnizoană în Reghin și în alte localități importante.

Vicecolonelul Urban a sperat ca prin această retragere să salveze Reghinul, dar armata insurgenților a intrat în acest oraș și căpeteniile insurgenților au cerut 50.000 florini ca taxă pentru a nu incendia localitatea.

De îndată ce cetățenii au promis că vor plăti această sumă, pretențiile din partea insurgenților au sporit atât de mult, până când cetățenii au declarat că nu pot îndeplini condițiile impuse lor. Aceasta era și dorința căpeteniei rebelilor, Berzenczey.

A pus să fie incendiat Reghinul și a dat întregul oraș pe mâna armatei insurgenților, pentru a-l prăda. Jaful a durat trei zile, iar delatașamentele neregulate de secui au săvârșit asemenea barbarii, încât nici beduinii deșertului Africii nu i-ar fi întrecu¹⁰². Timp de cinci zile, insurgenții

¹⁰² Descrierea incendierii și jefuirii Reghinului și la George Bariț, *Părți alese...*, p. 329sq; Karl Klein a relatat evenimentele și prin prisma experienței sale personale deoarece a participat ca și combatant la aceste lupte, remarcându-se inclusiv în bătălia de la Voivodeni, cf. Österreichisches Staatsarchiv Wien, Kriegsarchiv, *Fond Conduitelisten der offiziere*, karton 406, k.k. Grossherzog von Baden 50. Linien Infanterie Regiment. Conduite Listen für das Jahr 1867 über innbenannte Officiere für das hohe Reichs Ministerium. 50 Infanterie Regiment 1867 – Karl Klein.

secui și-au avut cartierul general la Târgu Mureș, unde, la 5 noiembrie, au fost atacați de către feldmareșalul locotenent Gedeon, care i-a învins și împrăștiat, astfel că loți au căutat să se salveze prin fugă.

La 5 noiembrie, generalul-maior Wardener a ajuns din Bucovina la Bistrița cu 200 de infanteriști, 400 de cavaleriști și 5 tunuri, făcând joncțiunea cu coloanele lui Urban la Unirea și Crainimăt; apoi au mărșăluit spre Dej, avându-l în avangardă pe vicecolonelul Urban cu două batalioane de grăniceri români, o companie de soldați de cordon, un escadron de cavalerie ușoară și două tunuri. La 10 noiembrie, înainte de amiază, a ocupat Dejul, iar în după-amiaza aceleiași zile de acolo a pus pe fugă o ceată de insurgenți¹⁰³.

Deoarece pentru întărirea celor două batalioane ale sale Urban a primit de la Năsăud încă 400 de grăniceri, el a putut forma din grănicerii români trei batalioane de infanterie: primul era comandat de către căpitanul Blaskovich, al doilea de către maiorul Clococean și cel de al treilea de către căpitanul Binder.

Trupele imperiale au mărșăluit de la Dej spre Gherla, cu corpul de armată al lui Urban ca și avangardă, iar în 11 noiembrie a ocupat acest oraș.

La 12 noiembrie, vicecolonelul Urban a primit o informație certă că pe 13 noiembrie va fi atacat de către colonelul Baldaci, cu o forță de două ori mai mare decât cea de care dispunea el.

¹⁰³ Despre evoluțiile militare din zona Dejului în acele vremuri a se vedea pe larg la George Mânzat, *Monografia orașului Dej*, Bistrița, 1926, p. 109-135; József Kádár, *Szolnok-Dobokavármegye. Monographija*, III kötet, Deésen, 1900, p. 104-108.

În data de 13 dimineața, Urban a pornit în recunoaștere pentru a se convinge de apropierea insurgenților.

El a observat curând coloanele insurgenților care mărșăluiau cântând, îndreptându-se spre Gherla.

Vicecolonelul Urban a poziționat întregul său detașament de avangardă pe o înălțime din apropierea Gherlei, în următoarea ordine de luptă:

Batalionul I sub comanda căpitanului Blaskovich stătea pe malul drept al râului Someș. Batalionul II sub comanda maiorului Clococean forma centrul și ocupa șoseaua, unde era dispusă și artileria.

Batalionul III sub comanda căpitanului Binder forma flancul drept cu tiraliorii.

Soldații de cordon, cavaleria ușoară și cei 4.000 de oameni ai armatei populare formau rezerva.

Trupele insurgenților aflate sub comanda colonelului Baldaci, incluzând și artileria, erau dispuse pe înălțimile de la Orman.

Inamicul și-a îndreptat atacul principal asupra batalionului dispus în centru, astfel că după deschiderea unui intens foc de artilerie, acesta a luat cu asalt coloanele batalionului amintit.

Maiorul Clococean a răspuns la atac, deschizând o înverșunată canonadă, prin care dușmanul a suferit pierderi importante chiar de la început. Cu toate acestea, înaintarea insurgenților în pas de asalt părea de neoprit.

Batalionul de grăniceri a deschis atunci un înverșunat foc de bătaie, în urma căruia insurgenții au fost respinși.

Aceștia și-au reînnoit asaltul, pentru a da luptei un curs avantajos lor, însă toate încercările inamicului au dat greș în fața rezistenței de neclintit a grănicerilor români.

Furioși, insurgenții au pornit la asalt cu strigăt și a treia oară, însă un detașament regulat i-a respins pe atacanți. Insurgenții care înaintaseră prea mult acopereau câmpul de luptă cu trupurile lor, în grămezi mari. Acum, dezordinea a început să provoace ruperea coloanelor insurgenților.

Vicecolonelul Urban a folosit această dezordine și a ordonat coloanelor sale să înainteze, ținându-i la distanță pe insurgenți printr-un înverșunat foc de arme mici și obligându-i pe aceștia să se retragă¹⁰⁴.

Deoarece retragerea s-a făcut printr-o luptă continuă cu grănicerii români, care erau pe urmele lor, insurgenții au pierdut 61 de morți, 27 răniți grav și 176 răniți ușor; dintre grănicerii români au rămas morți pe câmpul de onoare 4, iar 28 de oameni au fost grav și ușor răniți¹⁰⁵.

Vicecolonelul Urban a lăudat în ordinul de zi, pentru marea lor voință în timpul marșului, pentru curajul ferm în atacarea dușmanului și pentru vitejia bărbătească din timpul luptelor, toate cele trei batalioane de grăniceri români, dar și pe soldații de cordon și escadronul de cavalerie ușoară. I-a lăudat în special pe artileriștii grăniceri pentru că au dat dovadă de sânge rece, pentru

¹⁰⁴ Așa după cum rezultă din documentele vieneze, Karl Klein s-a evidențiat și cu prilejul luptei de la Gherla, cf. Österreichisches Staatsarchiv Wien, Kriegsarchiv, *Fond Conduitelisten...*

¹⁰⁵ În raportul său din 14 noiembrie către vicecolonelul Losenau, Urban menționează că inamicul a pierdut 40 până la 50 de morți, iar din rândurile trupei sale doar 2 oameni au fost răniți ușor, conform Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848-1849*, vol. 1, Sibiu, 1944, p. 27sq.

folosirea corespunzătoare a tunurilor grele și pentru succesul obținut cu acestea.

Și armata populară a fost lăudată de către vicecolonelul Urban pentru ordinea și curajul demne de luat în seamă.

La 14 noiembrie, vicecolonelul Urban a mărșăluit cu coloanele sale spre Someșeni.

Când a ajuns acolo, era deja noapte. Între fortificațiile de pe unele străzi se ascunsese un detașament de insurgenți, care brusc, cu strigăte, și-a descărcat armele împotriva coloanelor imperiale și apoi a luat-o la fugă. În urma acestei surprinzătoare primiri, avangarda a tras, s-a întors și a luat întăriri din coloanele ce o urmau. Vicecolonelul Urban a pus imediat să fie incendiată o colibă, ale cărei flăcări au luminat zona, apoi a adunat câteva sute de oameni în jurul său cu care a dispus avanposturile la Apahida.

Avangarda s-a regrupal curând. Urban a mărșăluit în data de 15 spre Răscruci, și în 16 spre Apahida, unde a ajuns și grosul trupei cu generalul-maior Wardener; aici s-a și făcut o scurtă pauză.

Insurgenții, adunați mai jos de Apahida, au fost împrăștiați cu câteva salve de tun, retrăgându-se spre Cluj, unde domnea cea mai mare dezordine.

În data de 17 noiembrie, a sosit o deputăție în numele orașului Cluj, alcătuită din primarul Gustav Groisz, contele Emerich Miko și căpitanul Fackler al Regimentului 51 de infanterie de linie, care au declarat că orașul Cluj se predă de bună voie generalului-maior Wardener, rugând în același timp a fi cruțat.

La 18 noiembrie, toate trupele generalului-maior Wardener, având în fruntea lor pe locotent-colonelul Urban cu batalioanele grănicerești române, au intrat în Cluj.

Cu o zi înainte, colonelul comandant al insurgenților Baldaci, și comisarul guvernamental baronul Vay Miklós, părăsiseră Clujul.

Abia se odihniseră trupele imperiale câteva zile, când vicecolonelul Urban a primit vestea că Teleki Sándor, comandantul suprem al insurgenților, împreună cu Katona Miklós, se pun în mișcare cu 14.000 de oameni și 16 tunuri, peste Baia Mare spre Dej, pentru a ocupa acest oraș și pentru a organiza din nou revolta în nordul Transilvaniei. Ei aveau de gând să mărșăluiească spre Cluj pentru a lupta împotriva trupelor imperiale.

Peste tot pe unde ajungea cu armata sa de insurgenți, contele Teleki Sándor punea să fie incendiate și să fie prădate satele românești, pentru a induce frica în sufletele sătenilor. Fără prea multe vorbe, punea să fie arestată intelighenția română și pe toți aceia pe care-i punea prinde – o altă dovadă a ideii maghiare de libertate.

Vicecolonelul Urban a pornit din Cluj cu grănicerii români și cu două batalioane de infanterie de linie, care erau formate în totalitate din români apți de război, cu 600 de cavaleriști și 8 tunuri, apoi cu 2.000 de oameni ai armatei populare. La 23 noiembrie a ajuns în Gherla, unde s-au adunat toate trupele și unde s-a întărit cu încă 1.500 de oameni din armata populară.

În 24 noiembrie 1848, la ora 5 dimineța, vicecolonelul Urban a pornit cu trupa sa din Gherla și a ajuns în jurul orei 9 în fața Dejului, unde insurgenții unguri, cu infanterie și artilerie, ocupaseră o poziție foarte avantajoasă pe înălțimile orașului.

După ce trupele s-au odihnit puțin, vicecolonelul Urban a ordonat atacul, compania de soldați de cordon și 60 de grăniceri trăgători de elită formând avangarda.

Batalioanele grănicerești române, apoi batalioanele de linie nr. 51 și 24 urmau ca întăriri, iar artileria și cavaleria veneau în spatele lor.

Compania soldaților de cordon și cei 60 de grăniceri trăgători de elită au atacat curajos detașamentele de avanpost ale dușmanului și le-au împins înapoi; grănicerii români, împreună cu batalioanele de linie, au deschis un înverșunat foc de bătaie, au luat cu asalt înălțimile, și după o luptă înverșunată i-au obligat pe insurgenți să se retragă în oraș.

Atunci, coloanele lui Urban au intrat în Dej din două părți, rapid și cu o forță de neslăvilit; i-au respins pe insurgenți după o luptă crâncenă, i-au aruncat din oraș și i-au urmărit fără întrerupere, încât armata insurgenților a ajuns într-o stare de dizolvare totală. Din partea insurgenților au rămas pe câmpul de luptă 150 de morți și răniți grav; au fost capturate de către imperiali 7 tunuri, cinci căruțe cu muniție și 62 de căruțe cu provizii.

Deoarece între timp ajunsese și generalul-maior Wardener cu celelalte trupe, armata insurgenților maghiari fugari a fost urmărită de către coloanele lui Urban neîncetat, iar în satul Uriu unde a încercat să ocupe o nouă poziție, a fost atacată a doua oară, învinsă și împrăștiată.

Din partea trupelor imperiale a căzut bravul căpitan de cavalerie contele Lamberg¹⁰⁶, precum și 12 oameni;

¹⁰⁶ În memoriile sale, Ioan Ciurileanu relatează că Lamberg a fost asasinat în Dej după încheierea luptei, trăgându-se asupra sa de pe fereastra casei unui locuitor maghiar, pe nume Pataki, conform *Memorialistica revoluției de la 1848 în Transilvania*, studiu introductiv, ediție, note și glosar de Nicolae Bocșan, Valeriu Leu, Cluj-Napoca, 1988, p. 218.

au fost grav răniți 10 oameni, iar 39 de oameni răniți ușor.

În data de 29, vicecolonelul Urban a întreprins cu trei companii de grăniceri români o recunoaștere spre Călălina, pentru a alaca pe 30 noiembrie Baia Mare.

Întors din recunoaștere, el a primit de la generalul-maior Wardener următorul ordin:

Deoarece și-a încheiat misiunea, trebuia să se întoarcă neîntârziat la Cluj, nu înainte de a lăsa o trupă de ocupație în Dej. Deoarece între timp vicecolonelul Urban a primit informația că insurgenții părăsesc Baia Mare și se retrag spre Satu-Mare, fiind de presupus că vor înainta prin valea Someșului spre Cluj, i-a ordonat căpitanului Theodor Arsentie ca împreună cu 200 de oameni ai Regimentului de grăniceri, 50 de soldați de cordon, 20 de oameni din cavaleria ușoară și cu o ceată din armata populară, să înainteze peste Chelița până la Jibou, și apoi să se întoarcă peste Zimbor spre Cluj, pentru a stânjeni marșul insurgenților.

Încă în aceeași zi, Urban a pornit cu coloanele sale din Șomcuta, iar la 3 decembrie, după un marș forțat, a ajuns cu coloanele sale la Cluj, lăsând în urmă la Dej, ca forță de ocupație, un batalion grăniceresc român.

La 1 decembrie 1848, vicecolonelul Urban a fost numit colonel și comandant al Regimentului.

Majestatea Sa împăratul Ferdinand I cel Bun, a renunțat la tron la 2 decembrie 1848. Cu ocazia renunțării la tron, a emis către armata cezaro-crăiască următorul manifest:

“Armatei noastre viteze, noi îi spunem mulțumind, adio. Cu gândul la jurământul ei sfânt de a fi un scut împotriva dușmanului din afară și împotriva trădătorilor din interior, ea a fost din totdeauna și mai ales acum, în timpurile mai apropiate, un sprijin solid al tronului

nostru, o pildă de loialitate, statornicie și de sfidare a morții, un stâlp al monarhiei amenințate, mândria și podoaba patriei comune. Cu aceeași dragoste și dăruire ea se va aduna în jurul noului împărat”.

Majestatea Sa împăratul Franz Josef I. a făcut cunosculă armatei urcarea sa pe tron prin următorul manifest:

“De la armata noastră glorioasă așteptăm și noi vechea vitejie, fidelitate și rezistență; ea va fi pentru noi, la fel ca și pentru înaintașii noștri, un stâlp al tronului, al patriei și un zid de neclintit al instituțiilor libere”.

Lupta împotriva insurgenților maghiari a continuat.

De la cantonarea sa în Cluj, brigada de trupe Wardener a rămas nefolosită o perioadă prețioasă de timp, până ce în cele din urmă s-a hotărât plecarea ei spre Ciucea în data de 9 decembrie.

Generalul-maiorul Wardener a dispus în data de 14 o înaintare spre Ciucea, sperând să alunge dușmanul printr-un atac asupra acestei localități.

Colonelul Urban a primit misiunea să înainteze prin defileu peste Almaș spre Ciucea, cu cea mai mare parte a trupelor sale, și să caute să-l încercuiască pe dușman; în 19 decembrie dimineața, între orele 8 și 9, să semnalizeze atacul în defileu și, în timp ce corpul principal va forța din răspuțeri dinspre Huedin intrarea către Ciucea, el, Urban, să împrăștie total dușmanul. Concomitent, s-a poruncit ca două coloane să înainteze de la Hida și Dej spre Jibou, pentru a-i ține în șah pe insurgenții de acolo¹⁰⁷.

¹⁰⁷ Despre aceste operații a se vedea și la Ioan Oros alias Rusu, *Memorii*, p. 105sqq.

Ultima manevră a reușit, deoarece colonelul Jablonsky, după întărirea coloanelor sale cu patru companii ale batalionului grăniceresc român cantonat în Dej, a atacat insurgenții pe 18 decembrie, i-a învins după o luptă înverșunată și i-a pus pe fugă. Această victorie l-a costat viața pe bravul și viteazul căpitan de cavalerie contele Saint-Quantin, care, în timpul luptei a fost grav rănit și a căzut de pe cal, însă piciorul drept i-a rămas în scara de la șa, iar calul speriat a fugit și s-a întors fără el; corpul lui nu a mai putut fi găsit.

Din partea imperialilor au rămas morți pe câmpul de onoare 6 oameni, 4 au fost grav răniți și 21 răniți ușor. Din partea insurgenților au rămas morți 21 de oameni, 64 au fost grav și ușor răniți.

Coloanele colonelului Urban au ajuns la 18 decembrie în defileul de la Ciucea. Un post inamic aflat acolo a fost alungat și au fost dispuse ștafete. Colonelul Urban a căutat un punct slab pentru a pătrunde cu coloana sa de încercuire, respingând după o luptă înverșunată un detașament de insurgenți ce venea spre el. Cu această ocazie l-a luat prizonier pe intendentul armatei inamice, Gyarmathy, a capturat trei căruțe cu haine de iarnă și 18.000 florini, și a inspectat linia de legătură a avanposturilor la ora 3 după-amiază; deodată însă a fost atacat de insurgenți, care, după o luptă înverșunată, în cele din urmă au fost respinși.

Curând după aceea, insurgenții au primit importante întăriri și au reînceput lupta, care a durat fără întrerupere până la ora 11 noaptea. Spre miezul nopții, insurgenții s-au retras, iar coloanele lui Urban au părăsit intersecția șoselei ce venea de la Crasna și și-au făcut tabăra la intrarea în defileu. Urban, care raportase deja că încercuirea propusă de Wardener nu putuse fi

întreprinsă, a raportat acum generalului-maior că pe 19 decembrie va ataca din nou. În timp ce înainta, a primit de la comanda corpului de armată știrea că i se așteaptă semnalul pentru noul atac.

Între 8 și 9 dimineța, colonelul Urban a început din nou atacul cu tunurile și a dat semnalul cu opt salve de tun.

Până la ora 11 a luptat eroic împotriva dușmanului superior numeric, cu eforturi deosebite din partea tuturor forțelor; deoarece nu a auzit nici un foc dinspre Huedin iar misiunea sa nu era de a forța, ci de a încercui defileul, a trebuit să se retragă.

După ora 12, atacul corpului principal a fost în sfârșit auzit; însă acum, coloanele lui Urban erau prea obosite pentru a mai lua parte la atac¹⁰⁸.

Când dușmanul a observat că împotriva sa se află în luptă o trupă atât de redusă din punct de vedere numeric, a pornit spre amiază în ofensivă, așezând un lanț des de trăgători, căruiia îi urma o puternică întărire, înaintând pe ambele părți ale drumului. Acest lanț i-a împins înapoi pe trăgătorii lui Urban, în timp ce detașamentele inamice de infanterie și cavalerie veneau pe drum.

Colonelul Urban și-a postat coloanele în două grupuri cu tunurile în flancul stâng, și a opus toată rezistența

¹⁰⁸ Se pare că “nesincronizarea” dintre Urban și atacul pe centru al coloanelor generalului-maior Wardener a fost “planificată” de acesta din urmă datorită simpatiilor lui pro-maghiare, dovadă că la scurt timp a și fost arestat de ofițerii săi și escortat în cetatea Alba Iulia unde, pentru a scăpa de Curtea Marțială, s-a otrăvit, conform *Memorialistica revoluției de la 1848...*, p. 221.

posibilă. Curând, situația trupelor sale a devenit critică, datorită atacului întreprins de importantele forte combatante ale dușmanului, deși tunurile folosite exemplar au făcut prăpăd.

Colonelul Urban a folosit prilejul de a încheia lupta la ora 11, și s-a retras.

Această retragere spre Nireș a fost întreprinsă fără a fi stânjenit de dușman.

Ajuns în Nireș, a ocupat un bivuac, iar în dimineața următoare i-a parvenit vestea că generalul-maior Wardener, după o luptă de trei ore la Ciucea, a fost obligat să se retragă spre Cluj.

Inamicul a suferit multe pierderi în luptele din cele două zile purtate împotriva coloanelor lui Urban; delașamentele Regimentului au avut numai 3 răniți.

Pentru a acoperi flancul brigăzii ce se îndrepta spre Cluj, două companii ale Regimentului român au fost postate în Almaș împreună cu un escadron de dragoni, o companie în Sânmihaiul Almașului, două companii în Berind și restul în Zimbor.

Colonelul Jablonsky, care vroia să-i atace dinspre Dej pe insurgenții din Lozna, a fost observat de insurgenții unui pichet, și astfel tabăra inamică a fost alarmată prin focurile trase ca semnal. Dușmanul a înaintat apoi cu infanteria și cavaleria sa într-un număr însemnat, având și opt tunuri. Cele trei tunuri de trei pfunzi ale coloanelor imperiale au rezistat vitejește canonadei inamice superioare, iar coloanele imperiale numărând abia 500 de oameni au luptat două ore împotriva insurgenților aflați în superioritate numerică, fără să dea un pas înapoi. Totuși, fiind pe cale să fie încercuiți, retragerea până la Cășei și apoi spre Dej a trebuit să fie întreprinsă și ea a avut loc sub protecția celor două tunuri.

Pentru a apăra podul de la Dej, companiei de grăniceri români aflată acolo i-au fost repartizate încă două companii de la Regimentul nr. 51 de linie. Dușmanul era așteptat în fiecare clipă, colonelul Jablonsky primind ordinul ca dacă Dejul nu poate fi menținut, să se retragă în cea mai mare grabă către Cluj, și dacă nu se poate spre Cluj, să se retragă spre Bistrița.

Cu toate că era aproape imposibil să mențină orașul Dej împotriva armatei inamice, colonelul dorea să se retragă spre Cluj numai dacă nu avea altă soluție. Tocmai în clipa aceea sosi un ofițer cu un transport de la Ocna Dej, care aduse vestea că în acea localitate a intrat cavaleria inamică, deci șoseaua spre Cluj nu mai era liberă.

Colonelul Jablonsky a ordonat atunci plecarea spre Bistrița, apărând însă podul timp de două ore, ocazie cu care artileria grănicerească s-a evidențiat eroic. Orașul Dej fiind amenințat din trei părți, retragerea trupelor imperiale a avut loc peste Mânăstirea spre Unguraș, unde coloanele au ajuns la 23 decembrie la ora 11 noaptea, fiind sporadic urmărite de inamic. În 24 decembrie au ajuns în Lechința, iar la 25 decembrie în Bistrița. Aici i s-a permis trupei, care mășăluisese și luptase 4 zile pe un frig de -20°C, suferind și de lipsa hranei, un răgaz de liniște de câteva zile.

Pierderile erau de 13 morți și răniți; colonelului Jablonsky, la fel ca altor ofițeri și soldați, i-au degerat mâinile și picioarele.

Colonelul Urban, care în timpul acestor evenimente descrise mai devreme rămăsese la Zimbor, a primit la 25 decembrie dimineața ordinul să pornească în grabă spre Cluj. Un detașament sub comanda colonelului Rhemen a așteptat în data de 25 până după-amiază, pentru a

întâlni coloanele lui Urban în Gherla. Dar când acestea nu au apărut, din contră, în fiecare clipă era de așteptat apariția armatei dușmane dinspre Dej, în jurul orei trei după-amiază brigada Wardener s-a retras cu tot ceea ce se putea pune în mișcare peste Feleac spre Turda, pentru a se întâlni mai târziu cu trupele generalului comandant Puchner. În timpul marșului de retragere a avut un atac de apoplexie și a murit.

Deoarece o joncțiune cu brigada Wardener nu mai era posibilă, colonelul Urban s-a văzut astfel obligat ca, după un marș de opt ore, să pornească spre Berind și de aici spre Apahida, unde a primit de la doi tribuni români vestea că orașul Cluj era deja ocupat de insurgenți. Astfel, s-a întors din nou spre Berind după un alt marș de opt ore, pentru a căuta o trecere spre Bistrița prin spatele inamicului, pentru ca să-și salveze coloanele încercuite de detașamentele de insurgenți.

La 26 decembrie, coloanele lui Urban, care așa cum s-a amintit mai sus erau încercuite la o anumită distanță de armatele insurgenților, au mărșăluit neîntrerupt din Berind, fără alimente, pe un frig de -20°C, până la Sic, unde coloanele au ajuns la ora două după-amiază, au distrus acolo podul, au continuat după aceea marșul și astfel au câștigat un avans față de inamicul care, găsind podul distrus și neputând trece pe celălalt mal al râului pentru a se ciocni cu trupele imperiale, a renunțat la urmărire și s-a retras spre Cluj.

Coloanele s-au odihnit trei ore în hotarul comunei Sic, apoi au continuat marșul mai departe spre Voivodeni, unde colonelul Urban a permis trupelor moarte de oboseală repausul strict necesar după un marș de 30 de ore, până în dimineața următoare, respectiv 27 decembrie; apoi, au mărșăluit spre Lechința și, după

ce au lăsat în urmă la Viișoara trupele primului batalion al Regimentului grăniceresc de infanterie, trupele astfel salvate de colonelul Urban au intrat în Bistrița întâmpinate cu bucurie de cetățenii loiali.

Două companii și un escadron de dragoni de Savoya care fuseseră dislocate în Almaș, au primit pe 25 decembrie 1848, ordinul de înaintare și au mărșăluit spre Baci. De aici, comandantul companiei, căpitanul Petrizzevich, a trimis spre Cluj un pichel de cavalerie, care însă a fost luat prizonier de către insurgenții călare ce slăeau ca avanposturi.

Deoarece insurgenții au obținut astfel certitudinea că în Baci se află o companie subordonată colonelului Urban, comandantul insurgenților din Cluj a trimis acolo un batalion cu două escadroane de cavalerie și patru tunuri, care au încercuit pe neașteptate localitatea, deoarece căpitanul Petrizzevich uitase să dispună măsurile de precauție pentru siguranța unei trupe expuse. Insurgenții au obligat atât compania cât și un escadron de dragoni să predea armele.

1849

La 2 ianuarie 1849, spre ora 8 dimineața, generalul insurgenților Bem s-a apropiat cu armata sa de satele Crainimăt și Viișoara, întâlnind armata lui Urban poziționată în ordine de luptă; acesta însă s-a retras din Bistrița spre Bucovina, din cauza lipsei proviziilor și mai ales a muniției. Trecând prin valea Bârgăului, armata lui Urban s-a luptat cu insurgenții mai întâi la Josenii Bârgăului, apoi la Prundu Bârgăului și în sfârșit la Mureșenii Bârgăului. A ocupat poziție mai întâi la Tihuța, unde, pe 4 ianuarie, asaltul încercat de insurgenți a fost zădărnicit datorită atitudinii prevăzătoare a avanpostului grăniceresc trimis pentru

observarea inamicului; apoi, Urban a ocupat poziție la granița țării între Bucovina și Transilvania, mai sus de Poiana Stampei, după care s-a retras spre Vatra Dornei pentru a permite trupelor sale să se întrezeze¹⁰⁹.

În ziua de 5 ianuarie, inamicul a atacat avanposturile coloanelor lui Urban aflate în Vatra Dornei, ocazie cu care a pierdut câțiva oameni în urma focurilor sigure ale soldaților de cordon și ale trăgătorilor de elită ai grănicerilor, după care retragerea din partea noastră a fost continuată până la Iacobeni, fără a mai fi urmăriți.

Datorită faptului că timp de 4 zile coloanele imperiale nu mâncaseră nimic cald și în timpul retragerii au trebuit să-și facă bivouac pe un frig de -20 până la -23°C, colonelul Urban a mers prin defileu până la Câmpulung, pentru a permite întremarea necesară trupelor sale oboseite, care însă nu și-au pierdut curajul nici o clipă.

De la Vatra Dornei dușmanul s-a întors înapoi spre Bistrița.

*

Aici trebuie amintit batalionul III aflat sub comanda căpitanului Binder.

Batalionul III grăniceresc de infanterie român – aflat sub comanda căpitanului mai sus-pomenit, care în urma ordinului vicecolonelului Urban din 30 noiembrie 1848 rămăsese în Dej ca forță de ocupație, pentru a opera în colaborare cu trupele colonelului Jablonsky împotriva inamicului ajuns la Jibou - a pornit, în urma unui înalt ordin la 23 decembrie 1848, concomitent cu trupele aflate sub comanda colonelului Jablonsky, în retragere spre Bistrița, unde au și ajuns la 25 decembrie 1848.

¹⁰⁹ Relatarea retragerii în Bucovina și la Macedonu Popu, *Activitatea vicarilor foranei...*, p. 60.

Deoarece colonelul Urban a ajuns și el cu coloanele sale la 28 decembrie 1848 în Bistrița, a ordonat căpitanului Binder să mărșăluiească la 30 decembrie cu batalionul III, care îi era subordonat, prin Năsăud spre Mocod, pentru a acoperi paza districtului militar grăniceresc român.

Căpitanul Binder a pornit la 30 decembrie 1848, peste Năsăud spre Mocod, unde a ajuns în aceeași zi.

În timpul marșului prin Năsăud, a luat măsurile necesare în ceea ce privește salvarea fondurilor Regimentului, în cazul în care localitatea de stat major Năsăud ar fi fost ocupată de către insurgenți.

Acolo, în Mocod, s-a întâlnit cu căpitanul Ioan Mihăilaș, care conducea detașamentele sale grănicerești defensive alcătuite din 200 de veterani de război, în vârstă de la 50 de ani în sus.

La 2 ianuarie 1849, în jurul orei 9 înainte de masă, trupele grănicerești române au fost poziționate de către cei doi comandanți, Binder și Mihăilaș, în poziții foarte avantajoase, mai jos de Mocod. Din cauza terenului dificil, trupele erau împărțite în patru detașamente pregătite de luptă.

Trupa detașamentului grăniceresc defensiv era înarmată cu trei feluri de arme, și anume: puști cu cremene, puști cu capsă și puști cu cui detonator.

Această trupă grănicerească era dotată și cu două tunuri, capturate de la insurgenți la Romuli de maiorul Peterfy, care erau deservite de grăniceri artileriști pricepuți, destoinici.

La ora 10 înainte de masă, au fost zărite trupele insurgenților, comandate de colonelul Riczko.

Avanposturile acestora au și început imediat lupta.

Lupta înverșunată s-a extins pe toata linia și a durat fără întrerupere de la ora 10 înainte de masă, până la ora 4 după-amiază. De ambele părți au fost mulți morți și răniți.

Deoarece muniția trupelor grănicerești române era pe terminate, acestea au fost obligate să se retragă prin Mocod spre Năsăud.

Retragerea trupelor grănicerești române a decurs fără probleme, spre marea lor onoare și a comandantului ei.

Retragerea s-a făcut prin luptă continuă până la Năsăud, și, cu toate că trupele insurgenților au atacat deseori trupele imperiale cu toată forța lor pentru a le birui, totuși inamicul a fost ținut la o distanță respectabilă.

În seara acestei zile, trupele insurgenților au ocupat localitatea de stat major Năsăud¹¹⁰. Din Năsăud, căpitanul Binder s-a îndreptat cu batalionul său prin localitatea de graniță Leșu și peste Ilva Mare, prin munții înalți, spre Bucovina, unde, la 4 ianuarie 1849, s-a unit cu coloanele colonelului Urban.

Căpitanul Ioan Mihăilaș s-a îndreptat cu detașamentul grăniceresc defensiv peste munții Rodnei spre Bucovina iar în timpul marșului a dispus să fie ridicate palânci pe drumurile de munte; s-a unit la Vatra Dornei cu

¹¹⁰ Cei care au ocupat Năsăudul au fost căpitanii baron Bánffy și Bauer, conform Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon. Corespondență*, p. 42. Din Bistrița, colonelul Riczko a emis o proclamație în care anunța că "Năsăudul, cuibul crimelor și tuturor ticăloșiilor, ca și toate celelalte localități unde nu s-a arătat nici o rezistență, au fost cruțate", conform Adrian Onofreiu, "Documente bistrițene din Revoluția de la 1848-1849", în *Revista Bistriței*, IX, 1995, p. 212.

coloanele colonelului Urban și a îndeplinit acolo serviciul de cordon.

De asemenea, în urma ordinului colonelului Urban, locotenentul Axente Bozga s-a îndreptat spre Monor cu cei 200 de grăniceri aflați la Reghin ca garnizoană, și de aici spre munții înalți, unde aceștia au ridicat palânci pe cele două drumuri de munte ce duc la Tihuța, pentru a le face impracticabile de către insurgenți. Au rămas acolo până la întoarcerea colonelului Urban din Bucovina spre Transilvania, la începutul lunii februarie 1849, de unde s-au îndreptat spre Monor și apoi au executat un marș spre Reghin.

Plutonierul veteran Maximilian Budurlean, s-a îndreptat cu detașamentul său de observație, dislocat la Stânceni, peste munții cei înalți, spre Bucovina, unde s-a prezentat colonelului Urban și a fost folosit la cancelaria serviciului de transport.

Detașamentul de observare-legătură, cu un efectiv de 20 de oameni, dislocat în localitatea Deda, s-a unit cu compania locotenentului Axente Bozga.

Sumele păstrate în casa de bani a Regimentului de la Năsăud, în valoare totală de 80.000 de florini monedă convențională, au fost salvate la timp.

În 20 ianuarie, brigăzile Fischer și Springenstein s-au unit la Vatra-Dornei cu coloanele colonelului Urban. Feldmareșalul locotenent Malkovsky a preluat comanda acestui corp reunit, iar colonelul Urban comanda peste serviciul de avanpost de la granița Transilvaniei, scop în care i-au fost repartizați soldații de cordon și 160 oameni de la cavaleria ușoară. I-a fost subordonat lui Urban și batalionul de infanterie de linie Carl Ferdinand, care se mai aflase sub comanda sa, pentru a putea îndeplini serviciul de avanpost, care era foarte obositor.

Colonelul Urban a hotărât un atac asupra satului Mureșenii-Bârgăului, pentru a-i pedepsi pe insurgenții unguri pentru numeroasele lor atacuri asupra avangardurilor sale.

În 5 februarie 1849, la ora 7 dimineața, pe un frig de -22°C, Urban a pornit din Poiana Stampei cu două companii de grăniceri, două companii de soldați de cordon, cu patru companii de linie și cu 180 de grăniceri, ultimii însărcinați a curăța drumul de zăpadă, iar pentru a rezista la această muncă au fost îmbrăcați în haine țărănești. La Priporu Candrii a părăsit șoseaua principală și a deschis drum prin munții înalți, împăduriți. Zăpada foarte adâncă, căzăturile din cauza vântului în pădurile virgine, cei mai abrupti munți și cele mai adânci prăpăstii au ridicat în cursul acestui marș nenumărate obstacole, însă ofițerii și trupa erau însuflețiți de cel mai bun entuziasm și au fost stimulați de exemplul șefului lor, care mărșăluia pe jos în fruntea detașamentului¹¹¹.

Comaniile de linie aparțineau Regimentului de infanterie Carl Ferdinand și erau alcătuite numai din români, deoarece maghiarii din acest Regiment trecuseră înainte de partea insurgenților.

Pentru a aduna lunga coloană după un marș de 12 ore, și pentru a lăsa trupa să se odihnească puțin, în cea mai adâncă vale a Tihuței s-a întâlnit tabăra între orele 7 și 10 seara, apoi au trebuit să pornească mai departe, fiindcă Urban dorea să ajungă la Mureșenii Bârgăului

¹¹¹ Vezi pe larg relatarea unui participant la evenimente, supralocotenentul pensionat Iacob Rânziș din Tiha Bârgăului la Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon. Corespondență*, p. 216-220.

încă înainte de ivirea zorilor. La ieșirea din Valea Tureacului, în apropiere de Tiha Bârgăului, dușmanul a postat pe șoseaua principală un post foarte atent și a trimis în sus, pe vale, patrulă de cavalerie, pentru a se apăra în flancuri și în spate.

Pentru a ocoli acest post și pentru a împiedica călăreții inamici trimiși în cercetare să alarmeze Mureșenii Bârgăului, a trebuit să fie trecut peste munte un pas abrupt, împădurit.

Între orele 4 și 5 dimineața, coloanele au ajuns la șosea și au înaintat spre Mureșeni. A fost atacată o vedetă ce se afla aproape de localitate; următorul avanpost a fost capturat și, pe când se lumina de ziuă, trupele imperiale erau în localitate.

Compania soldaților de cordon aflată în frunte trebuia să ocupe toate locurile de încartiruire. În consecință, ea a fost împărțită. Trei excelenți ofițeri grăniceri: vicecolonelul Storch, locotenentul Pantelimon Domide și locotenentul Grigore Bolla, care cunoșteau exact localitatea, au condus detașamentele în cele mai importante puncte, și anume la comandantul insurgenților, la ofițeri și la tunuri¹¹².

Colonelul Urban a condus arestarea întregii trupe inamice cu ajutorul câtorva grăniceri de încredere.

Acum s-a făcut uz de arme și dintre insurgenții care au opus rezistență a fost înjunghiat un husar și au fost răniți 11 oameni.

În câteva minute a fost îndeplinită prima parte a misiunii și comandoul a avut numai un singur rănit,

¹¹² O descriere a marșului greu dar și a operațiunilor din Mureșenii Bârgăului la *Ibidem*, p. 217sqq.

echipamentul, bagajele, convoiul de care și caii cavaleriei fiind așezate în ordine în localitate. În timp ce detașamentul principal înainta către Tihuța pentru atacarea posturilor inamice, a sosit vestea că insurgenții din Tiha Bârgăului înaintau spre Mureșenii Bârgăului.

Cu compania grănicerească română, cu o companie de soldați de cordon și cu o jumătate de companie de infanterie de linie, colonelul Urban a pornit în întâmpinarea insurgenților ce se apropiau, pe care i-a respins și i-a pus pe fugă după o luptă scurtă și înverșunală.

Întreaga trupă inamică de avanpost, în care se aflau maiorul insurgenților, 11 ofițeri superiori, 1 medic șef, 600 infanteriști și 44 de husari, a fost luată prizonieră; au fost capturate un drapel, două tunuri de trei pfunzi, 2 căruțe cu muniție, peste 60 de cai împreună cu harnașamentul, muniție și bagaje.

Ofițerii care au căzut prizonieri trupei de asalt a lui Urban se numeau:

Maiorul și comandantul Felix Kofler;

Căpitani: Heinrich Hoffmann și Johann Bayerle;

Locotenenți-majori: Johann Krischan, Albert Redl, Oskar Claner, Georg Mezzey;

Locotenenți: Josef Ritter, Karl Liebts, August Raneker, Nicolaus Baros și Ferdinand Petrovich;

Medic șef: Johann Gabanyi.

S-au evidențiat caporalii grăniceri: Gâța și Orban. Deoarece trupa lui Urban era foarte obosită, a trebuit să fie începută înapoierea la Poiana Stampei, retragere care s-a făcut pe șosea, deoarece locotenentul Silvestru Tomi, care a primit misiunea să deschidă drum prin zăpadă de la Tihuța până la Poiana Stampei cu 100 de oameni, s-a achitat de această misiune într-un mod demn de laudă.

La 11 februarie 1849, trupele diviziei Malkovsky împreună cu cele ale lui Urban au intrat în Transilvania, ultimul formând avangarda.

Prin preaînalta hotărâre din 15 februarie 1849, bravul căpitan și comandantul interimar al batalionului Regimentului grăniceresc român; Josef Blaskovich, a fost numit maior și comandant de batalion în propriul regiment.

Acest brav maior a murit însă la 28 martie 1849, în urma eforturilor războiului.

Generalul Malkovsky cu trupele sale și-a stabilit cartierul general în stația de graniță Tiha Bârgăului, iar colonelul Urban cu trupele sale în Livezile.

În timpul nopții de 17 spre 18 februarie 1849, colonelul Urban a pornit din Livezile, a mărșăluit cu mare atenție și în liniște peste Bistrița spre Viișoara. La ivirea zorilor, a atacat pe neașteptate detașamentul armatei insurgenților aflat acolo și l-a pus pe fugă după o luptă de aproape două ore; în urma victoriei l-a luat prizonier pe colonelul Riczko rănit în timpul luptei¹¹³, 6 ofițeri, 1 medic și 200 de oameni, a capturat două drapele, trei tunuri, mai multe căruțe cu muniție, apoi arme și bagaje și și-a mutat cartierul general în Bistrița.

Din partea coloanelor lui Urban au rămas pe câmpul de luptă viteazul locotenent-major de dragoni conte Baudisin și 5 oameni, 6 oameni au fost grav răniți și 13 ușor răniți.

Din partea insurgenților au rămas pe câmpul de luptă peste 100 de morți, grav și ușor răniți.

¹¹³ Acesta a și murit în ziua următoare, fiind înmormântat la ordinul lui Urban cu toate onorurile militare, conform Ioan Oros alias Rusu, *Memorii*, p. 116sq.

S-au evidențiat căpitanul Arseni, care a încercuit cu succes armata insurgenților și care, prin ocuparea podului de la Sărățel, a căzut la timpul potrivit în spatele inamicului.

Deoarece insurgenții care fugiseră au încercat să se adune la Șieu Măgheruș, au fost puși pe fugă și de aici¹¹⁴.

Insurgenții s-au retras până la Dej, unde au fost așteptați de un detașament ce a înaintat din Cluj și apoi s-au grăbit cu toții, fără să se oprească, spre Cluj.

Și la Teaca, detașamentul de insurgenți aflat acolo ca garnizoană a fost alungat de locotenentul-major Bozga care comanda grănicerii veterani, fiind obligat să fugă spre Reghin.

Colonelul Urban a lăudat în ordinul de zi toate coloanele sale care s-au aflat în luptă pentru că au dat dovadă de prevedere, rezistență și vitejie.

Colonelul Urban a întreprins atacul asupra Crainimă-tului din proprie inițiativă și cu avangarda sa slăbită. Nu numai că a ieșit victorios, dar l-a și obligat pe generalul insurgenților Bem să se îndrepte cu importanta sa forță de luptă spre nordul Transilvaniei, astfel că armata imperială din sudul provinciei, încolțită, ar fi putut să câștige un mare avantaj. Curajul și entuziasmul trupelor lui Urban au ușurat situația armatei imperiale din sud.

În 24 februarie, colonelul Urban a primit vestea că generalul insurgenților Bem mășăluiește cu două detașamente de armată de la Târgu-Mureș peste

¹¹⁴ A se vedea raportul lui Urban la Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Revoluția de la 1848-1849...*, p. 130.

localitatea grănicerească Monor și peste Teaca spre Bistrița, pentru a-l izola de Bârgău.

La 25 februarie, colonelul Urban a efectuat o recunoaștere cu flancul său stâng spre Budacu de Jos, unde s-au arătat deja patrulele inamice. Când s-a întors din recunoaștere, a primit misiunea de a ocupa Rusu Bârgăului. În același timp, locotenentul Grigore Botta de la Regimentul II grăniceresc român a atacat la Reghin un detașament inamic de 200 de oameni și l-a respins până la Buduș, ocazie cu care a luat prizonier un călăreț inamic.

În timpul marșului spre Livezile, colonelul Urban a primit de la generalul-maior Fischer ordinul ca în ziua următoare, cât mai devreme, să ocupe Prundu Bârgăului și Tiha Bârgăului.

Neluând în seamă misiunea primită mai devreme, de a lăsa pe loc spitalul de la Bistrița cu comandantul și cu medicii săi, colonelul Urban a luat la plecarea sa 101 bolnavi și l-a anunțat în grabă despre retragere pe căpitanul Ignat Ditz, aflat în districtul regimentului, ca fost comandant, ca să îl urmeze urgent în Valea Bârgăului cu compania a II-a a batalionului I de cordon, 15 ulani și 500 de grăniceri români înarmați¹¹⁵. Pentru a salva această coloană în cazul în care inamicul, așa cum se părea că are de gând, ar fi atacat rapid și cu forțe superioare brigada, colonelul Urban a trebuit

¹¹⁵ A se vedea pentru comparație și "Notele" unui soldat sas, Kurt Csallner, în *Siebenbürgisch-Sächsischer Hauskalender, Jahrbuch 1984*, p. 95-100; Otto Dahinten, *Geschichte der Stadt Bistriz in Siebenbürgen*, Böhlau Verlag, Köln-Wien, 1988, p. 123-136; Emil Csallner, *Denkwürdigkeiten aus dem Nösnergau (Fapte memorabile din ținutul Nösen)*, Bistriz, 1941, p. 116-121.

să mențină ocupat pe data de 26 februarie nu numai Prundu Bârgăului ci și Josenii Bârgăului, deoarece în această localitate ajungea singurul drum din Valea Someșului. Deja pe 26 înainte de masă, în apropiere de Rusu Bârgăului s-au arătat patrule inamice cu o forță importantă. Îngrijorarea colonelului Urban, ca nu cumva coloanele căpitanului Ditz să nu ajungă în cel mai fericit caz după ora 2 după-amiază, a crescut. După ora două a fost anunțată apropierea unui puternic detașament inamic de cavalerie. Pentru a câștiga și mai mult timp, pentru a permite coloanelor căpitanului Ditz să se apropie, colonelul Urban a atacat dușmanul și l-a respins înapoi peste Rusu Bârgăului. A observat însă apropierea întregii forțe inamice. Spiritul exemplar al coloanelor aflate în subordinea colonelului Urban și încrederea pe care acestea și-o puneau în el l-au determinat să accepte lupta cu inamicul mult superior și să-i salveze pe frații săi de arme din Valea Someșului de a cădea prizonieri în mâinile dușmanului. Lupta nu durase nici măcar o oră, când coloanele căpitanului Ditz au coborât de pe înălțimi, cu un strigăt de: "Ura!" și s-au postat în spatele brigăzii.

Era momentul potrivit, deoarece trupele încordate în cel mai mare grad nu ar mai fi putut păstra prea mult timp pozițiile. Din acest motiv, colonelul Urban a ordonat retragerea, care a avut loc în cea mai mare ordine și într-o liniște exemplară.

Înaintând voluntar pentru întărirea trupelor colonelului Urban, fără să primească ordin în acest sens, compania a VII-a a Regimentului de infanterie din Parma și compania a II-a a primului batalion de cordon, s-au alăturat trupelor acestuia imediat dincolo de Josenii Bârgăului.

Colonelul Urban a ocupat cu coloanele sale, al căror centru îl alcătuiău cele două batalioane grănicerești române, o a doua poziție în spatele podului de la Prundu Bârgăului, pentru a opri cu toată strădania, încă în această zi, trecerea inamicului peste pod.

Centrul insurgenților s-a clătinat după o luptă de mai mult de două ore în acest punct, luptă în care a fost susținut din ambele părți un foc neîntrerupt de tunuri, iar brava artilerie imperială a rărit rândurile infanteriei inamice. Numai că tiraliorii inamici învăluiseră deja flancul drept al colonelului Urban și acesta nu a mai putut menține poziția cu trupele sale, care erau obosele până la epuizare, datorită faptului că timp de câteva săptămâni formaseră avangarda armatei imperiale din nord, dar și ca urmare a serviciului de avanpost, a marșurilor și a luptelor numeroase.

Din rândul trupelor colonelului Urban a căzut locotenentul-major Pamport de la Regimentul II grăniceresc român, care comanda bateria de trei pfunzi, sublocotenentul Fogarasi de la Regimentul de infanterie arhiducele Carl Ferdinand, apoi pe câmpul de onoare au mai rămas 46 de morți și 37 de oameni grav răniți. Pe cei 129 de răniți ușor, colonelul Urban i-a luat cu el.

Pierderile inamicului au fost mult mai importante, deoarece grănicerii care ocupaseră înălțimile au raportat că prin focul tunurilor grele și prin focul înverșunat de bătaie, menținut neîncetat de imperiali, au fost doborâte rânduri întregi de inamici.

Colonelul Urban a lăudat toate coloanele sale pentru prevederea, vitejia și rezistența dovedite în lupta din această zi.

Insurgenții nu doreau să urmărească coloanele colonelului Urban și au trecut fără să lupte pe lângă

brigada Fischer, care, conform dispoziției, stătea pe podul de la Tureac. În dimineața zilei de 27 februarie, brigada Fischer nu a luptat de pe pozițiile sale, iar colonelul Urban a primit misiunea onorantă să formeze la Tihuța, de-a lungul întregului pas, ariergarda corpului de armată.

Generalul insurgenților Bem, a pus să fie înmormântați cu onoruri militare toți morții rămași pe câmpul de luptă, nu numai cei ai armatei sale, ci și cei ai coloanelor lui Urban. La înmormântarea acestora au devenit vizibile marile pierderi ale insurgenților în urma acestei lupte încrâncenate.

Colonelul Urban a mai rămas cu coloanele sale sub cerul liber încă 5 zile, și abia în cea de a șasea zi a pornit în marș spre Poiana Stampei. Locotenentul-major al insurgenților Tolnay, care a înaintat prea departe în recunoaștere spre Tihuța, a căzut în mâinile noastre.

În urma decretului prezidial al Comandamentului suprem, colonelul Urban a fost obligat din nou la autonomie în acțiunile sale de pază și astfel, până la începutul operațiunilor ofensive, a menținut ocupat pasul Tihuța în acest anotimp, stând în colibe din brad în munții înalți.

Prin aceste avantaje cucerite momentan de insurgenții conduși de generalul Bem, divizia de trupe Malkovsky a fost împiedicată să se unească cu armata comandantului suprem feldmareșalul Puchner, rămânând momentan în Bucovina.

Cele două batalioane de infanterie ale Regimentului grăniceresc de infanterie nu au mai operat pe parcursul campaniei ce a urmat.

Până la înaintarea rușilor în Bucovina, detașamentul grănicerilor veterani români a îndeplinit serviciul de

cordon și pe cel de avanpost la granița țării, la hotarul Bucovinei către Transilvania.

Amândouă batalioanele grănicerești de infanterie au fost folosite la început ca și garnizoană la Cernăuți. De aici, au mărșăluit la Lemberg, unde au defilat în fața generalului comandant al Galiției baronul Hammerstein, care le-a lăudat pentru ținuta războinică și a ordonat reechiparea trupei întregului regiment.

De la Lemberg, au mărșăluit la Przemysl și au fost folosite, din luna august 1849 până la înloarcerea în Transilvania, ca garnizoane în diferite orașe ale Galiției¹¹⁶.

Colonelul Urban s-a îmbolnăvit spre sfârșitul lunii martie 1849, în urma nenumăratelor greutăți ale războiului, chiar și de tifos. Din fericire, a trecut cu bine peste această boală periculoasă și la mijlocul lunii iunie era atât de bine refăcut, încât a putut să ia parte la campania din Transilvania a trupelor imperiale austriece unite cu cele imperiale rusești, în scopul înăbușirii revoluției.

Aici, fiind momentul potrivit, trebuie să menționăm că la 25 februarie 1849, înainte de amiază, cinci batalioane de infanterie și trei escadroane de cavalerie cu 15 tunuri grele aflate sub comanda generalului insurgenților Bem, au ajuns de la corpul principal al

¹¹⁶ A se vedea scrisoarea datată 5 august 1849, prin care vicarul Macedon Pop cere colonelului Urban repatrierea grănicerilor dislocați în Galiția, la Macedonu Popu, *Activitatea vicarilor foranei...*, p. 61-63. Vasile Nașcu descrie soarta grănicerilor și așteptările acestora într-o scrisoare din 20 septembrie 1849, trimisă din Cernăuți celor de acasă, conform Nestor Șimon, *Vasile Nașcu*, p. 21-26.

insurgenților din Târgu Mureș, trecând prin Batoș, în localitatea grănicerească Monor.

Locuitorii Monorului au fost înștiințați de sosirea corpului de insurgenți de către un locuitor din Șieu, care mergea acasă din Reghin peste Batoș.

Aflând aceasta, vechii grăniceri invalizi ai comunei grănicerești Monor au pornit spre înălțimile situate la nord-est de localitate, pentru ca de acolo să observe fără pericol armata insurgenților ce se îndrepta spre Bistrița.

Ajuns în Monor, generalul Bem a pus să fie ocupată poziție de luptă pentru a se convinge dacă nu cumva colonelul Urban cu coloanele subordonate lui avea de gând să atace corpul său de armată dintr-o ambuscadă; curând s-a convins că nu era cazul. Apoi a chemat un invalid în vârstă de 76 de ani, ce se afla întâmplător pe stradă, să vină la el și l-a întrebat dacă înțelege limba germană și dacă a luat parte la campaniile franceze. După ce acesta a răspuns că a luat parte la campaniile franceze din anii 1802 până la sfârșitul anului 1814, generalul Bem i-a dat următoarea misiune ciudată:

“Spuneți locuitorilor acestei comune să se abțină de la orice agitație în spatele armatei mele, deoarece, dacă vor fi liniștiți, atunci pot să fie siguri că nu li se va întâmpla nimic rău”.

Când generalul Bem a spus aceste vorbe, era prezent în suita sa și colonelul insurgenților Teleki Sándor; cu toate acestea, după trecerea câtorva zile, acesta nu s-a putut abține să nu împuște fără motiv invalizii comunei grănicerești Monor, care rămăseseră acasă din cauza băltrâneții, lăsând ca și localitatea să fie jefuită de un detașament de insurgenți, așa cum vom descrie îndată pe larg.

În 25 februarie, corpul de armată al generalului Bem a ajuns în satul Buduş, a mărşăluit pe 26 înainte de amiază spre Rusu Bârgăului, a atacat acolo coloanele colonelului Urban în pozițiile lor și a luat parte la luptele deja mai sus-amintite.

După ce trupele subordonate generalilor Malkovsky și Fischer, apoi cele ale colonelului Urban s-au retras în Bucovina, generalul Bem a mărşăluit cu armata sa de insurgenți spre sudul Transilvaniei, pentru a lupta împotriva trupelor imperiale comandate de generalul comandant baronul Puchner, pentru a-l obliga pe acesta să părăsească Transilvania.

După retragerea trupelor imperiale în Bucovina, colonelul Teleki Sándor nu a mai rămas alături de trupele comandate de generalul Bem, ci s-a despărțit de acesta, iar pe 2 martie s-a îndreptat peste Monor spre Târgu Mureș, însoțit de mai mulți ofițeri insurgenți, folosind două sănii trase de patru cai.

Ajuns în comuna grănicerească Monor, un ofițer aflat în suita sa a tras fără nici un motiv într-un bătrân invalid aflat în curte¹¹⁷. Glonțul a atins mâna stângă a norei sale. Invalidul a crezut că suita lui Teleki Sándor erau de fapt prădători, a pus mâna pe pușca de vânatoare aflată în grajd, a țintit și a tras asupra prădătorului.

Caii ambelor sănii s-au speriat, vizitii nu i-au mai putut struni, au părăsit drumul ce ducea spre Batoș și, lăsând Monorul în urma lor, în loc să o ia spre nord-sud, au mers în direcția nord-est, pe un teren abrupt.

¹¹⁷ În varianta locotenentului Mihăilaș, un grănicer bătrân din Monor ar fi tras asupra generalului Bem, fapta acestuia fiind dezaprobată de mai mulți locuitori, conform Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. 1, p. 105sq.

Abia acum unul din cei doi vizitii a observat că au părăsit drumul cel bun, ceea ce a fost un noroc pentru Teleki Sándor și suita sa, deoarece ar fi fost cu siguranță în pericol de moarte. Pe câmp, caii s-au oprit. Teleki Sándor a observat în apropiere un om care mergea spre Monor și l-a întrebat unde este drumul spre Batoș. Acest om, care a văzut în sania din față un ofițer cu bonetă galben-neagră, a crezut că Teleki Sándor și suita sa sunt ofițeri imperiali, a sărit în sania din față, a luat loc lângă vizitiu, a prins hățurile, a întors sania pe câmp, a îndreptat-o pe drumul ce duce de la Monor la Batoș, a oprit mai jos de amintita localitate, a coborât din sanie, după care Teleki Sándor și suita sa și-au continuat nestingheriți drumul spre Batoș.

Ajuns în Batoș, unde era staționat un detașament de insurgenți cu un efectiv de 286 oameni și 130 de cavaleriști, colonelul Teleki Sándor a ordonat comandantului să înainteze neîntârziat cu detașamentele spre Monor, și, imediat după ce ajung acolo să împuște bărbații aflați pe șosea sau în case, să confiște animalele locuitorilor, să le mâne spre Reghin, iar acolo să le vândă în beneficiul casei de război a insurgenților și apoi să incendieze localitatea.

Au fost împușcați 23 de invalizi, chiar și grav bolnavi ținuți la pat. Animalele locuitorilor au fost confiscate și au fost vândute în beneficiul casei de război a insurgenților, și pe deasupra au fost jefuite și averile locuitorilor¹¹⁸.

¹¹⁸ Despre masacrele și jafurile din Monor a se vedea la Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Revoluția de la 1848-1849...*, p. 203, 214-215, 252-258. De asemenea, pe larg și în articolul lui Nestor Șimon *Valahi civilizați*, în care relatează devastările din Șieut

S-a renunțat la incendierea Monorului ca urmare a ordinului generalului Bem.

Comandanții detașamentului de mai sus au fost căpitani: Szász Joska, Jennei Iozsi, Réthy și Szábo Lajos, aceștia trei din urmă temuți pentru setea lor de sânge, apoi ofițerii subalterni: Kássoni Samu, Pápai Lázár, Vizsolyi Aron, Cziko István, Kádár Pál, Kováts Szigmond, Bocskor Mihály și Pál Mihály.

Au intervenit ca și comisari de sânge: contele Teleki Miklós, contele Macskásy Pál, baronul Kemény Farkas, contele Lázár Dénes și maiorul Kiss József.

Fapla sângeroasă de la Monor nu i-a fost suficientă hoardei sălbatice și comandanților lor, precum și comisarilor de sânge. În cele două comune grănicerești militare aparținând de compania grănicerească din Monor, Rușii Munți și Morăreni, au fost împușcați încă 42 de invalizi, iar locuitorilor le-au fost confiscate animalele, duse la Reghin unde au fost vândute în beneficiul casei de război a insurgenților.

S-a hotărât ca și aceste două comune să fie incendiate; din fericire, acest lucru nu a mai avut loc ca urmare a ordinului generalului Bem.

(în *Tribuna*, nr. 136 din 1891, p. 541-542), Monor (în *Tribuna*, nr. 137 din 1891, p. 545) și Rușii Munți. Autorul precizează în concluzia articolului că "românii erau omorâți, pur și simplu, ca români, din ură națională învechită, neîmpăcată și în veci nestinsă" (în *Tribuna*, nr. 140 din 1891, p. 558). A se vedea și studiul lui Artemiu P. Alexi, *Din pomelnicul martirilor români de la 1848-1849 în Transilvania, în Transilvania*, nr. 19-20/1870 și 4-13/1871. Despre pierderile umane și materiale ale Regimentului vezi și Adrian Onofreiu, Ioan Sigmirean, *Istoria județului Bistrița-Năsăud în documente și texte*, Bistrița, 2001, p. 137-152 (documentele 69, 70 și 71).

Generalul Bem a fost înștiințat de către un bătrân căpitan de grăniceri pensionat, de naționalitate secuiască, despre intenția lui Teleki Sándor și a comisarilor de sânge de a incendia cele trei comune grănicerești amintite; căpitanul pensionar secuic, care la 3 martie 1849 a trecut prin Monor spre Reghin, a fost informat de un bătrân grănicer român, binecunoscut lui dinainte.

După aceea, acest detașament de insurgenți a pornit în multe comune românești ale comitatelor Cluj, Turda, Solnocul Interior, Solnocul de Mijloc, Dăbâca, ale districtului Chioarului și ale scaunului Mureș, unde au săvârșit grozăvii asemănătoare¹¹⁹; și-au motivat acțiunile prin faptul că românii din nord-estul Transilvaniei au depus în stația de companie Monor jurământul de credință față de împăratul Ferdinand I, ocazie cu care au declarat că vor lupta pentru menținerea unității armatei cezaro-crăiești, nelăsându-și fiii lor să lupte în așa-numitele regimente de honvezi; aceasta cu atât mai mult cu cât, din cele spuse de corifeii revoluției, românii au tras concluzia că așa-numita armată de honvezi a fost creată numai pentru a despărți armata cezaro-crăiască în două părți separate, și că națiunile nemaghiare: românii, sârbii, germanii, sașii, rutenii, slovacii și croații urmau să fie excluse de la toate drepturile politice și

¹¹⁹ Aceste abuzuri și crime îndreptate împotriva românilor de bandele de insurgenți maghiari fără acordul lui Bem l-au îndreptățit pe Gelu Neamțu să afirme, în prelungirea observației formulate chiar de către George Bariț, că împotriva românilor, la 1848-1849, a fost declanșat un genocid, conform Gelu Neamțu, *Revoluția românilor din Transilvania. 1848-1849*, Cluj-Napoca, 1996, p. 108.

să fie extirpate de către națiunea ungară. Oprimarea națiunilor nemaghiare nu a putut fi oprită decât în urma reprimării totale a revoluției ungare.

În armata comandată de el, generalul Bem a menținut cea mai severă ordine și disciplină, nu a permis nici un fel de spolițiuni și hoții, pentru a nu irita populația și pentru a nu trezi în cei mai blânzi bărbați sentimente de răzbunare, deoarece se convinsese, că în războaiele civile, fiecare nedreptate săvârșită de adversar îi aduce acestuia mari dezavantaje¹²⁰.

De o cu totul altă părere erau corifeii revoluției ungare, deoarece în fantezia și în fanatismul lor, aceștia erau de părere că numai prin împușcarea și spânzurarea intelighenției, prin incendierea satelor și spolierea adversarilor lor îi pot obliga pe aceștia, respectiv pe români, sași, sârbi, slovaci și croați să li se supună ca niște sclavi lor și corifeilor revoluției. Totuși, realitatea a demonstrat contrariul.

1849

Referitor la companiile a VII-a și a VIII-a ale Regimentului II grăniceresc român, pornite înapoi spre Sibiu cu brigada Wardener, aflate sub comanda căpitanului Peicsich, la care erau repartizați căpitanul Krstich, locotenentul-major Münster, locotenentul Zaharias, Vasilichi, Guggenberger și Hiob Botta, ele au fost repartizate batalionului combinat al brigăzii maiorului Karl von Riebel al Regimentului 31.

¹²⁰ vezi proclamația generalului Bem din 2 aprilie 1849 adresată grănicerilor năsăudeni, în care-i somează să treacă de partea sa, în Adrian Onofreiu, Ioan Sigmirean, *Istoria județului Bistrița-Năsăud...*, p. 136 (documentul 68).

Aceste companii au luptat în următoarele bătălii, și anume:

1. În 31 ianuarie, au luptat cu bravură la Șura Mare și au fost lăudate în ordinul de zi al corpului de armată. Un om a rămas mort, locotenentul Guggenberger și 7 oameni au fost răniți.

2. La 4 februarie, la Ocna Sibiului, unde a rămas un om mort, locotenentul-major Münster și 4 oameni au fost răniți; pe 7 februarie, cu bravură la Orăștie, fără pierderi.

3. În 9 februarie, la Simeria, unde plutonierul Borgovan [Bărgăuan] de la compania a VIII-a grănicerească a dat dovadă de o deosebită prezență de spirit și de un curajos dispreț față de moarte. În dezordinea rezultată ca urmare a surprizei atacului, inamicul a semnalizat cu steagul alb intenția de pace și predare, iar focul a fost oprit de ambele părți. Deodată, Borgovan a tras și lupta a început din nou, iar el a pornit imediat pentru a distruge podul, și în mijlocul focului inamicului l-a distrus într-atâta, încât inamicul nu a mai putut să înainteze. Trupele imperiale au atins vechile poziții fără a fi urmărite, fapt pentru care acest brav plutonier a fost decorat cu medalia de vitejie de argint clasa I. Din partea diviziei au rămas morți 2 oameni, 6 au fost răniți.

În urma noului ordin de bătaie, compania română a fost repartizată brigăzii de trupe Van der Nüll.

4. La 28 februarie, compania română a ocupat înălțimea situată la Copșa Mică, a menținut această poziție cinci ore, însă a trebuit să se retragă atunci când inamicul, dotat cu tunuri, s-a apropiat cu forțe superioare în coloană de asalt. Compania a fost însă preluată de trupele brigăzii baronului Stutterheim, care locmai sosiseră.

Compania a avut 4 oameni ușor răniți, iar 3 oameni au căzut prizonieri.

În 19 martie, brigada de trupe Van der Nüll a fost trimisă în zona scaunelor secuiești pentru a înăbuși revolta în masă a secuilor.

În aceeași zi, celelalte brigăzi au luat parte la Codlea la o luptă împotriva inamicului venit de la Sibiu, luptă care s-a sfârșit cu retragerea spre Brașov, unde s-a hotărât marșul de retragere a trupelor cezaro-crăiești în Muntenia.

La 20 martie, spre seară, corpul de armată a întins tabăra la baza Predealului și în îngusta vale a Timișului, iar compania română cu grosul brigăzii au campat la Timișu de Jos.

Divizia a stat de 24 de ore fără alimente, flămândă și tremurând sub cerul liber, într-o furtună puternică de zăpadă, iar vântul înghețat a stins toate focurile.

5. În 21 martie, insurgenții au atacat violent trupele imperiale. În pasul îngust de munte a avut loc o luptă înversunată, toate trupele imperiale, inclusiv compania română luptând cu deosebită îndârjire. Totul a fost însă zadarnic, datorită superiorității numerice a insurgenților, care au ocupat înălțimile și i-au forțat pe imperiali să se retragă.

Compania română a avut 10 răniți ușor.

Brigada Van der Nüll a campat nu departe de mănăstirea Sinaia.

Trupele erau oboseite la maxim, de 48 de ore erau fără aprovizionare și aici nu au găsit nici măcar pâine.

Pe 26 martie, au fost stabilite cu guvernul muntean măsuri pentru aprovizionarea trupelor imperiale.

La 29 martie, brigada Van der Nüll a primit ordinul să pornească în formațiune militară spre Banat.

Pe 8 mai, compania română a fost repartizată corpului colonelului Eisler.

În 20 iunie, generalul de divizie Clam-Gallas a preluat comanda generală, spre bucuria corpului. Compania română a rămas la brigada Van der Nüll. Comandantul corpului de armată V imperial rusesc, staționat în Moldova și Muntenia, generalul de infanterie contele Lüders, a primit la mijlocul lunii iunie ordinul ca împreună cu trupele cezaro-crăiești austriece să înainteze spre Transilvania.

Pe 16 iunie, brigada Van der Nüll a ajuns la Sfântu Gheorghe. Compania română a fost postată cu 100 de cazaci în Vlădeni, ca legătură între brigadă și corpul cezaro-crăiesc.

6. În 23 iulie, compania română a luptat la Sâncrai. A intrat în pădure cu patru companii de linie, unde a început o luptă crâncenă, în timpul căreia insurgenții au fost împinși înapoi până la prăpastia de la Simeria.

Insurgenții au întreprins în repetate rânduri atacuri la baionetă, însă de fiecare dată s-au lovit de statornicia batalionului combinat, asalturile încheindu-se mereu cu retragerea insurgenților.

Compania română a avut 8 răniți ușor.

În aceste lupte s-au evidențiat în mod deosebit trăgătorii de elită ai companiei române, care au fost lăudați de comandanții brigăzii de trupe.

La 24 iulie, compania română a sosit ca forță de ocupație în cetatea de la Făgăraș, care a fost înarmată cu patru tunuri și a fost aprovizionată pentru 20 de zile.

În urma acestor ordine, compania nu a mai luat parte la alte lupte ale aliaților.

În 16 iunie, generalul imperial rus de infanterie Lüders¹²¹ a emis o proclamație adresată populației Transilvaniei, prin care se făcea cunoscută înaintarea spre Transilvania a trupelor imperiale reunite, ruse și austriece.

Spre mijlocul lunii iunie 1849, o coloană de 9.400 de oameni cu 24 de tunuri, aflată sub comanda generalului Grotenhjelm, a ocupat sudul Bucovinei și s-a unit cu 3.000 de ostași austrieci aflați sub comanda colonelului Urban.

Generalilor imperiali ruși le-au fost repartizați de la Regimentul II grăniceresc de infanterie român:

Simeon Vărărean căpitan, Pantelimon Domide locotenent, Friedrich Storch locotenent-major, Carl Urban locotenent, Ignate Moldovan furier, Iacob Gâția, Mihail Orban și Ioan Ilieș caporali grăniceri, Teodor Ionașc plutonier grănicer, Nicolae Rus, Ioan Lazăr și Teodor Nemeș voluntari, apoi 60 de grăniceri voluntari ai batalionului I grăniceresc de infanterie, care se întorsese din prizonieratul de război maghiar.

De la satul Coșna, unde au fost concentrate trupele, acestea au înaintat la 20 iunie în felul următor: trupa principală sub comanda generalului Grotenhjelm și a generalului-maior Vasilovich peste Poiana Stampei, iar brigada Pavlov peste Cucureasa spre Transilvania.

¹²¹ Despre prezența acestuia în Transilvania și aprecierile sale favorabile referitoare la români a se vedea Gelu Neamțu, *Fața necunoscută a revoluției române de la 1848-1849 din Transilvania*, Cluj-Napoca, 2004, p. 333sq; vezi și Ela Cosma, *Presă săsească și revoluția în Transilvania la 1848/1849*, Cluj-Napoca, 2002, p. 132sq.

Grotenhjelm a ajuns în seara aceleiași zile în pasul Tihuța, aparținând districtului companiei Bârgăului, iar generalul de brigadă Pavlov a ajuns la postul Cucureasa, aparținând de Valea Someșului, poziții în care au și campat cu trupele lor. Între Grotenhjelm și Pavlov era detașat vicecolonelul imperial rus Zamarin, cu un batalion rus de vânători, care a mărșăluit din satul Coșna peste muntele Tebeleauca, spre Ilva-Mare.

Grosul trupei a mărșăluit pe 21 iunie seara spre Tiha Bârgăului, brigada Pavlov spre Rodna, vicecolonelul Zamarin spre Măgura și Poiana Ilvei, unde au campat.

Generalul Grotenhjelm i-a atacat în 22 iunie pe insurgenții din Prundu Bârgăului și i-a pus pe fugă după o scurtă și înverșunată luptă. În această luptă, maiorul de stat major imperial rus Rogalov a rămas pe câmpul de onoare, și a fost înmormântat pe câmpul de luptă unde i s-a și ridicat un monument.

De asemenea, la 22 iunie, generalul Pavlov i-a atacat pe insurgenții dispuși în valea Tăut. S-a încins o luptă înverșunată, insurgenții fiind obligați să se retragă, însă s-au oprit la podul peste Someș de la Nepos. De ambele părți au rămas mai mulți morți și răniți. Un ofițer superior al insurgenților a căzut prizonier trupelor imperiale austriece.

În 22 iunie, insurgenții au fost urmăriți neîncetat de generalul Pavlov până la Mocod, peste localitățile grănicerești: Feldru, Rebrișoara și Năsăud, care au fost incendiate de insurgenții ce se retrăgeau.

Generalul Pavlov s-a întors de aici la Ilva Mică, unde a ocupat tabăra și unde a primit de la generalul Grotenhjelm misiunea de a nu mai înainta mai adânc în țară, ci de a rămâne mereu pe aceeași linie cu grosul trupelor.

La 26 iunie, Pavlov a primit în tabăra de la Ilva Mică de la generalul Grotenhjem, ce staționa în Rusu Bârgăului, misiunea să posteze pe valea râului Anieș, între Maieru și Rodna, o companie austriacă pentru observarea comunicațiilor spre Borșa; iar cu restul trupei să mărșăluiească spre Rusu Bârgăului și să ajungă acolo exact pe 27 iunie dimineața.

În 27 iunie, generalul Bem, care îi adunase în jurul său pe toți insurgenții fugari din Prundu Bârgăului, Bistrița, Dej și Cluj, a atacat trupele aliate imperiale ruse și austriece.

A pornit din Unirea și a ocupat poziție între Livezile și Rusu Bârgăului; infanteria sa a ocupat pădurea Dumbrava din Livezile, iar cavaleria forma acoperirea numeroasei sale artilerii.

Generalul Grotenhjem care era foarte prevăzător, stătea în centru cu artileria, cu un regiment de ulani precum și cu infanteria de linie și vânători; Brigada Pavlov forma flancul drept între cimitirul din Rusu Bârgăului și pădurea Dumbrava; generalul Vasilovich forma flancul stâng între Rusu Bârgăului și Dumitrița. Toate cele trei corpuri de armată erau dotate cu artilerie.

Lupta înverșunată a durat până spre seară, când insurgenții au fost obligați să se retragă spre Bistrița.

De ambele părți au fost numeroși morți și răniți.

Trupele rusești s-au evidențiat prin sânge rece, vitejie și rezistență. Ulanii, care erau dispuși în centru, au format un zid puternic.

Artileria insurgenților era comandată de însuși generalul Bem.

Seara la cină, ofițerii austrieci l-au întrebat pe generalul Pavlov: “De ce nu atacă insurgenții cu loală forța?”.

Generalul Pavlov le-a dat imediat următorul răspuns:
“Bem, afurisitul, îl cunoaștem de la Ostrolenka”.

În 30 iunie, generalul Bem, care înaintase de la Bistrița spre Rusu Bârgăului, a reînceput lupta.

Această luptă a durat 12 ore, iar insurgenții au fost respinși până la Sărățel.

Morți și răniți au fost de ambele părți. Trupele ruse și austriece s-au întors a doua zi în tabăra de la Rusu Bârgăului¹²².

La 8 iulie, insurgenții au pornit din Ghinda și au încercat să îi încercuiască pe ruși. În pădurea Ghinzii s-a încins o luptă înverșunată. Brigada Pavlov a luptat vitejește alături de trupele imperiale austriece, a intrat în rândurile insurgenților cu o forță de nestăvilit, a încercuit în pădurea numită mai sus un batalion de secui, un detașament de cavalerie și unul de vânători, i-a obligat pe aceștia să depună armele și să se predea. Restul insurgenților, deoarece nu au vrut să se predea, au fost în parte culcați la pământ, în parte împrăștiați.

În 10 iulie 1849, a fost întreprins un atac combinat asupra orașului Bistrița, unde se afla Bem cu armata insurgenților.

Spre seară, brigada Pavlov a mărșăluit la stânga, peste Dorolea și Ghinda; generalul Vasilovich cu ulanii și artileria a mărșăluit pe același drum, luând-o apoi spre Jelna, cu misiunea ca în 10 iulie dis-de-dimineată să ajungă mai jos de Bistrița la Sărățel, în timp ce Bem, retrăgându-se din orașul Bistrița, urma să se îndrepte spre Sărățel.

¹²² Vezi proclamația generalului Bem “către națiunea ungară” la Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Revoluția de la 1848-1849...*, p. 137-143.

Un alt detașament a pornit noaptea din tabăra de la Rusu Bârgăului și s-a îndreptat la dreapta spre Slătinița și Dumitra, pentru a ajunge dis-de-dimineată în punctul în care șoseaua de la Năsăud se intersectează cu șoseaua imperială de la Bistrița.

Generalul Grotenhjelm stătea cu grosul trupelor în centru, pe șoseaua dintre Livezile și Unirea. La ora 5 dimineța, trupele au ocupat toate pozițiile prevăzute.

Lupta a început. Generalul Bem, cu trupa sa și cu artileria poziționată deasupra orașului, la Măieriște, a luptat ca un leu o oră împotriva rușilor, trăgând cu artileria împotriva lui Grotenhjelm și a lui Pavlov. Acesta stătea cu brigada sa lângă pădurea de pe drumul spre Jelna iar vicecolonelul Springensfeld cu soldații de cordon pe drumul către cărămidărie.

Bem a fost împins înapoi, și luptând, s-a retras spre Viișoara, iar de aici spre Sărățel.

Deoarece distanța era prea mare și timpul necesar pentru a ajunge nu a fost calculat corespunzător, generalul Vasilovich a întârziat cu sosirea în Sărățel. Seara, lupta a luat sfârșit.

Trupele imperiale ruse și austriece au campat mai sus de Sărățel și Crainimăt; Bem s-a retras în timpul nopții spre Herina și Galații Bistriței.

La 11 iulie, generalul Grotenhjelm a campat în două labere mai sus și mai jos de orașul Bistrița.

Pe 16 iulie, insurgenții au fost atacați la Sărățel, Herina, Galații Bistriței și Lechința de trupele reunite ruso-austriece, și, după lupte scurte și încrâncenate, au fost respinși din poziții în toate punctele.

Începând din această zi, generalul Bem nu a mai comandat trupele insurgenților din nordul Transilvaniei.

ci a lăsat comanda acestora altui comandant. El a pornit spre sud, pentru a lupta împotriva trupelor generalului rus de infanterie Lüders.

La 21 iulie, a avut loc o luptă la Sărățel, unde insurgenții au fost împinși spre Teaca.

În 23 iulie, s-au dat alte lupte la Teaca. Reghin până la Periş; insurgenții, bătuți peste tot, s-au retras de aici spre Târgu Mureș, unde s-au unit cu insurgenții ce fugeau din scaunele secuiești și care erau comandați de către Nagy Sándor.

După o pauză de odihnă de două zile în Reghin, Grotenhjelm s-a întors cu trupele sale peste Teaca spre Bistrița, iar brigada generalului Pavlov spre Sărățel.

De la Bistrița, generalul Grotenhjelm a detașat un comando de patrulă alcătuit dintr-un detașament de cavalerie de ulani ruși, cazaci și dragoni austrieci, apoi din câțiva voluntari grăniceri români ca și cunoscători ai terenului, pentru a patrula peste Budacu de Sus și Monor în direcția spre Reghin, pentru a se informa dacă generalii Lüders și Clam-Gallas se apropie cu corpul lor de armată din sud spre Târgu-Mureș.

Acest comando de patrulare a mărșăluit prin localitățile amintite mai sus și a ajuns fără a fi oprit mai jos de Reghin; aici, a capturat de la insurgenți mai multe căruțe cu provizii și i-a luat prizonieri pe cei ce escortaseră transportul, iar din depozițiile prizonierilor a obținut certitudinea că generalii Lüders și Clam-Gallas înaintează din Secuime și Sibiu, spre Târgu Mureș.

Generalul Grotenhjelm avea misiunea să coopereze cu generalii numiți mai sus, și în special să mențină pozițiile de la Bârgău și Rodna, pentru ca insurgenții unguri să nu pătrundă spre Galiția. Generalul Grotenhjelm și-a îndeplinit scopul în totalitate.

La 11 august, generalul Grotenhjelm a primit de la generalul și comandantul de armată Lüdgers avizul de a pleca din Bistrița și de a mărșălui spre Cluj, cu grosul corpului peste Beclean, Reteag și Dej. În schimb, brigada Pavlov urma să se îndrepte peste Șieu și Monor spre Reghin.

Generalul Pavlov a mărșăluit pe 12 august peste Monor spre Reghin, unde a petrecut câteva zile în tabără.

În localitatea grănicerească Monor, trupele imperiale reunite, ruse și austriece, au fost primite cu bucurie vizibilă de populația grănicerească militară română. Generalul a permis trupei să primească alimente proaspete oferite de populația grănicerească, ceea ce a fost o excepție, deoarece în localitățile din restul provinciei, trupelor imperiale ruse nu le era permis să primească ceva de la populație.

Purtarea generalilor imperiali ruși Grotenhjelm și Pavlov, precum și a ofițerilor ruși față de populația de la țară, aparținând clasei grănicerilor militari transilvăneni sau celei provinciale, era umană și serviabilă, ceea ce a făcut o impresie foarte bună asupra populației. Disciplina a fost sever menținută, astfel că populația nu avea de ce să se plângă de comportamentul soldaților imperiali ruși.

Trupele rusești imperiale erau exemplar aprovizionate, și s-au evidențiat în timpul luptelor prin sânge rece, vitejie și rezistență.

La sfârșitul lunii august, întreaga Transilvanie era eliberată de insurgenții unguri.

*

În timp ce batalionul I de infanterie se afla în Ungaria, batalioanele II și III, precum și detașamentul defensiv

luptau în Transilvania. Insurgenții au făcut câteva încercări, și anume până la sfârșitul lunii decembrie 1848, de a pătrunde pe teritoriul regimentului pentru a instiga nordul Transilvaniei din nou la revoltă. Un detașament de insurgenți a încercat în luna noiembrie 1848 o astfel de pătrundere dinspre Maramureș. Încercarea a prilejuit:

Luptele din localitatea grănicerească militară Romuli, aflată la granița spre Maramureș¹²³.

La 20 noiembrie 1848, în urma unui ordin primit de la Budapesta, maiorul insurgenților Péterfi a încercat să pătrundă pe teritoriul regimentului în fruntea unui batalion de honvezi corespunzător înarmat și a unei companii de trupă de linie, care trecuse la insurgenți de la Regimentul Don Miguel 39, și a 40 de călăreți cu două tunuri.

Locotenentul pensionat Ioan Miron, comandantul detașamentului defensiv grăniceresc, a primit la momentul potrivit vestea despre plănuita intrare, a mărșăluit spre Romuli, s-a pus în fruntea trupei sale, a pus să se ridice trei palânci în păduri, i-a atacat pe neașteptate pe insurgenți mai sus de Romuli, a deschis lupta și, după o bătălie încrâncenată ce a durat o oră și jumătate, i-a respins pe insurgenți, a capturat de la aceștia două tunuri, pe care le-a îndreptat spre ei și printr-un înverșunat foc de bătaie i-a obligat să fugă, fără să le dea timp să ocupe poziție. Au fost urmăriți până la graniță.

¹²³ Relatarea bătăliei de la Romuli, sub comanda ofițerului Ioan Miron, la Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon. Corespondență*, p. 152-153.

Din partea insurgenților au rămas morți pe câmpul de luptă 10 oameni, și peste 80 au fost răniți grav și ușor; 60 de oameni au căzut prizonieri la grăniceri. În plus, au fost capturate de la insurgenți opt căruțe cu bagaje, șase căruțe cu provizii și 410 puști.

Din partea detașamentului grăniceresc a rămas mort pe câmpul onoarei un om, iar 16 au fost în parte grav, în parte ușor răniți.

Locotenentul Ioan Miron împreună cu grănicerii veterani și cu întăririle, au fost lăudați de către comandantul regimentului, vicecolonelul Reininger, în ordinul de zi al regimentului, pentru prevederea dovedită și vitejia lor.

1849

La 9 august, colonelul Urban a preluat comanda peste trupele austriece alcătuite din 3.000 de oameni - trupe care fuseseră repartizate generalului-locotenent imperial rus Grotenhjelm, și care formau avangarda.

În 15 august, a luat parte la ocuparea Clujului, pe 16 la atacurile asupra localităților Gilău, Șăulia și Huedin, pe 17 la forțarea pasului Ciucea unde inamicul a fost împrăștiat, pe 18 la ocuparea Jiboului și pe 20 la ocuparea Băii Mari, unde 6.000 de insurgenți au fost obligați să depună armele.

În luna decembrie 1848, locotenentul Demetrie Rus a fost trimis de populația grănicerească la Cluj pentru procurarea de muniție și pentru cumpărarea de furnituri pentru un spital ce se ridica în Năsăud.

Ajuns la Turda în 25 decembrie 1848, după terminarea procurării, a dat peste trupele brigăzii Wardener ce se aflau în retragere de la Cluj, deoarece legătura cu Năsăudul era deja întreruptă de către inamic. După predarea în cele din urmă la Năsăud a celor procurate,

locotenentul Demetrie Rus a fost repartizat companiei combinate de transport a căpitanului Bayer de la Regimentul 51.

Aici, el cu trupa sa au îndeplinit servicii atât de importante la lucrările de fortificații în timpul nopții, apoi în repetate rânduri în atacuri și în alte acțiuni, încât la ridicarea asediului a fost lăudat public de către comandantul cetății, colonelul Augustin, cu ordinul nr. 1711 din 10 septembrie 1849.

În lunile august și septembrie 1849 s-au întors ofițerii și trupa care căzuseră în prizonierat, astfel că în septembrie, Regimentul grăniceresc român a format 20 de companii de infanterie.

Deoarece regimentul se întorsese de curând din Galiția spre Transilvania, istoria Regimentului nu o vom mai scrie separat, pe batalioane, ci pentru întregul Regiment.

Generalul comandant al Galiției, generalul de cavalerie baronul Hammerstein, a emis următorul ordin de armală către comanda Regimentului II de infanterie român transilvănean. la întoarcerea Regimentului II de infanterie român spre Transilvania:

1850

“Prezidiala nr. 30.

Către comandamentul Regimentului II grăniceresc de infanterie cezaro-crăiesc național român, aflat la Bochina

Cartierul general: Lemberg, la 12 februarie 1850.

Ca urmare a ordinului preînaltului Comandament al armatei din 6 februarie, cele două batalioane ale Regimentului II român vor fi puse neîntârziat în marș din Galiția spre Transilvania.

Planurile de marș hotărâte referitor la această dispoziție, îi vor parveni comandamentului regimentului prin divizia din Tarnov; conform acestora, batalionul I va porni din Bochina pe 18 ale acestei luni, după schimbarea companiei la Wiliczka și Wizsniczys, în schimb batalionul II va pleca abia pe 15 martie din stația sa, se vor aduna pe 16 în Romanow și, unite, vor continua marșul de aici pe data de 17 martie.

La plecarea regimentului din cadrul trupelor armatei a IV-a, ce îmi este subordonată, nu pot decât să îmi exprim mulțumirea în legătură cu ordinea exemplară a Regimentului, supunerea și disciplina pe care ofițerii corpului au știut să o mențină în rândul trupelor; deoarece numai astfel a fost posibil să combatem tristele evenimente ale zilelor abia trecute.

Nutresc convingerea interioară că acest frumos spirit al iubirii pentru împărat și monarhie va trăi mai departe în rândul trupei, pentru ca rănilor atât de adânci ale patriei să se poată vindeca.

Cele mai sincere urări ale mele să însoțească regimentul în patria sa.

Hammerstein m.p.,
general de cavalerie”.

La 19 aprilie, Regimentul a ajuns la Priporul Candrii, unde a fost felicitat la arcul de triumf de maiorul Fackler, de mai mulți ofițeri și de către toți reprezentanții comunelor grănicerești, apoi pe 20 aprilie în Prundu Bârgăului, unde a fost felicitat de vicarul foraneu Macedon Pop și de deputațiunile tuturor celor 44 de comune grănicerești, fiind întâmpinat cu o cuvântare sărbătorească și cu bucurie în numele populației regimentului grăniceresc.

În această zi de bucurie a fost dată o masă pentru 180 de persoane, respectiv pentru domnii ofițeri, preoțime, învățători și notabilități, apoi pentru 20 de cadeți ai Școlii superioare militare năsăudene; trupa, de la plutonier în jos, a fost tratată sărbătorește de către populația grănicerească.

Au fost ținute toasturi în cinstea Majestății Sale împăratul, pentru întreaga monarhie, pentru armata unită cezaro-crăiască, pentru colonelul Urban, vicecolonelul Reininger, vicecolonelul Szabo și pentru ofițerii corpului Regimentului, pentru națiunea română, pentru întreaga populație grănicerească, pentru vicarul foraneu Macedon Pop, pentru directorul Moise Panga și pentru tineretul dornic de învățatură din școli, această floare a clasei grănicerești naționale.

După masa festivă, trupa și aparținătorii acesteia au dansat și toți s-au simțit bine.

Pe 22 aprilie, Regimentul a mărșăluit spre Bistrița și de aici mai departe în țară, unde a fost folosit în servicii de garnizoană.

Colonelul Urban, numit deja mai devreme comandant al districtului militar Cluj, a păstrat și comanda asupra districtului II grăniceresc militar român al Regimentului II grăniceresc român transilvănean.

Fără știrea sa, nu era voie să fie comunicate rapoarte despre treburile importante și în special despre cazurile importante; rapoartele și cererile urmau să fie înaintate înaltelor foruri numai prin intermediul lui.

În luna iunie 1850, colonelul Urban a fost numit general-maior, luându-i-se funcția de comandant al districtului militar.

La plecarea sa din Regiment, generalul-maior Urban a emis următorul salut de bun-rămas:

“Către onoratul comandament al Regimentului II grăniceresc de infanterie cezaro-crăiesc național român din Năsăud!

În urma înaltei decizii a Ministerului de război din data de 6 ale acestei luni, Majestatea Sa cezaro-crăiască a binevoit să mă numească general-maior, lăsându-mi și funcția mea anterioară.

Cu sentimentele cele mai calde de afecțiune și respect părăsesc un regiment, care prin loialitatea și statornicia sa exemplară în furtuna revoluției mi-a dat posibilitatea să obțin o astfel de evidențiere.

În noua mea destinație de serviciu de aici din țară, voi găsi de acum încolo consolarea de a-mi aduce aminte deseori de bravul Regiment grăniceresc român nr. 17 și, fie că voi fi aproape sau mai departe, am numai rugămintea să mă priviți în continuare ca pe un membru al Regimentului și să nu-mi luați afecțiunea voastră, care este cea mai mare mândrie a unui superior. Pe cât de mare a fost onoarea de a fi fost comandant al Regimentului II grăniceresc român, care prin curajoasa sa hotărâre a dat de veste în țară spiritelor șovăiloare și a făcut primul pas pe adevăratul drum, pe atât de mari vor fi mândria și norocul meu dacă în zile de pericol voi primi din nou regimentul sub comanda mea.

Rog să îmi fie permis să adresez salutul meu din inimă onorabilei comande a Regimentului, tuturor organelor Regimentului, întregii populații, tinerilor dornici de învățătură, elevilor și tuturor grănicerilor.

Îl numesc adjutant al meu pe locotenentul Carl Urban, până acum repartizat la comandamentul districtului militar Cluj, și îi cer să reprezinte această calitate.

Cluj, la 17 iunie 1850

Urban m.p.,
general-maior”.

În războiul civil din anii 1848-1849, pierderile tuturor celor trei batalioane de infanterie, apoi ale detașamentului defensiv ale Regimentului II grăniceresc român, au însumat 436 de oameni.

Prin preaînalta hotărâre din 3 iunie 1850, vicecolonelul Anton von Szabo de la acest Regiment a fost numit colonel și comandant al Regimentului, maiorul Adolf von Reznar a fost numit vicecolonel și maiorul Andreas Csikos al Regimentului I grăniceresc român nr. 16 a fost repartizat la Regiment.

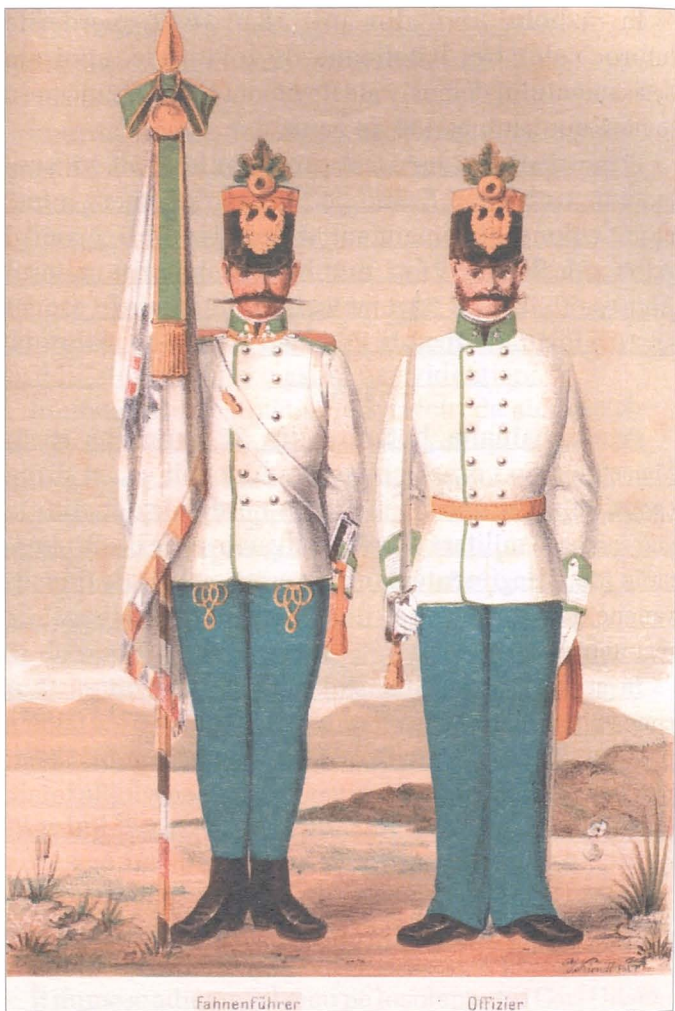
1851

Prin preaînalta hotărâre din 22 ianuarie 1851, Majestatea Sa cezaro-crăiască a binevoit ca, în urma cererii Ministerului de justiție, să ordone ca instituția grănicerescă militară din Transilvania să fie desființată, iar în locul Regimentelor grănicerești naționale transilvănene de până acum să fie înființat un număr egal de regimente de linie¹²⁴.

În același timp, Majestatea Sa a binevoit să facă cunoscută preaînalta sa mulțumire împăratească față de populația ambelor districte ale Regimentelor grănicerești române naționale transilvănene, pentru serviciile loiale îndeplinite ca trupe grănicerești atât în interiorul țării cât și în fața dușmanului.

Astfel, după o existență de 89 de ani, Regimentul II grăniceresc de infanterie român național transilvănean

¹²⁴ Adresa a fost adusă la cunoștința populației ambelor Regimente românești prin publicarea ei de către guvernatorul civil și militar baronul Wohlgemuth în *Foaia legilor provinciale și a Guvernului pentru țara de coroană Transilvania*, cursul anului 1851, mănunchiul III, 18 martie 1851, p. 76-77.

Soldat și ofițer din Regimentul de infanterie de linie nr. 50 Fürst Thurn und Taxis la 1851 (reproducere din cartea lui Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes...*)

nr. 17 a lăsat locul Regimentului nr. 50 cezaro-crăiesc de infanterie de linie, păstrând pellițele verde-papagal, nasturii albi și galoanele.

Așa cum arată datele oficiale ale istoriei Regimentului II grăniceresc român național și istoria statului imperial austriac, Regimentul II cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie român național transilvănenan a luptat în douăzeci de campanii și 136 de lupte, fiind de 11 ori învingător, câștigând mereu cu onoare; de asemenea, și-a dobândit înalte merite prin exemplarul serviciu de graniță închinat preaiînaltei Case imperiale, întregii monarhii și propriei patrii, Transilvania.

Prin preaiînalta decizie din 3 februarie 1851, generalul de divizie cezaro-crăiesc Friedrich, principe de Thurn și Taxis, a fost numit patron al Regimentului.

În luna august 1851, a sosit următorul preaiînalt ordin de armată, care răsplătea Regimentul acordându-i acest înalt grad:

“De la preaiînaltul Comandament al armatei!

Ordinul de armată nr. 14

În anul 1848, în cele mai tulburi împrejurări, batalionul I al Regimentului II grăniceresc român, acum Principe Thurn și Taxis nr. 50, și-a ținut jurământul loial depus sub steag. El nu a dat ascultare numeroaselor ademeniri și promisiuni ale căpeteniilor rebelilor; și amenințările acestora de a-i obliga prin decimare la încălcarea jurământului au fost refuzate cu bravură; a rezistat eroic tuturor brutalizărilor, invocând jurământul depus și a știut să salveze drapelul când a fost înconjurat, dezarmat și declarat ca și prizonier de război de către forțele inamice superioare.

Pentru a păstra pentru totdeauna în amintire această loialitate, îi acord Regimentului o medalie de aur cu

chipul meu și cu inscripția:

“Pentru statornicie în credința jurată în anul 1848”.

Aceasta va fi prinsă la drapel la toate ocaziile sărbătorești și va fi astfel purtată.

Schönbrunn, la 27 august 1851.

Franz Joseph m.p.”

(M.K 4743 G. din 28 august 1851)

Prin această conferire plină de bunăvoință a Majestații Sale împăratul, loialitatea – sora vitejiei, care amândouă ridică scutul protector fără de pată al onoarei soldaților – a fost lăudată și răsplătită în cel mai deosebit mod.

Prin preaînalta hotărâre din 27 august, locotenentului Demetrie Rus de la Regimentul grăniceresc român – ca recunoaștere a activității sale exemplare și a zelului cu care, ca plutonier în primul batalion al Regimentului II grăniceresc român, a animat trupa să reziste, precum și plutonierului Macarie Pop de la același Regiment – care l-a susținut puternic pe primul menționat, le-a fost acordată medalia de vitejie de argint clasa I. Caporalului Tănase Borgovan [Bărgăuan], trăgătorilor de elită Ion Moroșan, Luca Crețu și ostașului Dionisie Nicolae, a căror comportare, așa cum s-a amintit, a fost exemplară în acele ocazii, le-a fost acordată medalia de vitejie de argint clasa II.

Pe 22 octombrie, înălțimea sa arhiducele Albrecht, guvernatorul civil și militar al Ungariei, a sosit la Debrecen. În întâmpinarea sa a pornit o companie de onoare cu drapelul sub comanda căpitanului Ferenczi. În jurul orei 12, Regimentul a luat poziție pentru paradă, cu însemnele de luptă, și în timpul acesteia a câștigat întreaga mulțumire a mărețului arhiduce. Prin preaînalta hotărâre din 13 noiembrie, căpitanul Ioan

Mihăilaș a primit gradul și pensia de maior, în semn de recunoaștere a serviciilor îndelungate îndeplinite cu succes chiar și în timpul pensiei, apoi, din data de 16, căpitanul Carl von Osmolski a fost numit maior.

Prin preaînalta decizie din 31 decembrie 1851, colonelul Stefan von Mesko de la Regimentul de infanterie nr. 48 a fost transferat la Regiment; de asemenea, colonelul Anton von Szabo a fost transferat la Regimentul nr. 48.

1852

În urma unui ordin de bătaie emis în luna februarie 1852, regimentul a primit repartizarea în armata I și, în același timp, ordinul de a fi pregătit de marș spre Klagenfurt; la 21 și 22 martie, cele două batalioane au ajuns la Viena. În Pesta, compania a VI-a din Erlau s-a unit cu batalionul II.

Înainte de plecarea din Viena, Majestatea Sa împăratul a binevoit la 23 martie să treacă în revistă batalioanele II și III, și fiecărui om de la plutonier în jos i-a aprobat cu bunăvoință o soldă gratuită pe trei zile.

Majestatea Sa apostolică cezaro-crăiască a binevoit să-l însărcineze pe preaînaltul general-adjutant, generalul-maior Kellner von Köllerstein, pentru decorarea sărbătorească a drapelului cu medalia de aur acordată. Acesta a adus medalia la Klagenfurt în data de 17 mai. Ca loc potrivit pentru această sărbătoare a fost ales terenul de exerciții situat la nord de Klagenfurt, așa-numita câmpie, unde a fost ridicat un cort pentru sfânta liturghie, cortul fiind împodobit sărbătorește.

Cele trei batalioane ale regimentului – primul fiind convocat de la Villach pentru festivitate – au fost dispuse în linie la începutul paradei cu însemnele de luptă, cu frontul spre oraș, față în față cu cortul bisericesc.

Generalul-adjutant le-a ordonat să se posteze aici, apoi preotul a ținut sfânta liturghie.

După terminarea acesteia, a fost acordată medalia de aur, apoi Regimentul a format un careu. Generalul-adjutant al Majestății Sale împăratul, generalul-maior cezaro-crăiesc von Kellner, a rostit următoarea cuvântare ca introducere la decorarea drapelului:

“Majestatea Sa apostolică cezaro-crăiască mi-a ordonat, în preainaltul său nume, să prind medalia de aur pe drapelul batalionului I al Regimentului, medalie pe care stăpânul nostru împărătesc a avut preainalta bunăvoință să o acorde în amintirea statorniciei dovedite în anul 1848, în loialitatea jurată de acest batalion, pe atunci alcătuit din toate companiile regimentului. Fiind în măsură să îndeplinesc acest ordin împărătesc, eu transmit Regimentului felicitările mele pentru această decorație deosebită, care este cu atât mai mare și mai plină de însemnătate, cu cât Regimentul aparține unei armate care în totalitatea ei s-a evidențiat glorios în toate timpurile prin vitejie și loialitate.

Fiecare ostaș al acestui Regiment își va aminti că în orice luptă pentru drepturile împăratului, pentru gloria întregii Austrii și a armelor imperiale, datoria sa este ori de a învinge, ori de a muri”.

După aceste cuvinte, s-a trecut la decorare. Trupa a prezentat armele și drapelul batalionului I a fost prezentat de către cei doi ofițeri stegari.

Medalia, o realizare excepțională a artei gravurii, încadrată cu arabescuri din argint, a fost fixată cu lanțuri de argint de drapel.

Drapelul astfel decorat, a fost ridicat și colonelul von Mesko a ținut în limba română, trupei ambelor batalioane de infanterie, următoarea cuvântare:

“Pentru voi, succesorii și fiii fostului Regiment al doilea românesc grănițiarescu, au valoare vorbele mele cu această ocaziune.

Patru ani sunt, de când duhul cel rău de trădare în intern și extern a amenințat cu perire pe vulturul împărătesc al Austriei, și mulți dintre aceia, care au aflat sub aripile lui cel mai bun scut, l-au părăsit cu necredință.

Atunci ați fost Voi, carie sub împrejurările celea mai grele și suferințe de tot felul, nu fără conducerea lui Dumnezeu, ați stat cu el, precum se cuvine soldaților și creștinilor.

Batalionul întâi al Regimentului numai cu contrarietate s-a dus din patria sa, pentru că inamicul intern a început a vă amenința vetrele voastre.

El nu a vrut să se ducă în contra drapelului împărătesc, sub care se luptară grănițerii serbești la St. Tamás, ci a urmat mai târziu cu divisiunea a doua sub conducerea domnului maior Osmolsky, care-i aci de față, provocării banului Croației, până când celelalte două, mai puțin norocoase, însă tot așa de credincioase și constante, au negat rebelilor orice servicii, și numai frângerea curentului acestora din urmă i-au împiedicat a grăbi cu mâna înarmată patriei lor pustiită de inamic.

Atotputintele a adus de atunci toate la bine, și a lăsat dreptului, ce-i al său, ca omul să nu atingă nici odată.

Împăratul nostru totdeauna grațios credincioșilor săi soldați demandă la adjutantul general al Altisemei Sale îi decoră drapelul batalionului întâi cu medalia aceasta de aur, pe care stau îngravate cuvintele: «Pentru eroica constantă în credința jurată la anul 1848».

Primiți-o soldaților! Ca semn despre aceea, ce au făcut și suferit părinții voștri, frații voștri, primiți-o

aceasta ca eredi [urmași] a credinței și constanței lor, spre a o transpune asemenea nemaculată următorilor voștri, pe care i-a chema serviciul împărătesc, a trăi pe calea onoarei, și dacă cere datorința, a muri pe câmpul de onoare.”

Apoi, 9 oameni, care în anul 1848 se aflau la cele patru companii cărora le fuseseră luate armele prin forța și încălcarea cuvântului, au fost chemați afară din rând împreună cu alți 15 oameni din vechiul efectiv al Regimentului au fost numiți prin preaînaltă decizie ca stegari cu soldă de grenadier. Trupele Regimentului i s-a adus la cunoștință că Majestatea Sa împăratul a aprobat o soldă gratuită pe trei zile; după aceasta, careul a rupt rândurile, ostașii mărșăluind în formația de dinainte.

Apoi clerul a rostit sărbătoreșcul Te Deum și, ieșind de sub cort, preotul care celebra a împărțit binecuvântarea Sfântului Sacrament. În timpul Te Deum-ului, trupele au tras trei salve repetate de baterie.

Apoi, Regimentul a defilat în fața generalului-adjutant al Majestății Sale.

Cei 24 de oameni desemnați ca stegari, cu excepția tamburilor Gabriel Pop și Arsenie Irimie ai batalionului, urmau să fie folosiți la toate prezentările viitoare ale drapelului, în afară de garda de 24 de ore.

În același scop, ostașii: Trofin Titieni, Ștefan Cârțu, Ion Stezac, Ilu Bretan, Petru Petrașcu, Gabriel Gabor, Basil Pop, Basil Marcu și Grigore Cilip au fost transferați companiei a III-a, ostașii: Ion Ureche, Gabriel Muscan, Basil Hordoan, Basil Botta, Basil Vărăuan, Iuon Fedianu, Grigore Cioanca, Cornilă Moldovan, Domide Neamț, Ion Cira Pont și Alexandru Ionel au fost transferați companiei a IV-a.

Prin preaînalta hotărâre din 17 octombrie 1852, căpitanul Alexander Benedek de la Regimentul nr. 37 a fost înaintat maior în Regiment.

În acest an, în toate țările coroanei a fost introdusă obligativitatea rezervei, respectiv fiecare soldat, după îndeplinirea serviciului de linie de 8 ani, trebuia să îndeplinească încă doi ani de serviciu de rezervă.

1853

La mijlocul lunii februarie, Regimentul a primit ordin de marș spre Italia, unde a ajuns în luna martie.

Prin preaînalta hotărâre din 22 martie 1853, căpitanul Anton Petrizzevich a fost înaintat maior la Regimentul nr. 46, în schimb, Josef Răstle de aici, a fost înaintat maior la Regiment.

La 18 iunie, a avut loc la Venetia sfîntirea drapelului acordat batalioanelor III și IV.

La 27 octombrie, detașamentele Regimentului dislocate în Treviso, pe câmpul de exerciții de lângă Porta di San Tomaso, au trecut în paradă în fața feldmareșalului comandant al armatei, contele Radetzky, și au primit mulțumirea deosebită a bătrânului erou.

1854

Prin preaînalta hotărâre din 23 ianuarie, vicecolonelul Adolf Edler von Reznar a fost înlocuit cu vicecolonelul Carl von Wiedermann de la Regimentul nr. 56, iar prin decizia din 31 martie, colonelul și comandantul Regimentului von Mesko a fost numit la comanda Armatei a III-a pentru îndeplinirea serviciului.

La 27 august, Regimentului i s-a comunicat declararea stării de război.

Regimentul a primit ordin de marș spre Craiova pentru batalionul I de infanterie. Batalionul I a ajuns

la 11 octombrie la Craiova, fiind urmat de batalioanele II și III¹²⁵.

1855

În luna august, Regimentul a primit ordin de marș spre București, unde a ajuns la 13 septembrie¹²⁶.

1856

Pacea de la Paris din 30 martie, a pus capăt războiului din Orient, după care a început evacuarea Principatelor dunărene de către trupele de ocupație austriece.

Regimentul, care a primit ordin de marș spre Lemberg, și-a concentrat toate cele trei batalioane la București. A început marșul la 20 mai, iar în 17, 20 și respectiv 22 iulie, batalioanele Regimentului au ajuns la Lemberg.

În România, Regimentul 50 s-a evidențiat prin disciplina de fier și tratarea blândă a populației de acolo, căreia i-a lăsat o amintire plăcută¹²⁷.

¹²⁵ Firește că intrarea trupelor imperiale a creat unele nemulțumiri în rândurile populației locale din Oltenia supuse la noi rechiziții și obligații, însă nu trebuiesc trecute cu vederea ordinea și progresele tehnice (construirea de drumuri, introducerea telegrafului bunăoară) aduse de noua administrație temporară, cf. *Istoria Românilor*, vol. VII, tom 1, coord. Dan Berindei, București, 2003, p. 424; Ilie Vulpe, Ion Zarzără, "Documente noi referitoare la rezistența locuitorilor din județul Dolj împotriva ocupației habsburgice (1854-1855)", în *Arhivele Olteniei*, serie nouă, 1, 1981, p. 189-196.

¹²⁶ Despre această perioadă a se vedea Nicolae Ciachir, „Unele aspecte privind orașul București în timpul războiului Crimeii (1853-1856)”, în *Materiale de istorie și muzeografie*, 3, 1965, p. 195sqq.

¹²⁷ Nu întâmplător, Comenduirea militară a orașului București l-a lăudat și decorat pe locotenentul Karl Klein

Prin preaînalta hotărâre din 29 mai, colonelul Stefan von Mesko, la cererea sa, a ieșit la pensie. Vicecolonelul Ludwig Appel de la Regimentul nr. 48 a fost numit colonel și comandant al Regimentului, iar maiorul pensionat Carl Schwaigern a fost readus în serviciul efectiv.

1857

Patronul Regimentului, principele de Thurn și Taxis, a murit la 17 ianuarie.

Înălțimea sa regală, marele duce Friedrich Wilhelm Ludwig von Baden, a fost numit, prin preaînalta hotărâre din 30 ianuarie, ca patron al Regimentului.

1858

Prin preaînalta hotărâre din 13 martie, colonelul Stefan von Mesko a fost numit general-maior și brigadier.

La 1 septembrie, toate detașamentele Regimentului au pornit în marș spre Cernăuți.

1859

Prin preaînaltul ordin din 24 aprilie, Regimentul a primit dispoziția de a se pregăti de război.

la 18 mai 1856, când trupele austriece se pregăteau să părăsească orașul, ca o recunoaștere a disciplinei și organizării impecabile pe care acesta a impus-o în calitate de comandant la Comisia de încartiruire, cf. Österreichisches Staatsarchiv Wien, Kriegsarchiv, *Fond Qualificationslisten der offiziere*, karton 1394 (Klein Kamillo-Louis) – Qualificationsliste des Karl Klein; George Bariț apreciază și el că ostașii și cei mai mulți ofițeri ai Regimentului de linie nr. 50 s-au comportat exemplar cu populația autohtonă, spre deosebire de restul trupelor imperiale care au înregistrat și excese și brutalități, cf. George Bariț, *Istoria regimentului alu II-lea Romanescu Grănițariu din Transilvania*, Brașov, 1874, p. 64.

La 27 aprilie, a urmat declarația de război a Austriei împotriva Piemontului.

Regimentul nu a luat parte la nici o luptă, deoarece pacea s-a încheiat deja la 12 iulie.

1860

Prin hotărârea imperială din 12 ianuarie 1860, s-a ordonat ca decorațiile primite în urma luptelor cu dușmanul, spre deosebire de cele care urmau să fie acordate pentru alte importante merite militare sau civile, să poarte denumirea: “Decorație de război a ordinului sau Crucea meritului militar” și să fie încadrate de cununa de lauri.

1861

La sfârșitul lunii ianuarie s-a introdus în uniforma infanteriștilor tunica militară cu guler răsfrânt și cu un rând de nasturi.

1862

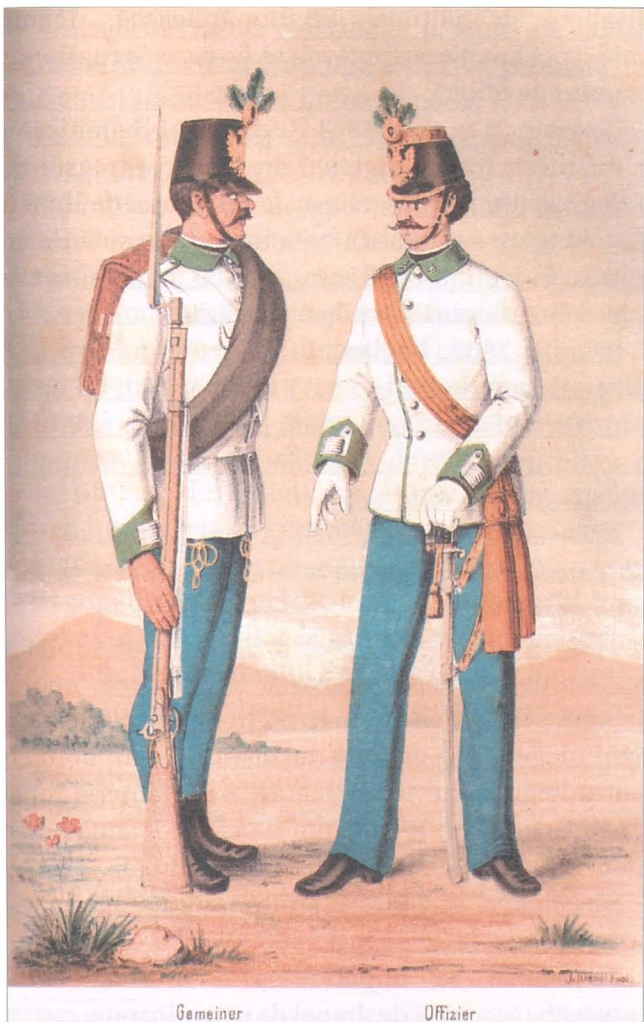
Maiorul Schwaiger a fost înaintat la gradul de vicecolonel.

Colonelul Appel a fost numit comandant de brigadă. Vicecolonelul Carl Schwaiger a preluat comanda Regimentului.

Prin preaiînalta hotărâre din 25 decembrie, colonelul Appel a fost numit general-maior și vicecolonelul Karl Schwaiger a fost numit colonel și comandant al Regimentului.

1863

Pe 20 august 1863, a avut loc la Ceneda cea de a o sută sărbătoare jubiliară a Regimentului și sfințirea sărbătorească a drapelului acordat batalioanelor I și II, ocazie cu care Majestatea Sa împărăteasa-regina

Soldat și ofițer din Regimentul de infanterie de linie nr. 50 Mare duce de Baden la 1861 (reproducere din cartea lui Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes...*)

Elisabeta și înălțimea sa împărătească, doamna arhiducesă Sophie, au binevoit să fie nașe, la rugămintea corpului de ofițeri.

Cu toate că în anul 1851 Regimentul II grăniceresc de infanterie român național nr. 17 a fost transformat în Regimentul cezaro-crăiesc de infanterie de linie nr. 50, totuși, nu s-a uitat că de-a lungul a o sută de ani, acesta a îndeplinit credincios serviciu preaiinaltei Case imperiale, tronului și întregii monarhii.

În anul 1863, Regimentul a avut una din acele sărbători care de fiecare dată formează un an epocal pentru regimentele imperiale, și aceasta a fost ținută în amintirea celor o sută de ani de la înființarea Regimentului în anul 1763.

Această sărbătoare a fost și mai înălțătoare prin acordarea noului drapel al batalioanelor I și II, în locul celui vechi.

Timp de un secol, aceste drapele au luptat în campaniile prusacă, turcească și franceză, apoi în războiul revoluției de la 1848/1849, și totuși nu au căzut niciodată în mâinile dușmanului – un noroc rar pentru Regimentul II grăniceresc de infanterie român transilvănenan nr. 17, precum și pentru Regimentul de infanterie de linie nr. 50, care l-a continuat.

Sărbătoarea seculară și sfințirea drapelelor a avut loc la Ceneda, la 20 august 1863.

Majestatea Sa împărăteasa a ordonat să fie reprezentată ca nașă de drapel de către doamna contesă Hunyadi, născută contesă Buol Schauenstein.

Drapelele au fost sfințite în rit oriental de către episcopul din Ceneda și de către capelanul de câmp greco-catolic român, Bocșa.

Profesorul italian Marinelli a scris în onoarea regimentului o frumoasă odă în limba germană, care apoi a fost tradusă și în limba română.

Pe lângă caracterul curat militar, această sărbătoare a avut și un altul, respectiv național.

Soldaților, care aproape în totalitate aparțineau națiunii române, le-au fost ținute cuvântări în limba română. Pentru 60 de oameni au fost procurate costume naționale românești, iar aceștia au dansat dansul național “Călușeru”, pentru buna dispoziție a corpului de ofițeri și a invitaților prezenți. În marea ei bucurie, trupa l-a ridicat pe umeri pe generalul-maior Mesko, fostul comandant al Regimentului și pe colonelul de atunci.

În timpul festivităților, fanfara Regimentului a cântat, între altele, și cântece naționale românești¹²⁸.

Feldmareșalul locotenent Urban, ca fost colonel al Regimentului II grăniceresc de infanterie român național, a fost invitat la această festivitate de către colonelul și comandantul Regimentului Schwaiger, iar Urban a trimis colonelului următoarea confirmare:

“Ilustre și onorate,

Prea stimate domnule colonel,

Dacă condițiile de serviciu o permit, cu siguranță că voi răspunde nu numai invitației prietenești, ci voi urma și chemarea inimii și voi apărea printre vechii mei camarazi din Regiment.

¹²⁸ Festivitățile sunt descrise și de locotenentul George Pop, în scrisorile trimise din Ceneda (14 iunie 1863) și Asolo (11 și 15 septembrie 1863) lui Vasile Nașcu și Ioachim Mureșan, la Adrian Onofreiu, “Corespondența dintre Vasile Nașcu, Ioachim Mureșan și George Pop (1861-1866)”, în *Arhiva Someșană*, III, 2004, p. 456-462.

Dieta Transilvaniei are o importanță covârșitoare pentru Austria întreagă, iar astăzi ea nu s-ar fi întrunit dacă credincioșii români nu și-ar fi găsit idealul în anul 1848 la Năsăud.

Temeiul Regimentului 50 este așadar, solul fertil al dezvoltării unui popor, care a fost mult timp oprimat.

Salutări din inimă tuturor!

Brün, la 6 august 1863.

Al Excelenței voastre supus servitor,

Urban m.p.,

feldmareșal locotenent”¹²⁹

Cuvântări care au fost rostite la festivitate

Cuvântul pronunțat de către domnul colonel și comandant Carl Schwaiger, adresat batalioanelor 1 și 2, cu ocazia sfințirii drapelelor la Ceneda în 20 august 1863.

“Ostași!

Aici vă înmânez noile drapele, sfințite tocmai acum de către preoți.

Vechile steaguri, pe care astăzi le aveți pentru ultima oară în mijlocul vostru, au fost în cursul unui veac întreg marloarele credinței, bravurii și nestrămutatei supunerii a părinților și a fraților voștri.

Zborul lor cel înalt și mândru a condus acest Regiment cu mare glorie peste multe câmpuri de bătălii! Mulți dintre antecesorii voștri au aflat sub aceste drapele moartea de ostaș; toldeauna însă, chiar în cele mai mari pericole, ei au știut să le apere cu cel mai mare curaj.

Nu este așa de mult timp, de când frați de ai voștri, acum, în zilele noastre, au dat iarăși probe de

¹²⁹ Publicate în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 71-72 din 1863.

credință neclintită pentru împărat și de perseverență extraordinară întru împlinirea dorințelor de ostași. În semn de aducere aminte eternă la acea purtare glorioasă a lor, Majestatea Sa, prea grațiosul nostru împărat și belliduce suprem le-a dat, ca cea mai frumoasă răsplată și distincțiune, acea medalie de aur, ce se vede atârnată pe drapelul batalionului întâiu.

Augustele două doamne: Majestatea Sa, iubita noastră împărăteasă Elisabeta și prea înalta mamă a prea Augustului nostru Monarchu, Înălțimea Sa Cesaro-Regească Doamnă Archiducesă Sofia, au binevoit cu multă grație a lua locul de matrice la aceste drapele noi.

Arătați-vă totdeauna demni de această prea înaltă încredere, demni și de onorifică chemare a predecesorilor voștri.

Aceste drapele să nu vă vadă pe voi niciodată clătinându-vă, ori unde se va cere, ca să dați dovezi de credință, de bravură, de perseverență neînduplecală și de ascultare.

Să fâlfâie sus aceste drapele în vuietul cel mai mare al luptelor, în ploaia de gloanțe, în grindina de mitralii, să vă arate vouă calea către glorie.

Simbolul vostru să fie cel care a fost și al părinților voștri:

«Totul pentru Imperator.

Loialitatea noastră până la moarte.

Totul pentru Patrie.

Lor să păstrăm iubirea și credința noastră până la moarte.

Să trăiscă Austria
mai presus de toate»”.

Cuvinte către ambii stegari:

“Luați aceste drapele, ca cea mai prețioasă avere a Regimentului și paza credincioasă a Dumneavoastră.

Acestea să nu vă scape niciodată din mâinile dumneavoastră. Sus și fâlfâind să le purtați în fruntea regimentului chiar și în cele mai mari pericole.

Numai moartea să vă despartă de drapelele acestea”.

Cuvântarea pronunțată de către un domn ofițer în limba românească:

“Ostași! Astăzi Regimentul nostru ține una dintre sărbătorile cele mai rare.

El își serbează întemeierea sa cea dintâi, care s-a întâmplat tocmai înainte cu o sută de ani.

Poate or fi, că sunt unii dintre voi, cari nu cunosc bine istoria Regimentului acestuia; de aceea, eu voiesc să v-o fac, pe scurt, cunoscută.

Nenumeratele năvăliri ale turcilor îndemnaseră pe împărăteasa Maria Theresia, cea bună și demnă de veșnică aducere aminte, ca să înființeze în marele principat al Transilvaniei, înainte de aceasta cu 100 de ani, cinci regimente de graniță, dintre care unul fusese și acesta, al nostru.

Regimentul nostru, ca Regiment de graniță, înființat în anul 1763, a existat până în anul 1851, adică 88 de ani; în acest răstimp istoria ni-l arată într-un șir lung de ani luptând pe câmpul de onoare pentru Împărat și Patrie.

Despre bărbăția și bravurile Regimentului nostru, voi aduce aminte din cele multe, numai una:

Mareșalul principe de Coburg, ca și comandant al armatei în contra Turcilor, în una din relațiunile sale, scrie următoarele cuvinte: «Dacă Regimentul al II-lea

românesc de graniță ar avea ocaziune de a da probe despre virtuțile sale ostășești, atunci simbolul său: *Virtutea romana reînviată s-ar adevăra în totdeauna*».

În viforosul an 1848, batalionul I al acestui Regiment, până la alăta a știut să rămână în credința pe care jurase, încât prea bunul și grațiosul nostru împărat, decoră steagul acelu batalion cu medalia de aur, care pe o parte ne arată chipul Majestății Sale, iar pe cealaltă parte inscripțiunea ce sună așa: Pentru statornicia și credința jurată la anul 1848.

Frumos semn acesta, și unicul în toată armata cea mare austriacă.

Precum însă, în lumea aceasta, toate lucrurile omenești sunt supuse schimbării, așa s-a întâmplat și cu acest Regiment, în calitatea sa de grăniceresc.

Majestatea Sa, prea bunul nostru împărat a aflat, că ar fi mai bine dacă s-ar preface și acesta în Regiment de linie.

Așadar, voi, de la anul 1851 încoace, sunteți ramurile tinere ieșite din tulpina cea veche.

Virtuțile cele mai frumoase ale ostașului sunt bravura și credința. Precum ațlarăți din această vorbire scurtă, părinții și frații voștri au fost totdeauna bravi și credincioși.

Urmați deci și voi înainte, pe calea cea arătată de ei. Fiți întotdeauna bravi și credincioși, căci, numai așa vă puteți câștiga onoarea și gloria pentru Împărat și Patrie, care să trăiască”.

La începutul Te Deum-ului, vechile drapele au fost aduse de caporali în locuința comandantului Regimentului, de unde, acești martori ai unor vremuri glorioase, au fost predați comunei Năsăud, la cererea acesteia, localității de stat major a fostului Regiment II

grăniceresc român, pe care aceasta le-a expus în biserica greco-catolică de acolo.

În timpul banchetului festiv organizat de corpul ofițerilor, la care au luat parte numeroși invitați, printre care fostul comandant al Regimentului, feldmareșalul locotenent Urban, și generalul-adjutant al înălțimii sale regale patronul Regimentului, Friedrich Wilhelm Ludwig von Baden, a sosit de la Frankfurt pe Main următoarea telegramă:

“Marele duce de Baden salută Regimentul său la onorabila sărbătoare jubiliară de astăzi. El îi acordă domnului colonel Schwaiger Crucea de comandor al Ordinului de Zahringer-Loeven. Generalul adjutant von Neuborn m.p., colonel.”

De asemenea, Regimentul a primit numeroase scrisori de salut și telegrame, printre altele de la ministrul de război și de la comandanții armatei, precum și de la foști membri ai Regimentului și alți invitați, care n-au putut să vină personal.

În timpul celor 100 de ani scurși, detașamentele Regimentului au luptat pe multe câmpuri de bătălie și au pecetluit drapelele lor păstrate fără pată, precum și jurământul depus sub steaguri, cu prețul sângelui multor sute de ostași.

Loialitatea de neclintit, vitejia și statornicia de fier au fost mereu la ele acasă, în cel mai înalt grad, în rândurile Regimentului pe care Majestatea Sa împăratul l-a onorat atât de plin de bunăvoință în fața întregii armate, și l-a evidențiat într-un mod unic în felul său prin acordarea medaliei de aur la drapel.

De aceea, Regimentul privește cu mândrie legitimă în urmă, la existența sa de 100 de ani. Credința de neclintit pentru augusta Casă imperială, vitejia cavaleriească,

consecvența statornică în situațiile vieții ostășești și spiritul camaraderesc și unificator austriac se vor perpetua din generație în generație, ca moștenire a glorioasei sale existențe centenare”.

Odă

la serbarea seculară și sfințirea aquilelor Ces.[aro]
reg.[escului] regiment de infanterie de linie Nr. 50

Marele Duce de Baden

la Ceneda în Veneția, în 20 August 1863.

Virtus Romana Rediviva.

Ce mândri fură ducii, cari Salva îi nascu,
În haina lor un vultur cesareu se văzu,
Pe creștet li se puse cununa verginală,
Veștmântul lor purtat-a splendoare triumfală.

În timpuri se jertfiră, împinși de un sacru dor,
La Domnul cel prea tare, la Domnul oștilor,
Și toți, câți mai intrară în murii cei giganți,
Strigară dintr-un suflet: “Noi rămânem constanți”.

Și ceea, ce volară, ținură credincioși,
Acestor duci urmară cu toții curajoși.
Polonii, Turcii, Prusii, precum și franci, ungari
Simțiră mâna gravă, și armele lor tari.

Al patriei fruntariu dușmanii atacându-l,
Îl apăra românul, cu sânge colorându-l;
De-i promite rebelul tot munți de munți aurii,
Cel, ce jură credința, credința și-o păzi!

Căziură, drept părinții, dar fiii răsăriră,
Credința lor nici unii din fii n-o părăsiră;

Oricâți lăsară viața în luptele barbare,
Bătrânii duci creară oști noi cu o strigare.

Cunoaște-ți-vă ducii, sub care voi ați luptat,
Și sub a căror umbră revolta ați călcat!
Ei sunt în sânul Vostru, nu intrară în mormânt,
Spre voi privesc și astăzi severi și îmbărbătând.

Cu corpul plin de plăgi, cu haina învechită,
Dar spuneți-mi: "E stima atât de mult mărită,
Ca cea cu înaltă vorbă și tip împărătesc,
Ce-o poartă din duci unul, dar toți se renumesc".

Aquilele sunt ducii la Salva consacrați,
O sută de-ani văd ele în vecie strecurați
Și oboșiți, ca nimeni din cei cădiuti sub ele,
Merg invalidi în templu, la locu scutit de rele.

Salută regimentul în ora despărțirii,
Și în mersul spre repaus zic vorbă mulțămirei;
Medalia eredită, eternă Vă decore,
De steagul nou legată, lăsați-o în vânt să zboare!

Țineți credința veche; la moși părinți urmați,
Tot pieptul la dușmanul, nu spatele să-l dați!
Jurați: "Păstrăm credința, stăm: Domnul sfânt păzească
Pre Austria una, și casa habsburgo-împărătească".

Marinelli, m.p. profesor".

1864

Batalionul III a mărșăluit la cele două batalioane aflate în Italia, care a pornit la mijlocul lunii martie din Alba-Iulia și a ajuns pe 26 în Treviso.

1865

La 4 și 5 martie, batalioanele Regimentului au pornit din garnizoanele lor și au mărșăluit peste Padova și Monselice în Polesine. Pe 20, 21, 23 iunie, detașamentele Regimentului au fost inspectate de către comandantul armatei, generalul de artilerie cavalerul Benedek.

1866

În urma unui ordin de bătaie din 15 martie, Regimentul a trebuit să înainteze spre Verona. Prin rescriptul Ministerului de Război din 22 și 23 aprilie, Regimentul a primit dispoziția să pună pe picior de război statul major al Regimentului și cele patru batalioane de infanterie cu trupa de la plutonier în jos, inclusiv soldați din serviciul de transporturi.

Pe 7 mai, întreaga armată a fost pusă pe picior de război, totuși Austria a dat dovada dragostei sale de pace prin prezentarea repetată de propuneri pentru o dezarmare concomitentă de ambele părți, a Austriei și a Prusiei.

Prusia a răspuns totuși cu contrapropuneri, a căror acceptare ar fi fost o cedare a onoarei și a siguranței imperiului, ceea ce a făcut ca toate negocierile să eșueze.

În 20 iunie, la ora 8 dimineața, un colonel italian de la avanpostul cezaro-crăiesc din Le Grazie, a apărut în fața orașului Mantova și a adus declarația de război a regelui Victor Emanuel, căreia înălțimea sa imperială comandantul armatei nu i-a răspuns, ci în ziua următoare, pe 21 iunie, a emis un ordin trupelor sale.

La 24 iunie, a avut loc bătălia de la Custoza, care a adăugat câteva pagini de glorie istoriei Regimentului.

În urma dispozițiilor primite, toate detașamentele armatei s-au pus în mișcare devreme în aceasă zi.

Lupta a început la ora 6 și jumătate.

Regimentul aparținea brigadei generalului-maior baronul Piret.

Pe întregul front al acestei brigade s-a încins o luptă înverșunată între infanteriști și detașamentele generalilor dușmani: Ceralo, Villahermosa și batalionul Versaglieri, postat pe dealul dintre Fontana Fredda și șosea.

Pentru a ataca poziția inamică, maiorul Friedrich Krippel a ordonat plecarea batalionului I în coloane de linie divizionare și a dat direcția spre Fontana Fredda. Încă înainte ca divizia a III-a să fi pornit în marș, divizia I și a II-a au atacat, totuși fără rezultat, și au trebuit să se întoarcă. Această poziție dușmană avea un efectiv foarte numeros, iar coloanele au fost copleșite cu o ploaie de gloanțe. Maiorul Krippel a căzut lovit mortal, la fel căpitanul baron Schirnding a fost rănit mortal, locotenentii: Otto Müller și Carl Steinbock au rămas morți, locotenentul adjutant al batalionului Casimir Jeroszinski a fost rănit grav; în afară de aceștia au mai fost răniți mulți ofițeri și un mare număr de ostași au fost făcuți inapți de luptă. Cu toate acestea, batalionul s-a regrupat într-un timp surprinzător de scurt, în timp ce divizia a IV-a a preluat lupta și, printr-un înverșunat foc și o îndrăzneță ofensivă, a reținut dușmanul de la înaintare. Căpitanul Josef Tesach a preluat comanda batalionului, și batalionul a pornit la asalt a doua oară, a respins tiraliorii și detașamentele dușmane, și a cucerit la baionetă Fontana Fredda, ajutat fiind de detașamente ale batalionului II, după ce brigada Möring a apărut în flancul stâng.

Batalionul II a urmat acum batalionului I în coloane divizionare. Casa Buretta a fost rapid ocupată, ofițerului

Peneke i-a fost împușcat calul sub el și viteazul căpitan Weilenbek a fost grav rănit împreună cu calul său. Cu toate acestea, batalionul a rezistat curajos și apoi, unit cu batalionul I, a intrat în Fontana Fredda. Acum, brigadierul a ordonat ca bateria să plece imediat la Casa Maragnotte, de unde a tras și a incendiat apoi Casa Bruciata, după care detașamentele batalionului II au luat cu asalt acest obiectiv.

Batalionul III al Regimentului, pe care colonelul Schwaiger îl conducea cu îndrăzneală la asalt, a cucerit Canova și apoi Pasquali, unde din nefericire, viteazul colonel și-a găsit moartea alături de locotenentii-majori George Pop și Carl Șuta și de locotenentul Friedrich Beck. Batalioanele I și II, urmate de batalionul imperial de vânători, au pătruns prin defileul de la Monte Vento di Fontanello și au înaintat spre șoseaua Valeggio. Inamicul, aruncat astfel de Regiment în flancul stâng, a fost obligat de asemenea de Regimentul Crenevile să renunțe și în centru la poziția sa și apoi, lăsând în urmă mulți prizonieri, căruțe și alte materiale de război, a fost aruncat spre Valeggio și Monzambano, ocazie cu care a fost pus pe fugă de către focul puternic al celor trei baterii din față. O urmărire a dușmanului nu a fost posibilă din cauza gradului de oboseală a trupelor.

Prin acest asalt eficace, în care Regimentul s-a acoperit cu glorie, s-a obținut un succes important pe frontul de vest al câmpurilor de luptă.

Înălțimile de la Mincio, din apropierea trecerii peste râul de la Monzambano și Valeggio, au fost cucerite; importante părți ale armatei dușmane au fost făcute inapte pentru luptă. O parte se afla în retragere totală în spatele râului, și astfel era pierdută pentru alte lupte.

Pierderile Regimentului au constat în morți: colonelul și comandantul Regimentului Carl Schwaiger, maiorul Friedrich Krippel, locotenentul-major George Pop¹³⁰, locotenenții Friedrich Beck, Otto Friedrich Müller și Carl Steinbock, pe lângă alți 48 de oameni cu grade de la plutonier în jos; răniți: căpitani baronul Friedrich Schirnding și Johann Staff, Anton von Minkiewicz, Carl Weilenbeck, Ferdinand Wlad, Adolf Stankiewicz, locotenenții-majori: Carl Șuta, Casimir Iaroszynski, Adolf Schumacher, Anton Dworczak, Carl Glöckner, precum și locotenenții: Friedrich von Wimmer, Roderich Bart și Anton Thott, pe lângă alți 199 de oameni cu grade de la plutonier în jos; căpitani baronul Friedrich Schirnding și Johann Staff, de asemenea locotenenții-majori Carl Șuta și Casimir Jaroszynski au murit curând din cauza rănilor; Regimentul a numărat dispăruți 58 de oameni de la plutonier în jos, dintre care mai târziu cei mai mulți au reieșit ca fiind morți sau răniți, ultimii căzând în mâinile dușmanului¹³¹.

¹³⁰ O biografie a acestuia, pe baza scrisorilor rămase, la Nestor Șimon, "George Pop din Leșu", în *Minerva*, Bistrița, nr. 15-19 din 1892; vezi și o schiță biografică (ANBN, *Fond Anton Coșbuc*, nr. 308, mss. Nestor Șimon) și corespondența acestuia cu fruntașii graniței de la Năsăud, în *Ibidem*, d. 315.

¹³¹ Amintirea sângeroasă a luptei de la Custoza s-a perpetuat multă vreme în zona Bistriței și a Năsăudului și prin cântecele de cătănie, prin folclorul care a imortalizat dimensiunile tragediei: "Multă moarte că era/ În față cu Custoza/ Că călcam morți și răniți/ Și feciori schilăviți/ Și călcam peste-a noști frați/ Mândri ca niște brazi/ Cât cu ochii te uitai/ Tot de trupuri moarte dai/ Și cât cuprindeai cu ochii/ Erau răsturnați ca snopii/ Ca și snopii cei de grâu/ Și curgea sânge pârâu", în *Cântecul de cătănie*, vol. II, prefață Ioan Cioară, postafață Ion Cuceu și Ion Șeuleanu, Cluj-Napoca, 2002, p. 31-32.

Regimentul a rămas peste noapte în brigadă, în pozițiile de mai sus, pe care le cucerise atât de glorios; a dispus posturi și și-a completat muniția.

Arhiducele Albrecht a raportat Majestății Sale împăratul întâmplările zilei prin intermediul următoarelor telegrame:

“Astăzi, la înaintarea spre Mincio, alacată de către rege cu o parte a armatei sale, armata a încheiat înaintarea în frontul spre sud, a luat cu asalt Monte Vento și, în sfârșit, după ora cinci, a luat Custoza. Mai multe tunuri capturate, mulți prizonieri. De partea noastră pierderi semnificative. În ciuda căldurii apăsătoare, armata a luptat cu o vitejie și o rezistență excepțională. Trupele sunt în picioare de la ora trei dimineața, fiind însuflețite de cel mai bun spirit.

Cartierul general: Zerbare, la 24 iunie 1866.

Arhiducele Albrecht m.p.”

În ziua următoare, arhiducele a făcut cunoscută recunoștința împăratului prin următorul ordin de armată:

“Trupelor mele brave cele mai calde mulțumiri!”

Pe 25 iunie, comandantul general al armatei, arhiducele Albrecht, a vizitat diferitele detașamente de trupe și spre seară a ajuns și la Regimentul de infanterie de linie nr. 50.

Când acesta a observat câțiva ofițeri ai acestui regiment, le-a spus:

“Felicit pe vicecolonel și întregul Regiment pentru că s-au comportat atât de brav în lupta de ieri”.

Între timp, a ajuns acolo și locotenentul-major, căruia arhiducele Albrecht i-a mai spus:

“Mă bucur că bravul Regiment a corespuns atât de strălucitor așteptărilor mele atât de mari, exprimate cu câteva zile înainte”.

Pentru a onora complet bucuria arhiducelui și importanțele sale cuvinte, este de amintit că în zilele care au precedat lupta, respectiv pe 20 iunie, înălțimea sa imperială a trecut în revistă brigada baronului Piret, aflată la San Bonifacio, din care făcea parte și Regimentul 50, și când a fost înconjurat de întregul corp de ofițeri, s-a adresat acestora după cum urmează:

“Vă felicit, domnule general, pentru o brigadă atât de frumoasă! Aveți aici un Regiment care pentru loialitatea și statornicia sa poartă la drapelul batalionului I medalia de aur, fiind singurul de acest fel în toată armata.

Sunt convins că atunci când va veni momentul, acest regiment exemplar va fi la fel de brav ca și înaintașul său”.

La 26 septembrie 1866, în biserica domului din Liubliana s-a ținut o slujbă de pomenire a morților căzuți în bătălia de la Custoza din 24 iunie, și a celor morți de pe urma rănilor.

Invitația referitoare la aceasta suna după cum urmează:

“Miercuri, pe 26 septembrie 1866, la ora 10 înainte de amiază, în biserica domului, se va oficia slujba de pomenire pentru cei căzuți în bătălia de la Custoza și pentru cei decedați de pe urma rănilor:

Carl Schwaiger

Colonel cezaro-crăiesc și comandant al Regimentului, cavaler al Ordinului cezaro-crăiesc austriac Leopold cu decorația de război;

Friedrich Krippel

Maior cezaro-crăiesc, cavaler al Ordinului cezaro-crăiesc austriac al coroanei de fier clasa a III-a, posesor

al Crucii de merit militare cezaro-crăiești cu decorația de război;

baronul Friedrich von Schirnding

Maior cezaro-crăiesc, cavaler al Ordinului coroanei de fier clasa a III-a cu decorația de război;

Johann Staff

Căpitan cezaro-crăiesc, posesor al Crucii meritului militar cezaro-crăiesc cu decorația de război;

George Pop

Locotenent-major cezaro-crăiesc;

Carl Șuta

Locotenent-major cezaro-crăiesc;

Casimir Jaroszynski

Locotenent-major cezaro-crăiesc;

Erich Otto Theodor, Wilhelm Müller

Sublocotenenți cezaro-crăiesc;

Carl Steinbock

Sublocotenent cezaro-crăiesc;

Va fi ținută o slujbă de pomenire pentru toți posesorii Crucii meritului militar cu decorație de război și pentru trupa Regimentului cezaro-crăiesc de infanterie de linie 50 - slujbă la care corpul ofițerilor Regimentului este respectuos invitat.

Liubliana, la 25 septembrie 1866.

Extras din ordinul Regimentului nr. 167.

Hütteldorf, la 24 iulie 1866

[0] Art. 12”.

Ca recunoaștere a rezultatelor vitejești deosebite în bătălia de la Custoza din 24 iunie 1866, Majestatea Sa apostolică cezaro-crăiască acordă, prin preainalta hotărâre datată la Viena în 18 ale acestei luni (Monitorul Oficial al Armatei Nr. 17):

Decorația de război Ordinul coroanei de fier clasa a III-a:

Domnului titular maior baronul Friedrich Schirnding, căpitanilor Carl Weilenbeck, Ferdinand Wlad și Achilles Galli;

Crucea meritului militar cu decorația de război:

Domnului maior Wilhelm Wellikan von Boldogmezö, domnilor căpitani-locotenenți Josef Tehsach, Adolf Statkiewicz, domnilor căpitani titulari Adolf Schumacher, domnilor locotenenți-major Basil Popițan, Carl Glöcker, Alexander Stoklin, Friedrich Wimmer von Ebenwald și titularului locotenent-major Casimir Jaroszynski.

Preainalta și lăudabila recunoaștere a fost exprimată:

Domnului maior Winzenz Kraft, domnilor căpitani Jacob Offenbacher, Heinrich Gabor, Albert Scholtes, Carl Klein¹³², Josef Kümpf, Anton Weber, Friedrich von Bundschuh, Josef Pochnert, Franz von Sieglund Adolf Ulrich, domnilor locotenenți-majori Franz Klein, Alois Csikos, Wilhelm Hiden, Rudolf Hobria, Franz Kick, Victor Ruckgaber, Camillo Gadrinski, Josef Toth, Anton Guth, Paul von Ferenczi și Gustav Zidek, domnilor sublocotenenți Franz Mally, Ignatz Budczinsky, contelui Felix Orsini Rosenberg, Johann Rumph, Vinzenz

¹³² Este vorba de însuși Karl Klein, autorul manuscrisului de față.

Berioroko, Anton Angerholzer și cavalerului civil von Strerovitz.

Majestatea Sa preamiloștivă a mai acordat următorilor numiți, căzuți în timpul luptei sau morți din cauza rănilor:

Crucea de cavaler al Ordinului Leopold:

Domnului colonel Carl Schwaiger;

Ordinul Coroanei de fier clasa a III-a cu decorația de război:

Domnului maior Friedrich Krippel;

Crucea meritului militar cu decorația de război:

Domnului căpitan Johann Staff, locotenenților-majori George Pop și Carl Șuta, sublocotenenților Otto Wilhelm Müller, Carl Friedrich Becke și Carl Steinbock.

Prin înaltul ordin de armată, datat la Galliera în 11 iulie, înălțimea sa domnul comandant al armatei, mărețul arhiduce Albrecht, a binevoit să emită următoarele: Pe baza verificării comisionale a cererii înaintate de recompensă, găsesc de cuviință să recunosc trupei următoarele decorații și laude, pentru deosebitele sale fapte de arme, precum și pentru comportamentul său glorios, de o deosebită vitejie în bătălia de la Custoza din 24 iunie anul curent, în luptele care au precedat și au urmat acestei bătălii, și anume:

Regimentului 50 de infanterie de linie:

Medalia de vitejie de aur:

Stegarului Mihail Bojuț, plutonierilor de stat major Franz Jeczminek de la compania a XIII-a, Leo Grohmann de la compania a VI-a;

Medalia de vitejie din argint clasa I:

Furierului Stuz Ankander de la compania a XIV-a, ostașului Ion Pruția, ostașilor precum și caporalilor

George Vițu și Gefreiter Teodor Popa de la a XV-a, caporalului Samuel Ceresturi de la a XVI-a, caporalului Vasile Purja, ostașilor Josef Borbeli de la a XVIII-a, Filip Oniț de la a I-a, caporalului George Crăciun și ostașul Iosif Cristea de la a II-a, caporalului Petru Zbutea de la a VII-a, furierului Dionisie Iliet și caporalului Janos Zsida de la Compania a VIII-a;

Medalia de vitejie din argint clasa a II-a:

Stegarului Samuel Arany, ostașilor de stat major Johann Pack, George Covaci, Ion Rusa de la a XVI-a, ostașului vice-caporal Teodor Vintilă, ostașului Vasile Pop de la a V-a, furierului Ștefan Caț, dulgherului Ion Haiduc, ostașului Simion Pragia, plutonierului Josef Becker, caporalului Vasile Vodă, caporalului Michael Csiky și ostașului Rusan Hendria de la Compania a VII-a, ostașului Miron Cuc, furierului Mihai Boțan de la a X-a, furierului Constantin Oprîș de la Compania a XII-a.

Laudă:

Ostașilor Pavel Udrea, Alexander Kulda;
Plutonierului Sigmund Hengl;
Caporalului, cvasi plutonier Geisa Laszloffy;
Furierilor Teodor Stoica, George Vermeșer, cu toții de la compania a XIV-a;
Furierului Nicolae Cozma de la a XVIII-a;
Plutonierului Johann Szentpeteri de la a IV-a;
Caporalului Simeon Plăcintar de la a XVI-a;
Furierului Teodor Costin de la a IV-a;
Caporalului Nicolae Romoșan de la a VI-a;
Plutonierului Erasmus Stark și
Caporalului Teodor Cioran de la a XI-a;
Caporalului Johann Walassa și
Ostașului Pavel Wanna de la Compania a XI-a.

Fac cunoscute Regimentului, cu mândrie, aceste preaînalte recunoașteri de purtare vitejească și sunt convins că și în împrejurările viitoare nu numai că o vom păstra, ci vom și ridica gloria cerută Regimentului.

Peneke m.p.,
colonel”.

Contribuții la panteonul bătăliei de la Custoza
din 24 iunie 1866, despre plutonierul Nicolae Blebea
de la compania a XIV-a a Regimentului de mai sus,
de loc din Ilia, din districtul Făgărașului în Transilvania.

La înaintarea generală a brigăzii generalului-maior baronul Piret spre Monte Vento, batalionul III al Regimentului de mai sus, după ce a cucerit Sclosi, a primit ordinul să cucerească Casa Varperone și înălțimile aflate în apropiere, ocupate de două batalioane ale Regimentului 43 de infanterie de linie și un batalion Versaglieri.

Cu această ocazie, plutonierul care coordona o ceată a companiei a XIV-a, s-a evidențiat în mod deosebit prin vitejie, sânge rece și acțiune înțeleaptă.

Făcut atent de către căpitanul său asupra înălțimii ocupate de dușman, a deschis cu ceata sa un foc bine țintit și în asaltul general a fost întâiul care a ajuns pe înălțime, iar cu ceata sa a culcat la pământ pe toți cei ce i se puneau împotriva. În timpul înaintării victorioase spre Monte Vento a întregii brigade, respectiv a batalionului III spre Casa Pasquali, acest batalion a fost amenințat în flancul drept de către un detașament de Versaglieri cu un efectiv de 80-100 de oameni; atunci, plutonierul amintit mai sus a fost acela care la început s-a ascuns de privirile inamicului într-o adâncitură, și când detașamentul dușman a observat câțiva oameni

de ai săi, și-au fluturat pălăriile asemănătoare cu ale vânătorilor noștri pentru a-i induce în eroare, ceea ce nu numai că nu le-a reușit, dar au mai și plătit, deoarece plutonierul, fără să șovăie un moment, s-a aruncat asupra acestui puternic inamic și l-a pus pe fugă, după o luptă scurtă dar energică.

La început a primit un glonte în brațul drept. Nu l-a observat, și a continuat urmărirea dușmanului ce se retrăgea, continuând să încurajeze trupa spre împlinirea de noi fapte îndrăznețe.

Curând după aceea a primit un al doilea glonte în umărul drept, în urma căruia a fost transportat, lipsit de cunoștință, la locul stabilit pentru pansări, și unde a murit curând din cauza rănilor.

A fost auzit spunând că se bucură să întâmpine o moarte de erou pentru împăratul și pentru patria sa”.

Despre ostașul Ion Moka al Regimentului 50 de infanterie de linie, de loc din Batoș în Transilvania.

Pe 24 iunie 1866, la asaltul asupra Pasquali, acesta a primit trei gloanțe în piept; și-a smuls mantaua, a arătat rănilor camarazilor săi și a strigat: “Trăiască împăratul nostru, sunt mândru să fi primit aceste răni pentru el, deoarece suntem victorioși și eu am contribuit la aceasta”.

Ultimele sale cuvinte au fost:

“Nu mai pot, aceasta este singura mea durere.”

Kaiser Obersdorf, la 16 februarie 1867

Carl Klein m.p.,

căpitan¹³³

¹³³ Fragmentul este menționat de George Bariț în *Istoria regimentului...*, p. 72 și redat în anexa nr. 14 de la p. 98-99, amintind și numele autorului, Karl Klein; acest fapt întărește

Ultimii ofițeri proveniți din clasa națională de grăniceri români ai Regimentului 17 grăniceresc de infanterie român național, au luptat vitejește în bătălia de la Custoza, și au rămas în parte morți pe câmpul de luptă, în parte au fost răniți; au avut însă norocul deosebit de a fi făcut parte din Regimentul 50 de infanterie de linie, rezultat din Regimentul II român. La începutul celui de-al doilea veac al existenței sale, Regimentul 50 s-a evidențiat prin credință, îndrăzneală și vitejie încununată de cel mai mare succes.

ideea că ilustrul istoric a avut la îndemână o copie/manuscrisul lui K. Klein atunci când și-a definitivat lucrarea în 1874.

„Ist dein nicht
wasa“ - sind meine einzigen Befehle“,
sind und was sind.
Prinz Oberdorf am 16. Februar 1867.

Carl Klein op: Hauptmann

Ein letzter und dem romanischen National-
Gymnasium des St. d. Diebubringen zweiten
Romanen National Gymnasium Infanterie Regi-
ment Nr. 17 für vorzüglichen Offiziere ge-
ben in der Klasse von Custozza laufen ge-
kämpft, und blieben feil, auf dem Schlachtfeld
da seit, feil, würden für allezeit, fest im aben-
das besondern Glück erlebt zu haben, das, das
und dem zweiten Romanen für vorzüglichen
jahr 50ter Livium Infanterie Regiment
bereits Anfangs des zweiten Jahres
Luz: Tann, Tausend, und Tausend
vom besten Gelingen gebrückt, sie sind
zuletzt fest.

Ultima filă a manuscrisului lui Karl Klein de la ANBN

Contributions documentaires à l'histoire du régiment des confins militaires de Năsăud

(Résumé)

La frontière militaire introduite par la Cour viennoise en Transylvanie au milieu du XVIIIe siècle a eu tant de raisons militaires, explicables par le besoin de clore la frontière de la monarchie devant l'expansion de l'Empire ottoman, que de profondes motivations politiques. Les conséquences de la création en Transylvanie des régiments des confins militaires et l'existence de cette institution militaire pendant presque un siècle ont représenté des sujets pour de multiples recherches, qui en ont révélé tant l'impact immédiat que celui à long terme sur la société transylvaine en général et sur les Roumains en particulier. Les spécialistes estiment que dans certaines zones, tel que le territoire de l'ancien régiment de gardes-frontières de Năsăud, entièrement roumain du point de vue de la composition ethnique de la population, l'existence du régiment militaire a contribué à la formation d'une mentalité et d'une conscience à part, définies comme *mentalité frontalière*,

qui a marqué de manière décisive la vie de la population locale jusqu'à l'époque contemporaine.

Le présent ouvrage valorise un manuscrit découvert dans les archives de Bistrița, manuscrit appartenant à Karl Klein et concernant l'histoire du régiment des confins militaires de Năsăud, depuis sa création en 1763 jusqu'à 1866. Faisons d'abord connaissance avec l'auteur de ce manuscrit, afin de mieux comprendre les circonstances dans lesquelles il est parvenu à rédiger l'histoire du régiment de gardes-frontières de Năsăud. La caractérisation réalisée en 1867 – année où Karl Klein a parachevé son ouvrage - et identifiée dans le fonds de «Listes de conduite des officiers» des archives militaires de Vienne offre des données importantes sur ce personnage. Il était capitaine de I-ère classe au Régiment d'infanterie de ligne no. 50 «Le Grand Duc de Baden», continuateur direct de l'ancien Régiment II roumain de frontière de Năsăud. Outre l'allemand, il connaissait bien le roumain et le hongrois, ce qui l'a aidé à avoir une perception directe des réalités politiques, économiques et sociales de la Transylvanie de l'époque. La caractérisation que les supérieurs de Klein lui ont faite en 1867 met en évidence quelques-unes de ses qualités de soldat : laborieux et persévérant, bon commandant de sa compagnie, bon tireur, cavalier et nageur, résultats excellents obtenus dans sa profession. Elle surprend aussi quelques éléments de la personnalité du capitaine Karl Klein qui dévoilent un personnage fascinant par ses réalisations militaires et non seulement: «gai, doué d'un tempérament ardent et irascible, mais sachant garder son contrôle, caractère extrêmement honnête, énergique et persévérant, suffisamment capable». La description du tempérament du capitaine Karl Klein dans

la caractérisation réalisée en 1867 nous dévoile ainsi le profil d'un officier de l'armée césaro-impériale, institution représentative pour la monarchie autrichienne et qui a fait l'objet de plusieurs analyses historiographiques pendant le dernier siècle. Voilà dans ce qui suit l'esquisse comportementale de Klein: «*au travail*: respectueux dans les rapports avec ses supérieurs, aimable avec ses camarades, sévère mais plein de sollicitude avec ses subordonnés, commandant de compagnie très zélé et capable; *en société*: il a une conduite convenable et très modeste; *face à l'ennemi*: il fait son devoir, est courageux, déterminé, hardi, bon commandant des troupes dans les combats et bon organisateur, a une excellente influence sur ses troupes».

De confession évangélique, Karl Klein est né le 25 novembre 1829 à Capul Codrului, dans la province de Bucovine, provient d'une famille de bourgeois aisés et a suivi les sept premières classes au Gymnase évangélique de Bistrița. Le déclenchement de la Révolution au printemps de 1848 le trouva à un carrefour de sa vie. Les événements de l'été de 1848, postérieurs à l'annexion de la Transylvanie à la Hongrie et au déclenchement de recrutements pour l'armée révolutionnaire hongroise, ont provoqué des mouvements social-politiques et des regroupements de gens dans cette province. Dans le contexte où dans toute la Transylvanie les mouvements sociaux et politiques plus ou moins amples contestaient le régime existant, la zone de Năsăud ne pouvait pas y rester impassible. Et cela d'autant plus que des prêtres et laïcs des villages de Năsăud avaient participé, à côté du vicaire Macedon Pop, à la Grande Assemblée nationale de Blaj des 3/5 – 5/17 mai 1848, qui avait lancé le programme de la révolution roumaine de

Transylvanie. L'union de la Transylvanie à la Hongrie, décidée par le vote de la Diète nobiliaire de Cluj, le 29 mai 1848, contre la volonté des Roumains, ainsi que le manifeste de l'empereur Ferdinand I, du 10 juin 1848, qui annonçait aux gardes-frontières qu'ils devaient dorénavant se subordonner au gouvernement hongrois, ont généré des tensions et ont accru la confusion au sein de la population de la zone du régiment des confins militaires de Năsăud. La décision de la Diète de la Transylvanie de modifier certains aspects administratifs et d'introduire le hongrois comme langue de commande dans les régiments des confins militaires a accentué le mécontentement des gardes-frontières roumains de Năsăud et Orlat, lésant leurs sentiments nationaux.

Les tensions sociales et nationales, devenues aiguës en Transylvanie en été de 1848, l'évolution visiblement différente des révolutions hongroise et roumaine, ainsi que les rapports des Roumains et des Hongrois avec la Cour de Vienne (y compris avec le commandement militaire suprême de Sibiu) ont abouti à une situation explosive. Dans ces conditions, les sièges des deux régiments roumains des confins militaires de Năsăud et Orlat sont devenus les centres de la résistance nationale des Roumains transylvains qui refusaient d'accepter l'autorité du gouvernement révolutionnaire hongrois. Les informations inquiétantes arrivées à Năsăud relatives à la situation du bataillon Ier, qui avait été disloqué, le 23 juillet 1848, en Hongrie et avait refusé, à la sollicitation du gouvernement révolutionnaire hongrois, d'entrer en lutte contre les gardes-frontières serbo-croates, amplifiaient l'état de mécontentement de la population locale. La population roumaine, et même des Allemands et quelques Hongrois des comitats voisins du régiment

de Năsăud ont cherché soit protection dans le cadre du régiment, soit ont sollicité des armes ou d'être recrutés pour lutter contre l'annexion de la Transylvanie à la Hongrie et contre les abus des autorités imposées par le gouvernement révolutionnaire hongrois.

C'est dans ce contexte qu'il faut encadrer la décision du jeune Karl Klein, du 9 août 1848, de s'enrôler volontairement comme soldat dans le Régiment 2 roumain des confins militaires no. 17. Ses qualités et aptitudes, vite remarquées par ses supérieurs, font que le 10 octobre 1848 il soit promu soldat de I-ère classe et, le 1er avril 1849, caporal, participant avec les troupes du colonel Carl Urban à toutes les opérations déroulées à l'intérieur et à l'extérieur de la Transylvanie pendant la révolution et la guerre civile. La première bataille plus sérieuse est pour lui celle de Voivodeni, près de Reghin, du 31 octobre 1848, suivie ensuite par celles de Gherla, du 13 novembre, Someșeni, du 16 novembre, Dej, du 24 novembre, Ciucea, du 19 décembre 1848, Mureșenii Bârgăului, du 6 février 1849, Crainimăt, du 18 février, Prundu Bârgăului, du 23 février etc. (l'«historien-participant» Klein décrit en détail ces batailles dans son manuscrit, comme nous allons le voir ci-dessous). A l'issue de la révolution et après le retour définitif des troupes en Transylvanie, Karl Klein suit, entre 1850-1851, en qualité d'adjudant, l'Ecole militaire de cadets de Năsăud, étant promu, le 1er août 1851, au rang de lieutenant de 2e classe dans le cadre du Régiment d'infanterie de ligne césaro-impérial no. 50 (en fait, le continuateur du Régiment II roumain des confins militaires no. 17 de Năsăud). Deux ans après il est avancé, le 16 juin 1853, au grade de lieutenant de I-ère classe.

Le déclenchement de la Guerre de Crimée et les événements politiques et militaires ont abouti, entre autres, à l'occupation des Principautés roumaines par les troupes ottomanes et autrichiennes, qui remplaçaient les troupes russes. L'armée autrichienne est entrée dans les Principautés en septembre 1854, le nombre des troupes impériales étant estimé à environ 40.000 soldats et officiers. Dans ces circonstances, le Régiment d'infanterie de ligne no. 50 fut impliqué dans l'occupation des Principautés à l'automne 1854, au début dans la région d'Olténie. Par la suite, le régiment reçut un nouvel ordre de déplacement, en août 1855, se dirigeant vers la capitale de la Valachie et arrivant à Bucarest le 13 septembre 1855. Le lieutenant Karl Klein fut nommé commandant de la Commission de cantonnement de Bucarest, réussissant à s'acquitter avec compétence et responsabilité de toutes les obligations qui lui revenaient. Evidemment, la situation social-économique et politique en Valachie n'était pas facile, les difficultés engendrées par l'état de guerre créant des tensions entre les occupants turcs et autrichiens, d'une part, et la population locale, d'autre part, mais on ne peut pas nier les aspects positifs de l'occupation autrichienne en ce qui concerne la modernisation de la société roumaine. Du 13 septembre 1855 au 20 mai 1856, lorsque Klein a exercé les attributions de commandant de la Commission de cantonnement des troupes impériales de Bucarest, le jeune lieutenant a fait preuve de ses multiples qualités de soldat et organisateur, réussissant à gagner, après cette période de neuf mois passés dans la capitale de la Valachie, l'appréciation de la population locale. Ainsi, pour les résultats obtenus, le Commandement militaire de la

ville de Bucarest lui releva ses mérites par le décret no. 1932 du 18 mai 1856.

La carrière militaire de notre personnage connaît un moment important le 1er janvier 1859, lorsqu'il est avancé au grade de lieutenant-major. Une autre promotion a lieu le 5 mai 1864, quand il devient capitaine de 2e classe, et le 1er juin 1866 capitaine de I-ère classe. La même année il participe avec le Régiment d'infanterie de ligne césaro-impérial no. 50 Friedrich Wilhelm Ludwig, Grand duc de Baden, aux campagnes d'Italie, se remarquant surtout dans la bataille sanglante de Custoza, du 24 juin 1866, et étant loué pour ses mérites de combattant par la résolution impériale du 18 juillet de la même année. En 1870, Karl Klein finit le cours d'officiers supérieurs d'Etat-major, mais en raison de ses résultats médiocres obtenus aux examens il n'est pas promu, bien que les rapports de ses supérieurs des années suivantes soulignent ses qualités professionnelles et humaines, comme il résulte aussi de la caractérisation que lui fait en 1873 le colonel Josef Reinhold, commandant de brigade: «généralement apte pour la promotion, doué d'un caractère intègre, d'ambition et de dévouement absolu dans son service, il promet de devenir un véritable officier supérieur d'Etat-major». Sans avancer en grade, Klein remplit dans les années suivantes plusieurs fonctions de commande: commandant de compagnie et, pendant quatre mois, commandant intérimaire de bataillon.

Voyons maintenant comment Karl Klein parvient à s'occuper de l'histoire du régiment au sein duquel il a commencé sa carrière militaire et a connu de nombreuses réalisations professionnelles. Pour expliquer cette page de la biographie de notre personnage il faut tenir

compte de plusieurs facteurs. D'abord, étant originaire de Bucovine, il est venu en contact direct avec les Roumains, qui représentaient la population majoritaire dans cette région. Ensuite, le gymnase fait à Bistrița a maintenu ce contact avec la population roumaine, qu'il a commencé à beaucoup apprécier. Le déclenchement de la révolution et son recrutement comme volontaire dans le régiment des confins militaires de Năsăud lui ont donné l'occasion de vivre ses premières expériences militaires au milieu des gardes-frontières roumains, avec qui il a partagé tant les désagréments que les joies pendant les campagnes militaires des années 1848-1849. Il a pu ainsi se convaincre de la bravoure et de la loyauté des Roumains envers l'empereur et l'Autriche, ses camarades de Năsăud lui racontant certainement les exploits des gardes-frontières roumains contre Napoléon Bonaparte dans la bataille d'Arcole. La persévérance, la hardiesse des Roumains du régiment, qu'ils fussent de simples soldats ou officiers, ainsi que leurs sentiments pro-impériaux durant les années 1848-1849, ont profondément touché Karl Klein. L'histoire tourmentée des Roumains de Transylvanie, le fait qu'ils avaient pendant des siècles été exclus des privilèges politiques et culturels, tout en étant majoritaires en tant que contribuables et du point de vue démographique, ont marqué le jeune homme, que ses supérieurs considéraient comme un bon professionnel mais aussi comme «un camarade aimé, sociable, poli et modeste, qui passe le plus bel de son temps au milieu de ses camarades» - or, la plupart de ses camarades étaient roumains ! Il est fort probable que pendant les quelques mois de congé médical de sa carrière militaire, jusqu'en 1867 quand il acheva son manuscrit, il eût profité du

temps libre pour entreprendre des recherches dans les archives de Năsăud du régiment. Ensuite, lors des visites effectuées à Vienne pour suivre différents cours, il eut probablement la curiosité de se documenter dans les archives viennoises, étant donné que Klein fait preuve dans son ouvrage d'une bonne connaissance des événements auxquels son régiment a participé. L'exactitude des informations n'aurait pas été possible sans une consultation attentive des documents des archives militaires viennoises ou locales, où l'accès des «civils» était soit limité, soit interdit, selon les dires de ses contemporains. Nous ne disposons pas pour l'instant de renseignements certains sur l'activité de documentation de Karl Klein, mais avons la conviction que les futures recherches pourront offrir des données intéressantes à ce sujet.

Peu de temps après la Révolution de 1848-1849, lorsqu'une partie des archives du régiment a été brûlée au moment de l'occupation de la ville de Năsăud par l'armée révolutionnaire hongroise, les autorités militaires ont déclenché une campagne destinée à sauvegarder tous les documents conservés dans la région, et qui étaient susceptibles de constituer le support d'une future monographie. Nestor Simon, qui avait lui-aussi l'intention de réaliser une histoire du régiment des confins militaires de Năsăud, note dans son manuscrit que «le commandement du régiment a chargé en 1850 le capitaine magistrat Schottel de rédiger l'histoire du régiment depuis la militarisation, en se servant du matériel existant. Par conséquent, le vice-colonel Reznar, par l'ordre daté à Năsăud, le 23 novembre 1850, no. 6130/705, donné à toutes les compagnies du régiment, disait entre autres que l'histoire complète du régiment

a été détruite avec les archives, de sorte que ce serait très utile si les prêtres ou les officiers à la retraite étaient en possession de documents historiques qui pourraient servir à la rédaction de l'histoire du régiment». Il est donc fort possible que les documents recueillis à la suite de cette action de sauvegarde de la mémoire historique du régiment, et qui ont été conservés dans les archives du régiment après 1851, soient à la base de l'ouvrage de Karl Klein. Quoi qu'il en soit, l'intention de réaliser une monographie du régiment des confins militaires de Năsăud dans la période où Klein achevait son manuscrit était déjà présente dans les milieux intellectuels roumains de Năsăud. La circulaire du 12 mars 1863 du vicaire gréco-catholique de Rodna, Grigore Moisil, adressée principalement aux prêtres du vicariat, est symptomatique en ce sens: il lançait un appel pathétique à la collecte de renseignements nécessaires au future ouvrage de synthèse sur l'histoire du régiment. Il se peut donc que cette exhortation à la valorisation de l'histoire locale eût inspiré le capitaine Karl Klein, qui était tellement attaché à cette région et à ses habitants roumains.

Des recherches récentes ont révélé l'existence d'une autre histoire inédite du régiment des confins militaires de Năsăud, élaborée, semble-t-il, dans les années '60 et '80 du XIXe siècle. Il est possible que lors du centenaire de la création du régiment et suite à l'appel du 12 mars 1863 du vicaire Grigore Moisil, un intellectuel roumain se mît à rédiger la monographie du régiment. Mihai Georgiță considère, en raison du contenu scientifique du manuscrit et de l'analyse de la langue allemande utilisée par l'auteur anonyme, qu'il s'agit d'un Roumain. L'insistance de l'auteur anonyme

d'argumenter les droits des Roumains de la Vallée de Rodna avec des documents qui remontent loin dans le passé, vers l'époque de Mathias Corvin, l'intensité de la lutte nationale des Roumains du district de Năsăud à l'époque libérale etc. nous fait penser que l'auteur du manuscrit serait l'un des leaders des Roumains de l'époque: Alexandru Bohățel, Florian Porcius, Vasile Nașcu ou un autre intellectuel de marque, or, éventuellement, un ex-officier du régiment, étant donné qu'on y présente aussi l'activité des commandants, les batailles auxquelles les gardes-frontières ont participé etc. L'historien qui a découvert le manuscrit et qui est le plus autorisé à se prononcer sur la paternité de l'ouvrage devrait approfondir la problématique et émettre une hypothèse vraisemblable à ce sujet. Il s'impose tout de même d'élucider, outre la paternité de l'ouvrage, les éventuels liens entre Karl Klein et l'auteur (pour l'instant anonyme) du manuscrit découvert par Mihai Georgiță, puisqu'il y a dans ces deux ouvrages des fragments qui ressemblent, au moins au début. Ainsi, tous les deux s'ouvrent par la description du cadre géographique du régiment: frontières, rivières, qualité de la terre, occupation des gardes-frontières, chemins, population, écoles etc., bien que l'espace consacré à chaque problème et la manière de le présenter diffèrent dans les deux manuscrits. Il est vrai d'autre part qu'après la partie introductive chaque auteur développe l'histoire du régiment à sa propre manière, mais on ne peut pas omettre l'hypothèse que l'auteur «anonyme» et Karl Klein se soient connus et aient même partagé les informations/manuscrits qu'ils détenaient.

Revenons cependant à ce qui est certain. L'ouvrage de Karl Klein se veut, comme le résume le «titre» donné

par l'auteur même (*Istoria de arme a Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie nr. 17 național român transilvănean/L'histoire des exploits du Régiment césaro-impérial des confins militaires d'infanterie no. 17 national roumain transylvain*), une synthèse militaire du régiment des confins militaires de Năsăud, réalisée avec les possibilités matérielles et intellectuelles de l'auteur. Dans le préambule du manuscrit, Klein présente le cadre géographique du district de Năsăud, le nombre et la situation des moyens de communication du régiment, des données sur la population de la région etc. Là encore, comme d'ailleurs dans tout l'ouvrage, l'auteur parle avec beaucoup de sympathie et de respect à l'adresse des habitants, les Roumains, qui à son avis étaient «les descendants des anciens Romains, que l'empereur Trajan, après la conquête de la Dacie, fort dépeuplée suite aux guerres contre Rome, a fait emmener sous forme de colons libres en Transylvanie pour peupler ce pays». Toujours dans cette partie Klein tient à dresser une caractérisation physique et morale du garde-frontière roumain, le héros anonyme (et parfois même personnalisé) des campagnes militaires présentées dans l'ouvrage: «Il est affermi dans les combats et capable de supporter tous les efforts de la guerre, jouit, comme montagnard, d'une bonne santé; ses cheveux sont le plus souvent noirs ou bruns foncés; les traits de son visage sont agréables; il sort en évidence par ses capacités naturelles et par un bon caractère moral. Le garde-frontière roumain s'est fait remarquer dans toutes les guerres par courage, bravoure, résistance, sang froid et prouesse, de belles qualités qui ont été reconnues par les grands commandants d'armes du XIXe siècle: l'empereur Napoléon Ier et l'archiduc Charles».

L'ouvrage de Klein offre des renseignements riches et variés qui viennent compléter ou nuancer des aspects déjà traités dans plusieurs ouvrages, de synthèse ou spéciaux, consacrés au régiment de Năsăud. Plus encore, certaines informations de son manuscrit se retrouvent de manière presque identique dans l'ouvrage de Gustav Ritter Amon von Treuenfest publié en 1882 à Vienne. Nous avons présenté dans l'introduction quelques passages de son ouvrage, en comparaison avec le texte de Klein, afin de pouvoir les comparer et évaluer. La question qui en résulte est comment expliquer la vision et la manière de présentation presque identiques de deux auteurs qui, on suppose, avaient travaillé indépendamment l'un de l'autre? Ceux qui connaissent le livre de Gustav Ritter Amon von Treuenfest doivent reconnaître qu'il s'agit d'un historien militaire versé, qui a rédigé plusieurs ouvrages de spécialité. La synthèse qu'il a consacrée à l'histoire du régiment des confins militaires de Năsăud fait preuve d'un bon encadrement des événements traités dans l'histoire politique et militaire générale de la monarchie autrichienne et même de l'Europe, d'esprit d'analyse et d'informations riches qui ne se retrouvent pas toujours dans le manuscrit de Klein, ce dernier étant plus modeste même comme dimensions. Néanmoins, face aux évidences il faut accepter la possibilité que Treuenfest se soit servi, dans son ouvrage publié à Vienne en 1882, du manuscrit de Karl Klein, achevé le 16 février 1867.

Il n'aurait été ni le premier ni le dernier à le faire, puisque l'ouvrage de George Bariț, publié à Brașov en 1874, contient des indices sur le fait que le grand érudit roumain de Brașov aurait vu/utilisé le manuscrit de Karl Klein. Ainsi, l'auteur même reconnaît

qu'après avoir commencé en 1874 à publier quelques fragments de son ouvrage dans la revue *Transilvania*, annonçant même dans le numéro 20 son intention de réaliser une synthèse historique sur le régiment des confins militaires de Năsăud, il a reçu «à son agréable surprise, de trois sources différentes, des informations historiques et quelques observations critiques». Plus encore, l'inclusion dans le livre de George Bariț de quelques épisodes de la bataille de Custoza du 24 juin 1866, et non seulement, confirme notre hypothèse que l'illustre érudit ait bénéficié du manuscrit de Karl Klein ou d'une partie de celui-ci, comme il résulte d'ailleurs des quelques mots mentionnés entre parenthèses à la page 72. Par conséquent, nous pensons que l'utilisation intégrale ou partielle de l'ouvrage de Klein par les deux historiens renommés (en mentionnant cette source d'inspiration, dans le cas de George Bariț, ou le passant sous silence, dans le cas de Treuenfest), démontre/suggère le fait que tous les deux ont apprécié la qualité de l'information, ainsi que la manière du capitaine Karl Klein d'approcher la problématique du régiment des confins militaires de Năsăud.

Sans résumer le contenu de l'ouvrage de Karl Klein qui, tout comme Treuenfest, présente chronologiquement l'histoire du régiment des confins militaires de Năsăud, depuis sa création et jusqu'en 1866, il faut tout de même souligner quelques aspects du manuscrit de Klein, qui sont suggestifs pour la conception de l'auteur et surprennent une réalité historique complexe. D'abord, Karl Klein se sert de toute occasion pour accentuer tant les qualités militaires des gardes-frontières roumains de Năsăud (le zèle à apprendre l'art militaire, ensuite l'habileté dans le maniement des armes, la hardiesse,

la résistance aux privations pendant les campagnes militaires, l'héroïsme et l'esprit de sacrifice etc.), que leurs sentiments profonds de loyauté au trône, à l'Autriche. Ce loyalisme remarquable des soldats roumains (et non seulement de Năsăud), prouvé pendant presque un siècle et demi, jusqu'à la dissolution de la monarchie austro-hongroise à la fin de la première conflagration mondiale, démontre pleinement que l'histoire des Roumains n'a pas été que celle de trahisons et de faits abominables, comme le suggèrent dernièrement certains historiens autochtones ou étrangers. Les Roumains, tant le bas peuple que les élites militaires – puisque à partir de la seconde moitié du XIXe siècle un grand nombre sont devenus sous-officiers et même officiers de grade supérieur (c'est vrai, non pas proportionnellement à leur importance démographique dans l'ensemble de la population de la monarchie) -, une fois ayant prêté serment à l'empereur lui sont restés fidèles. Le sacrifice de deux Roumains (Nicolae Blebea et Ioan Moca), présenté par Klein à la fin de son ouvrage au sujet de la sanglante bataille de Custoza, du 24 juin 1866, est exemplaire. Le premier, mentionne l'auteur, « aurait dit qu'il était heureux de mourir en héros pour l'empereur et sa patrie », tandis que le second « après avoir reçu trois balles dans la poitrine, a enlevé son manteau et, montrant ses blessures à ses camarades, a crié: « Vive notre empereur, je suis fier d'avoir reçu ces blessures pour lui, puisqu'on a remporté la victoire et j'y ai contribué ». Cette conduite est le résultat des transformations positives, matérielles et mentales, intervenues au sein de la société roumaine de cette province grâce à la frontière militaire instituée en Transylvanie. Pour les paysans des communautés roumaines de Transylvanie

et de Banat, militarisés par les Autrichiens au milieu du XVIIIe siècle, le changement de leur statut juridique et économique, du stade de serf à celui d'homme libre, équivalait à une véritable «révolution». Ils considéraient devoir ce statut à l'empereur, c'était donc à lui qu'ils devaient être fidèles jusqu'à la mort. Un fin observateur de cette problématique remarquait récemment que les Roumains «avaient fait preuve – fait remarquable – de loyauté, confiance et respect pour les lois militaires et le serment de fidélité prêté au moment de leur entrée sous les armes».

Cette loyauté à l'empereur de Vienne, le serment de fidélité prêté par tous ceux qui ont été enrôlés dans l'armée impériale ont laissé dans le temps des traces profondes et durables sur la conduite des Roumains. Comment autrement expliquer l'attitude du grand-père de la femme de l'un des éditeurs du présent livre, Paul Petru, qui est significative pour des milliers de Roumains transylvains. Au temps où il était soldat dans le régiment 92 infanterie de l'armée césaro-impériale et combattant sur le front italien pendant la Première Guerre mondiale, Paul Petru a été blessé lors de la bataille de Zenson, sur la rivière Piave, le 31 décembre 1917, recevant sept balles pendant qu'il portait sur son dos, le long de plusieurs kilomètres, sous la pluie d'obus et de balles des ennemis, son capitaine commandant de compagnie. Celui-ci avait été grièvement blessé au moment de la retraite de l'armée impériale; abandonné par ses soldats d'autres ethnies qui ne pensaient qu'à s'enfuir devant l'avance impétueuse de l'armée italienne, il fut trouvé et transporté par Paul Petru vers les positions autrichiennes. Sans craindre les balles de l'ennemi et le risque de tomber prisonnier, celui-ci n'a

pas abandonné son commandant autrichien, ce qui lui a valu le respect et l'admiration de ses supérieurs et de la famille du capitaine autrichien, qui lui a rendu visite presque tous les jours à l'hôpital de Vienne, jusqu'au moment où, une fois guéri, il est revenu sur le front d'Italie.

Après l'union de la Transylvanie à la Roumanie, Paul Petru est entré dans la police de la ville de Cluj, avançant au fur et à mesure du grade de sergent à celui de sous-lieutenant. Il prêta évidemment un nouveau serment de fidélité, cette fois-ci au roi Ferdinand de Roumanie. Paul Petru se rendit compte que les temps ont changé, que l'Autriche impériale avait succombé et qu'il fallait s'adapter aux nouvelles réalités et donc être loyal au roi et à l'Etat roumains. Pendant plus de 25 ans il fit preuve de loyauté, d'honneur, et d'un vif sentiment du devoir. Malheureusement, après quelques décennies de loyauté au roi, qui représentait symboliquement la nation roumaine, l'histoire ne se montra plus tout aussi faste ni avec lui ni avec le peuple roumain en général. Après la Deuxième Guerre mondiale, la dictature rouge devint souveraine en Roumanie et en d'autres pays d'Europe centrale et de l'Est. Au moment où les nouvelles autorités communistes ont transformé l'ancienne police en milice populaire, le sous-lieutenant Paul Petru refusa de prêter serment de fidélité à l'Etat communiste. Pour lui, c'était quelque chose d'étrange que de prêter serment de fidélité à la république populaire, donc à une institution abstraite et sans tradition dans l'histoire nationale. Cette notion n'avait aucun sens pour lui, la république populaire ne pouvait pas être comparée à l'empereur François Joseph ou au roi Ferdinand Ier, qui avaient été des êtres concrets,

tangibles, et à qui il a compris qu'il devait être loyal. Sa famille, ses cinq enfants qu'ils devaient entretenir ont compté à ce moment moins pour lui que le sentiment de l'honneur. Il refusa donc dignement, en janvier 1949, de prêter serment à la république des communistes et d'entrer dans la milice du nouveau régime bolchevique où on lui avait offert un poste de commande. Ce geste lui a coûté cher, mais il resta par dessus tout un homme d'honneur (et il n'a pas été le seul Roumain à agir ainsi, à assumer toutes les conséquences du refus d'être loyal à un régime antinational).

Le destin de Paul Petru est exemplaire dans l'histoire des anonymes de notre pays. Il signifie avant tout un état mental et reflète l'éducation reçue par les Roumains de la Transylvanie impériale, quand un serment de fidélité était sacré et unique et la loyauté comptait plus que sa propre vie. Or, Karl Klein a admirablement surpris dans son ouvrage ces réalités qui concernent principalement les gardes-frontières roumains de Năsăud, immortalisant leur caractère d'hommes honnêtes, sincères, au cœur de cristal. Karl Klein non seulement a rendu honneur aux Roumains de Năsăud pour leur conduite irréprochable, prouvée tant sur le champ de bataille que dans la vie de tous les jours, mais a surtout commis un acte d'honneur en relatant *sine ira et studio* les réalités que lui-même a vécues à une époque mémorable de notre histoire.

(Traduit par Liana LĂPĂDATU)

Dokumentarische Beiträge zur Geschichte des Nösner Grenzerregimentes

(Zusammenfassung)

Die Erweiterung der österreichischen Militärgrenze in Siebenbürgen, verfolgte sowohl militärische Ziele – die Verteidigung des Reiches gegen die Türken – wie auch politische Zwecke. Die Folgen der Gründung der siebenbürgischen Militärgrenze, eine Einrichtung die über ein Jahrhundert lang existiert hat, wurden des öfteren erforscht. Diese Forschungen haben sowohl die zeitgenössischen wie auch die dauerhaften Wirkungen der Grenzeinrichtung für die siebenbürgische Gesellschaft im allgemeinen und besonders für die Rumänen, hervorgehoben. Man ist sich unter den Forschern fast einig, dass in gewissen Regionen, besonders auf dem Gebiet des rumänischen Grenzregiments von Năsăud/Nussdorf, ein ethnisch kompaktes rumänisches Gebiet, sich ein spezifisches Bewusstsein herausgebildet hat, das unter dem Namen *Grenzermentalität* definiert wird und das Leben der Einwohner der Region bis zum heutigen Tag geprägt hat.

Die vorliegende Arbeit verwertet ein Manuskript, das wir in den Bistritzer Archiven gefunden haben. Es handelt sich um die Geschichte des Grenzregiments von Năsăud, von seiner Gründung, im Jahre 1763, bis im Jahre 1866. Es stellt sich die Frage wer jedoch der Autor des Manuskriptes war und wie ist er in die Lage geraten, die Geschichte des Regiments zu verfassen. Dabei greifen wir zurück auf die Charakterisierung des Autors, Karl Klein, aus dem Wiener Kriegsarchiv, Fond „Benehmungsliste der Offiziere“ 1863, dem Jahr in dem der Verfasser sein Manuskript vollendet hat. Diesen Urkunden entsprechend, war Karl Klein, Hauptmann 1. Klasse, im Linieninfanterieregiment Großherzog von Baden, dem direkten Nachfolgeregiment des rumänischen Grenzregiments von Năsăud. Nebst der deutschen Sprache, beherrschte er gut Rumänisch und Ungarisch, was ihm seinen Umgang mit den lokalen politischen, sozialen, kulturellen und wirtschaftlichen Umständen aus Siebenbürgen erleichterte. Seine Oberen charakterisierten ihn als einen fleißigen und strebsamen Soldaten, einen guten Kompaniekommandanten, einen guten Scharfschützen, Reiter und Schwimmer, der während seiner militärischen Laufbahn gute Leistungen verzeichnet hat. Persönliche Charakterzüge zeigen ihn als „frohe, temperamentvolle, aber auch reizbare Natur, der sich aber auch beherrschen kann, besonders ehrlich, energisch, zielstrebig und hinreichend fähig.“ Es ist ein Offizier der k.k. Armee, ein Stützpfiler der Monarchie, der im letzten Jahrhundert viele Studien gewidmet wurden. Diese Charakterisierung, aus dem Jahre 1867, lautet wie folgt: „*im Dienst*: den Vorgesetzten gegenüber respektvoll; *den Waffengefährten* gegenüber entgegenkommend und

freundlich, den Untergeordneten sehr streng, jedoch auch sehr aufmerksam und sorgfältig gegenüber, ein strebsamer und fähiger Kompaniekommandant. *In der Gesellschaft*: zuvorkommend und bescheiden; dem *Feinde gegenüber*: tut er seine Pflicht, ist tapfer, entschlossen, unternehmungsfreudig, geschickt beim Anführen seiner Truppe und beim Nutzen des Tages. Fähig Dispositionen zu erteilen, sein Einfluss auf die Truppe ist ausgezeichnet“.

Karl Klein wurde am 25. November 1829 in Capul Codrului, in der Bukowina geboren. Er wurde evangelisch getauft und stammte aus einer relativ wohlhabenden bürgerlichen Familie. Mit guten Ergebnissen hat er sieben Gymnasialklassen am evangelischen Gymnasium aus Bistritz abgeschlossen. Im Revolutionsjahr 1848 stand er an der Schwelle des Lebens. Die Ereignisse des Sommers 1848, nach der Union Siebenbürgens mit Ungarn, und die Rekrutierungen durch die ungarischen Revolutionsbehörden, führten zu großangelegten sozialen und politischen Bewegungen und zu politischen Neugruppierungen in der Provinz. Das Nösnerland konnte sich diesen allgemeinen, gegen das politische Regime gerichteten Bewegungen nicht entziehen. Ja, einige Priester und Laien haben, zusammen mit dem Vikar Macedon Pop, an der Großen Nationalversammlung von Blaj/Blasendorf vom 3./15.-5./17. Mai 1848, teilgenommen, wo auch das Programm der rumänischen Revolution aus Siebenbürgen bekannt gemacht worden war. Die Union Siebenbürgens mit Ungarn, vom Klausenburger Landtag am 29. Mai 1848, gegen den Willen der Rumänen beschlossen, sowie das Manifest des Kaisers Ferdinand I. vom 10. Juni 1848,

das den Grenzern bekannt gemacht hat, dass sie sich von nun an, der ungarischen Regierung zu unterordnen haben, führten zu Spannungen und zu Konfusionen in den Reihen der Nösner Grenzbevölkerung. Der Entschluss des Landtages verwaltungsmäßige Veränderungen durchzuführen und die ungarische Sprache als Kommandosprache durchzusetzen, hat die Unzufriedenheit unter den rumänischen Grenzern aus Näsäud und Orlat gesteigert. Diese sahen ihre nationalen Interessen gefährdet.

Die Verschärfung der sozialen und nationalen Spannungen aus Siebenbürgen und die immer getrennteren Wege der rumänischen und der ungarischen Revolution, ebenso die Beziehungen der Rumänen und der Ungarn mit dem Wiener Hof, (einschließlich mit dem Generalkommando aus Sibiu/Hermannstadt) führten zu einer explosiven Lage. Unter diesen Umständen wurden die Sitze der beiden rumänischen Grenzregimenter von Orlat und von Näsäud, Zentren des nationalen Widerstandes der Siebenbürger Rumänen. Diese haben die Autorität der ungarischen revolutionären Regierung nicht anerkannt. Die, in Näsäud eingetroffenen, beunruhigenden Nachrichten, über das Schicksal des ersten Bataillons, das am 23. Juli 1848 nach Ungarn versetzt wurde und sich geweigert hat, dem Befehl der ungarischen revolutionären Regierung zu folgen und gegen die serbischen und kroatischen Grenzer zu kämpfen, steigerten nur noch den Zustand der Unzufriedenheit in der Region. Die Rumänen, aber auch Deutsche und Ungarn aus den Nachbarkomitatzen, haben beim Regiment entweder Schutz gesucht oder sie haben den Offizieren Waffen und die Aufnahme ins Regiment verlangt um gegen den Anschluss Siebenbürgens an

Ungarn und die Willkürherrschaft der ungarischen Regierung zu kämpfen.

Aus dieser Sicht muss auch der Entschluss des jungen Karl Klein, vom 9. August 1849 beurteilt werden, sich als Freiwilliger für das zweite Rumänische Grenzregiment Nr. 17 zu melden. Seine Fähigkeiten wurden rasch von den Vorgesetzten bemerkt, was dazu geführt hat, dass der junge Klein am 10. Oktober 1848 zum Fähnrich und am 1. April 1849 zum Gefreiten befördert wurde. Mit den Truppen des Obersten Carl Urban hat Klein an allen Kampfhandlungen aus Siebenbürgen und außerhalb der Provinz, während der Revolution und des Bürgerkrieges teilgenommen. Die erste ernste Feuerprobe hat Karl Klein am 31. Oktober 1848 bei Voivodeni, in der Nähe von Reghin/Reen bestanden. Er hat sich ausgezeichnet in den Kämpfen von Gherla (13. November 1848), Someșeni (16. Nov. 1848), Dej (24. Nov.), Ciucea (19. Dezember), Mureșenii Bârgăului (6. Februar 1849), Crainimăt (18. Februar), Prundu Bârgăului (23. Februar). (Diese Kämpfe werden vom Teilnehmer genauestens beschrieben, wie es später ersichtlich sein wird). Nach dem Sieg Habsburgs über die Revolution und der Rückkehr des Regiments nach Siebenbürgen, besucht Karl Klein, nun Feldwebel, die Regimentskadettenschule von Năsăud (1850-1851) und wird am 1. August 1851 zum Leutnant 2. Klasse im Infanterie Linienregiment Nr. 50 befördert. (eigentlich Nachfolger des zweiten rumänischen Grenzregiments Nr. 17 von Năsăud). Nur zwei Jahre später wird Klein zum Leutnant 1. Klasse befördert.

Der Krimkrieg führte zur Okkupation der Rumänischen Fürstentümer durch türkischen und österreichischen Truppen, die die russische Besetzung ablösten. Das

österreichische Heer, ungefähr 40 000 Soldaten und Offiziere, ist im September 1854 in die Fürstentümer eingedrungen. Das Linieninfanterieregiment hat, beginnend mit dem Herbst des Jahres 1854, an diesen Operationen teilgenommen, ursprünglich in Oltenien (der Kleinen Walachei). Infolge des Befehls vom Monat August 1855, ist das Regiment am 13. September 1855 in Bukarest einmarschiert. Leutnant Klein wurde zum Kommandanten der Einquartierungskommission aus Bukarest ernannt. Seinen daraus entstehenden Verpflichtungen ist er mit Verantwortung nachgekommen. Die politische und wirtschaftliche Lage der Walachei war keine sehr günstige. Die, vom Kriegszustand hervorgerufenen Schwierigkeiten führten zu Spannungen zwischen den österreichischen und türkischen Besatzer einerseits und der einheimischen Bevölkerung andererseits. Trotzdem können die positiven Seiten der österreichischen Besetzung, betreff der Modernisierung der rumänischen Gesellschaft, nicht unerwähnt bleiben. Zwischen dem 13. September 1855 und 20. Mai 1856, als der junge Klein, Kommandant der Einquartierungskommission der kaiserlichen Truppen aus Bukarest war, hat dieser seine vielfältigen Fähigkeiten als Soldat und Organisator entfalten können, was ihm, nach seinem neunmonatigen Aufenthalt in Bukarest, die Achtung und Schätzung der Einwohner der rumänischen Hauptstadt gebracht hat. Für seine Leistungen wurde er vom Militärkommando Bukarest durch die Verordnung Nr. 1.932 vom 18. Mai 1856, gelobt.

Einen neuen wichtigen Augenblick seiner Militärkarriere erlebte Klein am 1. Januar 1859, als er zum Oberleutnant befördert wurde. 1864 wird er Hauptmann 1. Klasse. Im Laufe desselben Jahres nimmt

er mit seinem Regiment „k.k. Infanterie Linienregiment Friedrich Wilhelm Ludwig, Großherzog von Baden“, an den Kämpfen auf dem Kriegsschauplatz aus Italien teil und zeichnet sich im Kampfe von Custoza aus. Am 18. Juli wird er durch einen Kaiserbefehl für sein Benehmen ausgezeichnet. 1870 beendet Klein die Ausbildung für Stabsoffiziere. Die mittelmäßigen Ergebnisse bei den Prüfungen bewirken aber, dass er nicht weiter befördert wird, obwohl die Berichte seiner Vorgesetzten aus den nachfolgenden Jahren eben seine Führungsqualitäten, seine beruflichen und menschlichen Eigenschaften hervorheben. So z. B. schreibt über ihn, im Jahre 1873, Oberst Josef Reinhold, Brigadekommandant: „im allgemeinen fähig um promoviert zu werden, mit einem tadellosen Charakter, sehr ehrgeizig, absolut treu im Dienst, verspricht er ein wahrer Stabsoffizier zu werden.“ Ohne weiter im Offiziersrang befördert zu werden, besetzt Klein in den nächsten Jahren mehrere Kommandostellen: Kompaniekommandant und für vier Monate, stellvertretend Bataillonskommandant.

Wie ist es dazu gekommen, dass sich Klein mit der Geschichte des Regiments auseinandergesetzt hat, in dem er seine militärische Laufbahn begonnen und viele Erfolge erlebt hat. Mehrere Faktoren erklären dies. Erstens war er durch seine Abstammung aus der Bukowina, immer in Beziehung mit den Rumänen, die Mehrheitsbevölkerung in seiner Heimat. Das Gymnasium in Bistritz, hat auch zur Bewahrung der Kontakte mit den Rumänen geführt, denen gegenüber er korrekt eingestellt war. Der Ausbruch der Revolution und seine freiwillige Rekrutierung, führten dazu, dass seine ersten militärischen Erfahrungen mit und unter den Rumänen stattgefunden haben, mit denen er die

Freuden und Schwierigkeiten der Kriegsjahre 1848-1849 geteilt hat. Er konnte sich selbst von der Tapferkeit und Loyalität der Rumänen dem Kaiser und Österreich gegenüber überzeugen, er hat mit eigenen Augen gesehen was die Rumänen im Kampf leisten können im Namen des dem Kaiser geleisteten Treueides. Sicher hat er aus den Erzählungen seiner Nösner Kameraden die Heldentaten der Nösner Grenzer aus den Kämpfen von Arcole, gegen Napoleon Bonaparte gekannt. Die Kaisertreue der Rumänen musste ihn beeindruckt haben. Die bewegte Vergangenheit der Siebenbürger Rumänen, ihre über Jahrhunderte nichtprivilegierte politische und kulturelle Stellung, obwohl sie die zahlreichsten Kontribuenten und die zahlreichsten Einwohner des Landes waren, musste den jungen Mann beeindruckt haben. Über ihn schrieben seine Vorgesetzte, dass er nicht nur ein guter Fachmann war, sondern, auch „ein beliebter Kamerad, vornehm und bescheiden, der seine Zeit im Kreis seiner Kameraden verbringt“. Doch die meisten dieser Kameraden Kleins waren Rumänen. Wahrscheinlich, dass er im Laufe mehrerer Krankenurlaube, bis 1867, das Regimentsarchiv aus Näsäud erforscht hat. Während der Zeitspannen in denen er in Wien an Fortbildungskursen teilgenommen hat, er wahrscheinlich auch die Wiener Archiven gesehen. Dies wird von der genauen Kenntnis der Teilnahme des Regiments an verschiedenen Kriegsoperationen, bewiesen. Kenntnisse die nur in den Wiener oder lokalen Kriegsarchiven, in denen die „Zivilisten“ keinen Zugang hatten, erlangt werden konnten. Vorläufig haben wir keine sichere Informationen über die Dokumentationsarbeit und der Erarbeitung des Manuskriptes. Zukünftige Forschungen können jedoch aufschlussreich werden.

Gleich nach der Revolution von 1848-1849, während der ein bedeutender Teil des Regimentsarchivs abgebrannt ist, als Näsăud vom ungarischen Revolutionsheer besetzt gewesen war, haben die Militärbehörden eine wahre Rettungskampagne der noch existierenden Urkunden gestartet. Nestor Şimon, der auch eine Geschichte des Nösnerregiments schreiben wollte, schrieb in seinem Manuskript: "Im Jahre 1850 hat das Regimentskommando den Hauptmann Schottel beauftragt, anhand des vorhandenen Quellenmaterials, die Geschichte des Regimentszuschreiben, beginnend mit der Militarisierung. Darauf folgend behauptet Vizeoberst Reznar, in seinem, an allen Kompanien gerichteten Befehl vom 23. November 1850, Nr. 6130/705, dass die vollständige Geschichte des Regiments mit dem Archiv vernichtet wurde, so dass es von großem Nutzen wäre, wenn die Priester oder die pensionierten Offiziere, historische Aufzeichnungen machen würden, die zur Verfassung der Geschichte des Regiments nützlich wären...". Möglich dass, das auf diese Art gesammelte Quellenmaterial, die Grundlage für die Geschichte Kleins bildete. Die Absicht eine Monographie des Nösner Grenzregiments zu schreiben, war also auch unter den rumänischen Intellektuellen der Nösner Gegend vorhanden. Aufschlussreich, in diesem Sinne, ist das Rundschreiben vom 12. März 1863, des Vikars von Rodenau/Rodna, Grigore Moisil, in dem er seinen unterstellten Priester verlangt, Materialien für eine zukünftige Synthese der Regimentsgeschichte zu sammeln. Möglich, dass dieser Ansporn für Hauptmann Klein der Anlass war, die Geschichte der Region zu erforschen.

Neuere Forschungen habe auch eine andere unbekannte Arbeit über die Geschichte des

Grenzregiments von Năsăud zum Vorschein gebracht, die zwischen den 60er und 80er Jahre des 19. Jh. verfasst worden ist. Es besteht die Möglichkeit, dass anlässlich der 100 jährigen Feier des Bestehens des Regiments und infolge des Apels von Grigore Moisil, ein rumänischer Gelehrter den Mut gefasst hat, die Geschichte des Regiments niederzuschreiben. Anhand der Sprache des Manuskriptes, schätzt Mihai Georgiță, ein dass wir es mit einem rumänischen Verfasser zu tun haben. Der Platz den der Verfasser den Rechten der Rumänen aus dem Rodna Tal widmet, Rechte die die urkundlichen Quellen bis zur Zeit von König Mathias Corvinus verzeichnen, wie auch die Aufmerksamkeit die er dem nationalen Kampf der Rumänen aus demselben Tal, während der liberalen Epoche schenkt, führen uns zum Schluss, dass es sich um einen führenden Rumänen handelt: Alexandru Bohățel, Florian Porcius, Vasile Nașcu, ein bedeutender Intellektueller oder ein Offizier des Regiments, denn das Manuskript verzeichnet die Aktivitäten der Kommandanten, die Kämpfe an denen die Grenzer teilgenommen haben usw. Der Entdecker des Manuskriptes wird in der Lage sein, dessen Verfasser zu identifizieren. Jedoch für uns stellt sich eine Frage zu den möglichen Beziehungen zwischen Karl Klein und dem, noch unbekanntem, Verfasser des, von Mihai Georgiță entdeckten Manuskriptes, weil die beiden Arbeiten, besonders in den ersten Teilen, Ähnlichkeiten aufweisen. Beide beginnen mit der Beschreibung des geographischen Raumes des Grenzregiments, der Grenzen, Straßen, der Bevölkerung, der Schulen auf dem Gebiete des Regiments. Man muss jedoch bemerken, dass die Ausdrucksformen nicht identisch sind und auch jedem dieser Fragestellungen

nicht die gleiche Aufmerksamkeit gewidmet wird. Nach diesem einleitenden Teil, behandelt jeder der beiden Autoren die Geschichte des Grenzregiments in eigener Art. Trotzdem muss auch die Möglichkeit in Betracht gezogen werden, dass die beiden Verfasser sich gekannt haben, und Absichten, Informationen und Schriftmaterial getauscht haben.

Zurück zu den sicheren Fakten. Die Arbeit von Karl Klein beabsichtigt eine Synthese der Geschichte des Grenzregiments zu sein, wie es auch der Titel zeigt. Im Präambel des Manuskriptes stellt Klein den geographischen Rahmen des Nösner Distriktes dar, die Anzahl und den Zustand der Kommunikationsmitteln- und Wege, Daten über die Bevölkerung. Im selben Teil spricht der Verfasser, mit Teilnahme über die Einwohner der Regimentsregion, den Rumänen, die nach seiner Meinung „Nachkommen der alten Römer waren, die von Kaiser Trajan nach der Eroberung in die, durch die Kriege, stark entvölkerte Provinz, als freie Kolonisten gebracht wurden, die das Land bevölkert haben.“ An derselben Stelle charakterisiert Klein den rumänischen Grenzsoldaten, sowohl was seine physischen, wie auch seine geistigen Eigenschaften betrifft: „Er ist abgehärtet und fähig alle Schwierigkeiten des Krieges auszuhalten; als Bergbewohner hat er eine robuste Gesundheit; das Haar schwarz oder dunkelbraun; die Gesichtszüge sind angenehm; er tut sich durch seine angeborenen Eigenschaften, wie auch durch seinen guten moralischen Charakter hervor. In allen Kriegen hat sich der rumänische Grenzer durch Tapferkeit, Mut, Ausdauer, Gefasstheit, ausgezeichnet, Eigenschaften die von den großen Feldherren der Zeit anerkannt wurden: vom Kaiser Napoleon I. bis zum Erzherzog Carl.“

Die Arbeit von Klein bietet bisher unbekannt Informationen, die ältere Veröffentlichungen über das Nösner Grenzerregiment vervollständigen. Einige Informationen aus seinem Manuskript, erscheinen aber auch in der, von Gustav Ritter Amon von Treuenfest, 1882 in Wien veröffentlichten Arbeit. In der Einleitung habe ich, zum Vergleich, einige Ausschnitte aus dieser Arbeit wiedergeben. Selbstverständlich stellt sich die Frage, wie diese gemeinsame Auffassung, die manchmal bis zur Identifizierung geht, bei zwei unabhängig voneinander arbeitenden Autoren möglich ist. Im Falle von Gustav Amon von Treuenfest, haben wir es mit einem erfahrenen Militärgeschichtler zu tun, der auch andere Facharbeiten veröffentlicht hat. In seiner Regimentsgeschichte beweist er einen guten Überblick, indem er die von ihm behandelten Ereignisse in die allgemeine Politische- und Militärgeschichte der Monarchie einreihet. Dieser Überblick fehlt Klein, der in seiner historischen Auffassung bescheidener ist. Trotzdem ist es offensichtlich, dass im Jahre 1882, als er sein Buch in Wien veröffentlicht hat, er auch das schon 1867 fertig geschriebene Manuskript von Karl Klein kannte.

Mit Sicherheit war Treuenfest nicht der erste und auch nicht der letzte, der das Manuskript Kleins benützt. Gheorghe Barițiu, tat es ebenso in seiner 1874, in Kronstadt veröffentlichten Geschichte Siebenbürgens. Barițiu selbst gibt zu, dass nachdem er, in der *Transilvania – wo er übrigens in der Nr.20 seine Absicht bekannt gemacht hat, eine Geschichte des Grenzregiments aus Năsăud zu schreiben* - Fragmente seiner Arbeit zu veröffentlichen begonnen hat, „ihm, von drei Seiten, zu seiner angenehmsten Überraschung,

historische Informationen und kritische Bemerkungen zugekommen sind“. Auch die Tatsache das Bariț in seinem Buch Ereignisse beschreibt, die während der Schlacht von Custoza stattgefunden haben, stärkt uns in der Annahme, dass Bariț das Manuskript, oder Teile des Manuskriptes von Klein gesehen hat, wie es auch die Klammerbemerkung von Seite 72 durchblicken lässt. Folglich, sind wir der Meinung, dass die Nutzung des Manuskriptes von Klein, durch die beiden bedeutenden Historiker (einer mit Angabe, der andere ohne dies zu vermerken) beweist, dass beide Autoren das Manuskript von Klein richtig zu schätzen wussten.

Ohne auf den Inhalt des Werkes von Klein einzugehen, das chronologisch die Geschichte des Regiments von der Gründung bis 1863 darstellt, wollen wir einige bedeutende Aspekte des Manuskriptes von Klein erwähnen, die suggestiv für die historische Auffassung des Autors sind und eine komplexe historische Lage darstellen. Erstens: Klein nutzt jede Gelegenheit um die militärischen Eigenschaften der rumänischen Grenzer zu betonen (Fleiß beim Erlernen des Soldatenhandwerks, Ausdauer, Mut, Aufopferungsgeist) aber auch ihre Loyalität dem Thron und Österreich gegenüber. Diese Loyalität, die die rumänischen Soldaten des k.k. Heeres im allgemeinen, nicht nur die aus der Nösner Gegend, dem Hause Habsburg und der Monarchie bis zum Ende des Ersten Weltkrieges konstant erwiesen haben, ist ein Beweis dafür, dass die Geschichte der Rumänen nicht nur eine Reihe von Verrat Verschwörung und grausamen Taten war, wie es eine Reihe von ausländischen und fremden Autoren in letzter Zeit behaupten. Die Rumänen - dabei beziehen wir uns sowohl auf die einfachen Menschen aber auch auf

die militärischen Eliten – während der zweiten Hälfte des 19. Jh. ist eine immer größer werdende Zahl von Rumänen, Unteroffiziere oder sogar Offiziere höheren Ranges geworden – noch immer nicht im gerechten Verhältnis mit ihrer Anzahl – sind ihrem Treueid dem Kaiser gegenüber bis zum Ende treu geblieben. Vorbildlich ist die von Klein geschilderte Episode der Treue und des Opfers der beiden Rumänen (Nicolae Blebea und Ioan Moca) während der Schlacht von Custoza (24. Juni 1866). Über Nicolae Blebea berichtet Klein dass „man ihn sagen gehört hat, dass er froh wäre einen Heldentod für seinen Kaiser und sein Vaterland zu sterben“, während er von Ioan Moca berichtet „dass, nachdem er von drei Kugeln in der Brust getroffen wurde, er seinen Mantel aufgerissen hat, die Wunden seinen Kameraden gezeigt und diesen zugerufen hat: „Es lebe unser Kaiser, ich bin stolz von diesen Kugeln für ihn getroffen worden zu sein, weil wir siegreich sind und ich zu diesem Sieg beigetragen habe“. Dieses Benehmen, ist eine Widerspiegelung der positiven Veränderungen im Bereich des Bewusstseins (nicht nur im Wirtschaftlichen, Materiellen), den die Militärgrenze unter der rumänischen Bevölkerung hervorgerufen hat. Für die Bauern aus Siebenbürgen und dem Banat, bedeutete die Änderung ihres juristischen und ökonomischen Status, vom unfreien Bauer zum freien Menschen, eine wahre „Revolution“. Diese Menschen verdankten ihren neuen Status dem Kaiser, dem sie folglich, treu bis in den Tod bleiben mussten. Ein guter Kenner dieser Lage bemerkte vor kurzem dass: „mit dem Eintritt in die Kaserne, haben die Rumänen Loyalität, Vertrauen und Respekt für die Gesetze der Monarchie bewiesen“.

Diese Loyalität, dem Kaiser aus Wien gegenüber, ihr Treueid, hat dauerhafte Folgen im Benehmen der Rumänen gelassen. Wie anders kann das Benehmen des Großvaters eines der Herausgeber des vorliegenden Bandes erklärt werden: Dieser, Paul Petru, war während des Ersten Weltkrieges, Soldat im 92. Infanterie Linienregiment des k.k. Heeres. Während der Schlacht von Zenson, am Flusse Piave, wurde er am 31. Dez. 1917 von sieben Kugeln getroffen. Verwundet, hat unter dem Feuerhagel des Feindes seinen, während des Rückzuges, schwer verwundeten Kompaniekommandanten, der von den Soldaten anderer Nationen im Stich gelassen wurde, mehrere Kilometer auf dem Rücken mitgetragen und in die Positionen gebracht, auf welche sich das k.k. Heer zurückgezogen hat. Seine Tat wurde sowohl von seinen Vorgesetzten, wie auch von der Familie des österreichischen Hauptmanns geschätzt. Diese hat in Wien den jungen rumänischen Soldaten über Wochen lang, täglich bis zu seiner Genesung, im Krankenhaus besucht. Von hier aus ist dieser wieder auf die italienische Front gezogen.

Nach der Vereinigung Siebenbürgens mit Rumänien, ist Paul Petru der Polizei der Stadt Cluj/Klausenburg beigetreten und wurde Unterleutnant. Selbstverständlich musste er einen neuen Schwur ablegen, diesmal König Ferdinand gegenüber. Paul Petru war sich bewusst, dass er vom Schwur, den er Kaiser Franz Josef geleistet hat, nun befreit sei, dass sich die Zeiten verändert haben, dass das kaiserliche Österreich zusammengebrochen ist und, dass er jetzt dem neuen rumänischen Staat loyal sein muss. Er war es 25 Jahre lang. Nach 25 Jahren aber, nachdem die Kommunisten die Macht erobert haben, hat Paul Petru sich im Jahre 1949 geweigert den neuen

Machthabern, der neuen Miliz und der Volksrepublik, Treue zu schwören. Die neue Republik, konnte für Paul Petru nicht auf dieselbe Ebene mit Kaiser Franz Josef I. oder mit König Ferdinand I. gestellt werden. Obwohl er eine große Familie, mit fünf Kindern hatte, hat er sich geweigert der neuen Miliz beizutreten, in der man ihm einen Kommandoposten angeboten hat. Dafür musste er teuer zahlen und er ist nicht der einzige Rumäne, der einem antinationalen Regime nicht Treue schwören konnte.

Das Schicksal von Paul Petru ist beispielhaft in der Geschichte unseren Landes. Es beweist vor allem, einen geistigen Zustand, die Erziehung die die Rumänen Siebenbürgens bekommen haben, die Auffassung das ein geleisteter Eid, heilig und unwiderruflich war. Karl Klein hat in seiner Arbeit diese Fakten sehr gut geschildert, die vor allem die Rumänen aus der Nösner Gegend betreffen, deren ehrlichen Charakter, deren militärische und menschliche Eigenschaften er bewundert hat. Er hat, auf diese Weise die Rumänen geehrt aber auch sich, indem er *sine ira et studio* die Geschichte des Grenzregiments aus Năsăud geschildert hat.

(Übersetzung aus dem Rumänischen Rudolf GRÄF)

Ioan BOLOVAN:

conferențiar la Universitatea "Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca și din 2003 director interimar al Centrului de Studii Transilvane din cadrul Institutului Cultural Român din București. Doctor în istorie, a obținut premiul "Mihail Kogălniceanu" al Academiei Române în 2002. Specializare în istoria modernă a României și demografie istorică. A publicat mai multe cărți în țară și în străinătate despre istoria populației Transilvaniei, granița militară austriacă, revoluția de la 1848-1849, istoria instituțiilor culturale etc.

“Într-o lume din care lipsea speranța și crezul într-un viitor mai bun, la începutul veacului al XVIII-lea, s-a produs o breșă a cărei consecințe pot fi evaluate de către istoricii profesioniști. Era cazul românilor din Transilvania supuși unui regim de stări construit începând cu secolul al XV-lea. Comunitatea sătească, majoritar românească, începe să iasă din anonimat odată cu apariția Imperiului Habsburgic care se instalează, practic, în 1699 după Pacea de la Karlowitz pentru o perioadă de peste două secole în Transilvania. ...De voie sau nevoie, comunitatea începe să se miște în plan religios, educațional și militar, își caută originea și individualitatea după care emite pretenții justificate la egalitate, la recunoaștere politico-națională. A fost oferta Vienei către românii din Transilvania, încurajatoare, stimulative pentru debutul procesului identitar. Habsburgii au pretins în schimb loialitatea pe care românii le-au acordat-o. O probează cartea celor doi istorici, Ioan Bolovan și Adrian Onofreiu, prin abordarea „contractului” dintre noua putere și grănicerii ardeleni.”

Prof. univ. dr. Liviu MAIOR

ISBN

(10) 973-45-0536-X

(13) 978-973-45-0536-4

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://institutuldeistoriegeorgebaritiu.ro>